

ఆంధ్రకవితరంగిణి

ఆఱవ సంపుటము

శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు

శ్రీ

ఆంధ్రకవితరంగిణి

ఆఱవ సంపుటము

రచయిత:

శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు

—: ప్రకాశకులు :—

హిందూ ధర్మశాస్త్ర గ్రంథ నిలయం

కపిలేశ్వరపురం (తూర్పుగోదావరి)

ద్వితీయ ముద్రణము 1961

మూడు రూపాయలు

శ్రీ ఆనంద తీర్థ ప్రెస్:
రామచంద్రపురం

SRI C. RAMALINGA REDDY Kt.

M. A. (CANTAB), HON D. LITT

Vice-Chancellor, Andhra University.

"I have read with much pleasure and appreciation Chaganty Seshayya's "Andhra Kavi Tarangini". It is a remarkably fine contribution to the History of our literature and our country. He has taken trouble to study the latest archæological material available and make his treatment of the different Poets as scientifically accurate as possible.

..... Sri Seshayya seems to be fitted both by his knowledge of the subject and his scientific spirit to present the Andhra world with an authoritative Lives of Andhra poets.

He does not mix up Puranas with history and egend with truth and that is a rare and refreshing feature.

(Sd). C. R. Reddy

THE HINDU

Research into the records of the past brings forth continually new facts on the history of literature and the present book is the first of many volumes which the author proposes to bring out in an attempt to write a new history of Telugu poets. According to earlier historians of Telugu literature, the maximum number of Telugu poets worth the name did not exceed three hundred and fifty. But the author includes many more whose names have hitherto laid hidden in the unfathomed caves of time. The author has unearthed considerable interesting material by an intensive study of inscriptions ..... "

(True Copy)

శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంతంగారు

(ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ ప్రధానపండితులు)

"మీ గ్రంథము, మీరు చేసిన కూలంకష పరిశ్రమకు ఫలము, కవి జీవిత కవిచరిత్రకారులు అడుగుపెట్టలేని గహనములలో మీరు రాచబాటలు వైచితిరి."

శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు

(ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయ ప్రధానపండితులు)

"......మీ కవితరంగిణి కల్హణుని రాజతరంగిణివలె సారస్వతములో ముఖతిలకంగా ప్రకాశింపకలదు...... ఆధారవస్తువివేచనలో మీ సమగ్రవిజ్ఞానమును ప్రమాణీకరణదృష్టియు ద్యోతమగుచున్నది."

ఆంధ్రపత్రిక: "...... శేషయ్యగారు నిష్పక్షపాత బుద్ధితో యుదార్థ మెంతయో గ్రహించడానికి అత్యధికంగా శ్రమపడ్డారు. అనుమాన ప్రమాణంతో కూడుకొన్న చరిత్రకు యిదమిద్ధమన్న నిర్ణయాలు మొండిగా చేసి చరిత్రకు అపకారం చేయకుండా చారిత్రక వస్తువులనందించి సూచనమాత్రం తన ఊహను చెప్పి పాఠకులకు నిర్ణయాలకు సదవకాశమిచ్చారు. వీరి ప్రయత్నం ప్రశంసనీయమే"

ఆంధ్రప్రభ: "ఆంధ్రులకు సమగ్రమైన కవులచరిత్ర గ్రంథము లేని లోటు దీనితో తీరినట్టయినది. తక్కిన సంపుటములను కూడ త్వరలో వెలువరించడానికి తగిన ప్రోత్సాహం యివ్వవలసిన భారం ఆంధ్రులపైనున్నది"

శ్రీ నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారు

(మదరాసు విశ్వవిద్యాలయము రిటైర్డు పండితులు)

"...... తమ గ్రంథమువలన పూర్వవిమర్శకుల రచనలకు వెదకి చూడవలసిన యావశ్యకత లేకపోయినది ఆంధ్రకవితరంగిణి యందు తామవలంబించిన పద్ధతి యధునాతన చరిత్ర రచనాపద్ధతి వంటిది. మీ యత్నము కడు ప్రశంసనీయము."

శతావధాని శ్రీ చెళ్ళపిళ్ళ వెంకటశాస్త్రిగారు:

"ఆంధ్రకవితరంగిణిని చాలభాగము చదివితిని. స్థూలదృష్టులకు మీపరిశ్రమము గోచరింపదేమోగాని తక్కిన యావదాంధ్రకవులే గాదు. పండితులేకాదు, పామరులేకాదు వీరలెల్లరును కన్నులనద్దుకొందురనియే నాయాశము. ప్రప్రథమమున మార్గదర్శి మహర్షి అనుచొప్పున శ్రీగురుజాడవారి యుద్యమమునకుపూనిరి. కొంతవఱకే కృతకృత్యులైరి. వారినినేను ప్రత్యక్షముగా నెఱుఁగుదును. మాకంటె సర్వదాకొంత పెద్దలైనను సమకాలీనులమే. పిమ్మట వీరేశలింగంపంతుల వారారంభించి చాలవఱకు కృతకృత్యులైరి. తరువాత మీరు దీనికి నుపక్రమించిరి. ఇప్పటికి వారిద్దఱిని సూత్రకారులుగను, వృత్తికారులుగను భావించుచో మీకు భాష్యకార స్థానం లభించుననుకొంటిని ... ... భవతు, ఇప్పటికి భాష్యకారస్థానముమీదే. మీయుద్దేశము సర్వదాజయప్రదమగుఁగాక! విద్యాశాఖాధికారులు మీపరిశ్రమను గమనింతురుగాక—ఇంతేస్వస్తి.

శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు, మద్రాసు.

"... మీకవితరంగిణి చాలవరకు చదివితిని. అందు మీరుతీసికొనినశ్రమ అపారము. దానిప్రయోజన మపరిమితము. వెనుకటి విషయములనేగాక ఆయాకవులనుగూర్చి యిటీవలి విమర్శనలమూలముగాను శాసనాదిపరిశోధనల మూలముగాను బయలుపడిన యనేక విషయములనుగూడ పొందుపరచి యాకవుల చరిత్రను సమగ్రము గావించితిరి. ఏవిషయమునను తీవ్రవాదములకు లోనుగాక నిష్పాక్షికమగు చారిత్రకదృష్టిని నెలకొల్పుటకు మీరుచేసిన ప్రత్నము మిగుల ప్రశంసనీయము. తక్కిన భాగములుకూడ త్వరలో ప్రకటితములగునని యాశించుచున్నాఁడను ..."

ఏతత్కర్తృ విరచితములు.

దుర్గేశనందిని	నవల
నవాబునందిని	,,
విశ్వప్రయత్నము	,,
శ్రీ	,,
రాధారాణి	,,

హిందూలా (సమిష్టికుటుంబము)

మదరాసు లోకలుబోర్డుల ఆక్టు (రెండుసంపుటములు)

మదరాసు సహకారసంఘముల ఆక్టు

ఆంధ్రకవితరంగిణి (భాగములు)

విషయసూచిక

శ్రీరామచంద్ర

ఆంధ్రకవితరంగిణి

ఆఱవ సంపుటము

70 శ్రీధరుఁడు

ఇతనిచరిత్ర మేమియుఁ దెలియదు. ఈతఁ డొకఛందోగ్రంథమును రచించినట్లు లక్షణవేత్తలు తమలక్షణగ్రంథములయం దీతని పద్యముల నుదాహరించియుండుటచే నీతనిపేరు తెలియవచ్చినది. ఈ క్రిందిపద్యములు రంగరాట్ఛందము నం దుదాహరింప బడినవి.

క. మగణం బెప్పుడు శుభకర
మగు నైనన్ క్రూరగణము నదిఁ డాసినచోఁ
దెగి చంపు బుధుఁడు క్రూరం
డగుగ్రహమును గదిసి క్రూరుఁడై చనుమాడ్కిన్.

క. సురనరతిర్యగ్రాన
వరగతు లగు భూసురాదివర్గాక్షరముల్
గురులఘువులు నరసురగతు
లరిరాయవిఘాల సోమయవసీపాలా !

క. అల్పప్రాణము లతిమృదు
జల్పోచితవచనపంక్తి ఝ ఛ ఘ ధ ఠ ములో
నల్పకఠోరాక్షరముల
వల్పాటగునవి మహాయుత ప్రాణంబుల్.

క. విదితముగ రాహుభుక్తికి
నొదవినపదుమూఁడు జీవయుక్తము లవి యు
న్నది మొదలు నెనుటితారలు
పదునాలుగు మృతము లనఁగఁ బడు నెల్లెడలన్.

చ. వెలయగ బొండుమల్లియలు వేనలి నంగమునన్ విభూషణా
వళులు ధరించి లేఁ బసుపువన్నియపుట్టము గట్టి కుంకుమం
బలఁది పసిండితామరలు హస్తములన్ వెలుఁగొంద ధర్మని
ర్మలరుచిఁ బొల్చు వైశ్యకులమాతృక భూరిధనప్రదాయి యై.

గీ. కృతులఁ ద్రత్వత్రయమ్మును దత్వమొకటి
యటులగాక తవర్ణత్రయముఁ ద్రకార
మొకటి ప్రాసంబులుగ నిల్పు సుకవిచంద్రు
లవనిలోఁ ద్రివర్ణప్రాస మండ్రు శౌరి.

ఈతని గ్రంథమునుండి యుదాహరణములను గైకొనకపోయినను అప్పకవి యీతనిని దన గ్రంథమునఁ బేర్కొనియుండుటచే నీతఁ డప్పకవికిఁ బూర్వుఁ డనుట నిశ్చయము— శ్రీ, మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు శ్రీధరచ్ఛంద మళియరామరాయలముత్తాత కంకితమీయబడిదని బద్దెనీతిశాస్త్రముక్తావళి పీఠికలో వ్రాసియున్నారు. శ్రీధరచ్ఛందమునందు బద్దెనీతిశాస్త్ర ముక్తావళిలోని పద్యములుదాహరింప బడినవని రామకృష్ణకవిగారు వ్రాసి యుండుటచే నాగ్రంథ మాయనయొద్ద నున్నదని యూహింపఁదగియున్నది. నాకు శ్రీధరుని గ్రంథము లభింపలేదు. అళియరామరాయల ముత్తాత ఆరవీటి బుక్కరాజు. ఇతఁడు ప్రసిద్ధపురుషుఁడు. రామకృష్ణకవిగారు ఆరవీటి బుక్కరాయలని వ్రాయక యళియరామరాయల ముత్తాత యని యేల వ్రాసిరో తెలియకున్నది. బుక్కరాయలు బాహుబలముచేఁ గీర్తిని సంపాదించినవాఁడుకాని కవిపండిత పోషకుఁ డను కీర్తి యాతనికి లేదు. రామరాజభూషణుఁడును బింగళి సూరనార్యుఁ

డును బుక్కరాయలను వర్ణించిన పద్యముల నీక్రింద నిచ్చు చున్నాఁడను.

సీ. తనభవ్యధామంబు తనభవ్యధామంబు
కరణి మిత్రోన్నమకరము గాఁగఁ
దనధర్మగుణములు దనధర్మగుణము ల
ట్లతులితశ్రుతిమార్గగతుల నెసఁగఁ
దనమహోహవదీక్ష దనమహోహవదీక్ష
పగిది నానావనీపకులఁ బెంపఁ
దనయంబకంబులు దనయంబకముల లట్ల
పరభీరుపముఖతఁ బరిఢవిల్లఁ

గీ. బరఁగఁ గఠినాద్రి జడలు కజ్జరతకమత
కూటకిటిగూఢచరణదిక్కోటికరటి
కుటిలతాసహాభూసౌఖ్యఘటన భూరి
భుజబలవిహారి యార్వీటిబుక్కశౌరి.

వసుచరిత్రము.

క. ఆచంద్రుని వంశంబున
భూచంద్రుం డారెవీటిబుక్కనరేంద్రుం
డాచకితాళశైల
త్పాచకిస్ఫూర్తికీర్తిసాంద్రుఁడు పుట్టెన్.

క. ఆబుక్కనృపాలుని బా
హాబలము కొలంది తదసిహాతరిపువీర
ప్రాబల్య నిరాకృతనల
కూబరునకుఁ దెలియుఁ దెలిసికొనఁ గలఁ డేనిన్.

చ. మతినజుఁడంచు రూపమున మన్మథుఁడంచు వయోన్నతిన్ బృహ
స్పతి యనుచున్ వదాన్యతను భానుసుతుం డనుచు న్నుతించునా

ర్యతతి "నిరంకుశాఃకవయః" యం చదివెయోర్చుట గాని బుక్కభూ
పతికి సముండు లేఁడు తలఁపన్ భువనంబుల నేగుణంబులన్.

కళాపూర్ణోదయము.

అయినను రామకృష్ణకవిగారి వాక్యములయందు గౌరవముంచి యీకవిని పదునైదవ శతాబ్దికవులలోఁ జేర్చితిని. వల్లభరాయకృత క్రీడాభిరామమందలి యొకపద్య మీతనిఛందోగ్రంథమునం దుదాహరింపఁ బడినదని శ్రీ శే రాఘవాచార్యులుగా రనియుండుట వలనను, వల్లభామాత్యుని కాలము క్రీ. శ. ౧౪౦౦ ప్రాంత మగుటవలనను, శ్రీధరకవి పదునైదవ శతాబ్దియం దుత్తరార్థమున నున్నవాఁడని చెప్పవచ్చును. ఆ రెవీటి బుక్కరాయల కాలము కూడ నదియే. ఈసందర్భమున రాఘవాచార్యులుగారు, "అళియరామ రాజు ముత్తాత యగుసోమభూపాలున కంకిత మీయఁబడిన శ్రీధర చ్ఛందమున "మంచవింటివో" యనుక్రీడాభిరామములోని పద్య ముదాహరింప బడినది." అని వ్రాసియున్నారు. అళియరామరాజు ముత్తాత బుక్కభూపాలుఁడుగాని, సోమభూపాలుఁడుగాఁడు. సోమభూపాలుఁడు బుక్కభూపాలునకు ముత్తాత. శ్రీధరచ్ఛంద కృతిపతి యీసోమభూపాలుఁ డైనచో క్రీడాభిరామ మందలి పద్య ముదాహరింపఁ బడుట కవకాశములేదు. శ్రీధరచ్ఛందమును జూచినఁగాని సత్యమును నిర్ణయింపఁజాలము.

ఈక్రిందిపద్యము శ్రీధరచ్ఛందములోనిదని లక్షణగ్రంథము నుదాహరింపఁబడినట్లు శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలుగారు వ్రాసియున్నారు.

క. మయరసతజభగణంబులు
నయ ధన భయ విలయ బంధన శ్రీ తేజో
జయములు క్రమమున నొసఁగును
ప్రియసరసవచోభిరామ ! విన్నయసోమా !

దీనినిబట్టియుఁ పైనివ్రాసిన "సురనర" అనుపద్యమునుబట్టియు శ్రీధరచ్ఛంద కృతిపతి పిన్నయసోమభూపాలుఁ డని దెలియుచున్నది. పిన్నయసోముఁడు ఆరవీటి వారిలోనున్నాఁడు. కాని యాతఁడు పైనిఁ జెప్పినట్లు బుక్కరాయలకుఁ బ్రపితామహుఁడు. శ్రీధరచ్ఛందము లోనిదని పైనినుదాహరించిన నాల్గవపద్యములో "శౌరి" యనిసంబోధన మున్నది. దీనినిబట్టి యీ గ్రంథము సోమభూపాలునకుఁ గాక దేవున కంకిత మీయఁబడి యున్నదనియు. నీపద్యములు వేఱువేఱు గ్రంథములలోనివయి యుండునని యుఁ దోఁచుచున్నది పై నివ్రాసి నట్లు గ్రంథమును జూచినగాని యిదమిత్థమని నిర్ణయింపలేము.

లక్షణదీపికను రచించిన గౌరనమంత్రి శ్రీధరచ్ఛందమునుండి లక్ష్యములను గైకొని తనగ్రంథమున నుదాహరించెనని కొందఱను చున్నారు. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తునందు గౌరనలక్షణ దీపికలు రెండు ప్రతులున్నవనియు నందొకదానియందు శ్రీధరుని ఛందము నుండి యుదాహరణము లున్న వనియు రెండవప్రతి యందు లేవనియు, బ్ర. శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రిగారు ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రికయందు వ్రాసియున్నారు. దీనినిబట్టి లక్షణదీపిక ప్రతులలోఁ బాఠభేదములున్నవనియు, నిస్సందేహముగాఁ గాలనిర్ణయము చేయుటకు లక్షణదీపిక యాధారముగాఁ జాలదనియుఁ దేలుచున్నది.

కవికాల నిర్ణయమునకుఁ దోడుపడునని ఆరవీటి వారి వంశవృక్షము నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

(౧) తాతపిన్నమ ౧౨౯౦

|

సోమభూపాలుఁడు ౧౩౨౦

|

రాఘవదేవ ౧౩౫౦

|

(౨) పిన్నమరాజు	౧౩౯౦
బుక్క-రాయలు	౧౪౧౦
రామరాజు	౧౪౪౦
శ్రీరంగరాజు	౧౪౭౦
అళియరామరాజు	౧౫౦౦

అళియరామరాజు తనడెబ్బదేండ్ల వయస్సున తల్లికోటయుద్ధములో క్రీ.శ. ౧౫౬౫ వ సంవత్సరమునఁ జనిపోయెనని చరిత్రకారులు నిర్ణయించియున్నారు. దానినిబట్టి యాతనిజననము ౧౫౦౦ ప్రాంతమగుట నిశ్చయము. దానిననుసరించి యాతనిపూర్వుల జనన సంవత్సరములఁ బైనఁ గనుపఱచితిని.

పై వంశవృక్షమునుబట్టి అళియరామరాయల ముత్తాత బుక్క-రాయలని స్పష్టమగుచున్నది. ఈవంశవృక్షములోఁ బిన్నమరాజు లిరువురున్నారు. ఇందులో మొదటి పిన్నమరాజునకు సోమభూపాలుఁ డను తనయుఁ డున్నమాట వాస్తవము. రెండవ పిన్నమరాజునకు సోమభూపతి యనుకుమారుఁ డున్నట్లు తెలిపెడి యాధారములు నాకు లభింపలేదు. పైని నుదాహరించిన పద్యములనుబట్టి మొదటిపిన్నమరాజు కుమారుడైన సోమరాజునకు శ్రీధరచ్ఛందము కృతియిచ్చె నందుమేని, యాకాలము క్రీ.శ. ౧౩౫౦-౧౩౭౦ ప్రాంతమై యా గ్రంథమునుండి గౌరనమంత్రి లక్ష్యములను గైకొనెనని తలంపవచ్చును. కాని క్రీడాభిరామమునుండి లక్ష్యములను గ్రహించెనని చెప్పవలనుపడదు. రెండవ పిన్నమరాజునకు బుక్క-రాయలు గాక సోమభూపాలుఁడను నింకనొక తనయుఁ డున్నాఁడని ధ్రువపడియతఁడే కృతిపతి యయ్యెనేని యాకాలము క్రీ.శ. ౧౪౫౦ ప్రాంతమై యుం

డును. ఆపక్షములో శ్రీధరుఁడు క్రీడాభిరామమునుండి లక్ష్యములను గైకొనెననిన నొప్పునుగాని గౌరనమంత్రి శ్రీధరుని గ్రంథమునుండి లక్ష్యములను గ్రహించెనని యనరాదు. శ్రీధరుని గ్రంథము లభించిన గాని సత్యము బయటపడదు భావిపరిశోధనమునఁ దెలియు విషయములనుబట్టి కవికాలమును స్థిరముగా నిర్ణయించుకొందుము. శ్రీధరుఁడు పైనిఁ జెప్పిన కాలములలో నేకాలము వాఁడైనను, బద్దెనసీతిశాస్త్ర ముక్తావళినుండి లక్ష్యములను గైకొనెననుట కభ్యంతరముండదు. క్రీడాభిరామమునుండి లక్ష్యములను గైకొనెనని చెప్పుచున్నారు. కావునఁ బ్రస్తుత మీతని గ్రంథకాలము క్రీ. శ. ౧౪౫౦ ప్రాంత మనుకొందము.

71. రాయకవి (అయ్యలరాజు) త్రిపురాంతకుఁడు (తిప్పయ్య)

ఈకవిని "అయ్యలరాజు త్రిపురాంతకుడని" పిలుచుచుందురు. ఈతఁడు ఒంటిమిట్ట రఘువీర శతకమును రచించెనని చెప్పుచు, వావిళ్ళ వారాశతకమును ముద్రింపించియున్నారు మదరాసు ప్రాచ్య లిఖిత పుస్తక భాండాగారమున నీ శతకముయొక్క రెండు తాళపత్రి ప్రతులున్నవి. అందొకదానియందు ౧౦౦ పద్యములును నొకదానియందు ౪౦ పద్యములు నున్నవి. ఈరెండుప్రతులును వావిళ్ళవారి ముద్రిణ ప్రతికి మాతృకలు. ఈ రెండు ప్రతులలోను గ్రంథకర్త నామముగల పద్యములేదు. తంజావూరు పుస్తక భాండాగారమునఁ (దాళపత్రములపై వ్రాయఁబడిన రఘువీరశతకప్రతులు నాలుగు 391-395 సంఖ్యకలవి) కలవనియు నందు 398 వ సంఖ్యకల ప్రతిలో గ్రంథకర్త నామముగల యీక్రిందిపద్యము కలదనియు, నాంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము వారు ప్రకటించిన గ్రంథముల పట్టికలోనున్నది.

మ. అతులప్రౌఢిమమీఱు రాయకవి యయ్యలరాజు సత్పుత్రుఁ డం
చితభక్తింద్రిపురాంతకుండు రచియించెం దెల్గుపద్యంబులన్
శతకం బొక్కటి దీనినీవు వినుమా చంద్రార్కమై నిల్చు ప
ర్వతకన్యానుత యొంటిమిట్టరఘువీరా జానకీనాయకా !''

ఈపద్యము లభింపకున్నచో నీశతకము త్రిపురాంతకుడు రచించినట్లు చెప్పుట కాధారము లేకపోయెడిది. ఈపద్యమువలన నీశతక కర్తృత్వ మీతనియందు ధ్రువమైనది.

శ్రీకృష్ణదేవరాయల యాస్థానకవులలోని వాఁ డని చెప్పబడు అయ్యలరాజు రామభద్రకవి రచించిన రామాభ్యుదయము నందలి గద్యనుబట్టికూడఁ త్రిపురాంతక కవి యొంటిమిట్ట రఘువీర శతకమును రచించినట్లు స్పష్ట మగుచున్నది. ఆగద్య యిది:—

"ఇది శ్రీమదొంటిమిట్టరఘువీరశతక నిర్మాణకర్మఠ జగదేక ఖ్యాతిధుర్యాయలరాజు తిప్పయమనీషి పర్వతాభిధాన పౌత్రార్క యార్యపుత్త్రి పరిశీలిత సమిద్ధరామానుజ మతసిద్ధాంత మర్మ ముమ్మడి వరదాచార్య కటాక్షవీక్షాపాత్రి హృదయ పద్మాధిష్ఠిత శ్రీరామభద్ర రామభద్రకవి ప్రణీతం బైన''

ఈగద్యమునుబట్టి కొందఱు రఘువీరశతక కర్తృత్వము రామభద్రునియం దారోపించుచున్నారు. ఈగద్యకు రెండువిధములుగను నర్థము చెప్పుట కవకాశ మున్నది. కాని, పై పద్యము లభించిన పిమ్మట నీశతక కర్త, తిప్పయమనీషియని నిశ్చయమైనది. రెట్టమత శాస్త్రమును రచించిన అయ్యలరాజు, భాస్కరకవులు తమపుస్తకము నం దీశతక నిర్మాణకర్త తిప్పనార్యుఁ డనియే వ్రాసియున్నారు. కావున నీశతక కర్తృత్వ విషయమున నిఁక సంశయింపఁబనిలేదు.

ఈశతకమునకుఁ బీఠిక వ్రాసిన గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య గారు "ఈకవి రామాభ్యుదయకర్త యగు రామభద్రకవికి ముత్తాత యని వీరేశలింగము పంతులుగారు వ్రాసియున్నారు. అదిసరియని

తోఁపదు. తిప్పయమనీషి పర్వతాభిధాను లన్నదమ్ములు కావచ్చును ఇట్లయినచో రామభద్రకవి కితఁడు పెత్తాతయగును. ఈతఁడు శ్రీకృష్ణదేవరాయల కించుక పూర్వుఁడగును" అని వ్రాసియున్నారు. కాని యీయూహ సరియైనది కాదనియు, వీరేశలింగము పంతులు గారి యూహయే సరియైనదనియు నాయభిప్రాయము రామభద్రకవి త్రిపురాంతకునకు మునిమనుమఁడగునా! తమ్మునిమనుమఁ డగునా యనుటనుగూర్చి రామభద్రకవిచారిత్రమున వ్రాసెదను.

ఈత్రిపురాంతకకవి తనగోత్ర మేదియో యందుఁ జెప్పలేదు. కాని, రెట్టమతశాస్త్రకర్తలు తాము కౌండిన్యగోత్రోద్భవుల మని చెప్పుకొని యుండుటచే నీకవి గోత్రమును కౌండిన్యగోత్రమే యని నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును ఈగోత్రవిషయమై కూడ రామభద్రకవి చారిత్రమున వ్రాసెదను. రెట్టమతశాస్త్రకర్త లీత్రిపురాంతకునివంశములోనివారే

ఈకవి గృహనామము రాయకవి వారైనట్లు పై పద్యములోఁ జెప్పఁ బడియున్నది. అది సత్యమైనట్లు రెట్టమతశాస్త్రరచయితలు కూడ స్పష్టపఱచియున్నారు. అందుతో సంబంధించిన పద్యములను వారిచారిత్రము నందిచ్చెదను.

శతకవుల చారిత్రకర్త లీకవిచారిత్రమున నీకవియింటిపేరును గూర్చియు, గోత్రవిషయమునను గొన్ని వాక్యములను వ్రాసియున్నారు. అందుఁ గొంతపొరబా టున్నదని తోఁచుచున్నది. ఆవిషయములను గూడ రామభద్రకవి చారిత్రమునఁ జర్చింపఁదలఁచి యిటవిడచితిని.

ఈత్రిపురాంతకకవి కర్ణాటక మండలాధిపతి యొద్ద నాస్థానకవి గానున్నట్లీశతకమందలి యీక్రిందిపద్యములోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

శా. ఆకర్ణాటక మండలాధిపతిచే నాస్థానమధ్యంబులో నా
నాకావ్యంబులు మెచ్చఁ జేసితివి నానారాజులుం జూడగాఁ

నీకుం బద్యములిచ్చుచో నిపుడు వాణీదేవి నాజిహ్వకున్
రాకుం బెట్లు వసించుగాక రఘువీరా జానకీనాయకా. ౧

ఈకవి నాదరించిన కర్ణాటాధీశుఁ డెవరో తెలియలేదు. ఈకవికి మునిమనుమఁ డైన రామభద్రకవి క్రీ.శ. ౧౫౪౦ ప్రాంతమున నున్న వాఁడని చరిత్రకారుల యభిప్రాయము. దానినిబట్టి యితఁడు క్రీ శ ౧౪౪౦ ప్రాంతమునం దుండియుండును. ఆకాలమునఁగర్ణాటకరాజ్యమును బరిపాలించుచున్నవాఁడు సంగమవంశములోని వాఁ డైన రెండవదేవరాయలు. అతఁడు కవిపండితపోషకుఁ డని, ప్రఖ్యాతి కలదు కావున మనకవి రెండవదేవరాయల యాస్థానకవి యనిచెప్పవచ్చును. ఈయూహనుబట్టి యీతఁడు శ్రీనాథాదులతో సమకాలికుఁడై యుండునని తేలినది. ఈతఁడురచించిన కావ్యములెవ్వియో తెలియలేదు. రామభద్రకవి కేనియుఁ దెలిసినట్లు గాన్పింపదు.

ఈతఁడు రచించిన శతకము "రఘువీరా జానకీనాయకా" అను మకుటముతో ౧౦౮ మత్తేభ శార్దూల వృత్తములతో నున్నది ఈమకుటమునకు ముందు "ఒంటిమెట్ట" యనుశబ్దము కొన్నిపద్యములలో మాత్రమే యున్నది. ఈశతకమునకు "ఒంటిమెట్టరఘువీర శతక" మనునామము మకుటమునుబట్టి రాలేదనియు, ఒంటిమెట్ట యందుండు శ్రీరామచంద్రుని బట్టి వచ్చెననియుఁ దలంప వలసి యున్నది.

ఈతనికవిత్వశైలి యనర్గళమై మనోహరముగా నున్నది. శైలి జూచుటకై కొన్నిపద్యముల నిట వ్రాయుచున్నాఁ డను అచ్చటచ్చట గొన్ని వ్యాకరణ మంగీకరింపని ప్రయోగములు గానఁబడు చున్నవి.

మ. జనకుం డెవ్వఁడు నీకు, నీకడుపులో సర్వంబు నుండంగ నీ
యునికిస్థానము దుగ్ధవార్ధివడుమన్ యోగీంద్రహృద్దేహ! యే

మనివర్ణింపుదు నీమహత్త్వములు సర్వాశ్చర్యమౌ ల్ పుణ్యావ
ర్తనరాజన్యయశోవిహార రఘువీరా ౪౩

మ. పరనారీకుచకుంభ పాలికలపైఁ బాదాబ్జయుగ్మంబుపైఁ
గరమూలంబులపైఁ గపోలతటిపైఁ గంఠంబుపైఁ గొప్పుపైఁ
బరువుల్ వాఱెడు నాతలంపులు మిముల్ భావింపఁగాఁ జేసిస
ర్వరసాధీశ్వరనన్నుఁ బ్రోవు రఘువీరా! ౬౯

శా. బాలత్వంబునఁ గొంతకాలము వృథాపాపంబు దుష్బుద్ధినై
చాలం జవ్వనమందు గర్వమతినై సంసారినై దుష్క్రియా
జాల భ్రాంతిఁ జరింతుఁగాని నినుఁ గాంక్షం గొల్వలేదయ్యో హే
రాళంబైనది చింత వంత రఘువీరా! ౭౩

ఈకవి గృహనామము, రాయకవివారు కారనియు, పైనినుదాహరించిన "అతులపౌత్రీమమిాఱు" అనుపద్యములోని "రాయకవి" యనుశబ్దము అయ్యలరాజునకు బిరుదు వాచకముగానీ, గృహనామము కాదనియు, వీరియింటిపేరు పుత్తేటివారనియుఁ గొందఱను చున్నారు. రాయకవి శబ్దము గృహనామమైనను గావచ్చును. లేదా బిరుదునామమైనను గావచ్చును. ఒకప్పుడు పౌరుషనామములే గృహనామములుగా మారిపోవుచుండును. దిట్టకవి, నిమిషకవి, అనునవి యిందులకు సాక్ష్యములు. అయ్యలరాజు పూర్వులెవరైన యీరాయ కవి నామమును సంపాదించియున్నచో, వీరిగృహనామ మదివఱకే "రాయకవి" గా మాఱియుండును. లేదా, అయ్యలరాజు గొప్పకవి యైనచో, రాయకవియను బిరుదము నాతఁడు సంపాదించినను సంపాదించి యుండవచ్చును. ఈవిషయము లేవియుఁ బైపద్యమును బట్టి యిదమిత్థమని నిర్ణయింపఁబడఁజాలవు. కాని రామాభ్యుదయ కర్త గద్యలో ఒంటిమెట్ట రఘువీరశతకమును మాత్రమే స్మరియించి, యయ్యలరాజునుగూర్చి యేమియుఁ జెప్పకుండుటచే అయ్యలరాజు రాయకవి బిరుదమును బొందఁదగినంత గొప్పకవి కాఁడేమో యని

సంశయము కలుగుచున్నది. ఈవంశము వారియింటిపేరు పుత్తేటి వారగునా కాదా? యనువిషయమును నిర్ధారణచేయుట కీశతకము సాహాయ్య మొనర్పఁజాలదు. కావుననాయంశము నిట విడచి, రామభద్రకవి చారిత్రమునఁ జర్చింప యత్నించెదను. అవి రామభద్రకవి చారిత్రమునఁ జర్చింపవలసిన వగుటచే నిందు వ్రాయలేదు.

పైని నుదాహరించిన ఈ పద్యమువంటి పద్యమొకటి భాగవతమున నష్టమ స్కంధమున వామనావతార కథలో నున్నది. అదియిది—

శా॥ ఆదిన్ శ్రీసతి కొప్పుపైఁ దనువుపైఁ నంసోత్తరీయంబుపైఁ
బాదాబ్జంబులపైఁ గపోలతటిపైఁ బాలిండ్లపై నూత్నమ
ర్యాదం జెందుకరంబు క్రిందగుట మీదై నాకరంబుంట మే
ల్గాదే! రాజ్యము గీజ్యమున్ సతతమే కాయంబు నాపాయమే

ఈరెండుపద్యములకును సంస్కృత భాగవత మాధారమో లేక త్రిపురాంతకునిఁ బోతన యనుకరించెనో తెలిసికొనవలసి యున్నది.

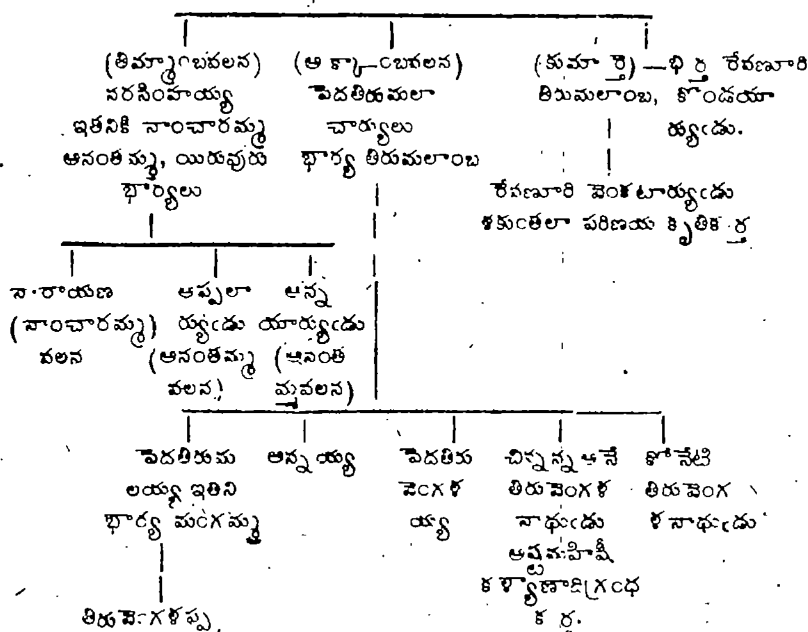
72. తాళ్ళపాక అన్నయాచార్యులు

ఈతఁడు ఋగ్వేది నందవరీక బ్రాహ్మణుఁడు ఆశ్వలాయన సూత్రుఁడు; భారద్వాజగోత్రుఁడు. ఈయనకు అన్నమయ్య, అన్నమయ్యంగారు, అన్నమాచార్యులు, అన్నయ్యగురువు, అన్నయార్యుఁడు అనినామాంతరములు కలవు. ఈతాళ్ళపాకవారు బ్రాహ్మణులయినను, తిరుమల శ్రీవేంకటేశ్వరభక్తులై, తిరుపతియందు నివసించుచుఁ, బండితులై గురుపదము నొందినవారగుటచే, నచ్చటి శ్రీవైష్ణవులతోఁ బాటుగ వీరికిని నామాంతమున "ఆచార్య" 'అయ్యంగారు' అను శబ్దములు చేరుచువచ్చినవి. వీరుస్మార్తులయ్యును

వైష్ణవ మతమునం దభిమానముగలవారై, కొన్ని యాచారములలో వైష్ణవుల ననుకరించుచు వచ్చిరి.

ఈ యన్నమాచార్యకవి శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామి భక్తుఁడై యాంధ్రమున "అధ్యాత్మసంకీర్తనలు, శృంగారసంకీర్తనలు, శృంగార మంజరి, శృంగారలక్షణము" అను గ్రంథములను రచియించెను. ఈతఁడు గొప్ప గాయకశిరోమణి. ఈతఁడు కీర్తనలను గానముచేయు చున్నప్పుడు, శ్రీ వెంకటేశ్వరస్వామి నృత్యము చేయుచుండువాఁడని భక్తులీతనిని వేనోళ్ళఁ గొనియాడుచుందురు. ఈతఁడు స్వయముగా రచించిన కీర్తనలను బాడి తన్మయుఁడై చుట్టునున్నవారిని గూడఁ దన్మయులనుగాఁ జేయుచుండెడివాఁడఁట! ఇతఁ డుభయ భాషా పండితుఁడు. పంచరాత్రాగమ సార్వభౌముఁడు. సంగీతరత్నాకరము, సంగీతచంద్రిక, సంగీతచూడామణి, సంగీతసుధాకరాది గ్రంథములందును భరతశాస్త్రమునందును జెప్పఁబడిన పదలక్షణములను బూర్తిగఁ దెలిసికొని, సంస్కృతభాషలో సంకీర్తనలక్షణము అను గ్రంథమును వ్రాసి, తదనుగుణముగఁ గీర్తనలను వ్రాసెను. భగవత్సాన్నిధ్యము లభించుటకు భక్తిశృంగారరసములు రెండును సమప్రాముఖ్యములని యీకవుల యుద్దేశము. భగవంతుని విలాస పురుషునిగా భావించి, భక్తిశృంగారములను సమ్మేళన మొనర్చి కీర్తనలను రచించిరి. కేవలైహికసుఖమువలన భగవత్సాన్నిధ్యము చేకూరదని బోధించుచు నధ్యాత్మసంకీర్తనలను రచించిరి. ఈ తాళ్ళపాక యన్నమాచార్యకవియు నీతనితనయుఁడును రచించిన గ్రంథములు రాగిరేకులపై వ్రాయఁబడి తిరుపతి దేవస్థానమునం దున్నవి. ఈనడుమనే యవి కొంతవఱకు ముద్రణభాగ్యము నందినవి. ఈకవి కుమారులును, మనుమలునుగూడఁ గవులై యనేక గ్రంథములను రచియించియున్నవారు. ఈ తాళ్ళపాకవారివంశవృక్షము నిక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను వీరందఱును గవులును బండితులునై శ్రీ వేంక

టేశ్వరస్వామివారి కత్యంతప్రియభక్తులై తమ ధనమును శ్రీ వేంకటేశ్వరున కర్పించుచు శ్రీ వేంకటేశ్వరుని మహిమలను వేనోళ్ళఁగొనియాడుచు గ్రంథములను రచియించియుండిరి. శ్రీవేంకటేశ్వర భాండాగారమునుండి యీ కవులకప్పుడప్పుడు గొంత ద్రవ్యమీయఁబడుచుండినట్లు కన్పట్టుచున్నది. శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామివారి యాస్థానమున వీరాస్థానకవులుగ నుండి పారితోషికముల నందుచుండెడివారు.

ఈయన్నయాచార్యకవి క్రీ. శ. ౧౪౦౮ వ సంవత్సరమున జన్మించి ౯౫ సంవత్సరముల ప్రాయమున ౧౫౦౩ వ సంవత్సరమునఁ గీర్తిశేషుఁడయ్యెనని తిరుపతి దేవస్థానమువారు ప్రకటించిన గ్రంథములలో నుదాహరించియున్నారు. రాగిరేకులపై గ్రంథాదియం దిట్లున్నదఁట "స్వస్తిశ్రీ జయాభ్యుదయ శాలివాహనశకవరుషంబులు ౧౩౪౬ అగు నేటిక్రోధిసంవత్సరమందు తాళ్ళపాక అన్నమాచార్యులు

అవతరించిన పదాలు యేండ్లకు తిరువెంగళనాథుఁడు ప్రత్యక్షమైతే అది మొదలుగాను శాలివాహనశకవరుషంబులు ౧౪౨౪ అగు నేటి దుందుభిసంవత్సర ఫాల్గుణ బ ౧౨ నిరుథానకు తిరువెంగళనాథ దేవునిమీఁద అంకితముగాను తాళపాక అన్నమాచార్యులు విన్నపం చేసిన అధ్యాత్మ సంకీర్తనలు"

దీనినిబట్టి క్రీ. శ. ౧౪౨౪ వ సంవత్సరము మొదలీతఁడు ౧౫౦౨ వఱకు గేయములను రచించుట కారంభించెనని తెలియుచున్నది. ఈకవి కవిత్వశైలి తెలియుటకై కొన్నిగేయముల నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

ఈకవి రచితములుమాత్రమే కాకుండ, తాళ్ళపాక వారి రచనములన్నియు, రాగిరేకులపై వ్రాయఁబడి ఆలయమునందలి యొక చిన్నగదియందుంచఁబడినవఁట. అన్నమాచార్యులు సంస్కృతాంధ్రములలో ముప్పది రెండువేల కీర్తనములను రచియించియుండెను. అవియన్నియు ముద్రితము కాలేదు. ఇతఁడు జీవితమంతయు, కీర్తనారచనమునందును వెంకటేశ్వరుని సేవయందును గడిపి ధన్యతఁ గాంచెను. ఇతనికి భగవంతుఁడు ప్రత్యక్షమగుచుండెడివాఁడని ప్రతీతికలదు. కాని యిప్పుడీ విషయమును నమ్మెడివా రరుదు. భగవంతునిలీల లపారములు. సామాన్యమానవుని బుద్ధికతీతములైనవన్నియు నసంభవములే యని తలంచెడువారి కన్నమాచార్యునివంటి భక్తిపరుల యనుభవములు సంభవములుగాఁదోపవు. కాని యవియసంభవములని త్రోసివేయరాదు. ఈ సందర్భమున నా చిన్నతనమునాఁటి సంఘటనమొకటి స్మృతికివచ్చుచున్నది. దాని నిట వ్రాయకుండ నుండఁజాలను. నేను పండ్రెండేండ్ల వయసులోనుండగా మాయింట శ్రీ వెంకటేశ్వరుని దీపారాధనము జరిగినది. దీపారాధనకు మాయింట బాలులుసహా స్నానముచేసి శుచిగానుండి మంత్రపుష్పమును సమర్పించుట ఆచారము. కాని యానాఁడు

నేనింట లేకుండుటచే నా దీపారాధనమునఁ జాల్గొనలేదు. మఱి రెండుమూఁడు దినములు గడచినపిమ్మట నాకించుక జ్వరము వచ్చి నట్లుండెను. మా తండ్రిగారి కానాఁడు వెంకటేశ్వరుఁ డావేశమై మున్నటి దీపారాధన సమయమున పీఁడు లేఁడు. వెలికోతివలె నుండి పోయినాఁడు. రాఁబోవు శనివారమున వీనిచేఁ బ్రత్యేకము దీపారాధనము చేయింపుఁడని చెప్పెను. మాతండ్రిగారి కప్పుడప్పు డిట్లే వెంకటేశ్వరుఁ డావేశ మగుచుండెడివాఁడు. ఆయన యాదేశాను సారముగ మఱుచటి శనివారమున నేను స్నానముచేసి దీపారాధనము చేయ నుద్యుక్తుఁడనైతిని. ఇంతలో మరల మాజనకున కావేశమై "ఈరోజున దీపారాధనము వలదు. మీకు జాతాశౌచమువచ్చినది" అనియెను. మాయమ్మ మొదలగు నచ్చట నున్నవా రాశ్చర్యము నొంది "పురు డెచ్చటినుండి వచ్చినది? ఎవరు ప్రసవమైరి" యని ప్రశ్నించిరి. "చోడవరములో ఆదినారాయణభార్య ప్రసవమైనది. మగ శిశువుకలిగెను" అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను "అయిన మేము పురుడు పట్టవలయునా!" యని మాయమ్మయడుగ "నేను జెప్పినఁ బట్టనక్కఱలేదు. రేపు మధ్యాహ్నమునకు మీకు వర్తమానము వచ్చును" అని బదులుచెప్పెను. ఇంతతో నానాఁడు మాతండ్రిగారి కావేశము తగ్గినది. నేను దీపారాధనము మానివేసితిని. స్వామి చెప్పినట్లే యామఱునాఁడు మధ్యాహ్నమునకు చోడవరమునుండి వర్తమానము వచ్చినది మా గ్రామమున కాగ్రామము పండ్రెండు మైళ్ళదూరములో నున్నది. అచ్చట మా పినతండ్రి పెదతండ్రు లుండెడివారు. పురుడు వెళ్ళినపిమ్మట దీపారాధనము చేసితిని. మాతండ్రిగారు జీవించి యున్నంతకాలము దీపారాధనలు తఱుచుగా మాయింట జరుగుచుండెడివి. అప్పుడప్పుడు మాతండ్రి గారి కావేశమగుచుండెడివాఁడు. మాతండ్రిగారు గతించిన వెనుక శుభకార్యము లయినప్పుడు దక్క తఱుచుగా దీపారాధనలు జరుగుటయును లేదు. మాయింట నెవరికిని వెంకటేశ్వరుఁ డావేశించుట

యును లేదు. ఈ సంఘటనముపై నేను వ్యాఖ్యానమును సేయను. ఇంచుకేనియు మార్పుచేయకుండ జరిగినది జరిగినట్లు వ్రాసితిని. ఇది యేఁబదియేండ్లనాఁటిమాట.

అన్నయాచార్యుని కీర్తనలు వ్యాకరణ నియమములకు లొంగవు. కాని భక్తిరసము వీనియందు పొంగిపొరలుచుండును. భగవంతునితోఁ బ్రత్యక్షముగ మాటలాడునట్లుండును. ఈ గాయక శిరోమణి సుప్రసిద్ధ భక్తాగ్రేసరులైన త్యాగరాజ క్షేత్రయ్యలకు మార్గదర్శకుఁడై కీర్తిగాంచెను. అన్నమయ్య వేంకటేశ్వరభక్తుఁడు. త్యాగయ్య శ్రీరామభక్తుఁడు. క్షేత్రయ్య గోపాలభక్తుఁడు. ముగ్గు రును తమ రారాధించిన స్వరూపములయందుఁ బరమేశ్వరునిఁ బ్రత్య క్షము చేసికొని యానందమయులై సచ్చిదానంద సాక్షాత్కారమును బొందఁ గలిగిరి. మానవజన్మమును సార్థకముగఁ జేసికొనిరి.

ఈకవి రచించిన కీర్తనములలో జోలపాటలు, ఉయ్యాలపాటలు, తలుపులుదగ్గఱపాటలు, మేలుకొలుపులు, తుమ్మెదపదాలు, లాలి పదాలు, చిలుకపదాలు, కోకిలపదాలు, మంగళహారతులు, వెన్నెలలు మొదలగు ననేకవిధములగు గేయములను రచించి యనేకులకు మార్గ దర్శకుఁడైన యీకవినిగూర్చి యెంత వ్రాసినను దనివిదీరదు—ఈకవి వేంకటాచల మాహాత్మ్యము, ద్విపద రామాయణము నను గ్రంథము లనుగూడ రచియించెనని యనెదరు కాని నాకా గ్రంథములు లభింపలేదు.

శృంగార సంకీర్తనలు :—

ముఖారి—జంపెతాళం

పల్లవి. జానామ్యహం తే సరసలీలాం
నానావిధ కపటనాటక సఖత్వం॥

చరణము. కిం కరోమి త్వాం కితవ పరకాంతావ
ఖాంకురప్రకటసమతీవ కురుషే

శంకాం విసృజ మమ సర్వం నకరుణం
కిం కారణం తైః ఖేలన మిదానీం॥
కిం భాషయసి మాం కితవ మానసతయా
డాంభికతయా విడంబయసి కిం
గాంభీర్య మావహసి కాతరత్వేన తవ
సంభోగ చాతుర్య సాదరతయా కిం॥
కిమితి మామనునయసి కృపణ వేంకటశైల
రమణ భవదభిమతసురత మనుభవ
ప్రియ దేన మత్ప్రియం ప్రచురయసి మానహర
మమతయా మదన నిర్మాతా న కిం త్వమ్॥

కాంభోజి.

పల్లవి. తెలివాతి మాటలెల్లా దయ్యా మెఱుంగు
మెఱుంగని దానంగాను యేమందు నేను॥

చరణము. మంతనము లాడుకొంటా మంచముపై గేరుకొంటా
యంతతడవునుండరా యిద్దరు మీరు
అంతలో నేరాగాను ఆపెం జూపి యెవ్వతంటా
యెంతకెంత నన్నడిగే వేమందు నేను॥
అంగములొరసుకుంటా నాయువులు ముట్టుకొంటా
యెంగిలి పొత్తండుకోరా యిద్దరు మీరు
సంగడి నేగూచుండరా సతి నాచెలి యనుచు
యింగితా నంటే రడిగే వేమందు నేను॥
రమ్మి కౌంగిలించు కాయము లబ్బించుకొంటా
యిమ్ములం గూడియుండరా యిద్దరు మీరు
ఘమ్మి నేదగ్గరగాను పైకొనికూడితి విట్టె
యెమ్మెల శ్రీవెంకటేశ యేమందు నేను॥

అధ్యాత్మసంకీర్తనలు.

సామంతం.

పల్లవి. ఏవం శ్రుతిమత మిద మేవ త
ద్భావైతు మతః పరంనాస్తి॥

చరణము. అతులజన్మభోగసక్తానాం హితవై భవసుఖ మిద మేవ
సతతం శ్రీహరిసంకీర్తనం తద్వ్యతిరిక్తసుఖం వక్తుం నాస్తి॥
బహుళమరణపరిభవచిత్తానాం ఇహపరసాధన మిద మేవ
అహిశయనమనోహరసేవాతద్వ్యాహరణం వినా విధిరపినాస్తి
సంసారదురితజాడ్యపరాణాం హింసావిరహిత మిద మేవ
కంసాంతక వేంకటగిరిపతేః ప్రశంసైవ పశ్చాదిహ నాస్తి॥

వరాళి.

పల్లవి. ఏమి గలదిందు నెంత పెనంగిన వృథా
కాముకపు మనసునకు గడమొదలు లేదు॥

చరణము. వత్తిలోపలి నూనెవంటిది జీవనము
విత్తుమీందట పొల్లువిధము దేహంబు
భక్తిసేయుట యేమి పాసిపోవుట యేమి
పొత్తులసుఖంబులకు పోరలుటలు గాక॥
ఆకాశపాకాశ మరుదైన కూటంబు
లోకరంజకము తమలోనిసమ్మతము
చాకి మణుగులజాడ చంచలపుసంపదలు
చేకొనిననేమి యివి చెదరిన నేమి॥
గాదె పోసినకొలుచు కర్మసంసారంబు
వేడివిడువనికూడు వెడమాయ బ్రదుకు
వేదనల నెడతెగుట వేంకటేశ్వరుకృపా॥
మోదంబు వడసినను మోక్షంబు గనుట॥

శృంగారమంజరి:—

గతినొప్పు నిలువెల్లఁ గన్నులై యమరఁ
గ్రాఁగినగందంబు క్రమ్మఁ బన్నీటఁ
దోఁగినచెంగావి దొడరి శైత్యమున
గ్రాఁగినహృదయంబు రతిరాజుచేత
మ్రాఁగినమతియుఁ బ్రమాదంబువలన
నీఁగినవగలును నేత్రాంబుధార
లాఁగిన తెప్పలు నై యున్న యింతి
గనుఁగొని కరుణావికాసచంద్రికలు
నీలోత్పలాక్షిపై నిండంగఁ జల్లి
భామినియున్న పూఁబానుపు చేరి
చిట్టంటిచేతల పేదలు దీర్చి
చెదరినయలకలఁ జిక్కెల్లఁ దీర్చి
యెడలేనిపులకల నింపు పుట్టించి
కళలమర్మంబులకడ గానుపించి
యాలింగనాదిసౌఖ్యముల నొందించి
కరఁగించి మరగించి కలికిఁ గాఁగించి
యుడివోని సురతాబ్ధి నోలలాడించి.

ఈ యన్నయాచార్యుని నివాసము మొట్టమొదట కడప మండలములోని రాజంపేట తాలూకా యందలి తాళ్ళపాక యను గ్రామమనియు, నా గ్రామమునుబట్టియే వీరిగృహనామ మేర్పడిన దనియు, నీతఁడు చిన్నవయసునందే స్వగ్రామమునువీడి తిరుపతికి వచ్చి వేంకటేశ్వరభక్తుఁడై క్రమముగా వైష్ణవమతమునం దభిమానము హెచ్చినందున వైష్ణవమతమును స్వీకరించెననియుఁ దెలియుచున్నది.

ఈకవి చనిపోవునప్పుడు, శ్రీ వెంకటేశ్వరునిపై ననుదినమును గీర్తనలను జేయుచుండుమని తనకుమారున కాజ్ఞయిడెననియు నారీతి

గనే పెదతిరుమలాచార్యులును తరువాతివారును గీర్తనలను రచించుచు వచ్చిరనియుఁ జెప్పెదరు.

ఈకవికాలములోఁ గర్ణాటరాజ్యమును, దేవరాయలు, మల్లిఖార్జునరాయలు, విరూపాక్షరాయలు, సాళువనరసింహరాయలు, తుళువనరసరాయలు, వీరనరసింహరాయలు, శ్రీకృష్ణదేవరాయలు అనువారలు పరిపాలన మొనర్చియున్నారు.

ఇతఁడు "వేంకటేశ్వరా!" యను మకుటముతో ౧౦౫ ఉత్పలచంపకమాలావృత్తములుగల యొక శృంగారశతకమును రచియించి, శ్రీయలమేలుమంగకుఁ గృతియిచ్చెను. శతకాంత పద్యమిది.

ఉ. అమ్మరుఁ దాళ్ళపాకఘనుఁ డన్నఁడు పద్యశతంబుఁ జెప్పెఁ గో
కొమ్మని వ్రాశ్రపూనములఁ గూరిమితో నలమేలుమంగకున్
నెమ్మది నీవు చేకొని యనేకయుగంబులు బ్రహ్మకల్పముల్
సమ్మదమంది వర్ధిలను జవ్వనలీలల వేంకటేశ్వరా!

పెదపాటి జగన్నాథకవి యీశతకమునుండి యీక్రింది పద్యమును గైకొని తన ప్రబంధరత్నాకరమునఁ జేర్చుకొనియెను.

చ. అరిసెలు నూనెబూరెలును నౌఁగులుఁ జక్కెరమండెగల్ వడల్
బురుడలు వాలమండెగ లపూపము లయ్యలమేలుమంగ నీ
కరుదుగ విందుఁ బెట్టెఁ బరమాన్నశతంబుల సూపకోట్లతో
నిరతవినిర్మలాన్నముల నేతులసోనల వేంకటేశ్వరా!

ఈశతకమందలి ప్రథమపద్యమిది:—

ఉ. శ్రీసతి నీల జాంబవతి శ్రీయమునాసతి సత్యభామ భా
గ్రీసతి రుక్మిణీరమణి దేవియిలాసతి వీరలందఱున్
జేసినసేవఁజేసెదను జేకొను శ్రీయలమేలుమంగ నీ
మూసినముత్యమై యురముమ్ముంగట చెంగట వేంకటేశ్వరా!

ఇతని పదకవిత్వము నీతని పౌత్రుఁడైన చిన్నన్న మిక్కిలిగా గీర్తించియున్నాఁడు.

73. పిడుపర్తి నిమ్మనాథుఁడు (నిమ్మయాచార్యుఁడు)

పాలకురికి సోమనాథకవికిఁ బ్రియశిష్యుఁడై యిందులూరి అన్నామాత్యునిచే డోకిపఱ్ఱును నగ్రహారముగా గ్రహించిన పిడపర్తి శివరాత్రికొప్పయ్య కీనిమ్మనాథుఁడు మనుమని మనుమఁడు ఆ డోకిపఱ్ఱును ప్రౌఢదేవరాయనిచే మరలసంపాదించిన పెదసోమయ్య కీతఁడు పౌత్రుడు. ఈకవితండ్రి పేరు చినసోమయ్య. గురుదీక్షాబోధను ద్విపదగా రచించిన పిడపర్తి (మొదటి) బసవకవికీతఁడు పెదతండ్రి కుమారుఁడు. పద్యబసవపురాణమును రచించిన పిడపర్తి సోమనాథున కీతఁడు పెదతాతమనమఁడు. ఈ సోమనాథుఁడు తనపద్యబసవపురాణమునం దీనిమ్మనాథుని గూర్చి యిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు.

సీ. శ్రీమన్మహాలింగ సేవాసముద్భూత
        పరమసుఖామృతవరపయోధి
    కలితచతుష్షష్టికాలశివార్చనా
        మహనీయనిష్ఠాసమన్వితుండు
    భవపాశవర్జన ప్రథితసువ్రతనిత్య
        పావనచిత్పూర్తి భవ్యమూర్తి
    శుద్ధాత్మ పిడుపర్తి సోమయదేశిక
        సత్పుత్రుఁ డష్టభాషావిదుండు

తే. భవుల కెన్నఁడు కవిత చెప్పనిఘనుండు
    కాంతలుడిగిన సనులోష్టకాంచనుండు
    శాంతిదాంతిమయస్వాంతసంయుతుండు
    జగతిఁ బెంపారు నిమ్మయాచార్యవరుఁడు.

ఇందలి "అష్టభాషావిదుండు" "భవులకుఁ గవిత చెప్పని ఘనుండు" అను వాక్యము లీనిమ్మనాథుఁడు కవియని చెప్పుచున్నవి. కాని యాతఁడు రచించిన గ్రంథము లేవియో తెలుపుట లేదు. ఈనిమ్మయాచార్యుఁడు క్రీ.శ. ౧౩౯౦-౧౪౪౦ కాలమువాఁడు.

మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమున "నిజలింగచిక్కయ్యకథ" యను యక్షగానమొకటి యున్నది. ఆభాండాగారమునందలి పుస్తకముల పట్టికలో నాగ్రంథకర్త పిడుపర్తి నిమ్మనాథుఁడని వ్రాయుచు నీక్రిందిపదముల నుదాహరించియున్నారు. ఈగ్రంథప్రతులా భాండాగారమున నాఱున్నవి. (R. 279. D. 1891 to 1895) అందొక దానియందు బ్రౌనుపండితుఁడు ఇంగ్లీషుభాషలోఁ గథాసంగ్రహమును వ్రాసియుంచెను.

"గగనరూపగు చుండి కలికేశు పేర
శంకరపిడుపర్తి చతురకవిత్వ
పారాయణుండు పర్వతలింగఘనుఁడు
నెరయంగ పిడుపర్తి నిమ్మనాహ్వయుఁడు
చిరతరనిజలింగచిక్కన్న ... ..."

ఈ ద్విపదలనుబట్టి యీగ్రంథము చుండిగ్రామమందలి కలికేశ్వరున కంకితము చేయఁబడినట్లును, కవితండ్రిపేరు పర్వతలింగమైనట్లును దెలియుచున్నది. చుండియనుగ్రామము నెల్లూరుమండలమునందున్నది. కాని పిడపర్తి నిమ్మనాథుని నివాసము నిజామురాష్ట్రములోని పిడపట్టు. అచట నున్నవాఁడు నెల్లూరుమండలమందలి చుండిదేవుని కంకిత మొసంగుట పొసంగదు. నిజామురాష్ట్రమున చుండియను గ్రామముండెనేమో తెలిసికొనవలసియున్నది, అయినను పిడపర్తి నిమ్మయార్యుని తండ్రిపేరు పినసోమయ్యగాని పర్వతలింగముకాఁడు. కావున నాగ్రంథకర్త యీనిమ్మయార్యుఁడనరాదు.

రెగళిగనిమ్మనాథుఁ డను నొకకవి గురుసంబిచరిత్రమును నొక యక్షగానమును రచించి రాచవీటియందలి వీరభద్రేశ్వరుని కంకితము చేసెను. దాని ప్రతులు మూఁడు మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమునందున్నవి. (D. No. 1870, 1871, 1972) ఆ నిమ్మనాథుఁడే పైనివ్రాసిన నిజలింగచిక్కయ్య కథను రచియించెననియు,

పిడపర్తి నిమ్మన రచియింపలేదనియు నా నమ్మకము గురునంబి చరిత్ర గ్రంథాంతమందలి యీ క్రిందిద్విపదలను జూడుఁడు.

"సనిదక్షయజ్ఞాపహారుని పేర
మునుకొని విశ్వతోముఖమూర్తి పేర
వలనగుకళ్యాణవాసుని పేర
వినుతింప శ్రీరాచవీటినివాస
ఘనుభద్రకాళికాకాంతుని పేర
నంకితంబుగ సదాచారైకవర్తి
శంకరపిడుపర్తి సద్గురుమూర్తి
కరజాతుఁడగు చండికలికేశు పేర
పరకవీశ్వరుఁడు పర్వతలింగసుతుఁడు
నిరుపమరెగళిగ నిమ్మనాథుండు
నంసురాద్భుతగురునంబిచరిత్ర
యక్షగానముచేసె ననుపమప్రీతి
దక్షత నాచంద్ర తారార్కముగను
నిది విన్నఁజదివినసీప్సితార్థములు
సదమలమతులకు సమకూర్చు శివుఁడు.

ఈద్విపదలును బైనవ్రాసిన ద్విపదలును నొక్కపోలికగా నున్నవి. ఇరువురును బర్వతలింగపుత్రులే. ఈద్విపదలలో కొంచెము పొర పాటున్నట్లు కన్పట్టుచున్నది చండికలికేశుఁడు శంకరపిడుపర్తి గురుమూర్తి కరసంజాతుఁడగుట అసంభవము. చండికలికేశుఁడు మానవవ్యక్తియనుట కవకాశములేదు. గురునంబిచరిత గ్రంథాదిని—

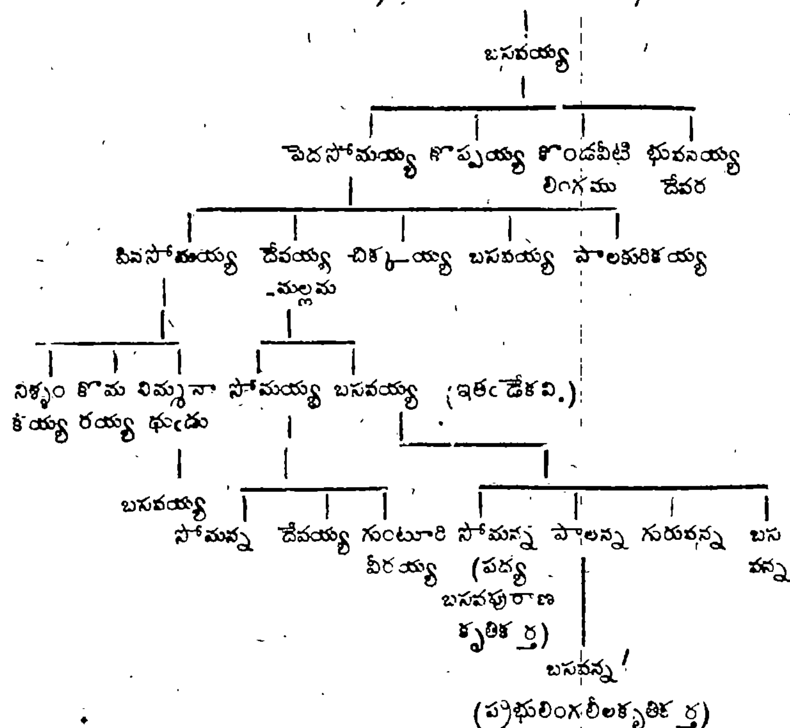
క. ధవళగిరి సన్నివాసుని
ధవళోరగభూషితాంగు ధవళాంశుధరున్
ధవళభసితత్రిపుండ్రుని
ధవళాంగునిఁ జండికల్కి దైవముఁ గొలుతున్.

అని చెప్పియుండుటచేఁ జండికలికేశుఁడు దైవమనియు నిమ్మనాథుఁడాతని భక్తుఁడనియు స్పష్టమగుచున్నది. రెగళ్ళగనిమ్మనాథుఁడు పర్వతలింగము పుత్త్రుఁడనియు, పిడపర్తి శంకరగురునిశిష్యుఁడనియు నీతఁడే నిజలింగచిక్కయ్యకథను రచియించి చండికలికేశునకును గురునంబిచరిత్రమును రచియించి రాచకొండ వీరభద్రదేవునకును సంకితమొసంగెననియు మనము నిశ్చయింపవచ్చును. రాచకొండ నిజామురాష్ట్రములోనిదనుట నిశ్చయము. పిడపర్తి వంశములోని వాఁడైన శంకరగురువును నాతని శిష్యుఁడైన రెగళ్ళగనిమ్మనాథుఁడునుగూడ నిజామురాష్ట్రవాసులనియుఁ జండిగ్రామము నిజాము రాష్ట్రముననే రాచకొండ సమీపమున నుండుననియు నిర్ధారణము సేయవచ్చును. రెగళ్ళగనిమ్మనాథుని చారిత్రమును వేఱుగ వ్రాసెదను.

—:—

74 పిడుపర్తి (మొదటి) బసవకవి

పిడుపర్తివారు మొట్టమొదట నియోగిబ్రాహ్మణులు. పిమ్మట పాలకురికి సోమనాథునకు శిష్యులై వీరశైవమతము నాశ్రయించినవారు. సోమనాథునకుఁ బ్రియశిష్యుఁడైన శివరాత్రి కొప్పయ్యకీ బసవకవి మనుమనిమనుమఁడై యున్నాఁడు. వీరి వంశవృక్షము నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

ఈకవికిఁ బితామహుఁడైన పెదసోమయ్య క్రీ.శ.౧౩౬౦ ప్రాంతమున జన్మించెనని పాలకురికిసోమనారాధ్యుని చరిత్రమున (౩ వ సంపుటము ౧౩౯ వ పుట) వ్రాసియున్నాఁడను. దానినిబట్టి యీకవి ౧౪౨౦ ప్రాంతమున జన్మించి ౧౪౪౦ ప్రాంతమునుండి గ్రంథరచనముఁ జేసియుండును. ఇతఁడుగురుదీక్షాబోధ, పిల్లనైనారుకథ, బ్రహ్మోత్తరఖండము మొదలగు శైవగ్రంథములను రచియించియుండెను.

ఇతనికుమారుఁడైన సోమనాథకవితండ్రి ప్రోత్సాహముచేఁ బసవపురాణమును బద్యకావ్యముగా రచించి యందీకవినిగూర్చి యీక్రింది

పద్యములను వ్రాసియున్నాఁడు. పై నిఁజూపిన వంశవృత్తమున కీపద్య బసవపురాణమే యాధారము

సీ. గురునాథుఁ డగుపాలకురికి సోమేశుండు
చెప్పిన కృతులెల్ల నిప్పుడమిని
బ్రకటింప వచ్చిన ప్రత్యక్ష బసవేశు
దని భక్తి జనులు వినుతి సేయ
భక్తిమర్మములు దప్పక యుండ నర్థముల్
చెప్పి శిష్యులను రక్షింపనేర్చు
నొనర దీక్షాబోధయునుపిల్లనైనాను
కథయు బ్రహ్మోత్తరఖండమునను

తే. నాదిగాఁగల శివరహస్యములు పెక్కు
శివకవులు మెచ్చ ద్విపదలు చేసి భక్తి
సభల వెలయించి మించిన సజ్జనుండు
బంధుసురమణి పిడుపర్తి బసవశౌరి.

సీ. ద్రవిడకర్ణాటాంధ్రయవనభూములఁ జేశ్ర
గొన్నాఁడు పెక్కులు సన్నుతముగఁ
దలయెత్తినది మొదల్ ధరగల్గుదుర్గాధి
పతులచేఁ బూజలు వడసినాఁడు
కాలకంధరుని సత్కమలంబుఁ బూజించుఁ
బంచాక్షరి జపించుఁ బాయ కెపుడు
భవిపాక వర్జిత ప్రవిమల వ్రతుఁ డన్య
మంత్రాంగదాహముల్ మానినాఁడు

తే. కవిత భవులకుఁ జెప్పని సవినయుండు
బంధుజనములఁ బ్రోవఁ బాల్పడ్డవాఁడు
నిత్యజంగమపూజ నాన్వితసుబుద్ధి
వసమె పొగడంగఁ బిడుపర్తి బసవఘనుని

గీ. అట్టిబసవనార్యుఁ డతుల శివార్చనా
రతుఁడు ధర్మయుతుఁడు వ్రతియు నైన
వీరన్నకోటి మల్లవిభుపుత్రినాగాంబఁ
దగవివాహమయ్యెఁ దత్పురంధ్రి.

సీ. పాత్రిణేశునాజ్ఞకు నడు గెన్నఁడునుదాఁట
దత్తమామలసేవ నర్థిఁజేయుఁ
గలలోనైనను గల్లలాడద యెప్డు
పేదసాదలఁ జాల నాదరించుఁ
బతిభక్తిగల పుణ్యసతులఁ జెద్దఁగఁ జూచుఁ
గులటలఁ గన్నదవ్వులఁ దొలంగుఁ
బతి సోదరులకడ భయభక్తిఁ జరియించుఁ
గోడండ్రు నెరాండ్రఁగూడి మెలఁగు

ఆ. శమదమాపయుక్త శాంభవ పదభక్త
పుత్రి పౌత్రి ముఖ్య భూరిసఖ్య
పుణ్యగణ్యగాత్రి భూరిక్షమాధాత్రి
నన్యగుణ కదంబ నాగమాంబ.

ఈపద్యములనుబట్టి కవిసమర్థతయు, శీలమును, కవిరచించిన గ్రంథనామములును దెలియుచున్నవి. ఈకవిరచించిన గ్రంథములన్నియు ద్విపదకావ్యములు. వానిలోగురుదీక్షాబోధ మాత్రమే ముద్రితమైనది. తక్కినగ్రంథము లిపు డెచ్చటను గన్పట్టుటలేదు. గురుదీక్షాబోధలోఁ గవి తననుగూర్చి యిట్లు చెప్పుకొనియున్నాఁడు.

"పిన్నప్రాయమునఁ జెప్పితి శివకథలు
ప్రన్నన తెనుఁగునఁ బదరితి కొన్ని
నడివయసునఁ బిల్లనయనారుచరిత
నుడివితి ద్విపదగా సూక్తులను

కాల మాసన్నంబు గాకటమున్న
లాలితకావ్యకళాప్రౌఢిఁ జేర్చి
సకలాగమ పురాణసమ్మతమైన
యొక శివకథ నింక నొనరింపవలయు.

ఈగ్రంథమును దెలుఁగున రచింపజేయుమని వీరభూపాలుఁడను వానితోఁ గర్ణాటదేశమునందుండు శైవాగమవేదియైనవీరశైవదేశికుఁడు వచ్చి చెప్పెననియు నాభూపాలుని ప్రార్థనపైఁ దానీగ్రంథమును రచియించితిననియుఁ గవికృత్యాది నీక్రిందిద్విపదలలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

"తెలుఁగుకవిత్వంబు తేటగాఁ జెప్ప
బలియుండు పిడుపర్తి బసవనాహ్వయుఁడు
వానిచేఁ జెప్పింపవలయు నీచరిత
మారూఢి ద్విపదగా నసఁ దలపోసి
వీరబాణాన్వయ విభుతిమ్మశౌరి
వీరభూపాలుండు వేడ్కదైవార
ధీనిధి పిడపర్తి దేవతయ్యకును
మానిని మల్లమాంబకుఁ దనూభవుని
భవుభక్తులు నుతింపఁ బాల్పడ్డసుకవి
భవులకు కవితఁ జెప్పనిశీలవంతుఁ
బరము మహేశ్వర బదసేవనైక
పరతంత్రి పిడపర్తి బసవనాహ్వయుని.

ఈవీరభూపాలుఁ డేప్రదేశమునకుఁ బ్రభువో తెలియదు. ఇతని తండ్రి తిమ్మశౌరి యనియుఁ దాతివీరబాణుఁడనియు, సూర్యవంశీయుఁడనియు (రాజతేజుండుగ్రహరాజవంశజుఁడు) భరద్వాజగోత్రుఁడనియు మాత్రమే కవి యీగ్రంథమునఁ జెప్పియున్నాడు. కర్ణాటకమునుండి వచ్చి వీరశైవుఁడీగ్రంథమునురచింపఁ జేయుమనియితనితోఁ జెప్పియుండుటచేతను కవి, నిజాము రాష్ట్రమండలి పిడపర్తినివాసుడగుటవలనను నీవీరభూపాలుడుకూడఁ బ్రస్తుతమునఁ దెలంగాణమని పిలువఁబడియెడి

నిజామురాష్ట్రీయాంతర్భాగమున నేప్రదేశముననో చిన్నసంస్థానాధి పతియైయుండునని తోఁచుచున్నది. వీరభూపాలీయమను నొకలక్షణ గ్రంథము కలదు. ఆవీరభూపాలు డీతఁడేమోయని సంశయముకలుగు చున్నది. ఈవిషయమునుగూర్చి తరువాతఁ వ్రాసెదను.

కెరియ పద్మరసు అనుకన్నడకవీశ్వరుఁ డీగ్రంథమును మొదట సంస్కృతమునను బిమ్మటఁగర్ణాటకమున రగడగను రచియించెననియు దానిని దానాంధ్రీకరించితిననియుఁ గవి ఈక్రింది ద్విపదలలో నుడివి యున్నాఁడు.

"భావింప నాజిహ్వ పావనంబయ్యె
భావశుద్ధుఁడు కెరియపద్మరుసు తొల్లి
అకలంక వేదవేదాంత సిద్ధాంత
సకలాగమ గ్రంథజాలము ల్గూర్చి
సరవి గావించె దీక్షావిధానంబు
గరిమ నాసంస్కృత గ్రంథార్థమెల్ల
వారికిఁ దెలియంగ వశముగాదనుచు
గోరున నయ్యర్థములు కన్నడమున
నెరవార రగడ గావించె గ్రంథములు
వరుస సాక్షులుగా వ్రాసి చూపుచును
జరిపిన బహుశాస్త్రసారంబు గాని
నరులు చేసిన కల్పనాకృతికాదు.
కృతుల కైవడి చమత్కృతులు బుట్టించి
చతురులు చేసిన చరితంబుగాదు
పరమరహస్యంబు భక్తిసాధనము
దురితదూరంబు ముక్తులకు మూలంబు
గావున నిట్టిదీక్షాబోధకవిత
గా వేడ్క తెనుఁగున గావింపఁగంటి.

ఇతని కవిత్వశైలి తెలియుటకై కొన్ని ద్విపదలనిటనుదాహరించెదను.

"గురునాథుఁడును ముముక్షులకును దీక్ష
కరుణించి గతిఁజూపఁ గలవాఁడు గాక
వివరింపఁ గులగోత్రవిద్య లేమిటికి
శివునట్లు మాయఁ బాసిన మహాత్మునకు.
నన్నఁగా శివతత్వ మెఱిఁగియే భ్రమలఁ
జిక్కఁగఁ దొలఁగనేర్చిన వారికంటెఁ
జిత్తంబు శివునిఁ గూర్చినవారికంటె
నిత్తెఱంగున గురువు లెవ్వరున్నారు. ౧ అ.
సంగత రసములు జంగమనాథు
నంగీకరించిన ప్రాణలింగమున
కనురక్తి నర్పించునది జంగమున
కనయంబు రుచులు సమర్పింపుటయ్యె
గురువరునాజ్ఞ గల్గి భక్తుల నిజభావ
భరితుఁడై యుండెడి భావలింగమున. 3 అ.

ఈకవి నివాసము నిజామురాష్ట్రమందలిపిడపర్తి అనుగ్రామము. ఇతనికుమారుఁడును మనుమఁడునుగూడ కవులై గ్రంథములను రచియించినవారు. వారిచారిత్రములను వేఱుగ వ్రాయుచున్నాఁడను. ఈ పిడపర్తికవులనివాసము గుంటూరుమండలమందలి పిడపర్తియైయుండునని కొంద ఱూహించిరి. కాని యంతకంటె నిజామురాష్ట్రమందలి పిడపర్తి యనుటయే సమంజసమని నాయభిప్రాయము. ఆకాలమున గుంటూరుమండలముకంటె నిజామురాష్ట్రమునందే వీరశైవమతిమెక్కు వవ్యాప్తినందియున్నది అందుచే నిట్టిగ్రంథము లాప్రాంతమున రచియింపఁబడియుండునని నిశ్చయింపఁ దగియున్నది.

—:—

75. పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరన్న

వాణీకటాక్షము నందిన మహాకవివతంసులలో నగ్రగణ్యుఁడగు నీతఁడు అవతారదర్పణము,నారదీయపురాణము, మాఘమాహాత్మ్యము మానసోల్లాససారము,శకుంతలాపరిణయము,జైమినీభారతము అను గ్రంథములను రచియించి వాసిఁ గాంచియున్నవాఁడు. ఈతని రచనములలోఁ దుదిరెండుపుస్తకములు దక్క తక్కినవి నామమాత్రావశేషము లైనవి ఆగ్రంథము లింతవఱకు బయలుపడకపోవుట యాంధ్రుల దురదృష్టమని చెప్పవచ్చును.

ఇ త ని ర చ న ము లు

ఈకవి తానురచించిన పుస్తక నామములను శకుంతలాపరిణయము నందలి యీక్రిందిపద్యమునఁ గృతిపతి పలుకులుగాఁ జేర్కొని యున్నాఁడు.

సీ. రచియించినాఁడవు రమణీయవాగ్రీతి
నవతారదర్పణం బభినవముగఁ
బలికినాఁడవు తేటపడఁ జేసి నారదీ
యము సత్కవిశ్రేణి యాదరింపఁ
జెప్పినాఁడవు శేముషీవిశేషంబున
మాఘమాహాత్మ్యంబు మంజుఫణితిఁ
గావించినాఁడవు ఘనబుద్ధి మానసో
ల్లాససారము సముల్లసితశయ్య
భారతీతీర్థయతి సార్వభౌమ గురుకృ
పాతిశయ లబ్ధకవితావిభూతిఁ గలిగి
గౌరవము గాంచినాఁడవు కవులచేత
విపులచాటూక్తినిర్ణిద్ర! వీరభద్ర!

గీ. కలదు చాలంగఁ బ్రేమ నీవలన నాకు
వేడ్క నడిగెదఁ గవులెల్ల వేడ్కపడఁగ

షట్సహస్రికులోద్భవసచివులందు
సుకృతిగాఁ జేయు నాకొకసుకృతిఁ జేసి.

పై పద్యమున జైమినీభారతమును జెప్పలేదు. దీనినిబట్టి శకుంతలాపరిణయమునకుఁ బిమ్మట జైమినీభారతమును రచియించిన ట్లూహింపఁదగి యున్నది.

పైనిఁ జేర్కొనిన గ్రంథములలో నవతార దర్పణమునకు మాఱుగా నవరసదర్పణమని శకుంతలాపరిణయ ముద్రితప్రతి యందున్నది. గ్రంథము లభింపకపోవుటచే నిజమైన పేరిదియని స్పష్టము చేయఁజాలము. ముద్రాపకులు అవతారదర్పణ మనుటకంటె నవరస దర్పణమనుటలో నర్థమున్నదని యోచించికాఁ బోలు పద్యములో నవరసదర్పణ మని యుంచి 'నవతార' పాఠము నాఫుట కడుగునఁ జేర్చినారు. నవరసశబ్దము వలన యతిభంగము కాదాయని యనుకొని కాఁబోలు నటఁ బ్రశ్నార్థసూచకచిహ్నము (?) నుంచినారు. మొత్తము మీఁద నవతారదర్పణమని యుండుటయే యుచితమని తోఁచుచున్నది. భగవంతుని దశావతారముల నందుఁ గవి వర్ణించియుండె నేమో! ఈతని వంశీయుఁ డగు పినమళ్ళ సోమయామాత్యుఁడు తన సీమంతినీ పరిణయమున నవతార దర్పణ మనియే చెప్పియున్నాఁడు.

—: శకుంతలా పరిణయము :—

శకుంతలాపరిణయము నాల్గాశ్వాసముల శృంగార ప్రబంధము. శకుంతలా దుష్యంతుల పరిణయగాథ యిందు వర్ణితము. కవితయెట్లుండవలయునో కృతిపతి ముఖమున శకుంతలా పరిణయమునం దీక్రింది పద్యములలోఁ గవి చెప్పియున్నాఁడు.

శా. ప్రఖ్యాతంబన మిశ్రబంధమన నుత్పాద్యంబనంగాఁ ద్రిధా
వ్యాఖ్యాతంబగువస్తు వందు మఱి యధ్యాహారముం జేయఁగాఁ
బ్రఖ్యాతం బితివృత్తమైనకృతి చెప్ప న్వక్తకు న్శ్రోతకు
న్విఖ్యాతిం గలిగించుఁ బుణ్యమహిమ న్విశ్వంభరామండలిన్.

క. శృంగారము ముఖ్యంబగు
  నంగియు నంగములుఁ దలఁప నష్టరసములు
  న్నాంగమగునేనిఁ డంకము
  బంగారముతోఁడి యొఱ ప్రబంధము వొందున్.

గీ. కథ ప్రసిద్ధియు మిగుల శృంగారవతియుఁ
  బరిగణింపంగ శ్రీమహాభారతమునఁ
  గథితమైన శకుంతలాఖ్యానభంగి
  నది ప్రబంధంబుఁ జేయ ప్రఖ్యాతి నొంద.

సీ. సరవి పువ్వులుగ మాలకరి పెక్కు తెఱఁగుల
      విరుల నెత్తులుగఁ గావించినట్లు
  కర్పూరకస్తూరికావస్తువితతిచే
      శ్రీఖండచర్చ వాసించినట్లు
  ఒడికంబుగా గంధవాడికి నానాసూన
      పరిమళంబులు గూడఁ బఱచినట్లు
  సరఘలు వివిధపుష్ప మరందలవములు
      గొనివచ్చి తేనియఁ గూర్చినట్లు

తే. భారతప్రోక్తకథ మూలకారణముగఁ
  గాళిదాసుని నాటకక్రమము కొంత
  తావకోక్తికి నభినవశ్రీ వహింపఁ
  గూర్మిఁ గృతిసేయు నాకు శాకుంతలంబు.

పై పద్యములలో నుడివినట్లు కథను భారతమునుండి గైకొని మహాకవి కాళిదాసు రచించిన యభిజ్ఞాన శాకుంతల నాటకమునందలి యితివృత్తాదులను దీసికొని యీకవి యీయుత్తమ ప్రబంధమును రచించెను. వ్యాస కాళిదాసుల విజ్ఞానమును గ్రహించి తనయసాధారణ బుద్ధికౌశల్యముచే వన్నె పెట్టి పినవీరన రచించిన యీప్రబంధమునందలి కవిత్వము మృదుపద భూయిష్ఠమై హృదయంగమముగా నున్నది.

ఇతిహాస రూపముననున్న భారతమునందలి కథను దృశ్యప్రబంధరూపమున నున్న కాళిదాసు నాటకమునందలి కథను స్వీకరించి ప్రబంధమున కనుకూలమగునట్లు కథలోఁ గొన్నిమార్పులను గావించి ఈమహాకవి యీకావ్యమును రచించెను. కాళిదాసు తననాటకమున కభిజ్ఞాన శాకుంతలమని పేరిడెను. శ్రీనాథుఁడు నైషధమునకు శృంగార నైషధమని పేరిడినట్లే యీతఁడీశాకుంతలమునకు శృంగార శాకుంతలమని పేరిడియెను. భారతమున శకుంతల జననాది వృత్తాంతమును దుష్యంతునకు శకుంతల స్వయముగనే చెప్పి తన కుమారుని యువరాజునుగాఁ జేయఁ గోరెను. కాళిదాసీకథను శకుంతలయొక్క చెలికత్తెలచేఁ జెప్పించెను. పినవీరన తన కావ్యమునఁ గణ్వశిష్యులచేఁజెప్పించెను. శకుంతలనుదుష్యంతుఁడు మరల గ్రహించుటకు భారతముననాకశవాణియు నాటకమున నంగరమును బ్రబంధమున నీరెండునుగూడఁ గారణములైనవి. ఇట్లే యుటె రెండు మూఁడు విషయములలోఁ బినవీరన మార్పులను గావించెను. వీనియుచితానుచితముల విమర్శించుట కిట తావుచాలదు. ఇట్టి విమర్శనములను జేయఁబూనినచో నీగ్రంథము చాలపెద్దదగును. దేశకాలపాత్రానుసారముగఁ గవులు కావ్యనిర్మాణమును జేయుచుందురు. వానినన్నిటిని దెలుపుచుఁ గావ్యవిమర్శనము చేయుట కీగ్రంథ ముద్దేశింపఁబడ లేదు. పినవీరన కవిత్వ మనర్గళధారకలిగి సమసంస్కృతాంధ్ర పద సంయుతమై మనోహరముగా నున్నది.

—: శకుంతలా పరిణయ కృతిపతి — చిల్లర వెన్నయమంత్రి :—

ఈశకుంతలాపరిణయము నీతఁడు చిల్లర వెన్నయమంత్రి కంకితము చేసెను. కృతిపతి కౌండిన్యగోత్రుఁడు; ఆఱువేలనియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; తండ్రినాగరాజు; తాత మేడనమంత్రి; ఎఱ్ఱయమంత్రి, వెన్నమంత్రి యనువారీతనిపెదతండ్రులు; వెన్నయ, మేడన, ఆదెన, ఎఱ్ఱన, వీరభద్రుఁడు ననువారీతని సోదరులు. కృతిపతి నివాసము

సోమరాజుపల్లె. ఈగ్రామము నెల్లూరుమండలములోని బిట్రగుంటకు సమీపమున నున్నది. బిట్రగుంటయందున్న భైరవస్వామి కృతిపతికి నిష్టదైవము భైరవస్వామిని గవి యీక్రిందిపద్యములో వర్ణించియున్నాఁడు.

సీ. పగడంపుఁ జిగురుజొంపము సొంపు విహసింపు
        కడునొప్పుఁ గుఱుచ కెంజెడలవాఁడు
    విదియచందురుతోడ సీడుజోడాడెడు
        రమణీయ దంష్ట్రాంకురముల వాఁడు
    సీధుపానక్రీడఁ జెంగల్వపూఁజాయఁ
        దొంగలించెడు కన్నుదోయివాఁడు
    క్రొత్తనీలాలరంగునకు నించుక మించి
        మెఱుఁగారు నల్లనిమేనివాఁడు
తే. పృథివి కవతంసమణి యైన బిట్రగుంట
    దానకంబుగ నవతార మైనవాఁడు
    భైరవస్వామి సకలసంపదల నొసఁగి
    మనుచుఁ జిల్లర వెన్నయామాత్యవరుని.

కృతిపతి నివాసమగు సోమరాజుపల్లిని గవి యీక్రింది పద్యములలో వర్ణనము చేసియున్నాఁడు.

సీ. లవణాబ్ధి వేలహేలాకాంచి యగునంధ్ర
        ధరణిమండలికి ముత్యాలజల్లి
    సంగ్రామపార్థరాజన్య రాజ్యశ్రీకిఁ
        బెంపు మీఱిన జగజింపువెల్లి
    దాతలు సముదంచిత ప్రసూనములుగాఁ
        గామితార్థము లిచ్చు కల్పవల్లి
    యఱువదినాల్గు విద్యలకు నపూర్ణఘం
        టాపథం బైన పట్టనమతల్లి

తే. పంటనృప కౌస్తుభములకుఁ బాలవెల్లి
కదనజయలక్ష్మి తొలుచూలు గన్నతల్లి
విపులభుజగర్వ దర్పిత విమతరాజ
రాజహృద్భల్లి సోమరాజుపల్లి

క. ఆనగరము పైతామహ
మైననిజస్థానముగ సమంచితలక్ష్మిం
దానొంది మంత్రి మేడన
జానుగ భజియించె సప్తసంతానములన్.

పై పద్యమునందలి పంటనృపకౌస్తుభశబ్దము, ఈగ్రామము పంటరెడ్డి ప్రభువుల పరిపాలనముక్రింద నున్నట్లు సూచించుచున్నది. కృతిపతిని నాతనిపూర్వుల్ను రాజాస్థానములయందు మంత్రులని యనేకపద్యములలో వర్ణించియున్నను, వారేభూపతులకడ మంత్రులుగ నుండిరో చెప్పకపోవుటచే, వారొకప్రభువును గొలిచియుండలేదనియు, భూస్థితిగలవారై స్వతంత్రజీవనముచేయుచు, రాజకార్యములయందుఁ బ్రభువులకుఁ దోడ్పడుచుండువారనియు నూహింపఁదగియున్నది. కృతిపతిని దత్పూర్వులను వర్ణించిన ముప్పది పద్యములలోను, చారిత్రమున కుపయోగించు నంశములు లేనందున వానినివిడచి కృతిపతినివర్ణించిన రెండుపద్యములనుమాత్ర మీక్రిందవ్రాయుచున్నాఁడను.

సీ. విలసితంబైన కావలి చెన్నమారాధ్య
మణిదత్త యగు శైవమంత్రశక్తి
సమధికస్ఫూర్తితో శాశ్వతైశ్వర్య
బీజంబైన శంభు పూజాఫలంబు
ప్రమథాధిపతిఁ గూర్చి భక్తితోఁ గావించు
సోమవార వ్రతసుకృతగరిమ
యన్నమాంబిక కంధరాంతరంబునఁ జాల
శోభిల్లు మంగళసూత్రలక్ష్మి

తే. సకలసౌభాగ్యములకును సాధనములుఁ
గారణంబులుఁ దగుబోధకములు గాఁగ
సచివసంఘంబులోనఁ బ్రశస్తిఁ గాంచె
విశ్వనుతకీర్తి చిల్లర వెన్నమంత్రి.

మ. వెలయం జిల్లర వెన్నయప్రభుఁడు దావేదోక్తసంసిద్ధవే
శలఁ బ్రాసాదపుఁబంచవర్ణమునఁ గాలగ్రీవుఁ బూజింపఁగా
నలవాటై మఱి యొండెఱుంగవు తదీయశ్రీనివాసంబునం
బలుకుం బంజర శారికా శుకములు న్పంచాక్షరీమంత్రమున్.

ఈపద్యములనుబట్టి యీవెన్నమంత్రి శివారాధనతత్పరుఁ డనియుఁ గావలివెన్నమారాధ్యునిచే మంత్రోపదేశము నొందినవాఁ డనియుఁ దెలియుచున్నది.

—: జైమినిభారతము :—

ఇందుఁ గవిత్వలక్షణమును

ఉ. అల్లనవిచ్చు చెంగలువలందు రజంబును కప్పురంబుపైఁ
జల్లఁగఁ జల్లనై వలచుసౌరభముల్ వెదజల్లుభావముల్
పల్లవహస్త చన్నుఁగవ పయ్యెద జీబుగఁ దోఁచుభాతిగాఁ
బిల్లలమఱ్ఱి వీరన యభిజ్ఞుఁడు చెప్పఁగనేర్చు కబ్బముల్.

అని చెప్పియుండెను. ఆవిధముగానే యీతనికవిత్వము సౌరభములను వెదజల్లు చు నాకర్షణీయముగా నుండును. సంస్కృతభాషలో జైమిని మహర్షి వ్యాసభారతమువలెనే యొకభారతమును రచించెనని చెప్పుదురు. కాని యీతఁడు వ్యాసశిష్యుఁ డగు జైమిని కాఁడు. జైమినికవి మహారాష్ట్రదేశస్థుఁ డగునొక బ్రాహ్మణుఁడై యుండునని శ్రీ టేకుమళ్ల అచ్యుతరావుగారు రభిప్రాయపడియున్నారు. (భారతి ప్రభవ మాఘ మాసము.) కాని యది యిప్పుడెచ్చటను లభించుటలేదు. అశ్వమేధ పర్వ మొక్కటిమాత్రము ప్రచారములోనున్నది. దానినే పిన్నవీరన

యాంధ్రీకరించెను. సంస్కృతాశ్వమేధపర్వము నాకు లభింపకపోవుటచే నాంధ్రీకరణ మెట్లున్నదియుఁ జెప్పఁజాలను. వ్యాసభారతాశ్వమేధపర్వము కంటె నిందుఁ బెక్కుకథ లధికముగా నున్నవి. పిన వీరన కవి వయసు చెల్లిన పిమ్మట ననుభవజ్ఞాన మధికమైన తరువాత రచించినదగుటవలనఁ గాఁబోలు శకుంతలాపరిణయముకంటె జైమినీ భారత రచనము ప్రౌఢమై మనోహరముగా నున్నది. లక్షణగ్రంథకర్తలీతని గ్రంథములనుండి పెక్కుదాహరణములను గైకొనియుండుటచే నీతఁడు లాక్షణిక కవులలో నెన్నఁదగినవాఁడు. ఈతని గ్రంథములయందువ్యాకరణ మంగీకరింపని ప్రయోగములు కొన్ని యచ్చటచ్చటఁ గాన వచ్చుచున్నవి కాని లక్షణవేత్తలు వానిని నెరసులుగాఁ బరిగణించియుండిరి.

కవిత్వముయొక్కయు జైమినిభారతముయొక్కయుఁ బ్రశస్త్యమును కృతిపతిముఖమున నీక్రిందిపద్యములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

ఉ. ఆదట సప్తసంతతులయందును నొక్కొకకాలమందు వి
చ్ఛేదము గల్గు నాఁటికిఁ జెప్ప విపర్యయ మేయుగంబునన్
లేదు కవిత్వసంతతికి నిక్కము తత్కవితావిలాసమున్
జాతులు నిష్టదైవము ప్రసాదము నా హరికీర్తనంబునన్.

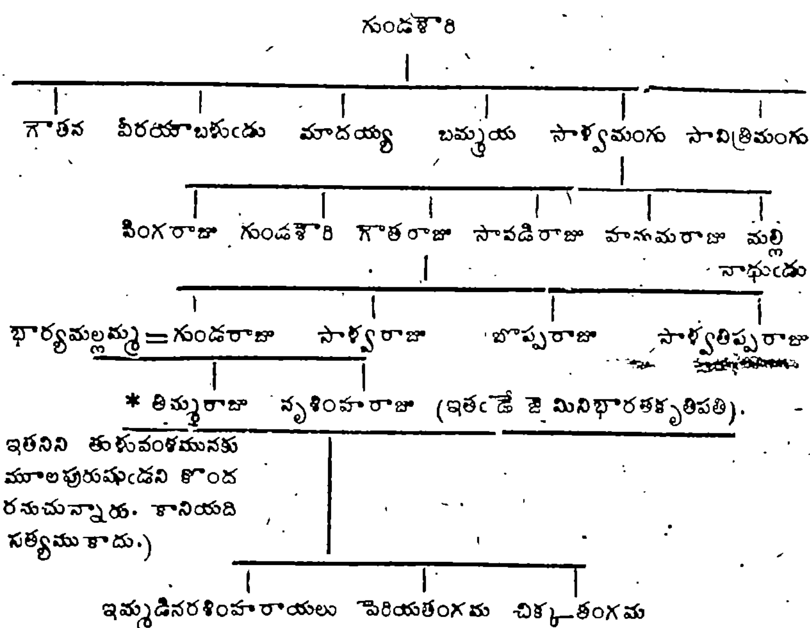
క. నామది నిరతము భారత
రామాయణకథలఁ బ్రేమరంజిలు నందున్
జైమినిభారత మనఁగా
భూమి నపూర్వము పురాణముల గణియింపన్.

తే. ఆపురాణంబు గనఁ దెనుఁగయ్యె నేనిఁ
జెప్పనేర్చినకవియుఁ బ్రసిద్ధుఁ డేనిఁ
దెనుఁగు నుడికారమున మించు గనియె నేనిఁ
గుందనము కమ్మవలచినచంద మగును.

—: జైమినిభారత కృతిపతి సాళువనరసింహరాయలు :—

ఈజైమినిభారతమును గవి సాళువనరసింహరాజున కంకితము చేసెను. ఈనరసింహరాజు చంద్రవంశపురాజులలోనివాఁడని చెప్పుచు నాతనివంశము నీకవి యిరువది పద్యములలో వర్ణించి యున్నాఁడు. ఈసాళువ వంశపురాజులతోఁ గవులచారిత్రమున మనకప్పుడప్పుడు పనియుండును కావున జైమినీభారతము ననుసరించి సాళువవంశవృక్షము నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

—: సాళువ వంశ వృక్షము:—

ఈవంశవృక్షములోఁ గనుపఱచిన సాళ్వమంగుఁ మహమ్మదీయులను జయించి సాంపరాయనికి రాజ్యమొసంగి సాంపరాయ రాజ్యస్థాపనాచార్య బిరుదమును వహించినట్లీక్రిందిపద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

సీ. దుర్గములో దక్షిణసురతాను నెదిరించి
కొనివచ్చి సంపరాయనికి నిచ్చి
సామ్రాజ్యమున నిల్పి సంపరాయస్థాప
నాచార్యబిరుదవిఖ్యాతిఁ గాంచె
శ్రీరంగవిభుఁ బ్రతిష్ఠించి యర్వదివేలు
మాడ లద్దేవు నుమ్మడికి నొసఁగె
మధురాసురత్రాణు మడియించి పరపక్షి
సాళువబిరుదంబు జగతి నెరపె

తే. గబ్బితనమునఁ దేజిమొగంబు గట్టి
తతిమి నగరంపుగవఁకులు విఱుగఁ ద్రోలి
తాను వేసినగారు నుద్దవిడిఁ దెచ్చి
సాహసంబున నుప్పొంగు సాళ్వమంగు.

ఈసాళ్వమంగు తిరుమలశ్రీవేంకటేశ్వరునగోపుర విమానమునకు బంగారపు శిఖరమెత్తించి వేయించిన శిలాశాసనము తిరుమలదేవాలయముయొక్క రెండవప్రాకారమందలి లోపలి గోపురమున కుత్తరపుగోడయందున్నది. అందిట్లు వ్రాయఁబడియున్నది.

"స్వస్తిశ్రీ జయాభ్యుదయశకవరుషంబులు ౧౨౮౧ అగునేంటి వికారిసంవచర ఆషాఢశుద్ధదశమి మందవారాన స్వస్తి శ్రీమన్మహామండలేశ్వర మీసరగండ మంగిదేవ మహారాజులు తిరుమల దేవర కుపటాదినగగు సువర్ణాది శిఖరమును ఎత్తించెను. మంగళమహా శ్రీశ్రీశ్రీ" దీనినిబట్టి యీసాళ్వమంగు క్రీ. శ. ౧౩౫౯ సంవత్సర ప్రాంతము నందుండినట్లు స్పష్టము.

కృతిపతికిఁ దండ్రియైన గుండరాజును బినతండ్రియైన సాళ్వతిప్పరాజును నీక్రింది పద్యములలోఁ గవి వర్ణించియున్నాఁడు.

ఉ. వీరలలోన నగ్రజుఁడు విక్రమకేసరి గుండధారుణీ
ధారుఁడుదారుఁ డాతని ప్రతాపము దిక్కులఁ బిక్కటిల్లు దు

ర్వారవిరోధివీరనగరంబులకున్ హరుకంటిమంటలై
వైరినృపాలసైన్యవనవాటికి దావకృశానుపంక్తులై.

సీ. అమితవైభవముచే నసమానవైభవ
కులిశాయుధుల నద్రిగుహల కనిచె
దోఃప్రతాపంబుచేఁ దులితప్రతాపదా
వానిలాప్తుల నరణ్యములఁ ద్రోచె
వినుతధైర్యంబుచే విఖ్యాతధైర్యమం
థానాద్రులను సముద్రముల ముంచె
ఘనకీర్తిచే సముత్కటకీర్తి చంద్రులఁ
గడకొండయవలి చీఁకట్లఁ గలిపె

తే. నౌర మీసరగండ కటారి సాళ్వ
పంచఘంటా నినాదాదిభయదబిరుద
కాహళారావసంపాతకంపితారి
దీప్తబలసీరి సాళువతిప్పశౌరి.

ఈసాళువతిప్పరాజు, కర్ణాటరాజ్యప్రభువును సంగమవంశజుఁడునైన రెండవదేవరాయని సోదరి హరియమ్మను బరిణయమాడెనని చరిత్రకారులు వ్రాసియున్నారు.

పై యుత్పలమాలలో వర్ణితుఁడైన గుండరాజే జైమినిభారత కృతిపతియైన నరసింహరాయలకుఁ దండ్రి. తండ్రిపేరుతోఁ గూడఁ జేర్చి యీతనిని సాళువగుండ నరసింహరాయ లందురు.

—: సాళువ నరసింహరాయలు :—

ఈసాళువ వంశపురాజులు కర్ణాటప్రభువులైన సంగమరాజుల యొద్ద దండనాథులై యుండెడివారు. ఈనరసింహరాయలనుగూర్చి కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుపంతులుగారు మహమ్మదీయ మహాయుగమున వ్రాసినమాటలు నిట నుదాహరించెదను.

“ఈసాళ్వమంగరాజు పుత్త్రుఁడు గౌతరాజు; అతనిపుత్త్రుఁడు గుండరాజు. ఇతఁడు ద్వితీయహరిహరరాయలయొద్ద మంత్రిగను దండనాయకుఁడుగను నుండెను అతనికుమారులిద్దఱు. తిమ్మరాజు, నరసింహరాజు ఈనరసింహరాజే ప్రస్తుతకథానాయకుఁడు. ఇతనితండ్రియగు గుండమరాజు విజయనగరరాజునొద్ద దండనాయకుఁడుగానుండి కొంతరాజ్యము సంపాదించెను సాళువనరసింహరాజు విజయనగరరాజ్యముయొక్క తూర్పుభాగమున కంతటికిని అధిపతిగా నుండి యనేకయుద్ధములలోఁ దనపరాక్రమముఁ జూపి సర్వజనులచేనాయకుఁడుగాఁ బరిగణింపఁ బడుచుండెను. విరూపాక్షరాజశేఖరరాయల కాలములోనితఁడు ప్రబలెను. విరూపాక్షరాయల ప్రభుత్వకాలములో నుత్కలదేశాధీశుఁడగు పురుషోత్తమదేవగజపతి విజయనగరముమీఁదికి దండెత్తిరాఁగా ఈనరసింహరాజు వాని నోడించెను. ఇట్లితని బలము దినదినాభివృద్ధిఁ జెందుకాలములో విజయనగరరాజులు విషయలంపటులై తమ బలమును గౌరవమును పోఁగొట్టుకొనుచుండిరి. కడపటిరాజగు విరూపాక్షరాయలయెడఁ బ్రజలందఱికిని ద్వేషము కలిగెను. శత్రువులను జయింపలేనట్టియుఁ, బ్రజల రంజింపలేనట్టియు రాజును బదభ్రష్టునిఁ జేయుటయే మంచిదని తలఁచి, సాళువనరసింహరాజు, రాజుయొక్క దుశ్చేష్టితములు ప్రజలకుఁ దెలిపియు, దండనాయకుల కెల్లరకు బహుమతు లొసఁగియు నందఱిని వశపఱచుకొని, విషయానందములో నిమగ్నుఁడై యున్న రాజును పట్టుకొనుటకుఁ దన సేనానాయకుని ముందుపంపెను. ఈవార్త రాజునకుఁ దెలిసినను, ఆవిషయాంధుఁడు దానిని నమ్మక వర్తమానము తెచ్చినవానినే చంపించెను. సాళువ నరసింహరాజుయొక్క సేనానివచ్చి కోటనాక్రమించుకొని, తన్నెదిరించు వారెవ్వరును లేక లోనఁ బ్రవేశించెను. అప్పుడారాజు మేల్కని తనకు సహాయముచేయు వారెవ్వరును లేరని చూచి, దొడ్డిత్రోవను బాఱిపోయెను. సాళువనరసింహరాజు రాజ్యారూఢుఁడై విజయనగరసామ్రాజ్యమునకుఁ బ్రభువయ్యెను. ఈరాజు

పరాక్రమశాలియగుటచే నంతకుఁ బూర్వ మన్యరాజులచే నాక్రమింపఁబడిన దేశమంతయుఁ దిరిగి సంపాదించెను. కాని యంత్యకాలము సమీపించుటచే ఉదయగిరి, రాయచూరు, కొండవీడు అను మూఁడుదుర్గములను మాత్రము సాధింపలేకపోయెను. అందుచే నతఁడు మరణసమయమున నీదుర్గములను మీరు తప్పక సాధింపవలయునని తనమంత్రి కాజ్ఞాపించెను. ఈరాజు న్యాయప్రవర్తనము కలవాఁడై ప్రజలను బుత్రులవలె రక్షించుచు, విద్వాంసులను మిగుల గౌరవించుచు నుత్తమప్రభువని వన్నెకెక్కెను. ఈసాళువవారు తెలుఁగువారుగాఁ గానవచ్చుచున్నారు. ఎందుకనఁగా వీరికిఁ బూర్వపురాజులు కన్నడపువారయినను, ఈ వంశపువారు రాజ్యారూఢు లయినప్పటి నుండియుఁ దెలుఁగువారికి మంత్రిత్వ మొసఁగుటయుఁ దెలుఁగు కవులకు నాశ్రయ మిచ్చుటయుఁ దటస్థించెను. సాళువ నరసింహరాజునొద్ద నాదెళ్ళ చిట్టి గంగనామాత్యుఁడను నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు మంత్రిగానుండెను. ఈతని కాలమునఁ బిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రుఁడను విఖ్యాతకవి యీతని యాస్థానకవిగానుండి జైమినీభారతమను గ్రంథమును రచించి యీతని కంకిత మిచ్చెను. ఈరాజు ౧౪౯౦ సంవత్సరములోనో, ఆప్రాంతమునో మరణమొందెను ”

పైనివ్రాసిన చారిత్రకవిషయములు క్లుప్తముగాఁ బి॰వీరన కవి రచించిన యీక్రిందిపద్యములవలనఁగూడఁ దెలియవచ్చుచున్నవి.

సీ. హతరిపుక్షత్రియుండయ్యు సామ్రాజ్యంబు
గరిమఁ జేయని నాఁటికడమ యొకటి
యోగీంద్రవంద్యుఁడయ్యును నుగ్రసేనుని
నోలగించిననాఁటి యొచ్చె మొకటి
భువనైకవీరుఁడయ్యును విభాకరతనూజు
తోఁపుఁ గోరిన నాఁటితక్కు వొకటి
యాదిలక్ష్మీనాథుఁడయ్యును బలిదైత్యు
నడుగఁబోయిన నాఁటిహైన్య మొకటి

తే. తలఁచి మూర్ధాభిషిక్తుఁడై ధరణిపతులు
గొల్వ నసహాయశూరత వెలసి దాన
శక్తి నవతార మిత్తిన శౌరిగాక
క్షితిపమాత్రుండె సాళ్వనృసింహవిభుఁడు.

సీ. తిగుళభూములు తెంకులుగఁ జరించినదొడ్డ
జెవులపోతుల నెల్లఁ జెండివైచి
ఘనమైన కండక్రొవ్వునఁ బాఱుతెంచిన
యొడ్డిసి పెనులావు లూడ్చఁదన్ని
పఱతెంచి చక్కఁగఁ బాళదుర్గము మెట్టి
సుడివడ్డచామలఁ జుట్టుముట్టి
పెనుగొండకడ వాఁలి పిక్కఁళ్ళు మొదలైన
ప్రతిపక్షులను హాతోహతము చేసి

తే. సత్కవుల తుష్టి ప్పుడుల్చు వసంతవేళ
రాయమీసరగండ ధరావరాహ
విజయవిఖ్యాత గుండభూవిభు నృసింహ
సార్వభౌముని బిరుదైన సాళువంబు.

మ. ప్రతివారంబును నారసింహధరణీపాలుండు భూమీసుర
ప్రతతిం గామితవస్తుసంపదల సంభావించుచోఁ దత్కరో
ద్గతదానంబుసరిత్తటీతృణసుఖోదంచన్మృగీలోచన
ద్యుతు లిందీవరదామసంపదలఁ జేయున్ దిక్పతిస్త్రీలకున్.

మ. కనకాద్రిప్రతిమానధైర్య! జగదేకస్తుత్యసౌభాగ్య! మో
హనలీలానవపంచబాణ! నిజబాహాశౌర్యవీరావిరా
జినయోపాయవిహార! కోనగిరి, చెంచీకొమ్మ, ధారాపురీ
పెనుగొండాద్యఖిలైక దుర్గహరణ ప్రేంఖత్ప్రతాపోదయా!

ఈపద్యములను నాశ్వాసాద్యంత పద్యములను బట్టి చూచినఁ గృతిపతియైన నరసింహరాయలు దండనాయకుఁడుగా నున్నప్పుడుగాక

విజయనగర రాజ్యసింహాసనము నధిష్ఠించి మూర్ధాభిషిక్తుఁడై సార్వభౌముఁ డనిపించుకొనిన పిమ్మటనే జైమినిభారతము కృతినందినట్లు గన్పట్టుచున్నది. ఈనరసింహరాయలు క్రీ. శ. 1487 లో విజయనగరసామ్రాజ్యమును సంపాదించెనని యీక్రిందిపంక్తులలో లక్ష్మణరావుపంతులుగారు వ్రాసియున్నారు.

"విరూపాక్షుఁ డగువిరూపాక్షరాయనిని అతని పెద్దకుమారుఁడగు రాజశేఖరరాయలు చంపించెను(౧౪౮౫) ఇతనిని ఈతని తమ్ముఁడగు రెండవవిరూపాక్షరాయలు చంపించెను. కానియీభ్రాతృహంతకుని పరిపాలన ప్రజల కిష్టమైనది కాదు. అతనిదండనాయకుఁడగు సాళువ నరసింహరాజు సర్వజనులు తనకనుకూలురు కాఁగా రాజును వెడలఁ గొట్టి రాజ్యమును ఆక్రమించుకొనెను." (౧౪౮౭)

—: కవికాలము :—

ఈనరసింహరాయలు శ్రీతిరుమల వెంకటేశ్వరస్వామిభక్తుఁడైనట్లును, ఆస్వామి అనుగ్రహము వలననే యీతనిరాజ్య మభివృద్ధినొందినట్లును గవి పంచమాశ్వాసాది పద్యములోఁ దెలిపియున్నాఁడు.

క. శ్రీవేంకటాద్రినాథ ద
యావర్ధితరాజ్య సన్నతార్థిజనమహీ
దేవాగ వైరినృపరా
జీవనికరచంద్ర నారసింహనరేంద్రా!

ఈనరసింహరాయలు శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామికి మూపాడుపేట, మంగోడు, వెలడ ఆలిపురము నను గ్రామములను, మరికొంత ద్రవ్యమును సమర్పించి, శిలాశాసనములను వేయించియున్నాఁడు ఆశాసనములనుగ్రంథవిస్తరభీతిచే నిందువ్రాయలేదు. ఆశాసనములు క్రీ. శ. 1456, 1467, 1468 (2) 1478, 1485 సంవత్సరములలోనివి. ఇందు మొదటియైదు శాసనములలోను నరసింహరాయల ప్రశస్తి "శ్రీమ

న్మహామండలేశ్వర మేదినీ మీసరగండ కఠారిసాళ్వ సాళువగుండయ దేవమహారాజ తనయుఁడైన నరసింహదేవర మహారాజు'' అని యున్నది. 1485 సంవత్సరపు శాసనములో "వీరగుండక్షితిపతి కుమారులగు శ్రీమన్ సార్వభౌమనరసింహరాయ'' లనియున్నది. దీనినిబట్టి 1485 వ సంవత్సరమునాఁటికే నరసింహరాయలు విజయనగర మహారాజ్యపట్టభద్రుఁ డయ్యెనని తెలియుచున్నది కావునఁ బినవీరనకవి. జైమినీభారతమును క్రీ.శ 1485 సంవత్సరమునకుఁ బిమ్మటను 1490వ సంవత్సరమునకుఁ బూర్వమునను రచియించెనని స్పష్టమగుచున్నది. సార్వభౌమ, మండలేశ్వరపదముల కంతగా భేదములేదనియు నీరెండును సమానార్థమునందే శాసనములలో వాడఁబడియెననియు నందుచే దీనినిబట్టి జైమినిభారత రచనాకాలమును నిర్ణయింపరాదనియుఁ గొందఱనుచున్నారు. కాని యీతని విషయమున నీభేదము పరిగ్రణింపఁదగినదియే యని నాయభిప్రాయము.

నాకుఁ దెలిసినంతవఱ కీకవి రచనములలో నిదియే కడపటిది. కావున నప్పటి కీతని కేఁబది యిఱువదిసంవత్సరము లుండియుండ వచ్చును. అందుచేత నీతని గ్రంథరచనాకాలము పదునైదవ శతాబ్దియం దుత్తరార్థమై యుండునని నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును.

శ్రీనాథమహాకవి నైషధము నాంధ్రీకరించి పినవీరనకవికిఁ జూపించినట్లును, అందలి "గమికర్మీకృతనైకనీవృతః'' అనువాక్యము నెట్లాంధ్రీకరించితివని యడిగి "గమికర్మీకృతనైకనీవృతుఁడనై'' యని చేసిన తెలిఁగింపును విని యాక్షేపణ మొనర్చినట్లును నొకకథ ప్రచారములో నున్నది. ఇది కేవలము కల్పితము. నైషధాంధ్రీకరణము పూర్తియైన కొన్ని సంవత్సరములకుఁ బిమ్మటఁగాని పినవీరనకవి జన్మింపలేదు.

—: కవినివాసము :—

ఈతని నివాసస్థానమునుగూర్చి మనకు లభించిన రెండు గ్రంథములలోను గవియేమియుఁ జెప్పియుండలేదు. గృహనామమునుబట్టి

నైజాం రాష్ట్రమునందలి పిల్లలమఱ్ఱియును, శకుంతలాపరిణయమును బట్టి నెల్లూరుమండలమునందలి బిట్రగుంట పరిసరముననున్న సోమరాజుపల్లెయునుఁ జైమినీభారతమునుబట్టి కర్ణాటరాజులకు రాజధానీ నగరమైన విజయనగరమును, నీకవినివాసమని నిర్ణయించుటకుఁ దగిన ప్రదేశములు.

ధాతల నాశ్రయించు సుకవులయొక్కయు, మధురసాస్వాదన మొనర్చు పుష్పంధయములయొక్కయుఁ డెంకిపట్టులను గనిపెట్టుట సుకరమగుకార్యము కాదు. ఈకవి నివాసము సోమరాజుపల్లెయో తత్పరిసరగ్రామమో యైయుండునని శకుంతలాపరిణయ పీఠికలో సరస్వతీపత్రికాధిపతులు వ్రాసియున్నారు. వా రట్లు వ్రాయుటకుఁ గారణము, శకుంతలాపరిణయ కృతిపతి నివాస మా గ్రామమై యుండుటయు నాగ్రంథమునం దాగ్రామమును గవి విశేషముగా వర్ణించుటయునై యుండును. కాని యంతమాత్రమునఁ గవినివాస మాయూరని నిశ్చయింపవలనుపడదు.

ఈకవి తండ్రియైన గాదయామాత్యుని నివాసము పిల్లలమఱ్ఱి యను గ్రామమని, యావంశీయుఁడ నని చెప్పుకొను పెనుమళ్ల సోమయామాత్యుఁడు తననీమంతినీ పరిణయమునందలి యీక్రిందిపద్యములోఁ జెప్పియున్నాఁడు. ఇది సత్యమయ్యెనేని, వీనవీరన జన్మస్థానము పిల్లల మఱ్ఱియనుటకు సందియము లేదు.

సీ. కవివర్ణనీయుఁ డాగాదిరాజు వివేక
ఘనుఁడు పిల్లలమఱ్ఱి యనుపురమున
నధివసించుటఁ జేసి యాపేర విఖ్యాత
మై ప్రకాశించె నయ్యన్వయంబు
మహనీయకీర్తి నమ్మంత్రిశేఖరుఁ డంతఁ
దనధర్మసతియందుఁ దగినయట్టి

సంతతి లే దన్నచింతాభరము పూని
యతిధైర్యసంపన్నుఁ డౌటకతన
శివునిగూర్చి తపంబు నేఁజేసి పుత్రి
రత్నములఁ గాంతు నన్నట్టియత్నము గని
యాత్మగృహమున నన్నదానాదికార్య
భరము సోదరవర్గము పాలనునిచి.

పినవీరనకవి యగ్రజుఁడైన పెదవీరభద్రుఁడు కర్ణాటదేశమున కేఁగి డెబ్బదిరెండువేల సామంతుల కధికారియై రాయలవద్దనున్న ట్లీక్రింది పద్యములలో సోమయామాత్యుఁడు చెప్పియున్నాఁడు.

సీ. అతిలాలితాకారు లాకుమారులు పెద
వీరభద్రుఁడు పినవీరభద్రుఁ
డన్ననామములచే నధికప్రసిద్ధులై
యభివృద్ధిగాంచి రనంతరమున
బెదవీరభద్రుఁడు పృథ్వీ ధీనుతకార్య
దక్షుఁడై కర్ణాటధరణి కరిగి
వాసిగా రాయసింహాసనమున నుండి
యధికులౌ రాయదాయాదులకును
మఱియు డెబ్బదివేలనామంతులకును
దానె యధికారియై మహాస్థానులందు
సకలమంత్రివరేణ్యులు సన్నుతింప
భూనుతం బైనకీర్తి విస్ఫూర్తిఁ గనియె.

దీనినిబట్టిచూచినను, పినవీరనకవి నివాసము సోమరాజుపల్లి యని స్థిరపడదు. శకుంతలాపరిణయ రచనాకాలమున నెల్లూరు మండలమునందు పంటరెడ్డిప్రభువులు కవుల నాదరించుచుండుట నెఱింగి పినవీరభద్రకవి శకుంతలాపరిణయమును వారికిఁ గృతియీయఁ దలంచి యచ్చటికివచ్చి, నియోగిబ్రాహ్మణ ప్రభువైన వెన్నమంత్రి

తన్నాదరించుటచేఁ దాత్కాలికముగఁ గొంతకాలము సోమరాజుపల్లి యందుండిన నుండియుండును. పిమ్మటఁ గర్ణాటకమునకు వచ్చి జైమినిభారతమును రచించి సాళువనరసింహభూపతికిఁ గృతి నొసంగి యుండును. ఈతని యన్నయైన పెదవీరన, యేకర్ణాటరాయులయొద్ద దండనాయకుడుగ నుండెనో తెలిసికొనుటకుఁ దగిన యాధారములు దొరకలేదు. కర్ణాటమును బాలించినసంగమవంశజులగు విరూపాక్ష రాయాదులయొద్ద నుండిన నుండవచ్చును. లేదా యీసాళువనర సింహరాయలయొద్ద నుండిన నుండవచ్చును.

—: కవి ప్రభావమును దెలుపు కథలు :—

ఈకవి ప్రభావమును సూచించుకథ లనేకములు కలవు. కాని యిందు రెండువిశేష ప్రచారములో నున్నవి ఈకవి యన్నగారైన పెదవీరభద్రుఁడు జపము చేసికొనుచు నేకాగ్రచిత్తము లేనివాఁడై యప్పుడే తనభార్యకు నగలుచేయించువిషయము మనసునకు రాఁగా నందునుగూర్చి యాలోచించుచుండెననియు, నింతలో నెవరో పెద్ద మనుష్యుఁడొకఁడు వచ్చి పినవీరన్నను "మీయన్నగా రేమి చేయు చున్నారని" ప్రశ్నింప నాతఁడు జపము చేసికొనుచున్నాఁడని చెప్పుటకు మాఱుగా మాయొదినెగారికి నగలుచేయించుట కాలో చించుచున్నారని ప్రత్యుత్తర మొసంగెననియుఁ జెప్పెదరు.

సాళువనరసింహరాయలు జైమినీభారతమును రచించుటకుఁ గొంతకాలము గడువొసంగెననియు, నాకాలములోఁ బినవీరన గ్రంథ రచనమునకై ప్రయత్నింపక విలాసముగాఁ గాలముగడుపుచుండె ననియు,నన్నగారు గడువుసమీపించుచున్నదని చెప్పినను లక్ష్యముచేయక కాలమును వ్యర్థముగాఁ గడపి, తేపటిదినమున గ్రంథమును సమర్పింప వలసినదినము కాఁగా నారాత్రి తనగది నలికించి ముగ్గు లేర్పరిపించి యావునేతితో దీపమునుబెట్టి సరస్వతిని బ్రార్థించెననియు, నామె ప్రత్యక్షమై శతఘంటములతో గ్రంథమును రచించుచుండెననియు,

బ్రాహ్మణసంతర్పణమున నొక్కసారిగాఁ బూరీలు నములునప్పుడు కలుగునట్లున్న యాధ్వనినివిని యిది యేమిటో యని పెదవీరభద్రుఁడు తలుపుసందునుండి చూడఁగా బావగారు వచ్చిరని చెప్పుచు సరస్వతి యదృశ్య యయ్యెననియు, నామె వ్రాయఁగా మిగిలిన స్వల్పభాగమును పినవీరన పూరించి మఱునాఁడు రాజసభకుఁ గొంపోయెననియు గ్రంథరచనా విషయమున మాటపై మాటరాఁగా "వాణినా రాణి" కాదా యని పినవీరన పలికినవాక్యములకు రాజును సభ్యులును గోపింప, సభలోఁ దెరవేయించిరేని వాణియే మీకుఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చునని కవి యనియెననియు రాజట్లు చేయింప సరస్వతి తన స్వర్ణకంకణహస్తమును దెరపైఁజూపి "ఔను. ఔను" అనిచెప్పెననియు నొకకథ పూర్వమునుండియుఁ జెప్పుకొనుచున్నారు. పినవీరనకవి భారతీమంత్రోపాసకుఁడనియు, నాశుధారగా కవిత చెప్పఁగలవాఁడనియుఁ దెల్పుట కీకథ నెవ్వరో కల్పించియుందురు. పినవీరనకవి భారతీమంత్రోపాసకుఁడని జైమినీభారత మందలి యీక్రిందిపద్యము తెలుపుచున్నది.

సీ. ప్రణవపీఠమున మంత్రపరంపరలు గొల్వ
నుండు నేదేవి పేరోలగంబు
భావజ్ఞులకుఁ బరాపశ్యంతి మధ్యమా
వైఖరు లేదేవి వర్ణసరణి
జపహారకీరపుస్తక విపంచిసమంచి
తంబు లేదేవి హస్తాంబుజములు
కుందేందుమందారకందళీబృందంబు
చంద మేదేవి యానందమూర్తి

తే. కాంచె నేదేవి కాంచనగర్భచతుర
పూర్వదంతకవాటవిస్ఫుటమనోజ్ఞ
చంద్రకాంతశిరోగృహస్థలవిహార
మమ్మహాదేవి వాగ్దేవి నభినుతింతు.

—: ఈకవి యేశాఖా బ్రాహ్మణుఁడు ? :—

ఈపినవీరనమహాకవి బ్రాహ్మణుఁడు. ఏశాఖీయుఁడు? ఏగోత్రమువాఁడు? అనువిషయములలోఁ బండితులు భిన్నభిప్రాయులై యున్నారు. కవిత్వవిషయమున నసమానప్రజ్ఞ గలవాఁడనియుఁ గవిత్రయమువారితోఁ దుల్యుఁడనియు నాతని రచనములే చాటుచున్నవి. ఆతఁడేశాఖవాఁడైనను, ఏగోత్రమువాఁడైనను, గవిత్వగౌరవమునకుఁ గొఱంత రానేరదు. అయినను శాఖాగోత్రముల విషయమున మూకీభావము వహించుటకంటెఁ దెలిసినంతవఱ కున్న విషయములఁ బాఠకుల యెదుట నుంచుట చరిత్రకారులపని కావున నాసంగతుల నిటఁ దెల్పి నిర్ణయము పాఠకలోకమునకు విడచుచున్నాఁడను.

ఈకవి తనసోదరునిగూర్చిగాని, తండ్రినిగూర్చిగాని, తనపూర్వులను గురించిగాని, మనకు లభించిన రెండుగ్రంథముల యందుఁ బ్రత్యేకముగ నేమియుఁ జెప్పియుండలేదు ఈతని యితరరచనములీ గ్రంథముల కంటెఁ బూర్వరచనములు గనుక ప్రథమరచనలయందేమయినఁ జెప్పియుండెనేమో తెలియదు అట్టిరచనలు లభించియున్నయెడల నీయభిప్రాయభేదమున కవకాశమే యుండకపోవును. ఈతనిగద్యలలో "గాదె యామాత్యపుత్ర" అనిమాత్రము వ్రాసికొనియున్నాఁడు. జైమినిభారతమొదలి గద్య నీక్రింద వ్రాయుచున్నాఁడను.

"ఇది శ్రీభారతీతీర్థ శ్రీచరణకరుణాపాత్ర గాదెయామాత్యపుత్ర వినయవిద్యాసముద్ర పినవీరభద్రప్రణీతంబైన జైమినీభారతము" శకుంతలాపరిణయగద్యమునందు "వినయవిద్యాసముద్ర" యనుటకుబదులుగా "ఆరాధితామరవీరభద్ర" అనియున్నది. తక్కిన దంతయు సమానము.

"అమాత్య" "మంత్రి" శబ్దములు నియోగబ్రాహ్మణసూచకముగా గ్రంథములయందుపయోగించుచుండుట సర్వసామాన్య

విషయము నుపదవులను వహింపనివారికిఁగూడ నాపదముల నుపయోగించుట యనేకగ్రంథములలోఁ గాననగును. అందులకు శకుంతలాపరిణయమే యొకనిదర్శనము. అమాత్యమంత్రిశబ్దములకు వ్యుత్పత్త్యర్థమేమి? ధర్మశాస్త్రములయందును రాజనీతిగ్రంథములయందును నాశబ్దవాచ్యుఁ డెట్టివాఁడుగా నిర్ణయింపఁ బడియున్నది? యనువిమర్శనముతో మనకిటఁ బ్రసక్తి లేదు. ఈశబ్దములు నియోగిబ్రాహ్మణపరముగ రూఢిమైయున్నట్లు బహుగ్రంథములవలనఁ దెలియుచున్నది. కావున నాయర్థమునే గ్రహించి విమర్శన మొనర్పవలసియున్నది. సామాన్యముగా వైదికబ్రాహ్మణులకుఁ బూజ్యార్థద్యోతకములగు "అర్య" "భట్ట" శబ్దములను గ్రంథములయందు వాడుచుందురు. నియోగబ్రాహ్మణ కవులలోఁ గొందఱికి "అర్య" "భట్ట" శబ్దము లుపయోగించినట్లు శ్రీనాథభట్టాదులవలనఁ దెలియ వచ్చుచున్నది కాని "అమాత్య" "మంత్రి" శబ్దము లుపయోగించిన వైదిక కవులు గానరారు ఎక్కడనైన నొకరిద్దఱున్నను నది సామాన్యవిధి కాదు. నియోగబ్రాహ్మణులలో నామాంతమున "రాజు" అనిచేర్చుట గన్పట్టును. కాని వైదికబ్రాహ్మణులలో నట్టియాచారము గాన్పింపదు.

గాదెయామాత్యపుత్త్రుఁడనని గద్యలో వ్రాసికొనియుండుటచే నీతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడని నిశ్చయింపవలసియున్నది.

ఇచ్చట సామాన్యవిధిని విడచి ప్రత్యేకవిధి నన్వయింపఁజేయవలయు ననినచో గాదెయ వైదిక బ్రాహ్మణుఁడై మంత్రిపదవి నధిష్ఠించినట్లు చూపవలసియుండును తనతండ్రియుఁ, దాతయుఁ గవులని మాత్రమే పినవీరన యీక్రింది పద్యములోఁ జెప్పియున్నాఁడు. కాని మంత్రిత్వపదవి వహించినట్లు చెప్పియుండలేదు.

క. తాతయుఁ దండ్రియు నగ్ర
భ్రాతయునుం దాను భువనభాసురకృతిని

రామాత్యులు పిల్లలమఱ్ఱిపి
ఖ్యాతుని బినవీరుఁ బోలఁగలరే సుకవుల్.

గా దేయ మంత్రిత్వమును వహించెనని చెప్పుటకుఁ దగిన యాధార ములు గన్పట్టుట లేదు.

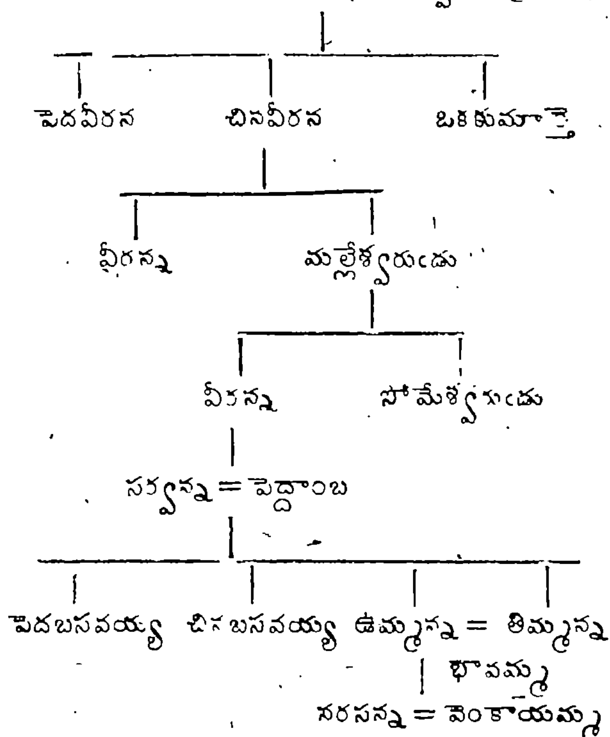
పినవీరనకవికి సమకాలికుఁడో, యించుక తరువాతి వాఁడో యైన కొఱవిగోపరాజు పూర్వకవులను స్తుతించుటలో నియోగిబ్రాహ్మణ కవులనుమాత్రమే వర్ణించిన యీక్రింది పద్యములోఁ బిల్లలమఱ్ఱి పినవీరన్నను గూడఁ జేర్చియున్నాఁడు.

చ. అనఘు హుళక్కి-భాస్కరు మహామతిఁ బిల్లలమఱ్ఱి వీరరా
జును ఘను నాగరాజుఁ గవిసోమునిఁ దిక్కనసోమయాజిఁ గే
తనకవి రంగనాథు నుచితజ్ఞుని నెఱ్ఱని నాచిరాజుసో
మన నమరేశ్వరుం దలఁతు మత్కలచంద్రిల సత్కవీంద్రులన్

ఈపద్యమునుబట్టి చూచినను నీకవి నియోగిబ్రాహ్మణుఁడనియే తేలు చున్నది. పినవీరనకవికిఁ దరువాత నూఱుసంవత్సరములలో నున్న ముద్దరాజు రామన్న రాఘవపాండవీయమునకు వ్యాఖ్యానమువ్రాయుచు ప్రథమమీఁది కచటతపలకు గసడదవ లాదేశ మగునన్నసూత్రము. ప్రాసస్థానమున నిత్యముగాని తదితరస్థలములయందు వైకల్పికమని దెలుపుట కుదాహరణముగఁ బినవీరన విరచితమైన శకుంతలాపరిణ యమునందలి పద్యము నిచ్చుచు "పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరమరాజు గారన్న" అని వ్రాసియున్నాఁడు దీనిబట్టి చూచినను చిరకాలము నుండి యీకవి నియోగిబ్రాహ్మణుఁడుగనే పరిగణింపఁబడుచుండె నని తెలియుచున్నది

పినవీరన వంశములోనివాఁడ నని చెప్పుకొనిన పెనుమళ్ళ సోమయామాత్యుఁడు తన సీమంతినీపరిణయములోఁ బినవీరన తండ్రిని "గాదిరాజు" అని వ్రాసియున్న పద్యమును పైని వ్రాసియున్నాఁడను.

మధ్య నొకటిరెండు పురపాంతరముల పేరులు తెలియక విడచిపెట్టి నను, సోమయామాత్యుఁడు గాదిరాజు మొదలుకొని తాను తుదగాఁ గల వంశమును పేరులతోఁగూడ వర్ణించియున్నాఁడు. పాఠకులకు సుబోధక మగునట్లా వంశవృక్షము క్రింద నిచ్చితిని.

గాదిరాజునకు సంతానము కలుగకపోఁగా నాతఁడు శివునారాధించి తనయులం గాంచెదనని శ్రీశైలసమీపారణ్యమునకుఁ బోయి కలబందపలుకులం దినుచు నుగ్రతపంబు సేసియుఁ గార్యంబు గానక నంతకంటె నిబిడారణ్యమున వేయిసంవత్సరములనుండి తపంబు చేసికొనుచున్నయొకసిద్ధుని నాశ్రయించి మంత్రోపదేశమునొంది బిల్వపత్రమాత్రాహారినై యామహామంత్రమును బునశ్చరణ సేయుచు వీరభద్రేశ్వ

రునారాధించి యాదేవునితోఁ బారాడి సంతానవరముఁబడసి తదంశచే నిరువురుగవలలగు పుత్రులం గనియెను. వారే పెదవీరన, పినవీరననామ ధేయులు. పినవీరన వీరభద్రావతారమగుటకు నిదర్శనముగజనియించు సమయముననే జడధరియించి పుట్టెనఁట! తరువాత వీరువుర్రకు సోదరియై భద్రకాళియంశమున నొకయాడశిశువుఁ గలిగెనఁట. ఈయంశములను దాదాపుగ ముప్పది పద్యములలోఁ గవి చెప్పియున్నాఁడు. గ్రంథవిస్తరభయమున నాపద్యముల నిందీయలేదు. పినవీరన కేడవమిది తరములలోనివాఁడగు సోమయామాత్యుఁడు చెప్పినమాటలను విశ్వసింపకుంటుటకుఁ గారణమగపడదు.

పై నివ్రాసిన విషయములనుబట్టి పినవీరనకవి నియోగిశాఖా బ్రాహ్మణుఁడని స్పష్టమగుచుండగాఁ గొందరీతనిని వైదికశాఖా బ్రాహ్మణుఁడని వాదించుచున్నారు. వారివాదమున కాధారములు రెండు. మొదటిది పినవీరనకవి జైమినీభారతమునఁ బూర్వకవులను నుతించుచు వ్రాసిన :—

మ. కవులం బంకజగర్భసన్నిభుల వక్కాణింతు వల్మీకసం
భవునిన్ వ్యాసునిఁగాళిదాసు బిలహ్లున్ బాణున్ మయూరున్ శుకున్
భవభూతిన్ శివభద్రు మల్హణుని ఘంటామాఘునిం జోరు భా
రవి మానన్నయభట్టుఁ దిక్కకవి నెఱ్ఱాప్రెగ్గడన్ సోమునిన్.

అను పద్యములో నన్నయభట్టును 'మా' నన్నయభట్టు అని చెప్పుట. రెండవది శృంగార శాకుంతలమున :—

క. ఆసుకవిచేత శివభజ
నాసక్తునిచేతఁ గశ్యపాన్వయుచేతన్
భాసురనవకవితాల
క్ష్మీసదనునిచేత వలయుఁ గృతి చెప్పింపన్.

అనుపద్యములోఁ గవి తాను కశ్యపగోత్రుఁడ నని చెప్పుకొనుట.

—: ఈ కవి గోత్రమేమి? :—

పిల్లలమఱ్ఱియను గృహనామము గలవారు వైదికబ్రాహ్మణుల లోను నియోగిబ్రాహ్మణులలోను గూడఁ గలరు. వైదిక పిల్లలమఱ్ఱి వారు కాశ్యపగోత్రులు. నియోగిపిల్లలమఱ్ఱివారు భారద్వాజ గోత్రులు. నన్నయభట్టు శబ్దమునకుఁ బూర్వమందున్న 'మా' యనునక్షరము, పినవీరనను వైదికబ్రాహ్మణుఁ డగుటకు దగినంత సాక్ష్యము కాజాలదు. నన్నయభట్టు వైదికబ్రాహ్మణుఁడనుట నిర్వివాదాంశమైన ప్పుడిది కొంతవఱకైన నుపయోగించునేమోకాని, యదియును వివాదాంశమైనప్పుడీ వాదమువలన నుపయోగముండదు. ఇతరసాక్ష్యము వలనఁబినవీరన నియోగిబ్రాహ్మణుఁడని నిర్ధారణమయ్యేనేని యప్పుడు నన్నయకూడ నియోగి కావలసివచ్చును. నన్నయను బ్రత్యేకముగా నుతించిన శకుంతలాపరిణయములోని యీక్రింది పద్యములో 'మా' యనునక్షరముగాని, ఆయర్థమును సూచించుమఱియొక యక్షరముగాని పదముగాని లేదు. అందుచే నన్నయయుఁ దానును నేకశాఖకుఁజెందిన వారమని సూచించుటకై పినవీరనకవి పైపద్యములోని 'మా' యను నక్షరము నుపయోగింపలేదని యెఱుంగవలయును.

క. ఇట్టల మగుమతి భారత
ఘట్టమునకు నడవ యచ్చుఁ గట్టినకవితా
పట్టాభిషిక్తు నన్నయ
భట్టోపాధ్యాయుఁ దలఁచి పరమప్రీతిన్.

నన్నయభారతమును బినవీరనజైమినీభారతమును నాంధ్రీకరించుటచే వారిగ్రంథములు భారతనామసామ్యము నొందినందున జైమినీ భారతములో 'మా' యుపయోగించెనేమో లేక 'నా' కుబదులు లేఖకులు ప్రమాదమున 'మా' యనివ్రాసిరో మాయని వ్రాసినను అంతమాత్రమున శాఖైక్యము నదిసూచింపదు. శ్రీనాథమహాకవి హారవిలాసములో వైశ్యుఁడైన తిప్పయ్యశెట్టిని "మా" తిప్పయశెట్టి

యని వ్రాసియున్నాఁడు. తిప్పయశెట్టి వైశ్యుఁడు శ్రీనాథుఁడు నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. ఇట్టి యుదాహరణములింకను జూపవచ్చును. కావునఁ "మానన్నయభట్టు" అనువాక్యములోని 'మా'ను బట్టి పినవీరన వైదిక బ్రాహ్మణుఁడని నిర్ణయింప నవకాశము లేదు

ఇఁకను గార్గ్యపగోత్రుఁడనువిషయ మున్నది పినవీరన జైమినీ భారతమున నెచ్చటను దనగోత్రమును జెప్పియుండలేదు. పైని జెప్పిన కందపద్యమునఁదప్ప, శకుంతలాపరిణయ గద్యయందుఁగూడఁగవి తన గోత్రమును జెప్పియుండలేదు జైమినీభారతమున గ్రంథాంతమున గద్యకుముందుఁ గవియొక్కయుఁ గృతిపతియొక్కయు నామాదికమును దెలుపుచు నొకసీసపద్యమును వ్రాసియున్నాఁడు.

సీ. నీకును మల్లమాంబా కుమారునకు సో
మకులాంబునిధి పూర్ణిమావిధునకు
భరతకీర్తికిఁ దులాపురుషాదిదానాంబు
జంబాలితస్థానసాధునకును
బరరాజభీకరంధరణీవరాహున
కాత్రేయపవిత్రగోత్రునకును
గుండయనరసింహమండలేశ్వరునకు
నభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధి
తే. కరముగా భారతీతీర్థగురుకృపాస
మృద్ధసారస్వతుఁడు సత్కవీంద్రసఖుఁడు
కుకవిమల్లకపోల్లసత్కులిశహస్త
పల్లవుఁడు చెప్పెఁ బినవీరభద్రసుకవి.

ఈపద్యములోఁగృతిపతియొక్క గోత్రమును జెప్పియుఁగవి తన గోత్రమును జెప్పలేదు. పినమళ్ళసోమయామాత్యుఁడు పైని వ్రాసిన పద్యములలోఁ బిల్లలమఱ్ఱివారిని భారద్వాజగోత్రు లనియే చెప్పియున్నాఁడు. కశ్యపగోత్రుఁడని చెప్పఁబడిన కందపద్యమును సోమనామా

త్యుఁడు చదివియుండలేదా? చదివియుండెనేని యీ వీరభద్రకవిని దన పూర్వునిగా వర్ణించుకొనుటయు భారద్వాజగోత్రుఁడని చెప్పుట యు సంభవింపదు. ఈపద్యము నాతఁడు చూడక యుండవలయును లేదా యీ పద్యములేని ప్రతి యాతనికి లభించి యుండవలయును. అట్లయినచో నీపద్యము ప్రక్షిప్తమై యుండును.

సోమయామాత్యుని సీమంతినీ పరిణయములోని వంశ వర్ణన మును జదివినవారికి, శకుంతలా పరిణయములోని పైకందపద్యము నాతఁడు చూడలేదనుటకంటె నాపద్యములేని ప్రతి యాతనికి లభించి యుండునని తలఁచుటయే సమంజసముగనుండునని తోఁచును. అయిన నీపద్యమును దొలఁగించినచో నర్థము చెడకుండ నాకథపట్టు సరిగా నుండునా? అని యోచింపవలసియున్నది యీకందపద్యము కృతిపతి కృతికర్తను వర్ణించుచుఁ గృతినొందుటకై తనతలంపును వెల్లడిచేయు సందర్భమున నున్నది కవి యిట్టిసందర్భమును జైమినిభారతము వం డును గలుగఁజేసియున్నాఁడు. ఈరెండుగ్రంథములనుండియు నాకథ పట్టుల నిట వ్రాయుచున్నాఁడను పాఠకు లీక్రిందిపద్యములను జదివి పై కందపద్యము యొక్క యవసర మున్నదియు లేనిదియు నిర్ణయింప చెదరుగాక!

వ. ఆరాజపరమేశ్వరుం డొక్కనాఁడు ... పురాణేతిహాసకథా ప్రసంగంబుల వినోదించుచు... .. జై. భా. ౧౫

వ. అమంత్రిమందారం బొక్కనాఁడు పురాణేతిహాస ప్రసంగంబుల వినోదించుచుఁ దనసమసంబున... ... శ. ప. ౧౫

ఉ. అదట సప్తసంతతులయందును నొక్కొకకాలమందువి
చ్ఛేదముగల్గు నాఁటిఁటికిఁ జెప్ప విపర్యయమేయుగంబునన్
లేదు కవిత్వసంతతికి నిక్కము తత్కవితావిలాసమున్
జాతులు నిష్టదైవము ప్రసాదమునొ హరికీర్తనంబునన్.
జై. భా. ౧౬

శా. నల్లిల్లుం గుడియున్ వనంబును నిధానంబుం దటాకంబు రం
జిల్లం గొండొకకాలమేఁగ నవి విచ్ఛేదంబునుం బొందు నే
పొల్లుం బోనిది కీర్తికిం గృతియ పో భూమండలిం దానికిం
దెల్లం బిప్పుడు రామభారతకథాధీనప్రబంధావళుల్....
శ. ప. ౧౬

క. నామది నిరతము భారత
రామాయణకథలఁ బ్రేమ రంజిలు నందున్
జైమినిభారత మనఁగా
భూమి నపూర్వము పురాణముల గణియింపన్. జై. భా. ౧౭

సీ. వల్మీకసంభవు వాక్యసంపన్నత
దశరథాధీశనందనునికీర్తి
సాత్యవతేయు వాచావిలాసంబునఁ
గాంతేయపంచకాగ్రణి ప్రశస్తి
చిత్రపవచనరాజినిబంధనంబున
ధారమహాపురాధ్యక్షు మహిమ
కాళివచోవిశాలతాప్రౌఢత
విక్రమాదిత్యభూవిభుచరిత

తే. మఱియుఁ దత్తత్కవీంద్రసమగ్రవాగ్వి
భూతిఁ దెలుపుచు నున్నది పూర్వరాజ
శీలదానాదిచర్యావిశేషములను
గీర్తిసదనంబు కృతియ తర్కింప ధరణి..... శ. ప. ౧౭

తే. ఆపురాణంబు గనఁ దెనుఁగయ్యె నేనిఁ
జెప్పనేర్చినకవియుఁ బ్రసిద్ధుఁ డేనిఁ
దెనుఁగు నుడికారమున మించుఁ గనియె నేనిఁ
గుందనము కమ్మవలచినచంద మగును. జై. భా. ౧౮

క. ఆచంద్రతారకంబుగ
భూచక్రమునందుఁ గీర్తిఁ బొలుపింపఁగఁ జా
రోచిష్ణువగు ప్రబంధము
వైచిత్రి యొనర్పు సుకవివరుఁడు గలిగినన్ ... క.ప. ౧౮

సీ. అమృతాంశుమండలం బాలవాలము గాఁగ
మొలిచె నొక్కటి జగన్మోహనముగఁ
జిగిరించె విజయసింధుగతకైతవడింభ
శయనీయవరపలాశములతోడఁ
బితృదేవతలకు సంచితసత్రశాల యై
పెట్టు గట్టును గయాక్షేత్రసీమ
నిలువ నీడయ్యె నిందీవరప్రియకళా
కోటీరునకు భోగికుండలునకు

తే. మఱ్ఱిమాత్రంబె పిల్లలమఱ్ఱి పేరు
పెంపు వలెఁ గాదు శారదాపీఠకంబు
వారిలోపలఁ బినవీరు వాక్యసరణి
సుసులకు నెల్ల గర్ణరసాయనంబు జై. భా. ౨౨

సీ. నన్నపార్యుఁడు ప్రబంధప్రౌఢవాసనా
సంపత్తి సొంపు పట్టింపనేర్చు
తిక్కన యజ్వ వాక్ఫక్కికామోదంబు
చెలువు కర్ణముల వాసింపనేర్చు
నాచిరాజునిసోము వాచా మహత్త్వంబు
సౌరభంబుల వెదచల్లనేర్చు
శ్రీనాథభట్టు భాష నిగుంభంబుల
పరిమళంబులఁగూడఁ బఱచ నేర్చు

తే. మహితగుణశాలి పిల్లలమఱ్ఱివీర
నార్యుఁ డాయుఁటఁ బైతామహం బగుచును

వెలయుచున్నది నేఁడు కవిత్వలక్ష్మి
యఖిలసత్కవినికరంబు నాదరింప. శ. ప. ౧౯

క. అని విన్నపంబు చేసిన
ననుఁ గనుఁగొని యలరి నాథనంబు ఋణముగాఁ
దినకర యుపార్జించెయశో
ధన మిటుగావలదె యాశ్రితత్వం బనుచున్ జై. భా. ౭౩

మ. అని సాధ్వీమణి నాగమాంబకును విద్యాభారతీజాని గా
దనకుం బుత్త్రిని వీరభద్రపదపద్మధ్యానశుద్ధాంతరం
గుని నన్నుం బిలిపించి లోనఁ దనకోర్కుల్పందడింపంగ మ
న్నన దైవాజ్ఞఁ గాంచి పలికెన్ గంభీర వాక్ప్రౌఢిమన్. శ. ప. ౨౦

పై పద్యములలో సంశయాత్మకమైన కందపద్యము నీయలేదు. ఆపద్యము శకుంతలాపరిణయములో 20 వ సంఖ్యకలది ఆపద్యమును విడిచి వేసినను కథపట్టునకు లోపము రాలేదు ఆపద్యము కేవలము గోత్రమును జెప్పుటకే వచ్చినట్లు కనుపట్టుచున్నది. కవినామమును, అతని తలిదండ్రులనామములను, అతనియిష్టదైవనామమునుగూడ ౧౯, ౨౦ వ పద్యములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు. గోత్రమును జెప్పఁదలఁచినచోఁ గవియాపద్యములోనె చెప్పియుండును. కాని యందుకొఱకుఁ బ్రత్యేకముగ నొక పద్యమును వ్రాయ నగత్యములేదు.

ప్రక్షిప్తమని యనుకొనుచున్న పద్యములోని "శివభజనాసక్తుని చేత" నను వాక్యముకూడ నీపద్యము ప్రక్షిప్తమనునూహకు బలమొసంగుచున్నది. పినవీరభద్రుఁడు శివభజనాసక్తుఁడైన ట్లెచ్చటను జెప్పియుండలేదు. గద్యలో "ఆరాధితామరవీరభద్ర" అని వ్రాసికొనియున్నాఁడు. పైకందపద్యమునకుఁ దరువాతిపద్యములోనే "వీరభద్రపదపద్మధ్యానశుద్ధాంతరంగుని" అని చెప్పుకొని యుండుటచే

నాపద్యమునకు ముందు పద్యములో "శివభజనాసక్తునిచే" నని పున రుక్తిగఁ గవి చెప్పియుండఁడు.

పైనివ్రాసిన యంశములన్నిటిని నిష్పాక్షికముగ విమర్శించి నచో నీకందపద్యము ప్రక్షిప్తమనియుఁ బినవీరన నియోగిబ్రాహ్మణుఁ డనియు దోఁపకమానదు. ఇతఁడు నియోగిశాఖకుఁ జెందినవాఁ డని యీతనిగద్యయందలి "గాదెయామాత్య" శబ్దమే స్పష్టముగాఁ జెప్పుచున్నది.

పినవీరనమహాకవి యనర్గళమైన కవితాధారగలవాఁడు. ఈతని శైలి తెలియుటకై కొన్నిపద్యములను వ్రాసి యాతనిచారిత్రమును ముగించెదను.

—: ఇతఁడు ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడను నుతింపలేదా :—

ఈతఁడు శకుంతలాపరిణయమున నెఱ్ఱాప్రెగ్గడను నుతింపలేదు. జైమినీభారతమున నుతించియున్నాఁడు. దీనికిఁ గారణము శకుంతలాపరిణయకృతిపతియైన చిల్లరవెన్నయమంత్రి కుటుంబమునకును నెఱ్ఱాప్రెగ్గడ కుటుంబమునకును వివాదముండియుండుననియు నందుచే నాకృతిపతి యెఱ్ఱాప్రెగ్గడనుగూర్చి యొక్కమాటనైనను దనగ్రంథమున వ్రాయనీయలేదనియు శ్రీటేకుమళ్ళ అచ్యుతరావుపంతులుగా రాంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రికలో (సంపు ౧౬ సంచిక ౨–3) వ్రాసియున్నారు. ఆహేతు వాధారరహితమును నసమంజసము నని యభిప్రాయము. శ్రీనాథమహాకవి యెఱ్ఱాప్రెగ్గడను గాశీఖండమున స్మరించి భీమఖండమున నుతింప లేదు. దీనికి గారణ మేమందుము ?

—: మచ్చుపద్యములు :—

జైమినిభారతము:—

ఉ. అంగవిహీను నిల్లటపుటల్లునిఁ బ్రిల్లదు నీచభామినీ
సంగతు వామనున్ బధిరు సాధ్వసమానసు మామఁ గాముకున్
వెంగలి నంగనాజితుని నిర్దయుఁ గ్రోధిఁ బ్రమత్తు మంత్రిఁ జే
యంగొఱగామి కెల్లఁ గుడురంచు గణింతురు నీతికోవిదుల్. ౧ ఆ.

మ. జననీ! భూపతి ధర్మనందనుని యజ్ఞం బర్మిలిం జూడఁ గో
రి నను గట్టడ చేసెఁ బట్టణము వారిం గొంచుఁ బొమ్మంచు నీ
వును వేగం బయనంబు గమ్మన సుదేవుం జూచి కోపించి యీ
ధనధాన్యాదులు పీఁటిబుచ్చి ననుఁ బుత్రా! వెళ్ళిరమ్మందురే.
౨ ఆ.

ఉ. జూదరి దుష్టు దుర్వ్యసనుఁ జోరుని సజ్జనదూషకున్ మృషా
వాదిఁ గృపావిహీను గృహావ్రతవిఘాతకు లోభి సంతత
స్వోదరపూరకున్ బిసును నుద్ధతునిం బెడబాయు లక్ష్మివే
దాదిసమస్తవిద్యలు పరాన్నపరాయణుఁ బాయుకైవడిన్ 3 ఆ.

ఉ. దుర్జయరాజమండలవిధుంతుదమూర్తి యుధిష్ఠిరక్రతూ
ర్జిత మైనయీహయవతంసము ద్రిమ్మర నంగరక్షగా
నర్జునుఁ డేఁగుదెంచు నిటలాక్షుని గెల్చినజోదు విక్రమో
పార్జితలీలఁ బట్టుఁడు రయంబున శూరులు ధాత్రిఁ గల్గినన్. ౪ ఆ.

చ. కనుఁగొని నన్ను నాహవముఖంబున మార్కొని నిల్వ నీక కా
దనిమిషసిద్ధసాధ్యులకు నైన నసాధ్యము కార్యకాంక్ష నె
మ్మనమునఁ గల్గెనే దురభిమానము మాని ప్రియం బెలర్ప న
న్ననసిన వేడ్కతోడ వరియింపు హయంబుఁ బరిత్యజించెదన్. ౫ ఆ.

మ. సరవిం జేకొని జాతకర్మముఖసంస్కారంబులున్ వేదశా
స్త్రరహస్యంబులుఁ గార్ముకాది వివిధాస్త్రప్రౌఢియుం బాపని

ర్వారణంబై నుతికెక్కు రామకథయున్ రాజేంద్ర! వాల్మీకి స
త్కరుణన్ మాకెఱింగించెఁ గాంచె మము సీతాదేవి యిక్కాన
లోన్. ౬ ఆ.

శా. మాతల్లిన్ వనితామతల్లిని సభామధ్యంబునం దొల్లి య
ప్రీతుల్ పల్కనపాతకంబునకుఁ జేరెం గాల మివ్వేళ ని
న్నాతంకంబునఁ బెట్టుచున్నపితృపుత్రాళిల్ విసర్జించి నీ
సూతుం గృష్ణుఁదలంచుకొమ్మనఁగ నచ్చోఁబుట్టె నుత్పాతముల్
౭. ఆ.

చ. అతులితభక్తిఁ గృష్ణుఁ గనకాసనసంగతుఁ జేసి రత్నసం
గతుల నలంకరించి యమనందనుఁ డర్మిలి ధారవోసెఁ ద
త్క్రతుఫల మమ్మహాత్మునికరంబున నప్పు డనల్పకల్పక
క్షితిరుహపుష్పవృష్టిగురిసెన్ మొరసెన్ దగదివ్యదుందుభుల్ ౮ ఆ.

శకుంతలాపరిణయమునందలి శైలి తెలియుటకై మహాకవి కాళిదాసురచించిన అభిజ్ఞాన శాకుంతలనాటకములోని కొన్ని శ్లోకములను వానికిఁ బినవీరన రచించిన పద్యములను వ్రాసిన బాగుగ నుండునని యెంచి యట్లు చేయుచున్నాఁడను.

అసంశయం క్షత్రపరిగ్రహక్షమా
యదార్య మస్యా మభిలాషి మే మనః
సతాంహి సందేహపదేషువస్తుషు
ప్రమాణమంతః కరణప్రవృత్తయః

ఉ. సందియమేల యీవికససారసలోచన రాజపుత్రి నా
డెందము మానికన్యలబడిం జన నేరదు నిక్కువంబ యే
చందమునందు సంశయవిచారపదం బగునట్టివస్తునీ
మం దమచిత్తవృత్తులు ప్రమాణము లుత్తములైనవారికిన్.

అనాఘ్రాతం పుష్పం కిసలయ మలూనం కరరుహై
రనావిద్ధం రత్నం మధునవమనాస్వాదితరసమ్

అఖండం పుణ్యానాం ఫల మివ చ తద్రూప మనఘం
న జానే భోక్తారం కమిహ సముపస్థాస్యతి విధిః

చ. కొనకొని తావి మూర్కొనని క్రొవ్విరి యెయ్యెడ వజ్రసూచి డా
యని రతనంబు జిహ్వ చవి యానని తేనియ గోరుమోపి గి
ల్లని చిగురాకు లాలితవిలాసనికేతన మాలతాంగి దా
ననుభవకర్త యేఘనుఁడొ యేవిధి యత్నె మెఱుంగనయ్యెడున్

యాస్య త్యద్య శకుంత లేతి హృదయం సంస్పృష్ట ముత్కణ్ఠయా
కణ్ఠ స్తమ్భితబాష్పవృత్తికలుష శ్చిన్తాజడం దర్శనమ్
వైక్లబ్యం మమ తావదీదృశ మహో స్నేహాదరణ్యౌకసః
పీడ్యన్తే గృహిణః కథం సుతనయావిశ్లేషదుఃఖై ర్నవైః

ఉ. పొమ్మనఁజూచుఁ జూచి మదిఁబుట్టిన ప్రేమను పెక్కుబాష్పముల్
గ్రమ్మినఁ గ్రమ్మఱం బెడమొగంబయి కన్నుల నీరు మ్రింగుచుం
గ్రమ్మఱఁ దా శకుంతల మొగంబగు నశ్రులు నించుఁ గొంతసే
ప మ్మునిజాలిఁ బొంది ధృతి యంతయు నిల్వక విచ్చిపాఱఁగన్.

ఉ. ఎంచ మునీంద్రులందు విజితేంద్రియుఁడైన తపస్వి కూర్మిగా
పెంచి శకుంతలం బెనిచి విస్మృతి నొందిన మోహపాశముల్
త్రెంచుకొనంగ లేక తియతీపులఁ జిత్తముఁ గాసివెట్టె శీ
లించిన నెవ్వఁ డింక వదలింపఁగ నోపెడు పాశబంధముల్.

పాతుం న ప్రథమం వ్యవస్యతి జలం యుష్మాస్వపీతేషు యా
నాదత్తే ప్రియ మణ్డనాపి భవతాం స్నేహేన యా పల్లవమ్
అద్యే వః కుసుమప్రసూతిసమయే యస్యా భవత్యుత్సవః
సేయం యాతి శకున్తలా పతిగృహం సర్వై రనుజ్ఞాయతామ్.

సీ. అలపెఱుఁగక తావకాలవాలములకు
నెమ్మితో నెరవొంద నీరువోసి
క్రమవృద్ధిఁ బొందుమార్గంబు లారసి వచ్చి
పూటపూటకుఁ జాలఁ బ్రోది చేసి

ప్రేమాతిరేకత ప్రియమండనమునకుఁ
జిగురాకుఁ గొనగోరఁ జిదుమ కెఱచి
పరిపాటి పల్లన ప్రసవోద్గమం బైన
సఖులు దానును మహోత్సవ మొనర్చి

తే. తల్లిమై పెంచె మిమ్ము నీతలిరుఁబోఁడి
యత్తవారింటి కరిగెడు నాలతాంగి
క్షితిరుహములార! పుష్పితలతికలార!
యనుమతింతురుగాక కళ్యాణయాత్ర

అస్మాన్ సాధువిచిన్త్య సంయమధనా నుచ్చైః కులంచాత్మన
స్త్వయ్యస్యాఃకథమప్యబాంధవకృతాం స్నేహప్రవృత్తించతాం
సామాన్యప్రతిపత్తిపూర్వక మియం దారేషు దృశ్యా త్వయా
భాగ్యాయత్తమతః పరం న ఖలు తద్వాచ్యం వధూబన్ధుభిః

సీ. మహనీయసంయమంబ మహాధనంబుగా
మతియించి వర్తించు మమ్ముఁ దలఁచి
యెసఁగ శాపానుగ్రహాసమర్థుఁ డైన
బ్రహ్మయుతతేజ గాధేయుఁ దలఁచి
గణన కెక్కిన దేవగణికాతతికి రత్న
ముకుర మై వెలుఁగు మేనకఁ దలంచి
యాఖేటరతి వచ్చి యాశ్రమస్థలిఁ
దడఁబాటు చేసిన చెల్లుఁబడి దలంచి

తే. మిక్కిలిగ మన్ననయుఁ జేసి మొలఁకవలదు
తక్కువయుఁ జేయ వలవ దంతఃపురంబు
సతులలోపల సరియగా సరవితోడ
నీళకుంతల భూకాంత యేలు మనియె.

ఈశాకుంతలమును, పెద్దాడ నాగరాజను గృష్ణకవియుఁ బద్యకావ్యములుగా రచించియున్నారు. శాకుంతలనాటకము నాంధ్రీకరించినవారు పెక్కురున్నారు.

పినవీరనకవికి శ్రీనాథునియం దపారగౌరవము. ఈతనిగ్రంథములయం దాతనిపోకడలను విశేషముగాఁ గైకొనియున్నాఁడు.

—: ఈకవి పురుషార్థసుధానిధిని రచించెనా ? :—

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తునం దున్న యుదాహరణగ్రంథసంధాత పిల్లలమఱ్ఱివీరయ్య పురుషార్థసుధానిధిలోనివని యీ క్రింది రెండుపద్యములనుదాహరించియున్నాఁడు. ఈ వీరయ్యజైమినిభారతకృతికర్తయే నాయని సంశయముకలుగుచున్నది. పినవీరన్న రచించినశాకుంతలములోని కొన్నిపద్యముల నుదాహరించి యాకృతికర్తను పిల్లలమఱ్ఱి వీరయ్య యనియే యతఁడు చెప్పియున్నాఁడు. కావున నీపురుషార్థసుధానిధికూడఁ బినవీరన్న రచితమే యని యూహింపఁదగియున్నది. కాని యిది యూహామాత్రమే.

సీ. కాళకర్బూరనీకాశఁగా భావింపఁ
గవితానిరూఢిఁ బ్రఖ్యాతి నెసఁగు
యావకారుణదేహయష్టిఁగాఁ జింతింప
మదకుంభియానల మరులు గొలుపు
నీలజీమూతసన్నిభఁగా విలోకింప
సకలమాయాప్రపంచంబు నడచుఁ
గనకచంపకధామ గౌరిఁగా శీలింప
నంహస్సమూహంబు సంహరించు

గీ. శంభుదేవి విశాలాక్షి సదనుకంప
యోగిజనసేవ్య యోగపయోదశంప

శ్రీకరకటాక్షలేశరక్షితనిలింప
ముజ్జగంబుల మొలపించు మూలదుంప.

సీ. భర్గభట్టారకు పర్యాయమూర్తికి
పాణ్మాతురుని కూర్మిజనకునకును
మేషరాజమునెక్కు నేటిరాతున కమ
రాధీశుపౌరుగుదిశాధిపతికి
హరిణవాహనునిసెయ్యపుసంగడీనికి
సామిధేనీప్రియస్వాంతునకును
యాయజూకులయిండ్ల యనుఁగుఁ జుట్టమునకు
స్వాహాస్వధాప్రాణవల్లభునకు

గీ. దండములు వెట్టెదము మోడ్చెదము కరములు
సేవయొనరించెదము మమ్ముఁ గావు ప్రోవు
యాగవేదికి విచ్చేయు మారగింపఁ
బ్రిథమజన్మలయింటికల్పద్రుమంబ.

పినవీరన "తండ్రియుఁ దాతయు నగ్రభ్రాతయుఁ దాను భువన భాసురకృతి నిర్మాతలు" అని చెప్పియుండుటచే నీవీరయ పిల్లలమఱ్ఱి పెదవీరయ్య యైనఁ గావచ్చును. ఈపురుషార్థసుధానిధివిద్యారణ్యులు సంస్కృతమున రచించిన పురుషార్థనిధి యనుగ్రంథమునకుఁ దెలుఁగేమో యనియును, తైత్తిరీయభాష్యసారమునకు మానసోల్లాసమను పేరుగలదనియు నదియే యితఁడు రచించిన మానసోల్లాసమై యుండు ననియు శ్రీ ఓ. అచ్యుతరావు పంతులుగా రూహించి యున్నారు.

పినవీరన తనగురువు భారతీతీర్థు లని వ్రాసియుండెను. ఈతఁ డెవ్వరో తెలియదు. శంకరాచార్యపీఠము నలంకరించిన భారతీతీర్థ స్వామియేమో !

—: బిల్లలమఱ్ఱి, పెద్దన్న పినవీరనలు సోదరులా ?:—

శ్రీనాథమహాకవి రచించిన హరవిలాసమును గృతినందిన అవచితిప్పయశెట్టికిఁ బిల్లలమఱ్ఱి పెద్దన్న గురువై యుండెనని శ్రీనాథుఁడు హరవిలాసమున నీక్రిందిపద్యములోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

ఉ. చిన్నటనాఁడు సత్కరుణఁ బిల్లలమఱ్ఱి మహాప్రధాని పె
 ద్దన్న గురూత్తముండు తగ నక్షరశిక్షయు దైవమార్గసం
 పన్నతయున్ వివేకపరిపాటియునుం గృపసేసె నర్థి నే
 యన్నకు నట్టిసెట్టి త్రిపురాంతకునిం దగుఁ బ్రస్తుతింపఁగన్

ఈపద్యమునందలి పెద్దన్నయే పినవీరన కగ్రజుఁడైన పెదవీరన యనితలంచి యతఁడు తిప్పయసెట్టికిఁ గురువు కావునను దిప్పయసెట్టి నివాసము నెల్లూరు కావునను, చినవీరన్న నివాసముగూడ నెల్లూరని కొందఱనుచున్నారు. కాని యది యంగీకరింపఁ దగినదిగాదు. శ్రీనాథుని జననము క్రీ. శ. ౧౩౮౦ ప్రాంతము. కొందఱు ౧౩౬౦ ప్రాంతమనుచున్నారు. శ్రీనాథునికంటెఁ దిప్పయసెట్టి చాలపెద్దవాఁడనియు నాతనికంటె ముప్పదినలువదేండ్లు చిన్నవాఁడైన శ్రీనాథునకును నాతనికిని సఖ్యము కుదిరెననియు నందుచేతనే శ్రీనాథుడు బాలసఖుఁడయ్యెననియుఁ గొందఱని యున్నారు. ఇదియే సత్యమైనచోఁ దిప్పయసెట్టి జననము క్రీ. శ. ౧౩౫౦ ప్రాంతమగును. ఇతనికి గురువైన పెద్దన్న జననము ౧౩౩౦ ప్రాంతమగును. ఆపక్షములో నితనిసోదరుఁడైన పినవీరన్నకు జైమినిభారత రచనమునాఁటికి ౧౫౦ సంవత్సరముల ప్రాయమగును. తిప్పయసెట్టి శ్రీనాథునితో సమకాలికుఁడనియు, నాతనిజననము క్రీ. శ. ౧౩౮౦ ప్రాంతమనియు నంగీకరించినను చినవీరన్నకు జైమినిభారత రచనము నాటికి ౧౦౦ సంవత్సరముల వయసుండునని తేలినది. కావున నాపెద్దన్న యీపినవీరన్న కగ్రసోదరుఁడు కాఁడు. వీరిబాంధవ్యమును దెలుపుట కాధారములు లభింపలేదు.

సాళువనరసింహరాజు కవి పండితపోషుఁ డగుటయేగాక స్వయముగఁ గవియుఁ బండితుఁడునై యుండెను. సాళువాభ్యుదయ మను పదుమూఁడు సర్గల మహాకావ్యము నీతనివిజయములను వర్ణించుచు డిండిమభట్టు బిరుదాంచితుఁడగు రాజనాథకవి రచియించియుండెను. నరసింహరాయలు క్రీ. శ. ౧౩౯౦ ప్రాంతమున స్వర్గము నలంకరించెను.

ఈనరసింహరాయుని పేర నవరత్నములు, రాజ్యాంగపద్ధతుల పద్యములును రచియింపఁ బడినవనియు వీనికిఁ గర్త పిల్లలమఱ్ఱి పిన వీరనయే కాఁదగునవియు వ్రాసి వానిని శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రులుగారు చాటుపద్య మణిమంజరిలోఁ బ్రకటించియున్నారు. వాని నీక్రింద నిచ్చెదము.

నవరత్నములు :

సీ. దినదినంబును నల్లదిపిజులఁ బోషించుఁ
గైరవబంధుఁ డేకార్యకాంక్ష
అప్పటప్పటికి లోకాంధకారము మాన్చు
నినుఁ డేమిలాభంబు నిచ్చగించి ?
సచరాచరంబైన జగతియెల్ల భరించు
ఫణిపతి యేఫలప్రాప్తిఁ జూచి ?
అదనున వర్షించి యఖలజీవులఁ బ్రోచు
జలధరం బే ప్రయోజనముఁ గోరి ?

గీ. పరహితం బాత్మహిత మని పరమపుణ్యు
లన్య్మ లొనరించుమేలు తా రాసపడరు
సకలభాగ్యోదయ ! కళారిసాళువాంక;
గుండభూపాలు నరసింహమండలేంద్ర !

సీ. ఆకారసంపద ననుకరించినవిద్య
విద్యకుఁ దోడైన వినయగుణము
వినయగర్భిత మైన విక్రమారంభంబు
విక్రమార్జిత మైన విభవగుణము
విభవానుగుణ మైన వితరణోన్మేషంబు
వితరణోచితమై వెలయు ప్రియము
ప్రియవచోనిరతమై పెంపొందు సత్కృతి
సత్కృతిఁ జేకొన్న చారుకీర్తి

గీ. చారుకీర్తికి నెల వైన పౌరుషంబు
పౌరుషంబున వర్తించు భాగ్యభూమి
భూమి పాలించు నృపతికి భూషణములు
గుండభూపాలు నరసింహమండలేంద్రు!

సీ. సర్వజ్ఞుఁడగు మంత్రి సవదరించినరాజు
కార్యఖడ్గమ్ముల క్రమ మెఱుంగు
కార్యఖడ్గమ్ముల క్రమ మెఱింగినరాజు
బహువిధంబుల మూలబలముఁ గూర్చు
బహువిధంబుల మూలబలముఁ గూర్చినరాజు
శత్రుల నవలీల సంహరించు
శత్రుల నవలీల సంహరించినరాజు
ధరణి యేకాతపత్రముగ నేలు

గీ. కావున మహాప్రధానాగ్రగణ్యుబుద్ధి
యధిపు సామ్రాజ్యమునకు సర్వాంగరక్ష
రాయమలవరగండ! వీరప్రచండ
గుండభూపాలు నరసింహ మండలేంద్రు!

సీ. సంగీతధర్మంబు సాహిత్యధర్మంబు
తెలియనేర్చుట ప్రాజ్ఞగలఫలంబు

ఓ తరణప్రౌఢియు వినయసంరూఢియు
గైకొంట సంపదగలఫలంబు
కుజనశిక్షణమును సుజనరక్షణమును
గల్గుట నిజశక్తిగల ఫలంబు
బ్రాహ్మణభక్తియుఁ బరహితశక్తియుఁ
గావింపు విభవంబు గలఫలంబు

గీ. బట్టు విప్రేంద్రు విద్యార్థి పరఁగ దాత
కిధియ లక్షణ మెన్నంగ నెలమి నెపుడు
సాళువ క్షోణిపతివంశజలధి చంద్ర!
గుండభూపాలు నరసింహ మండలేంద్ర!

సీ. బంగారునకు సౌరభము జనించినయట్లు
కీలుకు దుత్తమగుణకలితుఁడేని
కస్తూరి నికరంపుఁ గాంతి జెందినయట్లు
లుత్తమోత్తముఁడు శ్రీ నొందెనేని
భావింపఁ జెఱకున బండుపండినయట్లు
నెఱదాత ప్రియవచో విరతుఁడేని
అలరు గంధపుమ్రాన నలరు పూచినయట్లు
శ్రీమంతునకుఁ గీర్తి జెందెనేని

గీ. భవ్యగుణసాంద్ర! సకలవైభవసురేంద్ర!
సహజదాన శిబీంద్ర! భాషాఫణీంద్ర!
సాళువక్షోణిపతివంశజలధిచంద్ర!
గుండభూపాలు నరసింహ మండలేంద్ర!

సీ. వాహ్యాళిచో మత్తవారణ సూకరా
శ్వములఁ గన్గొనుచోట సాముచోట
ఆరగించెడిచోట నౌషధంబులచోట
నిద్రవోయెడిచోట నెలఁతచోట

వేఁట వెళ్ళెడిచోట విందు చెప్పినచోట
నాటపాటల వేడ్క నలరుచోట
వైద్యుచే... ... ...నిఱికటంబైనట్టి
తెరువున నని మొనల్ దీర్చుచోట

గీ. దైవతస్థానవైభవ తతులచోటఁ
గ్రొత్తవారలఁ గాన్పించుకొనెడుచోటఁ
నాత్మరతి యేమఱకుండునతఁడె రాజు
గుండభూపాలు నరసింహ మండలేంద్ర!

సీ. ప్రియముతో నిజమాతృపితృభక్తి యొనరించు
ధర్మాత్ములకు వేఱె దైవమేల?
మమతమై సర్వభూతము లందు దయగల్గు
ధన్యులకును వేఱె తపము లేల?
సరససత్కవికావ్యసరణి వినోదించు
నతిపుణ్యులకు వేఱె యమృతమేల?
సతతంబు సత్యభాషానిష్ఠ వదలని
కృతకృత్యులకు వేఱె క్రతువులేల?

గీ. ప్రాణపద మైన లలితాంగిఁ బాయకుండు
పురుషులకు వేఱె దేవేంద్రపురమదేల?
రాయచౌహత్తమల్లధరావరాహ!
గుండభూపాలు నరసింహ మండలేంద్ర!

సీ. ధనికులఁ గావింపఁదగదు సోదర్యుల
బడవాలుఁ జేయఁ జొప్పడదు కుటిలు
తగదు దుర్గాధిపత్యము జ్ఞాతి కొసఁగంగ
ధనము కావలిఁ బెట్టఁదగదు ఖలుని
దేశాధికారిగాఁ ద్రిప్పనొప్పదు క్రూరు
జనవు ప్రమాదంబు సాహసునకు

కాదు ధీరుఁ దలారికము పరీక్షింపంగఁ
గీడు వంచకుని వాకిటను నిల్పు.

గీ. నమ్మ ననుమాన మగువాని నమ్మఁదగదు
నమ్మియుండినచోట వ్రణంబు గనిన
వ్రణమునకుఁ దగఁ జేయంగవలెఁ జికిత్స
గుండభూపాలు నరసింహ మండలేంద్ర!

సీ. మంత్రాధిపునితోడ మర్మజ్ఞుతో రాజ
హితునితోడను నిగ్రహింపఁజనదు
అతిమదాంధునితోడ సంగనాసక్తుతోఁ
జెడుగుతోఁ దనయాత్మ చెప్పఁదగదు
నిందితుతోఁ బరనిందాభిలాషితోఁ
గ్రూరకర్మునితోడఁ గూడఁ జనదు
రాజవిద్వేషితో భూజనద్రోహితో
వంచకుతోఁ జొత్తు వలదు సేయఁ

గీ. బరఁగ నీరీతిఁ జరియించు నరవరునకు
నూర కెవ్వారు మూర్ఖులై వైరులగుచు
నడచిరేని యవశ్యంబు చెడక పోరు
గుండభూపాలు నరసింహ మండలేంద్ర!

రాజపద్ధతి:—

సీ. ఉత్తమకులజుఁడై యుద్యోగశీలుఁడై
భాషలలిపు లెల్లఁ బరికళించి
వాక్పటుత్వముగల్గి వ్యసనము మాని య
ర్థముఁ గూర్పు దక్షుఁడై క్రమము దెలిసి
ప్రజలకుఁ జల్లనై బలములఁ బోషించి
సుకృతియై శూరుఁడై శుద్ధి మెఱసి

రాజద్రోహములు భూరముఁ బొందగనీక
పరమర్మభేదియై వెర వెఱింగి
గీ. గుప్తమంత్రుఁడై కుశలుఁడై కొలువెఱింగి
చారచక్షుఁడై దేశవిచారమరయు
నట్టి సన్మంత్రి గలిగినయతఁడు రాజు
గుండభూపాలు నరసింహ మండలేంద్రు!

రాష్ట్రపద్ధతి:—

సీ. వర్ణాశ్రమంబుల వరుస దప్పఁగనీక
జారచోరాదుల కోరడంచి
దేవభూదేవతాస్థికులు పాలించుచు
నల్పువిన్నపమైన నాదరించి
అబలుని బలవంతు లడఁచి పోవఁగనీక
వ్యవహారధర్మముల్ తివిరి నడపి
కొలువుమన్నీలలోపలిపోరు లడఁగించు
గళ్ళకూళ్ళకు సంజుళ్ళు మాన్పి
గీ. నిఖిలదేశంబులను జక్క నిజగృహంబు
లరయువిధమున దివ్యాజ్ఞ లనుపఁ బనిచి
యప్రమత్తుఁడై ధరయేలునతఁడు రాజు
గుండభూపాలు నరసింహ మండలేంద్రు!

దుర్గపద్ధతి:—

సీ. తృణకాష్ఠ జలసమృద్ధిని బ్రధానంబుగా,
గల కాలమును సమగ్రంబు సేసి
కోట యాళ్వారి కొమ్మ కొత్తళంబు లగడ్త
లట్టళ్ళు యంత్రంబు లనువుపఱచి
ధాన్యంబులాదిగాఁ దగుసవరణ లెల్ల
నొకటియుఁ గొదవ లేకుండ నునిచి

నీతిమార్గంబున నెనరైన దొరలను
బలసి పాళెములందుఁ గొలువు నింపి

గీ. నగరికావలి సావధానముగ నునిచి
చోద్య మిది యెట్టివారి కభేద్యమనఁదు
నట్టి దుర్గంబు లందుండు నతఁడు రాజు
గుండభూపాలు నరసింహ మండలేంద్ర!

బ ల ప ద్ధ తి :—

సీ. బేడు పై తరువులు పెట్టక చేజేత
శవణ దప్పకయ జీతంబు లిచ్చి
చేరువ దొర లిచ్చు జీతంబు నచ్చుట
రాకయుండుట విచారంబు చేసి
యగువవైతల... ... ...తగ్గిననైనను
గట్టకుండిన వారకముగ నిచ్చి
రణరంగమునఁ గానరా మెలంగినచోట
నుచితంబు లొసఁగుచు నుపచరించి

గీ. పాఱెఁత వారిని గొల్వాసపడని వారి
మూలబలముల మన్నల మొలలకంటె
నంగళింబుగ నేలినయతఁడు రాజు
గుండభూపాలు నరసింహ మండలేంద్ర!

కో శ ప ద్ధ తి :—

గీ. తనభుజార్జిత మైనయర్థంబుఁ దెచ్చి
యాయు మెఱఁగి వ్రయించుచు ననుదినంబు
నరసి భండార మొనఁగూర్చునతఁడు రాజు
గుండభూపాలు నరసింహ మండలేంద్ర!

—♦—

76. ప్రోలుగంటి చెన్నశౌరి

ఈతఁడు ద్వారకా నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; ఆశ్వలాయన సూత్రుఁడు. వసిష్ఠగోత్రుఁడు. ప్రోలుగంటి పురవాస్తవ్యుఁడు. నాగశౌరి దేవమాంబలకుఁ బుత్రుఁడు; తిప్పనకుఁ బ్రపౌత్రుఁడు. ఈతిప్పన ప్రౌఢరాయలయొద్ద దండాధీశుడు.

ఈ కవిరచించిన గ్రంథము లేమియు, నిప్పుడు కనఁబడుట లేదు హరిభట్టు రచించిన నృసింహపురాణము నాతఁడుచనిపోయిన పిదప నాతని కుమారుఁడైన రాఘవపండితుఁడు ప్రోలుగంటి రంగన మంత్రికిఁ గృతియిచ్చెను. ఈ చెన్నశౌరి గారంగనమంత్రి పెదతండ్రి మనమఁడు. నరసింహ పురాణకృత్యాదియందు రంగనమంత్రి వంశ వర్ణనముఁ జేయుచు నీచెన్నశౌరిని నుతిచేసిన యీక్రిందిపద్యములలో నీతఁడురచించిన గ్రంథములను బేర్కొనియున్నాఁడు.

క. ఆనాగమంత్రివరునకుఁ
బ్రాణపదం బైనదేవమాంబకు దానే
దానీంతనకానీనుం
డో నాఁ దగి చెన్నశౌరి యుదయము నొందెన్.

సీ. ఆమంత్రిపుంగవుం డష్టభాషాకవి
వర్యుఁడై పొగడొందె వసుధయందు
ద్విపదగా నారసింహపురాణ మొనరించి
భక్తినహోబలభర్త కిచ్చె
బాలభారత మంధ్రభాషను వచనకా
వ్యంబు చేసెను గవీశ్వరులు మెచ్చ
సౌభరిచరితంబు జక్కులకథ చెప్పె
లాలిత నవరసాలంకృతముగ
మఱియుఁ బెక్కుకృతు ల్పటుమతి రచించి
ఖ్యాతి నరసింగరాయలచేతఁ గొనియె

సగ్రహారంబులును వివిధార్థములును
వెలసెఁ గొండమ పెండ్లియై విభవమెసఁగ.

నరసింహపురాణమును ద్విపదకావ్యముగను, బాలభారతమును వచనకావ్యముగను, సౌభరిచరితమును యక్షగానముగను నీకవి రచించిన ట్లీపద్యములోఁ జెప్పబడియున్నది. ఇందొక్క గ్రంథమైనను లభించినచోఁ గవిచారిత్రమింక నధికముగఁ దెలిసియుండును. ఈకవికిఁ దాతయైన తిప్పన కర్ణాటాధీశ్వరుఁడైన ప్రౌఢదేవరాయలకడ దండాధీశుఁడుగ నున్నాఁడు. కావున నీచిన్నశౌరికూడఁ గర్ణాటప్రభువుల యాశ్రయమున నున్నాఁడని చెప్పుట సమంజసము. చిన్నశౌరికగ్రహారముల నొసంగినది సాళువగుండ నరసింహరాయలై యుండును. కావునఁ బిల్లలమఱ్ఱి పినవీరన్నయు నీతఁడును సమకాలికులని యెంచదగియున్నది. కావున నీకవి పదునైదవశతాబ్దియం దుత్తరార్థమున నున్నవాఁడనుట నిశ్చయము. ఈతనివంశమును గూర్చి తక్కిన విషయములు హరిభట్టు చారిత్రమునఁ జూడనగును. ఈకవి రచించిన గ్రంథములు లభింపకపోవుటచే వానినిగూర్చి యేమియు వ్రాయఁజాలక పోయితిమి.

77. పిడుపర్తి సోమనాథకవి

ఈకవి వీరశైవుఁడు; పాలకురికి సోమనాథునిశిష్యప్రశిష్యశిష్యుఁడు. బసవశౌరి పుత్రుఁడు; దేవనార్యునకును, మల్లమదేవికిని పౌత్రుఁడు వీరశైవులు తమకులగోత్ర సూత్రాదులను జెప్పరు. కావున వానిని గూర్చి యేమియుఁ దెలియదు. ఇతఁడు వీరశైవ మతావలంబి యగు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు.

ఇతఁడు పాలకురికి సోమనారాధ్యుఁడు రచించిన ద్విపద బసవ పురాణమును, నేడాశ్వాసముల పద్యకావ్యమునుగా రచించి, సోమనారాధ్యుని కే యంకితముచేసెను. ఈవిషయమును గ్రంథాంతమున నీక్రింది పద్యములలోఁ గవి చెప్పి యున్నాఁడు.

చ. వసుమతిలోన భక్తి యభివర్ధన మొందఁగఁ జేయుచుండ శ్రీ
బసవపురాణమున్ ద్విపదపద్ధతిఁ జెప్పెను పాలకుర్కి సో
మసుకవి యామహామహుఁడు మత్కులదేశికుఁడౌట దానిఁబెం
పెసఁగఁగఁ బద్యభారతి రచించితి నేను దదంకితంబుగన్.

ఉ. ఏరచియించినాఁడ నన నెంతటివాఁడ శ్రుతాగమత్రయీ
పారగుఁడైనమద్గురుఁడ పాలకురీపురిసోమనాథుఁడే
దారి రచించె నాక్రమము దప్పకయుండఁగ దత్కృపారస
ప్రేరణఁ దత్పదాబ్జములు ప్రీతి భజించుట గాక యీక్రియన్.

కవికిఁ దండ్రియైనబసవశౌరి, "యీగ్రంథమును రచించి పాలకురికి సోమనాథుని కంకితము సేయు" మని కవితో ననినట్లు చెప్పిన యీక్రింది పద్యముల వలన గ్రంథపాశస్త్యమును గవిసమర్థతయుఁ గృతిపతి శక్తియుఁ దెలియునుకావున గ్రంథవిస్తరభీతియున్నను నాపద్యముల నన్నిటి నీ క్రిందఁ బొందుపఱుచుచున్నాఁడను.

సీ. తనకల్మి బుధదీనతాద్రికి దంభోళి
తనబల్మి మడిప్రథ్వాంతహేళి
తనమూర్తి శివ్యహృద్వనవసంతస్ఫూర్తి
తనకీర్తి దశదిశాంతః పరిపూర్తి
తనదాంతి సంతతధ్వస్తాతుభిభ్రాంతి
తనకాంతి రోమపద్మముఖదంతి
తనచిత్త మీశ్వరార్చనవిధాయత్తంబు
తనవిత్త మార్యలోకనుతవిత్త

తే. మనుచుఁ గొనియాడ వహిఁ కెక్కినట్టిఘనుఁడు
దేవనార్యుని నెయ్యంపుదేవియైన
మల్లమాదేవి పుత్త్రుఁ డామ్నాయవేది
భవ్యగుణహారి పిడుపర్తి బసవశౌరి.

క. నను నొకనాఁ డాత్మాంక
స్థునిఁ గనుఁగొని పాలకురికిసోమేశుని పే
రను బసవపురాణము ప
ద్యనిబద్ధత వెలయఁ జేయఁదలఁచితిని సుతా!

మ. అది వేదాగమసారసంగ్రహము సత్యజ్ఞానసంపాదకం
బది రుద్రాదిమహాపురాతనకథావ్యాప్తంబు పాపాపహం
బది సద్భక్తివివృద్ధికారణము ముక్త్యావాస మట్లౌను నీ
వది చెప్పందగుఁ బద్యకావ్యముగఁ గావ్యప్రజ్ఞ సేవ్యంబుగన్.

క. ఆకృతి సోమేశుఁడు దా
నై కావింపఁడు హృదీశుఁ డామ్నాయవచో
నికోక్తభక్తి సుగతిం
జేకొని పోషింప నిట్లుచేసెన్ ద్విపదల్.

క. ఆవేదార్థము ద్విపదలు
నీ విప్పుడు పద్యములుగ నిర్మించిన భ
క్తావలి మెచ్చున్ శివకవు
లీ విధ మంగీకరింతు రిష్టము మాకున్.

ఆ. సోముఁ డేమి చెప్పె సోమేశుద్విపదలే
పెట్టి పద్యములుగఁ బెనఁచె నంచు
నన్యుఁ లనఁగవలదు నాయయ్య శిష్యుల
మగుట మనకుఁ జెల్లు నవియు నిలుప.

సీ. విరచించె జైమిని వేదపాదస్తవం
బొకపాదమున వేదయుక్తి నిలిపి

హరిభక్తినైదికం బని శ్రుతులిడి చెప్పఁ
బ్రతిభ సోమేశుఁ డారాధ్యచరిత
సరవి శ్రీనాథుఁ డాచరిత పద్యప్రబం
ధము సేసెద్విపదలు తటుచు నిలిపి
యాతండు పద్యకావ్యము సేసె నైషధ
మంచితహర్ష వాక్యములఁ బెట్టి

తే. సోమగురువాక్యములఁ బెట్టి భీమసుకవి
గరిమ బసవపురాణంబుఁ గన్నడించెఁ
గానఁ బూర్వకావ్యము వేఱుగతి రచించు
వారి కాదికావ్యోక్తులు వచ్చి నెగడు

క. నీవును సోమేశునిద్విప
దావళి యర్థములు చేయు మందులయర్థం,
బావంతయు దిగవిడక
యేవియు మున్నందు లేని విడక కుమారా!

సీ. చదివించినారము శబ్దార్థసారముల్
కావ్యనిర్మితశక్తిగలదు నీకు
మనకులాచార్యుఁడై మహవీరశైవైక
మార్గంబు చూపినమహితయశుని
సోమేశ్వరునిఁ గృతిస్వామిఁగా నియమించి
బసవపురాణంబు పద్యకావ్య
మూర్తిఁ గావింపుమీ యని యానతీయఁగఁ
గరములు శిరమునం దిరవు కొలిపి

ఆ. మీకు నంకితముగ నాకాంక్ష నొకకృతి
సేయువేడ్క నాకుఁ బాయ దెపుడు
నేర మీయనుజ్ఞమీఱినదవ నెట్లు
సేయు మన్న నట్లచేయువాఁడ.

క అని యేను విన్నవించిన
విని నను గారుణ్యదృష్టి వీక్షించి మహా
త్ముని బాలకురికి సోమ
శుని గృతిపతిసేయు సకలశుభదము మనసున్.

క నాకొకకృతి నీదలచుట
చేకొని సంతసము నాకు జేయుటకై న
న్నాకృతి గురువుల కిచ్చిన
నాకును సంతసము శతగుణం బగు బుత్త్రా!

ఈకవి ప్రభులింగలీల లనుద్విపదకావ్యమునుగూడ రచించెను. దానియముద్రితప్రతి మదరాసునందున్నది. అల్లమప్రభు వను శివభక్తునిలీలలను, చామరుసయ్య యనునాతడు ౩౬ గతులలో ౧౧౧౧ పదములుగా రచియించినట్లును, వాని నీసోమనాథకవి ద్విపదలుగా జేసినట్లును, ఆద్విపదలను దాను పద్యములుగా రచించితినని పిడుపర్తి పాలనార్యపుత్త్రు డగు బసవనకవి తనప్రభులింగ లీలలలో నీక్రింది పద్యములలో జెప్పియున్నాడు.

ఉ. చామరుసయ్య మున్ను పదసంఖ్యకు వేయునునూటపద్దెనిం
డై మఱి యిర్వదేనుగతులందును నీప్రభులింగలీల యెం
తేమహిమన్ రచించె నది తెల్లముగా బిడుపర్తివాసుడౌ
సోమగురుండు దా ద్విపదచొప్పెడ జెప్పె విచిత్ర వైఖరిన్.

క. ఆసోమగురుడు ద్విపదగ
జేసినప్రభులింగలీల క్షితి వెలయంగా
నాసక్తి పద్యకావ్యము
భాసురగతి పాలనార్యబసవన చేసెన్.

ఈకవి తండ్రియైనబసవన్న "గురుదీక్షాబోధ" అనుద్విపదకావ్యమును మఱికొన్ని గ్రంథములను రచించెను. అతనిచరిత్రమిందు వేఱొకతావున వ్రాసితిని

పాలకురికి సోమనారాధ్యుఁడు తనశిష్యుఁడును బ్రతాపరుద్రుని మంత్రియు నైన యిందులూరి అన్నామాత్యునితోఁ జెప్పి యిరువది ముగ్గురు శివభక్తులకొఱకు రెండవప్రతాపరుద్రమహారాజునొద్ద నుండి గైకొనిన డోకిపఱ్ఱు అగ్రహారము కొంతకాలమునకు మరల ప్రభువుల వశమైపోఁగా నీకవికి ముత్తాతయైన పెదసోమగురుఁడు ప్రౌఢదేవరాయలవలన తిరిగి సంపాదించినట్లు కవి బసవపురాణమందలి యీక్రింది పద్యములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

సీ. సకలరాజన్యమస్తన్యస్తమణికాంతి
పుంజరంజితపదాంభోజయుగళుఁ
డకుటిలాగమపురాణామ్నాయసమ్మత
వీరశైవవ్రతవిశ్రుతుండు
పరపాకపరసతీపరధనపరమర్మ
వచనాదిదురితవివర్జితుండు
పంచాక్షరీమంత్రపఠనప్రభావదూ
రీకృతాంతర్గతరిపునికాయుఁ
డసమశివలింగసంతతధ్యానజనిత
పరమసమ్మోదసంపూర్ణభావకలిత
మానసేంద్రియవర్గుండు మహితయశుఁడు
కులపవిత్రుండు పెదసోమగురువరుండు.

క. ఆది ప్రతాపుఁడిచ్చిన
యాదోఁకిపురంబు నడుమ నంకిలి పడినన్
మోదమునఁ బ్రౌఢరాయమ
హీదయితునిచేతఁ దెచ్చి నిందఱు నెఱుఁగన్.

ప్రౌఢదేవరాయలు కర్ణాట రాజ్యమును క్రీ. శ. ౧౪౨౨ మొదలు ౧౪౪౭ సంవత్సరము వఱకును బరిపాలించినవాఁడు కావున నీపెదసోమగురుఁ డాకాలమున నున్నవాఁడనుట నిశ్చయము. ఆతని

జననము క్రీ. శ. ౧౩౬౦ ప్రాంతమని పాలకురికి సోమనారాధ్యుని చరిత్రమున వ్రాసియున్నాఁడను. అతని మునిమనుమఁ డయిన యీ సోమనాథకవి జననము క్రీ. శ. ౧౪౫౦ ప్రాంతమనియు గ్రంథరచనాకాలము ౧౪౮౦ ప్రాంతమని నిశ్చయింపవచ్చును.

బసవనిఁగూర్చియు, బసవపురాణమునుగూర్చియు, పాలకురికి సోమనారాధ్యుని చరిత్రమున వ్రాసియున్నాఁడను. అందలికథలే యీపద్యబసవపురాణమున వ్రాసియున్నవి.

ఈకవి కవిత్వము సంస్కృతాంధ్ర పదసమమై యనర్గళధార కలిగి భక్తిరస పూరితమై మనోహరముగా నున్నది. శైలిచూపుపద్యముల నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

చ. వినుబసవన్న! విప్రులకు వేదములం బదియాఱు కర్మముల్
వినఁబడు గాన నందొకటి లెక్కకు నెక్కువ గాకయుండఁ జే
సిన నతఁ డగ్రజోత్తముఁడు చేయమి నీచుఁడు గాన వానిఁ జే
సినను విరోధమే శివవశీకృతికిం దలపోసి చూడుమా. ౧ఆ.

ఉ. కుంచము గొంచురం డతనిఁ గొల్చి భజించెను గింజగిట్టలున్
మంచిగఁ గొల్చుకుంచ మది మల్లనయాకవి యక్కఱల్ వెసన్
దుంచఁగఁ జాలుదైవమని తోడివణిక్కులు లింగమూర్తి దూ
షించి నగంగ, వీనులను జేతులఁ జేర్చి సభర్జనోక్తులన్. ౨ఆ

మ. కరి యచ్చోటికి వచ్చి తంతురచనాకౌశల్యమున్ గాంచి కో
పరసావేశముతోడ నీశ్వరునిపైఁ బాదుట్రి సంధించె నే
పురుషో యంచు నిజశ్రవశ్చలనసంభూతోరువాతంబుచే
హరుపైఁ బాదురుపోవఁదట్టెఘనతుండానీతపానీయమున్. ౩ఆ

శా. చక్షుశ్శ్రోత్రవిభూషణుండు గనియెన్ సంఫుల్లసన్మల్లికా
ద్రాక్షాముఖ్యలతాప్రతానకపరీతస్ఫీతశాఖాశిఖా
దక్షాణీచరదధ్వనీనవితతాధ్వశ్రాంత్యపాయక్రియా
ధ్యక్షుంబై కనుపట్టినట్టియొకసంతానాఖ్యధాత్రీజమున్. ౪ ఆ.

క. అమ్మమ్మ! రమ్మ మాలిం
గమ్మాఁకొనియున్న వాఁడు గ్రక్కున లెమ్మా
లెమ్మా వడ్డించి పదా
ర్థమ్మని శివపూజ వేగిరమె దీర్పంగన్. ౫ ఆ.

మ. ఘటగర్భస్థితగాలజిహ్వాగ ముదగ్రక్రోధమై పొంగుచుం
బటుఘోషంబున మ్రొగ్గుచుంబడగఁ దద్బ్రహ్మాండంబులోఁ గొట్టుచుం
జటులాకారత రోఁజుచున్ మెఱయు దంష్ట్రల్ నూఱుచున్నాల్కలు
త్కటవేగంబునఁ గోయుచుం బ్రకటతాతిథ్యంబుతో నుండఁగన్
౬ ఆ

చ. చదువులు శాస్త్రముల్ కథలు చర్చలు నేటికి సత్యమార్గులం
జదివిన నెత్తురున్ ఘనవిశిష్టభవచ్ఛివభక్త దేహముల్
చిదిమినఁ బాలుఁగా తెలిసిన! చెప్పెడి దేమన మానవేంద్రతో
వదలని నిష్టఁ బల్కె బసవప్రభుఁ డాద్విజులందఱున్ వినన్. ౭ ఆ

ఈకవి రచించిన ప్రభులింగలీల లనునైదాశ్వాసముల ద్విపద కావ్యమును వైశ్యోత్తముఁ డగు నెల్లూరి రామలింగయ్య ప్రోత్సాహముపై సిద్ధవీరేశదేశికున కంకితము చేసిన ట్లీక్రింది పదములవలనఁ దెలియుచున్నది ఈరామలింగయ్య నివాసము కాంచీపురము.

మహిమీఁద నెల్ల ధర్మదాత్రివిశాఖ్య
వహి కెక్కఁగా ధర్మవాణిజ్యసరణి

* * *

కఱకంఠుభక్తుల కరుణఁగన్నట్టి
చిఱుతొండనంబి విశిష్టవంశజుఁడు
అసదృశజ్ఞానక్రియాశక్తి భక్తి
రసికుండు నెల్లూరి రామలింగయ్య
నన్ను రప్పించి మన్నన గారవించి
యున్నతాసనమున నుంచి పిదప రి

సోమయదేవ ! విశుద్ధస్వభావ !
శ్రీమన్మహాదేవ ! సేవానుభావ !
కులగురుం డగుపాలకురికి సోమేశుఁ
డెలమి చెప్పినకృతు లిల వెలయించి
భవదీయజనకుండు బసవనార్యుండు
సవిశేషభాష దీక్షాబోధఁ జెప్పి
బసవపురాణంబు పద్యకావ్యముగ
రసికులౌనన౽గ మీరలు జేసినారు
ప్రభులింగలీలకుఁ బ్రతిచెప్ప నరిది
యభవుభక్తులస్థితి కది యాలవాలము

* * *

కలితకర్ణాటకకావ్యంబు గానఁ
దెలియ దెవ్వరికిని దెనుఁగున మీరు
శుద్ధసంవిద్రాపశోభితుం డైన
సిద్ధవీరేశదేశిక చక్రవర్తి

* * *

సద్గురుస్వామికి మహితధీనిధికి
సద్గతిప్రదునకు సహజకీర్తునకు
కంకితంబుగ ద్విపదాభిరామముగ
శంకరుభక్తులు సంతోషమంద.

అల్లమప్రభుఁ డను వీరశైవగురునిలీల లిందువర్ణింపబడినవి.

ఇది పాలకురికి సోమేశప్రసాద
విదితాష్టభాషాకవిత్వప్రవీణ
భామిత్రి పిడుపర్తిబసవేశుపుత్రి
సోమయదేవాఖ్య సుకవిందముఖ్య
ప్రణితమై విలసిల్లు ప్రభులింగలీల

ప్రభులింగలీల యందలి మఱికొన్ని పద్యములను మచ్చునకిట నుదాహరించెదను.

కోటకు వెలుపలఁ గోశమాత్రమున న
వాటంబులై పుష్పవాటికలమర
మరకతమణికుట్టిమస్థలంబులును
నిరతంబు ముత్యాలు నెరపుదు రనఁగ
నందుఁ జుట్టును పుష్పితాశోకతరులు
కందర్పనవనిషంగంబులో యనఁగ
మాకందమందారమాలూరతతులు.
మానివాసనగాని మలయమారుతము
పూని పువ్వులతావి పొందింపలేదు
తానేమి గోం యని తప్పురారాము
మానితపవమానమాణవకములు
బహుపథికశ్రమ పశ్యతోహారతి
విహరించుఁ బురిలోన వెలచల్ల గాలి 3. ఆ.
పొగడు వేదములను బొగడు శాస్త్రముల
కగపడు వాఁడు గాఁ డజహరీంద్రాది
సురల కసాధ్యుండు సొలవక తపము
నిరతంబు చేయుమునివ్రాతమునకుఁ
దగిలినయట్లుండుఁ దగులకయుండు
సగుణనిర్గుణరూపసంగతుం డిట్టి
సుతు లెవ్వరికిలేరు సుదతికో మనలఁ
గృతకృత్యులను జేయ నేతెంచినట్టి
గురుమహేశ్వరుఁ డనికొనియాడి పాడి
చిరతరసుఖవార్ధిఁ జేఁ జిక్కి సొక్కి
మగువయు మగఁడు కుమారవర్యునకుఁ

దగుపేరు పెట్టంగఁ దలపోసి మనము
నామరూపక్రియానటనవిదూరు
నేమని పేరిడి యిలఁ బిల్వవచ్చు
సంసారియును గాఁడు చర్చించిచూడ
సంసర్గియును గాఁడు శరణవత్సలుఁడు
మర్త్యుండు దాఁ గాఁడు మహిఁ జూడఁగా న
మర్త్యుండు దాఁ గాఁడు మహితవర్తనుఁడు
గాఁడు వర్ణాశ్రమకలితవర్తనుఁడు
కాఁడు కాఁ డనుటకుఁ గన్నడభాష
నల్లమ యనుటకు నర్థంబు గాన
నల్లమప్రభురాయఁ డని పేరుపెట్టి

* * *

పాలకురికి సోమనాథుఁడు మొదటిప్రతాపరుద్రుని కాలమువాఁ డని తలంచిన కొందఱు పండితు లీపిడపర్తికవుల కాలమును దదనుగుణముగ నిర్ణయించిరి. కాని యది యనంగీకార్యము ఈతని ప్రభులింగలీలలను బద్యకావ్యముగాఁ జేసిన పిడుపర్తి బసవకవి యీసోమనాథుని పిడుపర్తి వాసుఁడని చెప్పియుండుటచే నీతఁడును నీతనితండ్రియు నిజాము రాష్ట్రమందలి పిడుపట్లు నివాసులనుట నిశ్చయము.

78 దూబగుంట నారాయణకవి

ఇతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; మైత్రావరుణగోత్రుఁడు; బ్రహ్మనామాత్యునకును నాగమాంబకును బుత్త్రుఁడు.

ఈకవి పంచతంత్రము నాంధ్రమునఁ బద్యకావ్యముగ రచియించి తమ్మభూపాలుని తనయుఁడగు బసవనృపతి కంకితమొన

ర్చెను. కృతిపతిని వర్ణించిన పద్యమును, కృతిపతి కవితో ననినట్లు చెప్పినపద్యములను నీక్రిందఁ బొందుపఱుచుచున్నాఁడను.

సీ. మండలాధిపమూర్ధమకుట మాణిక్యసం
భావితాంచితపాదపంకజుండు
కల్పిత హేమాద్రికల్పమహాదాన
ధారుణీదేవసంతర్పకుండు
పరిచరసహవాసభామామనః ప్రియ
భాసురకుసుమశరాసనుండు
మానితాంగకసర్వమంగళాలంకృత
శేఖరీకృతరాజశేఖరుండు

గీ. వల్లభూపాలతమ్మభూవల్లభేంద్ర
శుక్తిముక్తాఫలం బనఁ జూడ నమరి
మాన్యసామంతవిద్వదమాత్యసన్నుతు
లోలిఁ గొలువంగ బసవేంద్రుఁ డొకకనాఁడు

వ. విద్వత్సంభాషణసమయంబున,

చ. హరిహరభక్తు నార్యనుతు నాంధ్రకవిత్వవిశారదు న్మహే
శ్వరవరమావనీయుఁగులవర్ధను శాంతుఁ బ్రసిద్ధుఁ బ్రబంధ వాచకా
భరణము నాగమాంబకును బ్రిమ్మయమంత్రికి నాత్మసంభవున్
సరసుని దూబగుంటపురశాసను నారయ నామధేయునిన్.

క. తలపించి హితులు చెప్పఁగఁ
బిలిపించి కవిత్వగోష్ఠిఁ బ్రియ మెసఁగంగాఁ
బలుకుచు నితాంతభక్తిం
దలుకొత్తఁగ నంకురించు దరహాసముతోన్.

క. తనముఖచంద్రమరీచులు
జననయనచకోరములకు సాంద్రానందం

బొనరింప వేడ్క నన్నుం
గనుఁగొని యిట్లనియె వినయగౌరవ మెసఁగన్.

చ. సురుచిర మైననీతికవిత సూరిసభాంతరయోగ్యతామనో
హరసరసార్థగుంభనల నందము గావున నార్యనార్య సు
స్థిరగతిఁ గీర్తి నన్నొనరఁ జేసి సమస్తజగత్ప్రసిద్ధమై
పరఁగుచునుండ మా కొకప్రబంధ మొనర్పు ప్రియంబెలర్పఁ
గన్.

వ. తత్ప్రబంధం బెయ్యది యంటేని

ఆ. పంచతంత్ర మనఁగ నంచితగీర్వాణ
భాష మున్ను చెప్పఁబడినయట్టి
కావ్య మంధ్రభాష గర్ణామృతంబుగాఁ
గూర్పవలయు నీదునేర్పు మెఱయ,

అ. వని వినయంబునం దాంబూలవస్త్రాంబరాభరణంబు లొసంగి
వీడుకొల్పినం బ్రియం బంది మదాత్మగతంబున.

చ. పసగలనీతిశాస్త్ర మని ప్రాజ్ఞులు మెచ్చిన పంచతంత్రికిన్
వసుమతిఁ దమ్మరాజుబసవక్షితినాథుఁడు నాథుఁ డౌటకుం
బొసగి యశోవిలాసినికిఁ బుట్టినయి ల్లని సన్నుతింపఁ బెం
పెసఁగె సముద్రముద్రితమహీస్థలిరాజసభాంతరములన్.

కవి మైత్రావరుణగోత్రుఁ డైన ట్లీక్రింది గద్యవలనఁ దెలియ
నగును.

"ఇది శ్రీమైత్రావరుణగోత్రపవిత్ర బ్రహ్మనామాత్యపుత్ర సుకవిజన
విధేయనారాయణ నామధేయ ప్రణీతంబైన పంచతంత్రియను మహా
ప్రబంధంబు" ఇతనికి నారయ, నారాయణ అను రెండు నామములు
గలవు.

ఈగద్యయందుఁగాని కవి తననుగూర్చి చెప్పిన పైపద్యముల యందుఁగాని తనగృహనామమును చెప్పియుండలేదు. దూబగుంట పురశాసనుఁడ ననిమాత్రమే చెప్పియున్నాఁడు దూబగుంటకుఁ గరణమగుటచే దూబగుంట నారాయణకవి యని ప్రజలనుచు వచ్చిరి కాని కవి యింటిపేరు ప్రబంధవాచకాభరణము వారైనట్లు పైన్నివాసిన చంపకమాలావృత్తము వలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ప్రబంధశబ్దమునకు వ్రాఁత ప్రతిలో నున్నట్లు 'ప్రసిద్ధ' అనుశబ్దమును పాఠాంతరముగా నంగీకరించితిమేని, కవియింటిపేరు "వాచకాభరణము" అయియుండును. వాచకాభరణశబ్దము కవికివిశేషణ మైనఁ గావచ్చును. అది యింటిపేరయినచో నీకవిని "వాచకాభరణము నారాయణకవి" యని బిలువవలసియుండును. "భారతము" "వైయాకరణ ము" అను నింటిపేర్లు గలవారుకలరు. అట్లే వాచకాభరణము వారును నుండియుందురు.

దూబగుంటగ్రామములు నెల్లూరుమండలమున మూఁడుగలవు నెల్లూరునకు సమీపమునం దొకటి, ఆత్మకూరుప్రాంతమునం దొకటి, ఉదయగిరి కనతిదూరమున నొకటి యున్నవి. ఉదయగిరిసమీపమున నున్నదూబగుంటయందుఁ గవులుండెడివారని ప్రతీతి కలదనియు నది యే యీకవినివాసమై యుండుననియు జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారు పంచతంత్రి పీఠికలో వ్రాసియున్నారు.

దగ్గుబల్లిదుగ్గయ్యకవికృతమైన నాసికేతూపాఖ్యానమును. నంది మల్లయఘంటసింగయ కవికృతమైన ప్రబోధచంద్రోదయమును గృతి నందినయనంతామాత్యుఁడు తిమ్మభూపతి తనయుఁడగు బసవనృపాలుని మంత్రియై నట్లాగ్రంథములలోఁ జెప్పఁబడియున్నది. ఆబసవ నృపాలుఁడే పంచతంత్రమును గృతినందిన బసవభూపతి ఇరువురును తిమ్మభూపతి తనయులే. ఇరువురును మాధవవర్మ సంతతివారే. ఈ కారణమునుబట్టి నారాయణకవి శ్రీనాథకవికంటె వయసున నించుక

చిన్నవాఁడై దుగ్గయ్య, సింగయ, మల్లయకవులతో సమకాలికుఁడై పూర్ణాణశకము పదునైదవశతాబ్దియం దుత్తరార్థమున నున్నవాఁడని నిశ్చయింపవచ్చును. కృతిపతి యైన బసవభూపాలుఁ డేప్రాంతమునకు రాజుగా నున్నదియు గ్రంథమునుబట్టి నిర్ణయింప సాధ్యపడలేదు. కృతిపతికిఁ బితామహుఁడైన పెదవల్లభునిభార్య "అన్నలదేవమ్మ" యనియు, నీపెదవల్లభునిపితామహుఁడు "అన్నలదేవుఁ" డనియుఁ గవి పేర్కొనియున్నాఁడు. అన్నలదేవుఁ డనుపేరుగల దైవమెచ్చటనో యుండియుండుననియు, నాదేవుని పేరుతే పైనిచెప్పిన వారికిఁ బెట్టి యుందు రనియుఁ దలంచుచున్నాఁడను. ఆదేవునినివాసము దెలిసిన చో నాప్రాంతముననే కవినివాస ముండును. కావున కవినివాసమునుదెలిసికొన నవకాశము గలుగును. తమ్మనృపాలుని శాసనములు ఉదయగిరిపైని గన్పడుచుండుటచే నాతని నివాసము ఉదయగిరియని నిశ్చయింపవచ్చును ఆపరిసరమున నున్న దూబగుంటయే కవినివాసము. ఒకశాసనములో బసవనృపాలుఁడు ఉదయగిరి నేలినట్లుండుటచే కృతిపతి నివాసము ఉదయగిరి యనుట నిశ్చయము.

కృతిపతిని వర్ణించిన పద్యములలో నొకచోట

గీ. రామరఘురంతిసగరధర్మజదిలీప
భోజసర్వజ్ఞసోమేశరాజసరణి
ధాత్రిఁ బాలించెఁ దమ్మభూధవసుతుండు
శాశ్వతంబుగ బసవభూమీశ్వరుండు.

అని వ్రాసియున్నాఁడు. ఇందలిసర్వజ్ఞసోమేశుఁడు పశ్చిమ చాళుక్య చక్రవర్తియై పండ్రెండవ శతాబ్దియందున్నవాఁడు.

ఈతనికవిత్వమున నసప్రయోగములు స్వల్పముగాఁ గలవు. కాని యవి గణింపఁదగినవి కావు. "ప్రబంధము నాజలరాశి దాని లోపల నెరసు ల్గణింతురె యపారములౌ మణులెల్ల నుండగన్" అను సూక్తియిట ననువర్తనీయము.

ఈతఁడు హరిహరభక్తుఁడు. ఈపంచతంత్రమును బైచరాజు వేంకటనాథకవికూడ నాంధ్రీకరించి హరిహరనాథున కంకితమిచ్చి యుండెను.. ఈయిరువురికవిత్వమునం దెవరికవిత్వము మనోహరముగా నుండునను విషయమునఁ బండితులు భిన్నాభిప్రాయులై యున్నారు. ఇందును గూర్చి వేంకటనాథకవి చారిత్రమునఁ గొంత వ్రాసి యున్నాఁడను

ఈపంచతంత్రమున మిత్రలాభము, మిత్రభేదము, సంధి విగ్రహము, లబ్ధనాశము, అసంప్రేక్ష్యకారిత్వము నను నైదు తంత్రములను గూర్చి చెప్పఁబడినది. కావున దీనికిఁ బంచతంత్రమని పేరు. ఇంతవఱకు వ్రాసినవిధమున గృతిపతితండ్రియైన తమ్మభూపాలుఁడు వ్రాయించిన శిలాశాసనములు రెండులభించినవి. ఒకటి యుదయగిరిపైని కాశీవిశ్వేశ్వరునకు గుడికట్టించి ప్రతిష్ఠచేయించినట్లును, ఇంకొకటి గోపాలకృష్ణున కొక యాలయమును నిర్మించినట్లును దెలుపుచున్నవి. ఆశాసనముల నీక్రిందఁ బొందుపఱచుచున్నాఁడను (ని. శా. సం పుటలు ౧౩౭౩-౧౩౭౬.)

"శుభమస్తు! స్వస్తిశ్రీజయాభ్యుదయశాలివాహాన శకవరుషంబులు ౧౩౮౨ అగు నేటివిక్కృతి సంవత్సర శ్రావణ శు ౧౧ ఆ కంటమరాజు వలభలకుమారుఁడు తమ (తమ్మ) రాయనింగారు వుదయగిరి మీఁదిమన్యానం కాని విశ్వేస్వరదేవరకు వగరుకట్టించి ప్రతిష్ట చేయించి యా దేవునికి నైవేద్యంనకును దీపారాద్నకు మదినానకు బియ్యంచోదెనం॥ పెసలున= సెఇవి-॥ యీమరియ్యాదను సేనునర్పించిరి. యీ దేవునికి అంగరంగవయిభవాలకును నడిమితూముంకిందను వరిచేను ౧౦౦౦ యీవరిమడి నికోహరి లేక చెల్లిఅట్లుగాను పెటితిమి యీధర్మశాసనానకు తప్పక యీదుర్గం యేలినవారు పాలించి బ్రతుకువారు మంగళమహా శ్రీశ్రీశ్రీ ంజేయును"

"శుభమస్తు! స్వస్తిశ్రీ జయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౩౮౨ అగునేంటి విక్కృతిసంవత్సర శ్రావణశు ౧౧ ఆ.

రఘువంశంరాజు బెజవాడ పాడిగడించిన మాధవవర్మమనుమండు రణరంగ భైరవ మల్లికా వల్లభ సహకారబాంధవ వాసబిరుధర గండం డనంబరగిన కంటమరాజు వలభయ్యకుమారుండు తమ్మరాయనింగారువుదయగిరి మీందిమన్యానను గోపాలకిృష్ణునికి నగరుకట్టించి ప్రతిష్ట సేయించిరి యీదేవునికి నైవేద్యానకున్ను దీపారాదనకున్ను దినానకుబియ్యం చోదెనం! పెసలు= నెయ్యివ–॥ యీమరియాదను సమర్పించిరి. యీదేవునికి అంగరంగ వైభవాలకున్ అమళు చెరువు వెనకను నడిమిత్తూముక్రిందను కు ౧౦౦౦ యీపట్టి వరిమడిన్ని నిరొంహరి లేక చెల్లిఅట్టుగాను దారవోసి సమర్పించిరి. యీమరియాదను దుర్గం యెవ్వరుపాలించినాను యీకట్టునుసమర్పించిబ్రతుకువారు. స్వదత్తాద్విగుణంపుణ్యంపరదత్తానుపాలన. పరదత్తాపహారేణస్వదత్తం నిష్ఫలంభవేత్. మంగళంమహా. శ్రీశ్రీశ్రీంజేయును" పంచతంత్రి కృతిపతి యను బసవభూపాలునకు సవతిసోదరుండైన బసవరాజుకుమారుండగు సింగయయొక్క శాసన మొకటి కలదు. అది యీకవికాల నిర్ణయమున కుపయోగించునని తలంచి యీక్రింద నిచ్చుచున్నాండను. శుభమస్తు॥ స్వస్తిశ్రీ జయాభ్యుదయ శాలివాహన శక వర్షంబులు ౧౪౪౦ అనునేంటిబహుధాన్య సంవత్సర వైశాఖ శు ౧౫ ఠ. శ్రీమన్మహా రాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీవీరప్రితాప శ్రీకృష్ణదేవరాయ మహారాయలుంగారు పృధివీరాజ్యము సేయుచుండంగాను సాళువ తిమ్మరుసయ్యంగారు మహాప్రిధానులై నడపంగాను వసిష్ఠగోత్రిం సూర్యవంశోద్భవులైన హాసబిరుదరగండ సహకార బాంధవ మల్లికావల్లభ రణరంగ భైరవ గండధనంజయ బిరుదాంకులైన బెజవాడ దుర్గావరప్రిసాదులైన మాధవవర్మ, వంశోద్భవులైన కంఠమరాజు (కొమ్మరాజు) గారి కొమారుండు అన్నలదేవరాజు. ఆయనకొమారుండు సింగరాజు ఆయనకొమారుండు పెదవల్లభరాజు ఆ పెదవల్లరాజుంగారి పెద్దదేవులైన అన్నలదేవి కొమాళ్ళుసింగరాజున్ను తమ్మరాయండున్ను–చిన్నదేవులైన రాయకమ్మకొమాళ్లు ప్రిభా

కరపట్టణం గట్టించిన ప్రభాకరరాజున్ను పాపరాజున్ను యీనలుగురి లోను తమ్మరాయనింగారి కుమాళ్లు వుదయగిరియేలిన బసవరాజున్ను తిరుమలరాజున్ను వల్లభరాజున్ను పాపరాజుంగారికిన్ని ధనంజయ గోత్రులైన కీర్తిపాటి సిరిగిరిరాజుంగారి కొమారిత వల్లమ వులుం గారికిన్ని కొమారుండైన శ్రీమన్మహామండలేశ్వర సింగయ్యదేవ మహారాజులు తమతల్లి దండ్రింగారికిన్ని తమఅన్న బసవరాజుంగారి కిన్ని పుణ్యముగానున్ను తనకీర్తి సుకృతాలు ఆచంద్రార్కులై వుం డేటట్టుగానున్ను శేయించిన ధర్మాలు ... ... పూర్వనాయం కరమైన చాంగల ... ... కేశవదేవరకు గోపురమున్ను ... ... కు గోపురప్రాకారాలున్ను గుడిన్ని చాంగలమ్మ గుడిన్ని తమతల్లి వల్లమదేవులుంగారి పేరను తిరుమలదేవర గుడి మంటపమున్ను వీధిన్ని కట్టించి తమ అన్న తిరుమలరాజు బెట్టినగుండ్ల మడుగు తిమ్మసముద్ర మని అగ్రహారానను వినాయక శివ విష్ణుదే వాలయాలున్ను తటాకారామాదులున్ను బ్రహ్మప్రతిష్ఠలున్ను ప్రతిష్ఠించి బెజవాడవద్దను తమ తాత మధవవర్మకుం ప్రత్యక్షమైన దుర్గాదేవికి తొలి నిర్మితమై వుండిన గర్భగృహము ముందటి అంత రాళికమున్ను పదిలం శేయించి ఆముందరను నల్లశీనపురాళ్ళున్ను అంతరాళికమును ఆముందరనుతొమ్మిది అంకణాలరంగమంటపమున్ను ఆముందరను భోగమంటపమైన మూఁడు అంకణాలభద్రమున్ను కట్టించి రాతిగోడానుపెట్టించి పీఠముకట్టించియప్పుడు భూమిలోననుండి వెళ్లనెత్తిన కేశవనాథుకిన్ని మీఁద బ్రతిష్టసేయించి దుర్గదేవమ్మ వుద్భవమై వుండిన కొండ వుత్తరపుదిక్కుచట్న తూర్పుపడమర్లు నిడుపు తొమ్మిదిచేతులున్ను ... ... వ్రాయించి నిలిపిన ధర్మ శాసనము. శ్రీశ్రీశ్రీశ్రీశ్రీశ్రీ దుర్గాదేవమ్మ తన వరప్రసాదులైన యీగుడిగటించ్చిన సింగరాజుంగారికిన్ని ఆయన కుమాళ్లు పాపరాజు కొండరాజు బసవరాజు వల్లభరాజు నాగరాజుచేత రాజుంగారికిన్ని ఆయుష్యాభివృద్ధిచేసి వంశాభివృద్ధిచేసి రాజాభివృద్ధిచేసిరక్షిం......

ద. హిం. శా. సం. ౪ సంఖ్య ౭౮." పైని నుదాహరించిన బసవ భూపాలునితండ్రి శాసనములు క్రీ.శ. ౧౪౬౧ సంవత్సరమునాఁటివి. ఈ సింగరాజు శాసనము క్రీ. శ. ౧౫౧౮ నాటిది. ఈ సింగరాజు తండ్రి ౧౪౮౦-౧౪౯౦ ప్రాంతమునందుండును. ఈరెండుకాలముల నడుమనున్న బసవభూపాలుఁడు ౧౪౭౦ ప్రాంతమున దూబగుంట నారాయణకవిచే నీపంచతంత్రమును గృతినందియుండునని నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును.

ఈ బసవభూపాలుని గృహనామము "పూసపాటి" వారని శ్రీచేకుమళ్ళ అచ్యుతరావుగారీక్రింది వాక్యములలో ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రికయందు వ్రాసియున్నారు. "ఈపూసపాటి మాధవవర్మ వంశములో నాఱవపురుషుఁడుగా బసవక్షితీంద్రుఁడు జనించెను" మాధవవర్మ గృహనామము "పూసపాటి" వారనితలంచుట కాధారములు లేవు. పూసపాటివారు తమ వంశమునకు మూలపురుషుఁడు మాధవవర్మ యని చెప్పుకొనినమాట నిజమే. మాధవవర్మ వంశములోని యొకానొకపురుషుఁడు పూసపాడు నివాసముగాఁ జేసికొనుటచే నప్పటినుండియు నావంశీయులు పూసపాటివారైరి. అంతమాత్రముచే మాధవవర్మ యింటిపేరు పూసపాటి యనిగాని బసవభూపాలుని యింటిపేరు పూసపాటి యనిగాని తలంప వీలులేదు. మాధవవర్మ వంశములో జనించిన మరియొకపురుషుని నివాసమును బట్టియో, అట్టిమహాపురుషుని పేరునుబట్టియో, గృహనామము లేర్పడుచుండుట కవకాశము కలదు. ఈబసవరాజు గృహనామముకంఠమరాజువారైనట్లు పైనివ్రాసిన శాసనములలో కంఠమరాజుపే రుదాహరించుటనుబట్టి యూహింపఁదగియున్నది. "మాధవవర్మ వంశములో నాఱవపురుషుడయిన"యనిశ్రీఅచ్యుతరావుగారువ్రాసినవాక్యములు సంశయకారణములుగ నున్నవి. మాధవవర్మ వంశములోఁ గొన్నివందలసంవత్సరములు గడచినవిదప జన్మించిన కొమ్మరాజను నతని కీ బసవరాజాఱవ పురుషుఁడు గాని మాధవవర్మ కాఱవ పురు

షుఁడు కాఁడు. మాధవవర్మ శా. శ ౧౧౫౪ నాఁటివాఁడని అచ్యుతరావు గారుదాహరించిన సీసమాలిక యందున్నది. మాధవవర్మ గృహ నామముపూసపాటివారని వాదము కొంతకంగీకరించినను, అతనిసంతతి వారందఱును పూసపాటివారుగానుందురని యెంచరాదు. గృహ నామము లనేకకారణములచే మార్పుఁజెందుచుండును. పిఠాపురము బొబ్బిలి సంస్థానాధిపతులగు రావువారును, వెంకటగిరి సంస్థానాధిపతులగు వెలుగోటివారును, జటప్రోలు సంస్థానాధిపతులగు సురభివారును వేలాళరెడ్డివంశీయుల మనిచెప్పుకొనుచున్నారు. కావునసాధనాంతరములు లభించువఱకును బసవనృపాలుని గృహనామము కంఠమరాజువారనియే యంగీకరింపవలసియున్నది. ఈ బసవనృపాలుఁడు గజపతులకు సామంతుఁడై యుదయగిరిప్రాంతముననున్న వాఁడనియు, నారాయణకవి యుదయగిరిసమీపమునందున్న దూబగుంటనివాసి యనియు నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును.

సంస్కృతమున విష్ణుశర్మయనుపండితుఁడు పంచతంత్రమును రచియించియుండెను. దానినాధారముగాఁదీసికొని యితఁడును, బైచరాజు వేంకటనాథకవియు శిష్టుకృష్ణమూర్తిపండితుఁడును బద్యకావ్యములను రచియించియుండి, నెల్లూరువాస్తవ్యులగు "ఉల్లంగిరామచంద్రరావుగారు" కూడ నీపంచతంత్రమును బద్యకావ్యముగా రచియించినట్లును సంస్కృతమున క్షేమేంద్రుఁడు కూడఁ బంచతంత్రిని వ్రాసియున్నట్లును శ్రీ మేమల్లిఅచ్యుతరావుగారు వ్రాసినదానిబట్టి తెలిసికొంటిని. నా కాగ్రంథములు లభ్యములు కాలేదు. భానుకవియను నతఁడు కూడనాంధ్రమున బంచతంత్రమును వ్రాసియుండెను. కవి పేరు తెలియని పంచతంత్ర మొకటి కలదు.

ఇతనికవిత్వము మృదుమధురపదభూయిష్టమై చక్కనిధారకలిగి మనోహరముగా నుండును. సౌమ్యసౌరభమిళితమై చూచుటకింపుగానుండు పుష్పము హస్తమందున్నప్పు డెట్టియానందము

వాడముచుండునో, అట్టియానంద మీతనిపద్యములను జదువునప్పుడు పాఠకునిహృదయమునకుఁ గలుగుచుండును. కవితాశైలి తెలియుటకై యీతనిపద్యములను గొన్నిటిని నుదాహరించుచున్నాఁడను.

చ. నడవడి మంచిదైనను జనంబులు పెద్దఁగఁ జూతు రాతనిన్
నడవడి చక్కఁగాని నరు నచ్చినచుట్టము నైనఁ జేరనీ
కెడ గలుగంగఁ దోలుదు రహీనతయున్ లఘువృత్తియు న్మహిన్
నడవడిచేత వచ్చుటది నైజము దీని నెఱుంగవింతయున్. ౧౦౮మి

శా. ఆలస్యంబును గామినీజనరతివ్యాసక్తియున్ జన్మభూ
లోలత్వంబును రోగమున్ ఘనభయోల్లోభంబు సంతోషమున్
బోలంగా నివి యాఱు నెప్పుడు జగత్ప్రాజ్యప్రతాపోనయ
శ్రీలం జెందఁగ విఘ్నకారణములై చెల్లున్ ధరామండలిన్. ౧౮౬సు

ఉ. వచ్చినవారికిన్ వగవఁ జయ్యన వారలు లేచి క్రిమ్మఱన్
వచ్చుట లేమి దెల్ల మిఁక వారణముల్ మగుడంగ నింతగా
వచ్చిన నున్న వారము నవశ్యముఁ జత్తుము గాన దీనికిన్
జెచ్చెరఁ జింతసేయుము విశేషమతిం బ్రతుకం దలంచినన్. ౯౧సం

ఉ. ఎక్కువ చెప్పఁ జూపఁ గలయింట జనించుకులాంగనాళిలోఁ
జక్కఁదనంబు గల్గి గుణసంపద మించి యలౌకికస్థితిన్
నిక్కక యేమృగాక్షి పతి నిర్మలచిత్తము పట్టు భక్తిమై
నక్కమలాక్షి యెవ్వనికి నాలగు వాఁడు కృతార్థుఁ డిమ్మహిన్
33 ల.

చ. కడు వరుడెంచినన్ ఘటముగర్భమునం గలసక్తు వంతయున్
దఱుఁగక యమ్మి మేఁకఁ గొనదానికిఁ బిల్లలు రెండు గల్గ న
మ్మఱకలు రెంటికిం గలుగు మానుగ దూడలు నాల్గు వానికి
ట్లఱిముఱి నెన్న నిన్మదిఁ బదాఱును ముప్పదిరెండుఁ బుట్టఁగన్.
౧౧ అసం.

ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడకవికిఁ బోషకుఁడైన ప్రోలయవేమారెడ్డికిఁ గనిష్ఠసోదరుఁ డగు మల్లారెడ్డికి మునిమనుమఁడైన కోమటిరెడ్డియొద్ద దూబగుంటకొమ్మనసోమయాజి మంత్రిగానుండి యనేకధర్మశాసనములు వ్రాయించెను. ఈకోమటిరెడ్డి నెల్లూరుమండలమందలి కందుకూరు తాలూకాలోని చుండిప్రాంతమున రాజ్యముచేసినట్లు కన్పట్టుచున్నది. కొమ్మనసోమయాజికి హరిహరనాథుఁడు, రామచంద్రుఁడు నారపరాజు అనిమువ్వురుకుమాళ్ళు. కొమ్మనసోమయాజి మైత్రావరుణగోత్రుఁడే. ఇతనిశాసనములు శా. శ ౧౩౯౨, లో నున్నవి. (నె. శా. సం. పుట ౮౯౯-౯౦౧) మననారాయణకవియసోమయాజికుమారుఁడైన నారపరాజును ఒకవ్యక్తి కాఁజాలఁడు. నారాయణకవితండ్రిపేరు బ్రహ్మయామాత్యుఁడు. నారపరాజుతండ్రిపేరు కొమ్మనసోమయాజి ఈ నారపరాజునకు మననారాయణకవి మనుమఁడేమో! లేక దాయాదియో! ఈవిషయమున నింకను బరిశోధనము కావలసియున్నది. దూబగుంటయనునింటిపేరు శా. శ. ౧౩౯౦ నాఁటినుండియున్నట్లు పై శాసనములవలనఁ గన్పట్టుచున్నది.

79. దగ్గుబల్లి దుగ్గనకవి

ఈతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; శాండిల్యగోత్రుఁడు; తిప్పనార్యతనూజుఁడు. ఇతనితల్లి యెఱ్ఱమ్మ; పోతనయెఱ్ఱన లితని కగ్రజులు; కవిసార్వభౌమబిరుదాంచితుఁడైన శ్రీనాథమహాకవి కితఁడు మఱఁది.

ఈకవి కాంచీపురమాహాత్మ్యము, నాసికేతోపాఖ్యానము అను రెండు పద్యకావ్యములను రచియించెను. ఇందు మొదటిగ్రంథ

మును చెందలూరి గంగయమంత్రికుమారుఁడగు దేవయామాత్యునకును, రెండవ కావ్యమును చెందలూరి అనంతామాత్యుని తనయుఁడగు గంగయామాత్యునకు నంకితముచేసెను. కృతిపతు లిరువురు నన్నదమ్ములబిడ్డలు. కాంచీపురమాహాత్మ్య మిప్పు డెచ్చటను గనఁబడుట లేదు. నాసికేతోపాఖ్యానము మూఁడవ యాశ్వాసములోఁ గొంతవఱకు ముద్రితమైన ప్రతిని నేను జూఁడగల్గితిని. కృతిపతియైన గంగయ మంత్రి తనను గూర్చి పలికినట్లు కవి యీ క్రిందిపద్యములలోఁ జెప్పుకొనియున్నాఁడు.

చ. శ్రుతులవిహారదేశములు సుస్థిరవాక్యపదప్రమాణశా
స్త్రతతులయిక్కు లాగమపురాణచయమ్ముల కేలిపద్మముల్
స్మృతులనివాసముల్ కవిసమీహితసత్కవితాగుణప్రసా
దితములు దగ్గుబల్లి కవితిప్పయదుగ్గనిగద్యపద్యముల్.

క. హితమతివి సకలవిద్యా
చతురుండవు చాటుపద్యజాలంబుల నా
కతులితకీర్తులఁ గలిగిం
చితి దుగ్గనకవివరేణ్య శివకారుణ్యా.

సీ. శ్రీనాథసుకవి కూరిమి సేయుమఱఁదివి
దుగ్గయకవిరాజ దగ్గుబల్లి
తిప్పనార్యునకు సతీమణి యెఱ్ఱమ
కును దనూజుఁడవు పోతనకు నెఱ్ఱ
నామాత్యవర్యునకు ననుఁగుదమ్ముండవు
శాండిల్యగోత్రుఁడా సరసమతివి
చెప్ప నేర్తువు కృతులు సుస్థిరముగాఁగఁ
గాన నీవు రచింపఁగఁ గడగియున్న
నాసికేతచరిత్రంబు నాదుపేర
నంకితము సేయు కవిరాజు లాదరింప.

ఉ. మాపినతండ్రి గంగయ యమాత్యశిఖామణి తత్తనూభవుం
డై పెనుపొందు దేవసచివాగ్రణికిచ్చితి నంధ్రభాషఁ గాం
చీపురనాథుదివ్యకథఁ జిత్రతరంబుగ విస్తరించి నీ
మోపుదు వార్యహృద్యమధురోక్తులసత్కృతులొప్పఁజెప్పఁగన్.

కృతిపతు లాపస్తంబసూత్రులును కశ్యపగోత్రులునగు నియోగి బ్రాహ్మణులు. వీరివంశమును గవి యఱువదిపద్యములలో వర్ణించియున్నాఁడు. కాని యందుఁ జరిత్రాంశములు లేవు. కృతిపతియైన గంగయామాత్యుఁడు మాధవవర్మవంశములోనివాఁడైన తమ్మభూపతితనయుఁడగు బసవనృపాలుని మంత్రియైన ట్లీక్రిందిపద్యములలో వర్ణించియున్నాఁడు.

సీ. చతురంగబలముల జయవాడదుర్గాంబ
వరమునఁ బడసి దుర్వారలీల
జగతీస్థలం బెల్ల సాధించి జయశాస
నములు దిగ్దంతిదంతముల సలిపి
పేదబాలునకుఁగాఁ బ్రియసుతమోహంబు
పట్టక బెజవాడ పాడి నిలిపి
కలయఁగఁ బురమునఁ గాంచనవర్షంబు
గురియించి దేవతాకోటి పొగడ

గీ. వసుధ నెగడిన మాధవవర్మ వంశ
వర్ధనుం డగుతమ్మభూవరునిబసవ
పార్థివున కార్యుఁడై కృపాపాత్రుఁ డగుచు
ఘనత మెఱసె ననంతయగంగవిభుఁడు

సీ. రమణ దుర్గాధిపరాజు పెద్దనమంత్రి
వరసుతు రాజశేఖరుసుపుత్రిఁ
పావనచారిత్రి బతిహితారుంధతిఁ
దాలిమి భూదేవతాసమాన

సజ్జనాశ్రితబంధుజనదీనపోషణ
సన్మానమానస శాంతమూర్తి
పరమదయాపాంగ భాగ్యసంపన్నిధి
లాలితాకార సలక్షణాంగి

గీ. నారమాంబిక భార్యగా భూరిమహిమ
నఖిలదిక్కులఁ దనకీర్తి యతిశయిల్ల
వెలసె నెల్లజనంబులు వినుతి సేయ,
గాంతిచంద్రుఁ డనంతయ గంగవిభుఁడు.

నందిమల్లయ ఘంటసింగయకవులచేఁ బ్రబోధచంద్రోదయమనుబద్యకావ్యమును గృతినందినదీగంగయామాత్యుఁడే. దుగ్గయకవి శ్రీనాథునకు బావమఱఁదియైనను మిగుల చిన్నవాఁడై శ్రీనాథుఁడు పండితుఁడైనపిమ్మట నీతఁడు శిష్యుఁడైనందున శ్రీనాథునకు నీతనికి వయసునఁజాలయంతరముండుననితలంపవలసియున్నది ఇతడు ౧౪౧౦ సంవత్సర ప్రాంతమున జన్మించి ౧౪౬౦ ప్రాంతమున నీ కావ్యమును రచియించియుండును. నందిమల్లయ ఘంటసింగయలకంటె నీతఁడు కొంచెము పెద్దవాఁడై యుండును. ప్రబోధచంద్రోదయమునురచించు నాఁటికిబూర్వమే గంగయామాత్యుఁడు నాసికేతోపాఖ్యానమునుగృతి నందియుండెను. దుగ్గనకవి.కాంచీపురనాథమహాత్మ్యమును ౧౪౫౦ ప్రాంతమున రచియించియుండును. నాసికేతోపాఖ్యానకథ ఉపనిషత్తులయందున్నది. బ్రహ్మమానసపుత్రుఁ డగునుద్దాలకుఁడనుముని బ్రహ్మచర్యమునందుండి ఘోరతపస్సు చేయుచుండెను. మహర్షులతనిని గృహస్థుఁ గమ్మని బోధించిరి. ఆతఁ డీయకొనలేదు. బ్రహ్మయాతనికడ కరుదెంచి వివాహమాడుమని చెప్పెను. కాని యాతఁడు వినలేదు. నీ కుద్భవించినకుమారుఁడునీకువివాహముసేయునని బ్రహ్మయ్యానతిచ్చి తిరోహితుఁడయ్యెను. ఈయద్భుతసంఘటన మెట్లు జరుగునో చూడవలయునని యుద్దాలకుఁడు తపోనిరతుఁడయియే యుండెను. ఒకనాఁ

డాతనిస్వప్నమం దనొకస్త్రీని గలిసికొనినట్లు వీర్యపతనమయ్యెను. ఆతఁ
డావీర్యమును పద్మపత్త్రము నందుంచి, దానిపై నొకయాకు వైచి
గట్టిగాఁగట్టివైచి నదీగర్భమునఁబడవైచెను సూర్యవంశపువాఁడయిన
రఘువనెడురాజు తనయ చంద్రవతి, నిండుజవ్వని, చెలులతోఁగూడి
స్నానార్థము నదికేఁగి స్నానముచేయుచున్నంత నాకుతోఁ జుట్టఁబడిన
యాకందుకము సమీపమునకు రాఁగా దానిం దీసి విప్పి లోపలనున్న
పద్మపత్త్రంబు నాఘ్రాణించెను. అందున్న యుద్దాలకు వీర్యమామె
నాసాపుటంబునంబడి యుచ్ఛ్వాసంబుతో గర్భంబునఁ బ్రవేశించెను.
చంద్రవతిగర్భముందాల్చెను. కుమార్తెగర్భవతియయ్యె ననువార్త
క్రమక్రమమున రాజెఱింగి దుఃఖించి, కులము కళంకితంబయ్యెనని
తలంచి కోపించి యామెనొకఘోరారణ్యంబున నొంటిగ విడిచిరండని
భటుల కాజ్ఞాపింప వారట్లేచేసిరి. దిక్కుఁగానక యామె యేడ్చుచుండ
నొకఋషి యటకువచ్చి యామెవలన సకలవృత్తాంతంబు నెఱింగి దివ్య
జ్ఞానంబుచేఁ జూచియొకమహర్షి వీర్యంబు గర్భంబున నుండుటనుగాంచి
యామె నోదార్చి తనయాశ్రమంబునకుఁ దీసికొనిపోయి యుంచెను.
ఆమె యొకమగశిశువుం గనెను. అతఁడే నాసికేతుఁడు. నాసికమూల
మున నాఘ్రాణింపఁబడిన వీర్యమువలనఁ గలిగినవాఁడని యాతనినామ
ముచే స్ఫురింపఁబడుచున్నది. చంద్రవతి యాయర్భకునొకపెట్టెయం
దుంచి, యాతనిజననమునకుఁ గారకుఁడైనమహానుభావు నీమందసము
చేరుఁగాక యనియాశీర్వదించి యాపెట్టెనునదీజలములఁద్రోయించెను.
స్నానార్థ మరుదెంచినయుద్దాలకునికడ కామందసము రాఁగా దానిం
దీయించి బ్రహ్మవర్చస్సుతోనున్న యాబాలకునితనయాశ్రమమునకుఁ
గొంపోయి యతిప్రేమమునఁ బెంచుచుండెను. చంద్రవతి కొంతకాల
మున కరణ్యములవెంట హానాసికేతా! ఎందున్నవాఁడవని యాక్రో
శించుచుఁ దిరిగి తిరిగి యీబాలుఁ డున్నయాశ్రమమునకు వచ్చి ఓ
నాసికేతా! యని యాక్రోశింప నాబాలుడు 'ఓ' యనిమాఱుపలికెను.
చంద్రవతి యాతనికడకు వచ్చునంత కుద్దాలకుఁడు సమిధలకై యరణ్య

మున కేఁగెను. చంద్రవతి యాబాలకుని వలన యావదుదంతమును విని, యామునియే తనభర్తయని నిశ్చయించుకొని యాతఁడువచ్చున ప్పటి కాయాశ్రమమునంతయుఁ బరిశుభ్రముచేసి యలికి ముగ్గులు పెట్టి తాను సమీపమందలిపొదలో నుండెను ఉద్దాలకుఁడు వచ్చి యాశ్ర మము నలంకరించినవా రెవ్వరని బాలునడిగెను. మాయమ్మ వచ్చి యివి యన్నియుఁ జేసెనని చెప్పి యాబాలుఁ డామెనుజూప నామె యామునికి నమస్కరించి బాష్పోదకంబులచే నాతనిపాదంబులం గడి గెను. ఉద్దాలకుఁడు దివ్యదృష్టిచే నంతయు నెఱిఁగి, బ్రహ్మవాక్యము దప్పదని తెలిసికొని యామెచెప్పినరీతిగ నామెతల్లిదండ్రులయొద్ద కామెనుదీసికొనిచని యచ్చట సకలబంధుమిత్రపురోహితమంత్రిజనం బులయెదుట నామె నిర్దోషియనిస్థిరపరచియందఱిసమక్షమున నామెం బరిణయమాడి సతీసుతసమేతుఁడై యాశ్రమంబునకువచ్చి, కాలముం గడపుచు, నొక్కింతకాలంబునకుఁ యోగనిష్ఠలోనుండి యగ్నిహోత్రం బునకు సమిధలందేకుండ నున్నపుత్రునిఁగాంచి నగ్నికార్యంబునకంటె యోగానుష్ఠాన మెక్కువయని వాదించు నతనిపైఁ గోపించి, నాకెదు రాడితివి గాన యమునింజూడఁ బొమ్మని శపించెను. నాచికేతుఁడు విలవిలఁ దన్నుకొనుచుఁ బ్రాణంబులవిడచి యమనగరంబునకుఁ బోవ నాతఁ డెదురువచ్చిపూజించియాతనికిఁబుణ్యపాపవిచక్షణధర్మంబులం జెప్పుచునాతనికి స్వర్గనరకంబులఁ జూపించుచుండెను. ఇంతవఱకుఁగల గ్రంథము మాత్రమే ముద్రితమైనది. తక్కినది యిప్పు డెచ్చటను లభించుటలేదు.

గోదావరిమండల మందలి రామచంద్రపురము తాలూకా పెద్దాడ నివాసి యగు మిక్కిలి మల్లికార్జునకవి కూడ నీకథనే పద్య కావ్యముగా రచించెను. అందు నాచికేతుఁడని చెప్పఁబడినది. కఠోప నిషత్తునందును, భారతానుశాసనికపర్వమునందును గూడ నీ కథ యున్నది. ఆ రెండిటియందునుగూడనీతని పేరునాచికేతుఁడనియున్నదని యుఁ బునహాయందున్న భండార్కరులిఖితగ్రంథములు రెండిటిలోను

నాసికేతః అనియే యున్నదనియు, నాసంస్కృత గ్రంథమే దుర్గకవికిని మల్లికార్జునకవికిని గూడ మూలాధారమనియు, నాలిఖిత గ్రంథమే పురాణమునుండి యెత్తి వ్రాయఁబడినదో తెలియలేదనియు నీకథను కఠోపనిషత్తునందలి కథను భారతమునందలి కథను నొకదానికొకటి సంబంధము లేదనియు శ్రీ చేకుమళ్ళ అచ్యుతరావుగారు కథలను వేఱువేఱుగా వ్రాసియుండిరి. (భారతి—అక్షయసంవత్సరం పుష్యమాఘ మాసములు) తండ్రి తన కుమారుఁడైన నాసికేతునకు యమునిఁ జూడఁబొమ్మని క్రోధముతో ననుటయు, నాతఁడు యమునిఁజూచి స్వర్గనరకముల దర్శించి యమునివలన ధర్మజ్ఞానముల నెఱింగివచ్చుటయు నన్ని గ్రంథములయందును సమానమే. ఉపనిషత్తునందును భారతమునందును నాచికేతుని జననగాథ చెప్పఁబడలేదు. ఉద్దాలకుని కోపకారణము మాత్రము మూఁడు గ్రంథములయందును మూఁడు విధములుగాఁ జెప్పఁబడినది.

౧. కఠోపనిషత్తునందలి ఋషి యుద్దాలకుఁడుగాఁడు. వాజశ్రవసుఁడు అతఁడు 'విశ్వజితు' అను యజ్ఞము చేసి బ్రాహ్మణులకు దక్షిణల క్రిందఁ దన సర్వస్వమును ధారవోయుచుండఁగా నాచికేతుఁడు బాల్యచాపలమున నకుమ నకుమ "నన్నెవరికిచ్చెదవు". అని పలుమాఱడిగెను అందులకు విసువుఁ జెంది "నిన్ను యమునికిచ్చెద" ననెను నాచికేతుఁడు ప్రాణములఁ గోల్పోయి యమలోకమునకుఁ బోవునప్పటికి యముఁ డెచ్చటికో పోయి మూఁడు దినములవఱకు రాలేదు ఆమూఁడు దినములును నాచికేతుఁడు శుష్కోపవాసములతో నుండెను యముఁ డందులకుఁ జింతనొంది మూఁడు వరములఁ గోరుమనియెను. నాచికేతుడు (౧) తండ్రి యెన్నఁడును దనపై గోపించకుండునట్లును (౨) తన కోరయనూనమైన యజ్ఞవిధానమును యముఁడు నేర్పునట్లును (3) మనుష్యుఁడు మరణించిన పిమ్మట జీవుఁడుండునని కొందఱును, ఉండఁడని కొందఱును దలంచుచున్నారు. కావున నీసంశయ నివారణము చేయునట్లును గోరెను. యముఁ డావరముల నొసంగి జ్ఞానోపదేశము చేసి తండ్రికడకు మఱలఁ బంపెను.

భారతమునందలికథయిట్లున్నది: ఉద్దాలకుఁడు సమిధలుపుష్పములు మొదలగులగునవిదెచ్చి నదియొడ్డునఁబెట్టి మరచిపోయియింటికి వచ్చి వానిని దెమ్మని కుమారుని నియమించెను. నాసికేతుఁడు నదికిఁ బోయి వచ్చి ప్రవాహవేగమున నవి కొట్టుకొనిపోయెనని చెప్పెను. ఆకలిబాధచేనీరసముగానున్నయామునికందుపైఁ బట్టరాని కోపము వచ్చి యమలోకమునకుఁ బొమ్మని తిట్టెను. నాసికేతుఁడు విలవిలఁ దన్నుకొనుచుఁ బ్రాణములనువిడచెను. మునిపశ్చాత్తప్తుఁడై బాలకుని శవము నొడిలోఁ బెట్టుకొని యేడ్చుచుండ నింతలో మరల బాలకుడు లేచి తండ్రికి యమలోకమునందలి విషయములను జెప్పెను.

భండార్కరుగారి వ్రాఁతప్రతియందలి కథయే దుగ్గనకవి నాసికేతోపాఖ్యానమునకు మూలాధారము. ఉద్దాలకుని కోపకారణము అందెట్లున్నదియుఁ బైనివ్రాసియే యుంటిని.

పవిత్రమైన యీకథను గ్రహించి దుగ్గనకవి తన కవితాశక్తిని వినియోగించియొకగ్రంథమునుగా రచించెను. ఇతనికవిత్వము మృదువై మనోహరముగానున్నది. ఈగ్రంథమును జదువువారలకు ప్రతిపద్యమునందును బవిత్రత గోచరించుచుండును. దుగ్గకవి శ్రీనాథునకుఁ బ్రియశిష్యుఁడైనను శ్రీనాథునకువలెశృంగారవర్ణనాభిలాష యితనికి లేదు. నాసికేతోపాఖ్యానమున నుద్దాలకునియొక్కయు, చంద్రవతియొక్కయుఁ బాత్రములను జక్కఁగా పోషించినాఁడు. మిక్కిలిమల్లిఖార్జునుని కవిత్వముకంటె నీతని కవిత మనోహరముగా నున్నది. ఇతఁడు శివకేశవులయందు సమానభక్తి కలవాఁడని నాసికేతోపాఖ్యానమందలి ప్రథమ ద్వితీయపద్యములు చెప్పుచున్నవి. ఈక్రింది పద్యములోఁ గవి తాను వ్రాయదలఁచిన కథను గొనియాడి యున్నాఁడు.

క. ఏకథ పురాణసమ్మత
మేకథ వేదప్రసిద్ధ మేకథపుణ్య

శ్లోకసూత్యగుణాన్విత
మేకథ చదువంగ వినఁగ నింపై యుండున్.

శ్రీనాథున కీతఁడు బావమఱఁదియేగాక శిష్యుఁడు నాతనియెడల విశేషగౌరవముగలవాఁడునయిన ట్లీక్రిందిగద్యవలనఁ దెలియుచున్నది.

"ఇది శ్రీమత్కమలనాథపౌత్త్రి మారయామాత్యపుత్త్రి కవిసార్వభౌమ సకలవిద్యాసనాథ శ్రీనాథ మహాకవీంద్రప్రసాదలబ్ధకవితా విశేషదగ్గుబల్లితిప్పనార్యప్రియతనూజ దుగ్గననామధేయప్రణీతం బైన నాసికేతోపాఖ్యానం బనుమహాప్రబంధంబు"

దీనినిబట్టి శ్రీనాథునకుఁ గవిసార్వభౌమబిరుదములభించినపిమ్మట నే యీగ్రంథము రచింపఁ బడినట్లు కన్పట్టుచున్నది. శ్రీనాథునకుఁ గవిసార్వభౌమబిరుదముక్రీ. శ. ౧౪౧౦సంవత్సరప్రాంతమున లభించిన దని యాతనిచరిత్రమున వ్రాసియుంటిని. నాసికేతోపాఖ్యానమును గృతినందినగంగయామాత్యుఁడు బసవభూపాలునియొద్దమంత్రియైనట్లు పైనివ్రాసినపద్యములలోఁ జెప్పఁబడినది. బసవభూపాలుఁడు క్రీ. శ. ౧౪౬౦-౧౫౦౦ సంవత్సరముల నడుమనున్నవాఁడని దూబగుంట నారాయణకవిచారిత్రమున వ్రాసియున్నాఁడను. నాసికేతోపాఖ్యానమీకాలములోననఁగా ౧౪౬౦ ప్రాంతమున రచియింపఁబడియుండునని నిశ్చయింపవచ్చును. ఇందువలననీకావ్యము శ్రీనాథుఁడు చనిపోయిన పిమ్మట రచియింపఁబడినట్లు స్పష్టమగుచున్నది.

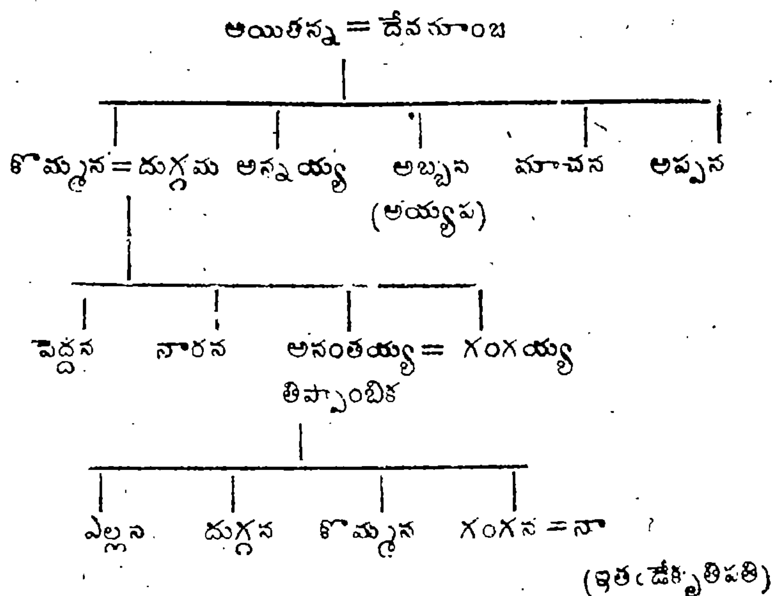
కృష్ణామండలమునందలిబందరుతాలూకాలో దగ్గుమల్లి యను గ్రామమున్నది. గుంటూరుమండలమున తెనాలితాలూకాలోగోవాడగ్రామమునకు సివారుగానున్నదగ్గుమల్లియున్నది ఆమండలములోనే బాపట్లతాలూకాలో దగ్గుబాడు అను గ్రామము కలదు. ఇందేదియో యొకగ్రామము కవినివాసమైయుండుననియు, నీగ్రామమునుబట్టియే కవియింటిపే రేర్పడినదనియుఁ దలంపవలసియున్నది.

కృతిపతియైన చెందలూరి గంగనామాత్యునివంశమునకు మూల పురుషుఁ డగు చెందలూరి యయితనామాత్యునిఁ గవి యీ క్రిందిపద్యములో వర్ణించియున్నాఁడు.

సీ. తనమంత్రశక్తియుద్ధతవైరిమంత్రీంద్ర
కుంజరంబులకు నంకుశము గాఁగఁ
దనమోహనాకృతి తరుణీజనారామ
తతులకు నవవసంతంబు గాఁగఁ
దనదానమహిమ విద్వచ్చకోరములకుఁ
బ్రత్యగ్రచంద్రాతపంబు గాఁగఁ
దననిత్యలక్ష్మి బాంధవహితాశ్రితచాత
కములకుఁ గాలమేఘంబు గాఁగఁ

గీ. దనచరిత్రంబు బహుళపాతక మహాంధ
తమసరాశికి దినకరోదయము గాఁగఁ
గీర్తులు నిండార విలసిల్లెఁ జెందలూరి
యయితనామాత్యవరుఁడు విఖ్యాతయశుఁడు.

ఈపద్యమునుబట్టి కృతిపతి యింటిపేరు చెందలూరి వారైనట్లు తెలియుచున్నది. చెందలూరు గుంటూరుమండలములోని ఒంగోలు తాలూకాలోనున్నది ఈ చెందలూరునుబట్టి కృతిపతియింటిపే రేర్పడి యుండును. వీరివంశవృక్షము నీక్రిందనిచ్చెదను.

ఇట్లుండఁగాఁ బ్రబోధచంద్రోదయకర్తలైన మల్లయసింగయ కవులు వీరియింటిపేరు పెసరవాయవారని తమప్రబోధచంద్రోదయమున నీక్రిందిపద్యములోఁ నుడివియున్నారు.

ఉత్సాహ ! రసికశేఖరాగ్రగణ్య ! రసవదుక్తినైపుణా!
ప్రసవవాసనావిశేషపరిమళీకృతప్రథీ
విసరవ్యాప్తకరండమండవినుతభోగిమండలా !
పెసరువాయవంశవార్ధిబిసరుహారిమండలా !

"పెసరువాయు" అనుగ్రామమున్నదేమో! మొట్టమొదట వీరు చెందలూరువారై కొంతకాలమునకు దరువాతఁ బెసరువాయ నివాసముగాఁ జేసికొనుటచేఁ బెసరువాయ వారైరేమో! ఎఱుంగవలసియున్నది. ప్రబోధచంద్రోదయములో వర్ణితమైనవంశమునకును పైనిఁ జూపిన వంశవృక్షమునకును భేదములేదు. ఈకవి కవితాశైలి తెలియుటకై కొన్నిపద్యముల నిట నుదాహరించెదను.

నాసికేతోపాఖ్యానము:—

ఉ. ఏమని చెప్పుదాన నిది యెవ్వరికైన వినంగఁ బోలునే
నేమిగ వానిఁ బొందఁ గలనేనియు నెన్నడు నిట్టినాఁడు వ
క్షేమ దమయిన గర్భ మనుకీడిటు చేకుఱె నింక మాఁకు నో
కోమలులార! చెప్పుటకుఁ గొంకిన గర్భము దాఁగనేర్చునే ౧౮

సీ. తలిదండ్రులకుఁ గాని దానినై పోయితిఁ
దోడఁబుట్టువులకు దూరనైతి
పరివారిలోపల నడి కొడి గట్టితిఁ
జుట్టలలోపల రట్టువడితిఁ
బురపురంధ్రీజనంబుల కెల్ల నరనైతి
సకలదేశముల నాడికలఁ బడితి
నిమమలు గుడువఁ గాఁడవులపాలైతిఁ
గడపట నొకమద్దుకొడుకుఁ గనియు

గీ. సుతునిఁ గన్నులనైనను జూచుచుండ
కతనిఁ జే రేటివఱుతఁ బోనాడికొంటి
నిన్ని వెంటల నను దైవ మిట్లు సేసె
నేమి సేయంగఁ గలదాన నింక నేను. ౨౮

ఉ. నావుఁడుఁ గాలుఁ డిట్లను మనంబలరారఁగ నాదు సీమలో
నేవివరంబు నీవడిగితేనియుఁ దెల్లమిగాఁగఁ జెప్ప సం
భావనఁ జిత్రగుప్తు లగు పాత్రులఁ బంచెద జూచిరమ్ము మా
నీవరయుంచుఁ బంపె నొకనిం గరణంబులఁ బిల్వఁ గింకరున్

ఈదుగ్గనకవి రచించిన శివకాంచీపుర మాహాత్మ్యములోనివని, పెదపాటిజగ్గన సేకరించిన ప్రబంధరత్నాకరమందలి యీక్రింది పద్యములు ప్రబంధరత్నావళినుండి కైకొని యీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

సీ. క్షోణిరథంబులు పూరించిన ట్లింద్ర
చాపంబు చాపమై సంఘటింప,
బ్రహ్మాండభాండంబు పగిలించు గర్జలు
సింహనాదస్ఫూర్తిఁ జేయుచుండ
సౌదామనీదామజాలము ల్దిక్కుల
స్వప్రతాపానలజ్వాలలుగను
నాహార్యహారిణోద్యదశనిసంఘంబులు
దివ్యాస్త్రవితతులు తేజరిల్ల
గీ. నాకు శరవృష్టి శరవృష్టి నఖిలలోక
బాధకోద్గ్రీష్మభీష్మశుంభత్ప్రతాప
మూర్ఛ నర్జునయుతశిఖండ్యభివర్ధ (?)
నాఖ్యవర్షర్తునారాయణాఖ్యమూర్తి.
సీ. బంధూక మడరించెఁ బరపయ్యె గేదంగి
కడిమి పుష్పితమయ్యె గ్రంథి పూచె,
నర్జునం బలరారె నరవిందములు కేర
భూస్థలి నెఱులు పుక్కిలించె
గండూపదము లుబ్బెఁ గలఁగె హంసచయంబు
నటియించెఁ గప్పలు నమిలి చెలఁగె
జాతకంబులు మించె సాగరం బెడయించె
హరిగోపములతోడ నాడె తెల్లు
గీ. మత్తభృంగంబులకుఁ దేనె రిత్త యయ్యె
గండుఁగోయిలకూఁతలు గట్టుకొనియె
చూలుకొన స్వాతిచాటిఁ బాదువ (?)
విష్ణునకు నిద్రపోయెడు వేళ యయ్యె.

కృతిపతికిఁ బ్రభువైనట సవన్నృపాలుఁడు నెల్లూరుమండలములోని యుదయగిరి దుర్గ పరిపాలకుఁడై నట్లు శాసనములు చెప్పుచున్నందున నాతని

మంత్రియైన గంగయామాత్యుఁడుకూడ ఉదయగిరి నివాసుఁడనిచెప్ప నొప్పును. దుగ్గయకవి నివాసము గుంటూరు మండలమైనను ఉదయగిరియందుఁ గృతిపతితోఁ బాటుగఁ గొన్నినాళ్లచ్చట నివాస మేర్ప రచుకొనియుండును.

80. మనుమంచిభట్టు

ఇతఁడు బ్రాహ్మణుఁడు. భైరవాచార్యపుత్త్రుఁడు.

ఇతఁడు హయలక్షణవిలాసమను నొకపద్యకావ్యమును రచించి కంపభూపతి కంకితముచేసెను. ఈగ్రంథకృత్యాది లభింపకపోవుటచే నీకవినిగూర్చి యింక నేమియుఁ దెలియలేదు. ఆశ్వాసాంతగద్యలో "ఇదిసకలసుకవి జనసంస్తూయమాన కవితాచాతురీధురీణ నిఖిలభాషా ప్రవీణ భైరవాచార్యపుత్త్రపరమపవిత్ర మనుమంచిభట్ట ప్రణీతంబైన హయలక్షణవిలాసంబునందు" అని యుండుటచే నీకవి భైరవాచార్యపుత్త్రుఁడనియుఁ గవితాచాతురీధురీణుఁడనియు మాత్రము తెలియవచ్చినది

హయలక్షణ విలాసమునుగూర్చి ఆంధ్రకవితరంగిణి 5 సం॥ ౨౮౬—౨౮౭ పుటలలో కొలనిగణపతిదేవకవి చారిత్రమునఁ గొన్ని పంక్తులను వ్రాసియుంటిని. వానినీకవిచారిత్రమున కనుబంధముగాఁ జదువఁగోరెదను.

ఈకవి యేకాలమువాఁడు ? కృతిపతియైనకంపభూపతియెవ్వరు ? అనుప్రశ్నలకు సమాధానము కావలసియున్నది.

ఈకంపభూపతియెవ్వరో తెలియలేదు. "సాళువకంపధరాత లేశ్వరా" "సాళ్వాధిపకంపా" "యాళ్వరాజకంప" "సాళ్వప్రభుని తనయకంపరాజ" యనిసంబోధించుటచే నీతని తండ్రి పేరు "సాళువ రాయఁడని" తెలియుచున్నది.

ఈకంపరాయలు సాళువవంశములోనివాఁడని సూచించుచు నీక్రిందిపద్యములలోఁ గొన్ని వాక్యముల నుదాహరించియున్నాఁడు.

క. మేలుదెప గీడు సుళ్లను
మేలుధృవుల్ గీడుచోట మేల్కొనియున్నన్
మేలుం గీడును జేయును
సాళువబిరుదాంక కంపజగతీనాథా.

ఉ. తిన్న నికుక్షిమూలమున తేజులరంధ్రయుగంబు క్రిందటన్
బన్న నిరీతి నుండు నుపరంధ్రములందుఁ దురంగజాతికిన్
జన్నగిఁ గంఠపార్శ్వములఁ బైకొని వన్నెలు నిల్పుచుండఁగా
సన్నుతి జాళుకీతిలక సాళువకంప నృపాలమన్మథా... ...

"మసలుగఖారి సాళువసమంచిత కంపనృపాలధీమణీ!"

"చాయగప్పఁనిరి సాళువాంక"

వీనినిబట్టియీకంపరాయఁడు సాళువవంశీయుఁడని నిశ్చయింప వచ్చును.

యీసాళువవారికి "మీసరగండ, కటారిసాళ్వ, ధరణీవరాహ, బర్బరబాహ, బాహత్రిమల్ల" ఇత్యాదిబిరుదములున్నట్లు పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరన్న సాళువగుండనరసింహరాజునకుఁ గృతియిచ్చిన జైమిని భారతమునందలి యీక్రిందిపద్యభాగములవలనఁ దెలియుచున్నది.

"గీ. శౌర! మీసరగండకటారిసాళ్వ
పంచఘంటానినాదాదిభయదబిరుద

కాహళారావసంపాతకంపితారి
దీప్తజలసీరిసాళువతిప్పశౌరి.

అనిసాళువతిప్పరాజును,

క. ధరణీవరాహునకుబర్బరబాహునకు ... ...
క. ...భీకరచౌహాత్తిమల్లబిరుదాంకునకున్.

క. మీసరగండనికిఁగటారీసాళువమునకు ..."

అని సాళువగుండనరసింహరాజును వర్ణింపఁబడియున్నారు.

ఈబిరుదము లేమనుమంచిభట్టుకంపభూపతికినివాడియున్నాఁడు.

ఈక్రిందిపద్యములనుజూడుఁడు.

గీ. ఇట్లు చెప్పినపాటిని నెల్లసుళ్ళ
నిలిచె నేనియుఁ దమతమఫలమునిచ్చు
నట్లుగాకుండు నందల్పమధికమైనఁ
జండభుజబల! మీసరగండ! కంప! ఆ ౨.

క. ఘోటంబులసుళ్ళుండిన
ఘోటంబులుపతులమీఁదికులమునడంచున్
పాటించుచుండిన నడచును
పాటించిరి శాస్త్రవిదులు బర్బరబాహా! ఆ 3.

గీ. అశ్వరత్నంబుమును పళ్ళుహయమునడిమి
పళ్ళుతురగముకడపట్టికడను
క్రమముతోనవమాదివర్ణములమూఁట
మారిణవిలసిల్లు రాయచౌహాత్తమల్ల! ఆ 3.

క. నిరుపమతేజోవిభవా
కరమునఁగడునొప్పు మీఁఉగంధర్వముదాఁ
బరికింప నిందరసత్వము
ధరణీరమణీయ బాహా ధరణీవరాహా!

క. లలితమదలోభిసారగ
పఠితగుణాంకితమహాత్మ! ప్రబంధానన
కవినంపుహృదయభూరుహ
సుతార! కఠారిరాయ గుణరత్ననిధీ. ౨ ఆ.

ఈకంపభూపాలుని నీతనితండ్రియైన యాబళరాయుని బ్ర. శ్రీ వీరేశలింగముపంతులుగా రిట్లుగుర్తించియున్నారు. "ఈకంపభూపాలుఁడు దక్షిణమధురాపురవిజయయాత్రకయి ౧౩౬౯ వ సంవత్సర ప్రాంతమునఁబంపఁబడి నట్లుమధురావిజయములోఁ జెప్పఁబడిన కంపభూపాలుఁడుకాఁడు ఆకంపభూపాలునితండ్రియే బుక్కరాయఁలు. ఈ కంపభూపాలునితండ్రి యాబళరాయఁడు. ఆకాలమునందుసాళువవంశమున నౌబళభూపాలుఁడొకఁడుండెను. సాళ్వమంగనృపాలునకగ్రభ్రాతయగుగుండభూపాలునకు ద్వితీయపుత్రుఁడును వీరయాబళుఁడయినట్లు జైమినిభారతములోని యీక్రిందిపద్యము తెలుపుచున్నది.

మ. జననంబందిరిగుండభూవిభునకున్ సందాకబంధారిగా
తనయున్ శ్రీనిధిపెరయాబళుఁడు నుద్యత్కీర్తిమాదయ్యయున్
ఘనతేజోనిధిగుండబమ్మఁడును సంగ్రామస్థలీపార్థ స
జ్జనమందారులు సాళ్వమంగనృపుఁడున్ సావిత్రిమంగాంకుఁడున్.

కృతిపతియైన కంపపృథ్వీపతి యీయాబళుని కొడుకైనను కావచ్చును. లేదా మనుమని కొడుకైనను కావచ్చును. కొడుకేయైన పక్షమునఁ గృతిపతియుఁగవియు పదునాల్గవ శతాబ్దాంతముననుందురు. కాకున్న యెడల పదునైదవశతాబ్దాంతముననుందురు. ఇది యూహయే కాని నిశ్చయమని చెప్పవలనుపడదు. మనుమంచిభట్టారకు నందఱును పూర్వకవులలోనివాఁడనుచున్నారు"

పంతులుగారింతమాత్రమువ్రాసి యూరకున్నారు.

ఈకంపరాయలకొఱకు నేను వెదుకుచుండఁగా కర్నూలుజిల్లా పెద్దచింతకుంటగ్రామములో ఔబళార్యఓబళమ్మలతనయుఁడైన కంప

భూపతి శాసనమొకటియున్నట్లు ద్రాక్షారమునవారిశాసనసంగ్రహపు రిపోర్టువలనఁ దెలియవచ్చినది. (A.R. 264 of 1936). ఇతఁడే హయలక్షణ విలాసకృతిపతియైయుండునని నిశ్చయించుకొంటిని. కాని యాశాసనకాలమునకు, శాలివాహన, క్రీస్తుశకములకుండెడియంతరము బొరపాటున రెండుమాఱులుకలిపి, మనుమంచిభట్టు క్రీ. శ. ౧౫౨౦ ప్రాంతమువాఁడని కొలనిగణపతిదేవకవి చారిత్రమునఁ దప్పుగావ్రాసితిని.

సుప్రసిద్ధపండితు లగు శ్రీనిడదవోలు వేంకటరావుపంతులు M. A. గారు. భారతిపత్రికలో, (పరీధావిసంవత్సర — ఆషాఢము) ఆశాసనమును బ్రకటించుటయేగాక, తిరుపతియందున్న కంపభూపతి శాసనమును మఱియొకదానినికూడ నుదాహరించిరి. శ్రీ పంతులుగారి పరిశోధనమువలనఁ జరిత్రకారులకగపడకుండ దాగియున్నకంపభూపతి బయలుపడుటయు మనుమంచిభట్టు కాలము సరిగానిర్ణయమగుటయుఁ దటస్థించినది. అందులకు వారికిఁ గృతజ్ఞుఁడనై - వారిచ్చినశాసనము లోనియవసరభాగమును వారువ్రాసినవాక్యములను నీక్రిందఁబొందు పఱచుచున్నాఁడను.

"ఓనమఃస్వస్తి జయాభ్యుదయశకవరుషంబులు ౧౩౬౪ అగు నేఁడు దుర్మతిసంవత్సరపుష్యశు౧౫గు. స్వస్తి చతుర్దశభువనాధీశ్వరు లైన శ్రీచింతకుంటశ్రీరామేశ్వర దేవర శ్రీగోపీనాథ దేవరలయొక్క దివ్యశ్రీ పాదపద్మంబులకున్ను గ్రామదై వాలకున్ను నిజసేవకుఁడైన శ్రీమన్మహామండలేశ్వర మీసరగండ కఠారిసాళువానం గంపయ్యదేవమహారాజులకున్ను కందాయమ్మకున్ను గర్భరత్నాకరుడైన శ్రీమన్మహామండలేశ్వర అవుబళయదేవమహారాజులకు వోబాయమ్మకున్ను సుపుత్రుడైన శ్రీమన్మహామండలేశ్వర మీసరగండ కఠారిసాళువకంపయ్యదేవమహారాజులు సాష్టాంగదండముబెట్టి సమర్పించిన ధర్మశాసనం. * * *

అవుబళయ్యకున్ను ఓబాయమ్మంగారికిన్ని సుకృతంగాను సోమగ్రహణపుణ్యకాలమందు సర్వసామాన్యంగాను ధారవోసి యిస్తిమి గాన ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను సర్వమాన్యంగాను చలం గలందులకు ... శ్రీశ్రీశ్రీశ్రీశ్రీ (Pages 231, 232 Mac. L. R. 259 (15-3-6) B. L. R. Vol 15-386).

"పై శాసనమువల్లసాళువకంపరాజు ఔభళరాజునకు, ఓబాయమ్మకు పుత్రుడనియు, కంపరాజునకు, కందాయమ్మకు పౌత్రుడనియు మీసరగండకఠారిసాళువబిరుదాంకితుడనియు తెలియుచున్నది. హయలక్షణవిలాసమున "ఔబళార్యునికంపా"అనియు, "మీసరగండ కఠారి సాళువాంక" అనియుసంబోధనలుండుటచేత, నీశాసనమున ప్రస్తుతుడైన కంపరాజునకే హయలక్షణవిలాసము కృతి యీయబడెనని స్పష్టమగుచున్నది. మఱియు నీఔబళార్యునికంపరాజుశాసనము క్రీ. శ. ౧౪౫౯ నాటిది తిరుపతిదేవస్థానమున గలదు. (చూడుడు తిరుపతిదేవస్థానశాసనసంపుటము ౨ పుట ౧౨. సాళువనరసింహరాయనిశాసనములు నెం ౮ బరు) ఇందు ఔభళకంపరాజు ప్రతిదినమును నిత్యమాడలు దేవునికి సమర్పించుటకు వేయుపణముల నొసగెనని చెప్పబడినది. ఇది తమిళశాసనము.

ఈశాసనకాలము శా. శ. ౧౩౮౦ బహుధాన్యమార్గశీర్షశుద్ధ ౧౦ ఆదివారము. ఇది క్రీ శ ౧౧-౨-౧౪౫౯తో సరియగును. పై రెండుశాసనములవలన మనుమంచిభట్టుకాలము క్రీ. శ. ౧౪౪౨-౧౪౫౯ ప్రాంతమని నిశ్చితమగుచున్నది."

హయలక్షణవిలాసములో గృతిపతిని "ఘనతరాధిప చాళుక్యకంపభూప" "చరణపతితభూపా చాళుకీవంశదీపా" "సరసోదారకుమారకంపనృపతీ చాళుక్యచూడామణీ" యని సంబోధించియుండుటచే నీతడు చాళుక్యవంశీయుడని సూచన లగుపడుచున్నవి. సాళ్వభూపతులు చాళుక్యవంశీయులనుట కాధారములు నాకులభింపలేదు. కాని యీసాళువశబ్దము బిరుదనామమై, వీరుకూడ చాళుక్యవంశీయులయి

యుందురేమో యని సంశయము కలుగుచున్నది.* పిల్లలమఱ్ఱిపినవీరన జైమినిభారతమునం దెచ్చటను సాళువవారిని చాళుక్యవంశీయులని చెప్పినట్లు కన్పట్టదు. వరాహపురాణములో దుళువనరసరాజును జాళుక్యనారాయణుఁడని వర్ణించియున్నాడు. దీనియర్థమేమోవిచారణ సేయవలసియున్నది. ఎట్లయినను, ఈసాళువచాళుక్యసంబంధమునుగూర్చి యింకను బరిశోధింపవలసియున్నది. బ్రి. శ్రీ. వీరేశలింగముపంతులుగారీసందర్భమున "ఇతఁడు చళుక్యరాజులకడ దండనాథుఁ డయినందున ప్రిభువంశముతో సంబోధింపఁబడెను. ఈకంపమహీపాలునకు సాళువవంశమువారికిఁ గలబిరుదములన్నియు నున్నందునను, చళుక్యవంశజులబిరుదములంతగా లేనందునను కంపనృపాలుఁడు సాళువవంశజుఁడే యని నిశ్చయింపవలసియున్నది" అనివ్రాసియున్నారు. సాళువవంశజుఁ డనుమాట నిశ్చయమేకాని చాళుక్యవంశముతోటి సంబంధమునుగూర్చిన పంతులుగారివాక్యములు నాకు సంతృప్తిని కల్గింపలేదు. "చాళుకీవంశదీప" "చాళుక్యచూడామణి" యను సంబోధనలుచాళుక్యప్రిభువులయొద్దదండనాథుఁడగుటచేవచ్చినవని యంగీకరింపఁజాలను. కంపభూపతి చాళుక్యులదండనాథుఁ డని చెప్పుటకుఁ దగినయాధారములను, పంతులుగారీయలేదు. సాళువవంశీయులు మనమెఱిఁగియున్నంతవఱకు విజయనగరప్రిభువులగుసంగమవంశీయులయొద్ద దండనాయకు లయియున్నారు. కంపభూపతికాలము నాఁటికి చాళుక్యపరిపాలన మంతరించినది. చాళుక్యవంశములోనివారుకొందఱు, తత్కాలప్రిభువులకడదండాధిపతులయి, సాళువబిరుదమునుబొంది, క్రమక్రమముగా సాళువవారైరేమోయని తోఁచుచున్నది. భావి పరిశోధనకై ఈ విషయమును సూచించితిని. ఇది యూహాద్యే ఇందెంతవరకు సత్యమున్నదియు నిర్ణయింపవలసిన భారము భాషాపరిశోధకులపైనున్నది.

ముద్రితప్రతియొక్క తృతీయాంకురప్రథమపద్యము

క. శ్రీకరకటాక్షవిజయ
 శ్రీకాంతాకృష్ణరాయసిద్ధకృపాణా
 స్వీకృతసత్వరపర
 భీకరభటయూథకంపపృథ్వీనాథా!

అనియున్నది. ఈపద్యమునుబట్టి యీకంపభూపతి శ్రీకృష్ణదేవరాయల కాలమునం దున్నవాఁడనియు, నతనికడ దండనాయకుఁ డనియుఁ గొందఱభిప్రాయపడియున్నారు.

పై శాసనమునుబట్టి కృష్ణరాయలకుఁ బూర్వమే గ్రంథము రచియింపఁబడెనని స్పష్టమగుచున్నది. ఈపద్యములోనికృష్ణరాయ లెవ్వరో పరిశోధింపవలసియున్నది.

మనుమంచిభట్టుకవిత్వము, మృదుపదసంయుతమై మనోహరముగా నున్నది. ఇందు వ్యాకరణదోషములు తఱచుగాఁ గన్పట్టుచున్నవి. లేఖకముద్రాపకదోషములను సంస్కరించినఁగాని యవి యెంతవఱకు కవికృతములో నిర్ణయింపలేము. కవితాశైలి తెలియుటకై నాల్గుపద్యముల నుదాహరించుచున్నాఁడను.

చ. దుర్గము బోవునప్పుడును దుర్గమశత్రునృపాలసైన్యముల్
 బోరున గెల్చుచున్నపుడు బొంకముతో మృగయావినోద వి
 ద్యారతి దేలునప్పుడు నరాధిపకోటికి హెచ్చులట్లు పెం
 పార జయాదికారణము లారసి చూడఁగఁ గల్గనేర్చునే.

మ. పదిలం బారగ సుళ్ళు నాలుగు నురోభాగంబునం దిక్కులం
 గదియంగాఁదగు రోచమానము సుముఖ్యస్థానమందుండెనే
 నది శ్రీవత్సకి నామధేయ మగు నాయశ్వంబు చేకూర్చు స
 మ్మదలక్ష్మీశ్రీయభోగభాగ్యవిలసన్మాన్యప్రతాపోన్నతుల్.

శా. పుష్టంబై మహిం సత్వసంపద గడున్ బాల్పారి తేజోగుణో
 త్కృష్టంబై కడుదూరభారవహమై దీపించు కృష్ణచ్ఛదా

దష్టార్థంబుల రూపసంపద కమన్ బొల్పారుచుండు న్మహో
త్స్పష్టం బైనతురంగమంబు హరిణాసారంబు కంపాధిపా !

గీ. పెక్కువన్నెలఁ బులిభంగిఁ బేర్చియున్న
నశ్వనామంబు పరికింప నవఘుటంబు
కడఁగి యీవాజి నేలక పుడమి నెల్ల
వెదల వడిఫ్రింపవలయు భూవిభుని కధిప !

పై శాసనమునుబట్టి కవియుఁ గృతిపతియుఁ గర్నూలుమండల వాసులని నిర్ణయింపవచ్చును. పైనిఁజెప్పిన శాసనకాలమునాఁడు కర్నూలుమండలము సంగమవంశజుల క్రిందను సాళువవంశజుల క్రిందను నున్నట్లు గన్పట్టుచున్నది వారలలోఁ గృష్ణరాయనామధారులు లేరు. యాదవులలోను, రాష్ట్రకూటులలోను గృష్ణరాయనామధారులుండిరి. కాని వారు శాసనకాలమునాటికిఁ జాలపూర్వులు ఆరవీటివారిలోఁ గృష్ణరాయలుండిరి. వారుకర్నూలుమండలమువారే కాని వారా శాసనకాలమునాఁటికిఁ దరువాతివారు. తుళువకృష్ణరాయలే పైపద్య ములోని కృష్ణరాయలను నెడలఁ బై శాసనమును విడిచి కంపరాయల కొఱకు మఱల వెదకవలసివచ్చును. ఈపద్యముతప్పులతడకగా నున్న ము దితప్రతిలోనిది. తాళపత్రప్రతులను బరిశోధించినవిమ్మటఁ గాని యీపద్యముపై నాధారపడి చరిత్రశోధనకుఁ గడంగుట వృథాయాస మని యీచర్చ నింతటితో విరమించుచున్నాఁడను.

—:o:—

81. నంది మల్లయ్య, ఘంట సింగయ్య

వీరిరువురు నాఱువేల నియోగి బ్రాహ్మణులు: ఆపస్తంబసూత్రులు; మల్లయకవి కౌశికగోత్రజుఁడు. సింగనామాత్యునితనయుఁడు; దక్షిణామూర్తిశిష్యుఁడు;సింగయకవి భారద్వాజగోత్రుఁడు; నాగయామాత్యునికుమారుఁడు; అఘోరశివశిష్యుఁడు; ఈసింగయకవికి మలయమారుతకవియని నామాంతరము కలదు. ఇందులో మల్లయకవికి, సింగయకవి మేనల్లుఁడు. ఈసింగయకవికి, శ్రీకృష్ణదేవరాయలయాస్థానకవియై పారిజాతాపహరణమును రచించిన ముక్కుతిమ్మనయని పిలువబడియెడి నందితిమ్మన మేనల్లుఁడు.

—: ప్రబోధ చంద్రోదయము :—

ఈమల్లయసింగయకవు లిరువురును గలిసి, వరాహపురాణమును బ్రబోధచంద్రోదయనాటకము నాంధ్రీకరించియున్నారు. ఈ కవులు తమవృత్తాంతములనీక్రిందిసీసపద్యములలోఁ దెలిపికొనియుండిరి.

సీ. అపుడు సభావేది కాగ్రస్థితుల మైన
మమ్ము వాగీశ్వరీమంత్రరాజ
సిద్ధిపారగులఁ గౌశికభరద్వాజగో
త్రుల మహాదేవాంఘ్రిజలజభక్తి
పరతంత్రమతుల నాపస్తంబసూత్రుల
గురుదక్షిణామూర్త్యఘోరశివుల
శిష్యుల నతిశాంతచిత్తులఁ దనకు నా
శ్రితుల భాషాద్వయకృతినిరూఢ
శేముషీభూషణుల నందిసింగనార్య
తనయు మల్లయకవి కులోత్తముని ఘంట
నాగధీమణికూర్మినందనుని మలయ
మారుతాంకితు సింగయమంత్రిఁ జూచి.

వరాహపురాణము.

సీ. కలరు కౌశికగోత్రకలశాంబురాశి
మందారంబు సంగీతనంది నంది
సింగమంత్రికిం బుణ్యశీల పోచమ్మకు
నాత్మసంభవుండు మల్లయమనీషి
యతనిమేనల్లుం డంచితభరద్వాజగో
త్రారామచైత్రోదయంబు ఘంట
నాగధీమణికిం బుణ్యచరిత్ర యెల్లమాం
బకుం గూర్మితనయుండు మలయమారు
తాహ్వయుండు సింగనార్యుండు నమృతవాక్య-
లీశ్వరారాధకులు శాంతు లిల బ్రసిద్ధు
లుభయభాషల నేర్పరులుపమరులు స
మర్థు లీకృతిరాజనిర్మాణమునకు.

—♦ వ రా హ పు రా ణ ము ♦—

పంద్రెండాశ్వాసములు గలవరాహపురాణము నీకవులు తుళువ నరసింహరాజున కంకితముచేసిరి. కృతిపతి యీగ్రంథమును దనకుం గృతియిమ్మని కవులనుగోరిన ట్లీక్రింది రెండుపద్యములలోఁ జెప్పియున్నారు.

క. మీరిరువురు నెప్పుడును శ
రీరప్రాణములక్రియం జరింతురు మిగులం
గూరిమిం గృతిం బ్రతిపద్యముం
జారుఫణితిం జెప్పంగలరు చాటువు గాంగన్.

క. కావున మీరు దలంచిన
శ్రీవారాహంబు మంచికృతి మాపేరం
గావింపుం డనుచు సుముఖుం
డై వీడ్యముం గప్పురంబు నర్పించుటయున్.

ఆంధ్రభాషాప్రపంచమున జంటకవులలోవీరే ప్రథములు. వీరి గ్రంథములలో నెవ్వరేభాగమును జేసిరో నెవ్వరేపద్యములను రచించిరో చెప్పఁజాలము. ఒక్కకవిరచించినట్లే శైలిసమానముగానున్నది. కాని ఎగుడుదిగుడుగా లేదు. మల్లయకవికంటె సింగయకవి పండితుఁడును సమర్థుఁడు నని పరంపరగాఁ జెప్పుకొను జనశ్రుతికలదు. "ఈ యిరువురు కవులును గ్రంథరచనచేసినట్లు చెప్పబడియున్నను, వీరిలో మలయమారుతకవి యనఁబడెడు ఘంటసింగన్నయే ప్రసిద్ధుఁడైన మంచికవి యైనట్లు గ్రంథాంతరములవలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది" అని కవిచరిత్రకారులు వ్రాసియున్నారు. కానియాగ్రంథములేవియో వారు చెప్పలేదు నాకులభింపలేదు. కృతిపతి పై పద్యములలోఁ గోరిన కోర్కెకుఁ బ్రత్యుత్తరముగాఁ గవులు చెప్పినపద్యములను రెండిటి నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

ఉ. దేవరవంటిపుణ్యునిఁ గృతిప్రభుఁగా నిలుపంగఁ గల్గుటం
బావనమై ప్రసిద్ధి గను మాకవితావిభవంబు దిక్కులన్
శ్రీవరుపాదపంకజముఁ జెందినజాహ్నవి మూజ్జగంబులం
బావనతం బ్రసిద్ధి గనుబాగున శ్రీనరసింహభూవరా!

ఉ. తప్పును నొప్పు లేనికృతి దారకులంబుగవింటిఁ గొంత త
ప్పొప్పులు రెండు గల్గుకృతి యొప్పనిజాతిలతాంగి తప్పు లే
కొప్పులెగల్గు సత్కృతి గుణోన్నతి వంశవిలాసరేఖలం
జెప్పఁగ నాటిలేనిసరసీరుహలోచనఁ గాదె చూడఁగన్.

—: తుళువవంశము సాళువవంశాంతర్భాగమా ? :—

వరాహపురాణకృతిపతి యైననరసింహరాజును నరసరాజని నరసనాయకుఁడనికూడ బిలుచుచుందురు. ఈనరసరాజు తుళువవంశములోనివాఁడును జైమినిభారతకృతిపతి యైనసాళువనరసింహరాజు కడ దండనాయకుఁడునై యున్నాఁడు. ఈతుళువవంశము సాళువ

వంశాంతర్భాగమనియు, సాళువనరసింహరాజున కీతుళువనరసరాజు అన్నమనుమఁడనియు సుప్రసిద్ధచరిత్రకారు లగుకోమర్రాజు లక్ష్మణరావుపంతులుగారు తమమహమ్మదీయ మహాయుగములో (341-348 పుటలు) నిట్లు వ్రాసియున్నారు. "నరసరాజు సాళువనరసరాజునకు అన్నమనుమఁడు; ఈశ్వరరాజుపుత్త్రుఁడు సేనాధిపతి" "ఈతుళువ వంశము సాళువవంశాంతర్గతము సాళువనరసింగరాజు తండ్రిగుండరాజు. అతని కిద్దఱుకుమారులు. మొదటివాఁడు తిమ్మరాజు. రెండనవాఁడు సాళువనరసరాజు తిమ్మరాజునకు నీశ్వరరాజునునాయీశ్వరరాజున కీతుళువనరసరాజును బుట్టిరి. కావున తుళువనరసరాజు సాళువ నరసరాజునకు అన్నమనుమఁడు."

ఇట్లు వ్రాయుటకు శ్రీలక్ష్మణరావుపంతులుగారి కెట్టియాధారములు లభించెనో నాకుఁ దెలియలేదు. బ్ర. శ్రీ. వీరేశలింగము పంతులుగారు నందిమల్లయఘంటసింగయకవులచారిత్రములో సాళువగుండనరసరాజునకు తుళువనరసరాజు అన్నమనుమఁడని బాంధవ్యమును జెప్పలేదు. కానిపైనిఁజెప్పఁబడిన తిమ్మయయీశ్వరరాజు సాళ్వగుండనరసింహరాజునకు సేనానాయకుఁ డగుటయే కాక దాయాదుఁడు కూడ నయియుండుటచేత నుభయులయనంతరమునను నీశ్వరరాజు పుత్త్రుఁడును సాళ్వగుండనరసింహరాయని యప్పటిసేనాధిపతియునైన బలవంతుఁడగు తుళువ నరసింహరాయఁడు సంతానహీనుఁడయి కాలధర్మమునొందిన తనప్రభువుయొక్క రాజ్యభారమును వహించినట్లు తోఁచుచున్నది" అని వ్రాసియున్నారు.

సాళువనరసింహరాజునకును తుళువనరసరాజునకును గలసంబంధమును గూర్చియీచరిత్రకారు లిరువురునుగూడ ప్రమాదమునకు లోనయినట్లు కన్పించుచున్నది. వరాహపురాణములో నందిమల్లయ ఘంటసింగయకవులు సాళువవంశమును దుళువవంశమునుగూడ వర్ణించియున్నారు. అందు సాళువనరసింహరాజునొద్ద తుళువనరసరాజును.

అతనితండ్రి యైన యీశ్వరరాజునుగూడ దండనాయకులనియే చెప్పఁబడినదికాని, ఒకరికొకరు బంధువులయిన ట్లెచ్చటను జెప్పియుండలేదు. ఆభాగముల నిట వ్రాయుచున్నాఁడను.

"వ. తదనంతరంబకృతిపతికిం బతియైనసాళువనరసింహరాజరాజమౌళి పావనాన్వయంబు మొదలవర్ణింతుము. చింతారత్నకామగవి కల్పవృక్షలక్ష్మీపక్ష్మ లాక్షులతోడం బుట్టి మిన్నుముట్టిన పాలమున్నీటిపట్టి సాయంతన సమయ సంఫుల్లమల్లీమతల్లి కాగుళుచ్ఛ స్వచ్ఛకాంతిని స్తంద్రించు చంద్రుఁడు వంశకర్తగా సకలకలికలుషాపహర్తవంశజేవమహీభర్త కీర్తికార్తిక చంద్రికాప్రభావంబులు వినిర్మించి దశదిశాంచలంబులు ముంచెఁ దత్తనూజుండు చతుష్షష్టివిద్యావినూతన భోజుండు గుండ్రాజు దుండగపురాచతండంబులఁ జెండాడి మండలగ్రావంబు కెలంకుల గెలుపుఁగంబంబులునిలిపెఁ — దత్సూనుండు గాండివధన్వసమానుండు సాళువరాజు ఘోరాహవహట్టంబునం బారసీకతురగఘట్టంబులం గనుపుగొట్టి ధరావరారోహబాహుపీఠంబునం గుదురుపఱచెఁ దత్పుత్త్రుండు నిరాతంకప్రతాపకమలమిత్త్రుండు గౌతరాజు రాజసంబున గుణాలతావితానంబులు సేతుసీతాచల మధ్యపృథ్వీమండలంబున మెండుగొలిపెఁ దత్సుతుండు సిరలక్ష్మీసమన్వితుండు గుండరాజు విరోధిరథినీవిఖండనప్రచండదోర్దండ మండలాగ్రుండును సముద్దండసాహసక్రియాసమగ్రుండును నై నిరవధికప్రభావదుందుమారులం దిమ్మనాథనరసింగపార్థివులం గాంచె వారిలోన.

సీ. తుహినాంశువంశపాథోరాశి మాణిక్య
మష్ట దిగ్గాజ భయంకరుండు
కర్ణాటరాజ్యరక్షణదక్షబాహాసి
వరవసంతత్యాగవైభవుండు
శివరాత్రి సమయ సంశీలతా గుణ
శాలి ధరణీసు పర్వనిస్తారకుండు

విరచితాతులతులాపురుషదానవిభూతి
సముదరాయకటారి సాళువంబు
గుండవిభునాంసింహ భూమండలేశ్వ
రుండు గణుతింప రాజమాత్రుండు గాఁడు
కిన్నర స్త్రీసమూహ జేగీయమాన
వర్తనంబులుగల చక్రవర్తిగాని."

ఇది సాళువవంశవర్ణనము పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరనకవి చారిత్రము నందిచ్చిన వంశవృత్తములో నిది సరిపోవుచున్నది. ఈనరసింహ రాజే సాళువగుండ నరసింగరాజు, ఇతఁడే జైమినిభారత కృతిపతి. ఇతనియొద్దనే వరాహపురాణ కృతిపతియైన తుళువ నరసరాజు దండ నాయకుఁడుగా నుండెను. ఈతుళువవంశవర్ణన మీఁదిగద్యపద్య ములలో వరాహపురాణమునందున్నది

"అట్టి నరసింగరాజరత్నంబుచేత మన్ననవడసి సైన్యనాయక పట్టభద్రత్వంబుననిర్నిద్రవిజయలక్ష్మీమహత్త్వంబునమదవదభియాతి భయదసత్త్వంబున దీర్ఘాయురైశ్వర్యధుర్యుండైన యీశ్వరనాయకు నకుం బ్రియతనూభవుండు నరసవసుధాధ్యక్షుండు నిర్వాంచితానుగ్ర హంబునం బరిగ్రహించి యిమ్మహాప్రబంధంబునకు శృంగారవిభూష ణంబుగాఁ దదీయ వంశావతారంబు రచియింతు మది యెట్టిదనిన

ఉ. మిన్నులమోచి భాగ్యముల మీఱినకోటల రమ్యహర్మ్యసం
పన్నత సస్యవాటగరిమంబులఁ దోఁటల వాహవారణా
భ్యున్నతిఁ గేలిదీర్ఘికల నుగ్రభటావలి వన్నెకెక్కె వా
రాన్నిధి కాంచిపైఁ దుళువరాజ్యము సంతతవీరభోజ్యమై.

క. ఆతుళువరాజ్యమున వి
ఖ్యాతివహించిరి దిగంతకరికటతటసం
భూత మదక్షాళన వి
ద్యాతత్పరకీర్తిఁ బెండ్లియాడినరాజుల్.'

ఉ. వారల కగ్గఁగణ్యుఁడు నివారితవైరివరూథినీధవ
శ్రీరమణీవిలాసుఁడు విచిత్రకళాకుశలుండు తిమ్మధా
త్రీరమణుండు సంపద వహించె మరాటవరాటలాట గాం
ధారయుగంధరాధిపసదః ప్రకటీకృత బాహువీర్యుఁడై.

చ. అతనికులాంగనాతిలక మైనపవిత్రచరిత్ర దేవకీ
సతి కృతపుణ్యులం గనియె శాంతివతంసుల సజ్జనావన
వ్రతపరిపాలనాగుణపరాయణచిత్తుల దుర్మదోద్ధతా
హిత వనదావపావకుల నీశ్వరతిమ్మధరాతలేంద్రులన్.

క. అందగ్రజుండు కవిజన
మందారము పతిహితైకమతి మానవతీ
కందర్పుఁడు తేజోమ
ధ్యందినమార్తాండుఁ డీశ్వరాధిపుఁ డుర్విన్.

వరాహపురాణకృతికర్తలీవిధముగా సాళువవంశమును వేఱుగను, తుళువవంశమును వేఱుగను వర్ణించియున్నారు. తుళువవంశమును సాళువవంశాంతర్భాగ మని యెచ్చటను జెప్పియుండలేదు. సాళువనరసింగరాజునకన్నయైనతిమ్మరాజే తుళువతిమ్మరాజై యున్నయెడల సాళువ నరసింగరాజు వర్ణనమైన పిమ్మట, "నాతనియన్నయైన తిమ్మరాజు వంశంబు నభివర్ణించెద" మని ప్రారంభించి ఆతిమ్మరాజే తుళువరాజ్యాధిపతి యయ్యెనని చెప్పియుందురు. అట్లుచెప్పకపోవుటనుబట్టియు, సాళువవంశమును వేఱుగాను, తుళువవంశమును వేఱుగాను బ్రారంభించి వర్ణించుటను బట్టియు నీ రెండువంశములకుఁ బ్రిభుదండనాయక సంబంధముదక్క వేఱుసంబంధము లేదని యూహింపవలసియున్నది. ఈతిమ్మరాజు కుమారుఁడైన యీశ్వరరాజును వర్ణించిన యీక్రిందిపద్యములలో నాతఁడు సాళువ నరసింహరాజు యొక్క దండనాయకుఁ డైనట్లుమాత్రమే చెప్పఁబడినది. చూడుఁడు.

సీ. ఉదయాద్రి భేదించె హుత్తరి నిర్జించె
కండకోట పురంబుఁ గదలఁద్రవ్వె
పెనుగొండ సాధించె బెంగుళూరు హరించెఁ
గోవెల నెల్లూరు గుంటుపఱిచె
కుందాణి విదళించె గొడుగుచింత జయించె
బాగూరు పంచము పాడుచేసె
నరుగొండ పెకలించె నామూరు మర్దించె
సీరంగపట్నంబు చూరిసమరె
రాయచౌహత్తమల్ల ధరావరాహ
మోహనమురారి బర్బరబాహు సాళ్వ
నారసింహప్రతాప సన్నాహుఁడగుచు
విశ్వహితకారి తిమ్మయ యీశ్వరుండు.

మ నరసింగక్షితిపాలుపంపు నుదుగానాఁ జేసిదండెత్తి యీ
శ్వరభూభర్త బెడందకోట యవనాశ్వవ్రాతమున్ భీమసం
గరరంగంబునఁ గొల్ల వట్టుకొని పేఁకం గందుకూరిపురాం
తరసీమంబునఁ జక్కఁగా నఱకె దుర్దాంతారిసంతానమున్.

నిజముగా సాళువతుళువవంశములకు సన్నిహితసంబంధ మున్నయెడల సాళువ నరసింహున కీయీశ్వరరాజు సోదరతనయుఁ డనిచెప్పక సమకాలికులైన యీజంటకవులు దండనాయకుఁ డనిచెప్పి యూర కుండరు.

ఈశ్వరరాజుకుమారుఁడైన నరసరాజునుగూడ సేనానాయకుని గానే యీక్రిందిపద్యములలోఁ గవులు చెప్పియున్నారు.

క. బుక్కాంబకు జన్మించిరి
చక్కనిరూపములఁ బంచసాయకు లనఁబెం
పెక్కిన భుజాబలంబున
దిక్కరులన నారసింహ తిమ్మకుమారుల్.

గీ॥ ఇట్లు తుళువాన్వయాగ్రణి యీశ్వరుండు
పూర్వజన్మతపః ఫలంబునఁ గులంబు
ధన్యత వహింపఁ గన్న పుత్రకులలోనఁ
బ్రభుత గై కొని నరసింహ పార్థివుండు.

సీ. చర్చించిచూచిన సర్వజ్ఞతా పటు
ప్రౌఢిమ మరువంబు పరిమళంబు
పరికించిచూచిన నిరుపమత్యాగల
క్ష్మీవిలాసము దేవతావరంబు
భావించిచూచిన బహుమానసమ్యగ్ద
యావిశేషోక్తి శిలాక్షరంబు
తర్కించిచూచిన ధర్మసంపాదన
క్రీడావివేకంబు తోడునీడ
దుర్మదారాతిహరణ చాతుర్యధైర్య
వీర్యగాంభీర్యగుణములు వెన్నతోడఁ
బెట్టినవి సాటిచెప్పఁట యెట్టి నృపుల
నీశ్వరప్రభు నరస పృథ్వీశ్వరునకు.

క. పరిచిత బోధునకు నిరం
తరకాంత ఘృణాసనాథునకు సాళ్వశ్రీ
నరసింగ విభుచమూపే
శ్వరనృపతికుమార నరసజననాథునకున్.

మనుచరిత్ర పారిజాతాపహరణ ప్రబంధములలోని కృతిపతుల వర్ణనములనుబట్టి చూచినను తుళువవంశము సాళువవంశాంతర్భాగమని యెంచుటకుఁ దగినయాధారములు కనుపట్టలేదు. కావున సాళువ తుళువవంశములు వేఱువేఱువంశములనియే నిశ్చయింపవలసియున్నది. జాగ్రతగఁ బరిశీలించి చూచినచో సాళువ వంశీయులు

చంద్రవంశ క్షత్రియులనియు తుళువవంశీయులు శూద్రులనియుఁ గన్పట్టును.

వరాహపురాణ కృతిపతియైన తుళువ నరసింహరాజునకు వీర నరసింహరాయలు శ్రీకృష్ణదేవరాయలు అనియిరువురు కుమారులు. ఈశ్రీకృష్ణరాయలే కవిపండితపోషకుఁడై కృతికర్తయై కృతిభర్తయై కర్ణాటరాజ్యమును బరిపాలించిన శూరాగ్రేసరుఁడు. ఇతఁడు క్రీ. శ. ౧౫౦౯ మొదలు ౧౫౩౦ వఱకును రాజ్యముచేసినవాఁడు. కావున నితని తండ్రియైన నరసింహరాజు పదునైదవశతాబ్దియం దుత్తరార్థమునయున్నవాఁడనుట నిశ్చయము. పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరన్నయు, నీమల్లయసింగయ కవులును సమకాలికులు. పినవీరన్న సాళువనరసింహరాజునకు జైమినిభారతమును గృతియిచ్చియుండఁగా, నాతనిదండనాయకుఁడైన తుళువ నరసింహరాజున కీజంటకవులు వరాహపురాణమును గృతియిచ్చియుండిరి. ఈనరసనాయకుఁడు "నరసింహవిజయపురాణము," "వరలక్ష్మీకల్యాణము" అను రెండుగ్రంథములను కృతినందెనని తెలియుచున్నది. ఈగ్రంథములను గూర్చిన విశేషము లేమియుఁ దెలియరాలేదు. ఆకవులెవ్వరో యెఱుంగరాదు. నరసింహవిజయపురాణమున నీనరసనాయకుని విజయగాథలే వర్ణింపఁబడియుండునని తోఁచుచున్నది.

—• తుళువదేశము •—

ఈ నరసనాయకుని పూర్వులు పరిపాలించిన తుళువరాజ్యమెచ్చట నుండెడిదో నిశ్చయముగాఁ జెప్పఁజాలము. కానియిది కర్ణాటదేశములోనిదయి యుండుననుమాట నిశ్చయము. ప్రస్తుతపు దక్షిణార్కాడుజిల్లాలోని కొంతభాగమును ఉత్తరార్కాడు జిల్లాలోనికొంతభాగమును గలిసి తుళువరాజ్యముగాఁబిలువబడుచుండెడిదని చెప్పవచ్చును.

వరాహపురాణమున నేకాదశాశ్వాంతపద్యములలో నరస నాయకుని సంబోధించుచుం జెప్పిన

"ధరణిసుత దేవకీపుర
వరనిలయ ! శ్రీగిరీశవంశసంపన్నే
శ్వరవిభుతనయా ! సాళువ
నరసింహనృపాల దండనాయకతిలకా !

అనుపద్యములో దేవకీపురము నరసనాయకుని నివాసమని తెలిపియున్నారు. ఉత్తరార్కాటుమండలములోని వెల్లూరు తాలూకాయందలి దేవికాపురమే యిదియని నిశ్చయింపఁదగియున్నది. ఈ గ్రామముననున్న బృహదాంబ దేవాలయములో సాళువవంశీయుల యొక్కయు, తుళువవంశీయులయొక్కయు శాసనములనేకములు గాన్పించుచున్నవి. తుళువనరసనాయకునియొక్కయు నాతనిపూర్వుల యొక్కయు నివాస మీపట్టణమేయని నిశ్చయింపవచ్చును. ఈ తుళువ నరసనాయకుని పితామహుఁడైన తిమ్మరాజుభార్య పేరు దేవకీదేవి. ఈమె పేరున నీదేవకీపురము నిర్మింపఁబడియెనని తలంపవచ్చును. ఈతుళువరాజులు క్షత్రియులుగారనియు శూద్రులనియు నొకవాదమున్నది. ఈవిషయమునుగూర్చి శ్రీకృష్ణరాయలచారిత్రమున వ్రాసెదను.

—: వరాహపురాణరచనాకాలము :—

వరాహపురాణాశ్వాసాంత పద్యములలో "సాళ్వనరసింగ క్ష్మాధ్యక్ష దక్షిణదోర్దండ" "నరసింగనృపసామ్రాజ్యరమాభరణ" "సాళ్వ శ్రీనారసింహ జనపాలస్వార్థాళ్వీభకంఠీరవ" "సాల్వనరసింగేంద్రానుకంపాసరిద్వేణీవర్ధితకీర్తికల్పక" "సాళ్వనరసింగ ధరాధవ దండనాథ" "నరసింగస్వామి నిర్ణీతసంకల్పాభిజ్ఞ" సాళువ నరసింహ నృపాలదండనాయకతిలకా" యని కృతిపతిని సంబోధించియుండుటచే

సాళువనరసింహరాజు జీవితకాలములోనే యీవరాహపురాణము రచింపఁబడినదనుట నిశ్చయము. ఈసాళువనరసింగరాజు క్రీ. శ. ౧౪౫౬ మొదలు ౧౫౦౪ వఱకు రాజ్యముచేసెనని కొందఱందురు. కాని యీవిషయమున నభిప్రాయభేదమున్నది. ఈతనిశాసనములు క్రీ. శ. ౧౪౫౬ మొదలు ౧౪౯౦-౯౧ వఱకు మాత్రమే కనుపడుచున్నవి. కావున నంతవఱకేయాతఁడుజీవించియున్నాఁడనిచెప్పవచ్చును. వరాహపురాణము క్రీ.శ. ౧౪౯౦ వ సంవత్సరమునకు బూర్వమునను, ౧౪౮౫వ సంవత్సరమునకు బిమ్మటను రచియింపఁబడియెననుట నిశ్చయము.

—: సాళువనరసింగరాయని కుమారులు :—

కర్ణాటరాజ్యము సాళువనరసింగరాయలకుఁ బిమ్మట నాతని కుమారులకు రావలసియుండెను. అతనికుమారులు ముగ్గురనికొందఱును నిరువురనికొందఱును జరిత్రకారులు చెప్పుచున్నారు. తిరుపతి దేవస్థానములోని యొకశిలాశాసనములో (సం ౨ పుట ౯౯ సంఖ్య ౫౧) సాళువ నరసింగరాయలపేరును, కుమార నరసయ్య, చిక్కతంగమ, పెరియతంగమ, అను మఱిమూఁడుపేరులు నుదాహరింపఁబడియున్నవి. ఈశాసనముఅరవభాషలోనున్నది. శాసనకాలములేదు. నరసింగరాయలకును, తక్కినముగ్గురకును గలసంబంధముచెప్పఁబడలేదు. కానినరసింగరాయలకీముగ్గురును కుమారులని కొందఱుచరిత్రకారులయభిప్రాయము. కొంద ఱీయభిప్రాయముతో నేకీభవింపలేదు. వరాహపురాణకృతిపతియైనతుళువనరసనాయకునకు కుమారనరసయ్యయను కుమారుఁ డుండెననియు, నాతఁడే యందుదాహరింపఁబడిన కుమారనరసయ్యయనియుఁ గొందఱభిప్రాయపడిరి. కాని యందు స్వారస్యములేదు. సాళువనరసింహరాయలయొద్ద దండాధిపతిగానున్న నరసనాయకుని కుమారుఁడైన కుమారనరసయ్య పేరిందుదాహరింపవలసిన యవసరములేదు. కావున వారుముగ్వురును సాళువ నరసింహ

రాయలకుమారులనియే నిశ్చయింపఁదగియున్నది. ఈసాళువనరసింగ రాయల కిరువురుకుమారులనియు, వారిరువురు యుక్తవయసు రాని వారగుటచే నరసింహరాయలు తనయవసానకాలమున వారిని, తన దండాధిపతియు సమర్థుఁడు నగు తుళువనరసనాయకున కప్పగించి వీరిని జాగ్రతగ కాపాడి వారికి యుక్తవయసు వచ్చినపిమ్మట రాజ్యమును ధనమును వారిస్వాధీనము చేయుమని వేఁడుకొనెననియు నందుఁ బెద్ద వానిని తిమ్మరసుఅనునాతఁడు చంపెననియు, నందుచే రెండవవానిని సింహాసనమెక్కించి నరసనాయకుఁడు రాజ్యభారమును తానువహించి నడపెననియు, న్యూనిజు అనుపాశ్చాత్యచరిత్రకారుఁడు వ్రాసియుం డెననియుఁ జెప్పుచున్నారు. ఈతిమ్మరసు, నాదెండ్లతిమ్మరసు, అని కొందఱును, సాళువతిమ్మరసు (కృష్ణరాయల మంత్రి) అని కొందఱును, మఱియొక తిమ్మరసు అనుమంత్రియని కొందఱును నభి ప్రాయపడిరి. వీరు సాళువనరసింగరాయల పెద్దకుమారుని ఏల చం పిరో చరిత్రకారు లెవ్వరును స్పష్టపఱుపలేదు. ఇటీవల చరిత్రకారులు కొందఱు ఆతనిని జంపినవారు పైనిఁ జెప్పిన ముగ్వురును గూడ కార నియు, తిమ్మరాజు అనుపేరుగలశత్రురాజు చంపియుండెననియు నభి ప్రాయపడిరి. ఇదియే సత్యమై యుండును తుళువ నరసనాయకుఁడే యతనిని జంపించెనని యొకయపవాదముకూడ కలదు ఈయపవా దమునకు భయపడి నరసనాయకుఁడు విశేషసమర్థుఁడయ్యును, నిజ ముగాఁ గర్ణాటరాజ్యసింహాసనము నధిష్ఠింపఁ గోరికయు శక్తియుఁ గలవాఁడయ్యును, నరసింగరాయలకుమారుని సింహాసనమెక్కించి నామమాత్రమున కాతనిని రాజుగానుంచి తానే సర్వాధికారియై రాజ్యము చేయుచుండెను కొన్నిశాసనములలో సాళువవంశబిరుద ములు తానుధరించుటయుఁ దానే రాజునని ప్రకటింపయత్నించుట యుఁజూడ నరసనాయకునిరాజ్యకాంక్షయు, స్వాతంత్ర్యాభిలాషయు స్పష్టమగును. కాని లోకాపవాదమునకుభయపడియో, తనప్రభువున కవసానకాలమునఁ జేసినవాగ్దానము నిలుపుకొనవలయుననియో, నర

సింగరాయలకుమారునిఁ దాను జీవించియున్నంతకాలము కర్ణాటరా
జ్యాధిపతిగానంగీకరించెననుమాటమాత్రముయదార్థము. ఈకుమారుని
పెనుగొండదుర్గమున నిర్బంధముననుంచితుదకాతనిని సంహరించెననిఁ
నరసనాయకునిపై నొకయపకీర్తిని కొందఱు చరిత్రకారులు మోపి
యున్నారు. కాని యదివాస్తవముకాదు. శాసనము లందులకు వ్యతి
రేకముగ సాక్ష్యమిచ్చుచున్నవి. కావున నాయపకీర్తి నుండి నరస
నాయకుఁడు విడివడుఁగాక !

సాళువనరసింగరాయల పెద్దకుమారుఁడైనకుమారనరసరాయ
లెప్పుడు మృతుఁడయ్యెనో తెలియదు. క్రీ. శ. ౧౪౯౦ వఱకు సాళువ
నరసింగరాయలశాసనములు గన్పట్టుచున్నవి ౧౪౯౨ మొదలు నర
సింగరాయలకుమారుని శాసనములు ప్రారంభమైనవి. ఈ మధ్యకాల
ములోఁ పెద్దకుమారుఁడుచంపఁబడియుండవలయును. నరసింగరాయల
కుమారుని శాసనములలో నాతనిపేరు తమ్మారాయఁడని కొన్నిటి
లోను నిమ్మడి నరసింహరాయలని కొన్నిటిలోను కలదు. వీరిరువురు
భిన్నులనుటకు నవియొకేకాలమున వ్రాయించినవి తమ్మారాయఁడని
వ్రాసినవి స్వల్పముగను ఇమ్మడినరసింహరాయలని వ్రాసినవి యధిక
ముగను ఉన్నవి పెద్దకుమారునిపేరు నరసింహరాయలని తిరుపతిదేవ
స్థానమందలి శాసనము చెప్పుచున్నది నిజముగానితనికే ఇమ్మడినర
సింహరాయలను పేరు సార్థకమగును. ఇమ్మడినరసింగరాయలశాసనము
(A.R. 516 of 1906) శా.శ. ౧౪౧౫ (క్రీ శ. ౧౪౯౩) ప్రమాది
సంవత్సరమునఁ గన్పట్టుచున్నది. ఇమ్మడినరసింగరాయల పేరుగల
శాసనములు శా. శ. ౧౪౨౦ వఱకునున్నవి. వీనియన్నిటిలోను
చెప్పఁబడిన యిమ్మడి నరసింగరాయలు, ఒకేవ్యక్తియని చరిత్రకారు
లందఱు నూహించుచున్నారు. పైనివ్రాసినట్లు, ఇమ్మడినరసింగ
రాయనామమున కర్తయైనవాఁడు నరసింగరాయల పెద్దకుమారుఁడే
(ఇతనిపేరు కుమారనరసయ్య యని తిరుపతిశాసనములో నున్నది

గనుక) యనితలంచితిమేని, ఆతఁడే పై శాసనములలోని యిమ్మడి నరసింహరాయలని నిశ్చయింపవచ్చును. ఇందుల కాటంకము గల్పించునవి న్యూనిజు మొదలయినవారి వ్రాఁతలు. న్యూనిజువ్రాఁతలను గొందఱు చరిత్రకారు లంగీకరించుట లేదు. సాళువనరసింగరాయల కుమారులనిరువురినితిమ్మరసు (తిమ్మరాజు) చంపెనని న్యూనిజువ్రాసియుండెనని స్యూయల్ పండితుఁడు (Forgotten Empire) అను గ్రంథములోఁ జెప్పియుండెను అదియే సత్యమైనచో, నరసింగరాయలరెండవ; మూఁడవకుమారుల నెవరోచంపిరనియుఁ బెద్దకుమారుఁడైన నరసరాయలు జీవించియుండెననియు, నితఁడే పై శాసనములలోని యిమ్మడినరసింగరాయలనియు మనము నిశ్చయింపవచ్చును.

ఈసందర్భమున నింక నొకవిషయమునుగూర్చి యాలోచింపవలసియున్నది. సాళునరసింహరాయలకుఁ దిమ్మభూపాలుఁ డనునొక తనయుఁ డుండెడివాఁ డనియు, నాతఁడుగంగేశపండితుని తత్వచింతామణియనుతార్కిక గ్రంథమునకు, తత్త్వవార్త్తికమను పేర నొకవ్యాఖ్యానగ్రంథమునురచియించెననియు, నందు, సాళువగుండనృపాలుని తనయుఁడగునరసింహరాయలకునుదిప్పాంబికకునుదనయుఁడును, యువరాజునునగు తిమ్మభూపాల రచితమని యుదాహరింపఁ బడెననియు శ్రీఆచార్య నే వెంకటరమణయ్యగారు వ్రాసియున్నారు. (Further sources of Vizianagara history) తిరుపతిశాసనములో నీతిమ్మభూపాలుని పేరు లేదు ఈతిమ్మభూపాలుఁడు, మహమ్మదీయులతో నైనయుద్ధములోఁ జనిపోయెనని కొందఱందురు. తిరుపతిశాసనము నాఁటి కితఁడు చనిపోయి యుండుననియు నందుచేతనే యీతని పేరాశాసనములోని కెక్కలేదనియుఁ దలంపవచ్చును. అయిన నంతకుఁ బూర్వము శాస్త్రగ్రంథమునకు వ్యాఖ్యానము వ్రాయఁగలిగినంత వయసు గలకుమారుఁడు నరసింగరాయనికుండెనా ? యనిసంశయము కలుగవచ్చును. నరసింగరాయలు తనకుఁ జంద్రగిరి రాజధానిగా

నున్నప్పుడు వ్రాయించినశాసనములు క్రీ. శ. ౧౪౫౬ మొదలు కన్పడుచున్నవి. అంతకుఁబూర్వమే డెనిమిది సంవత్సరములు కటకము రాజధానిగా రాజ్యముచేసెనని చరిత్రకారులు చెప్పుచున్నారు. అప్పటికాతనికి ముప్పదిసంవత్సరములు వయసుండెననినచో నాతని జననము క్రీ శ ౧౪౧౬ ప్రాంతమగును ఆతని ౨౫ వ సంవత్సరమునఁ దిమ్మభూపాలుఁడు జన్మించెననియుఁ బైనిఁజెప్పిన తిరుపతి శాసనము ౧౪౮౦ ప్రాంతమనియుఁ దలంచితిమేని తిమ్మభూపాలుని కప్పటికి ౪౦ సంవత్సరముల వయసుండి గ్రంథరచనాసామర్థ్యము కలిగియుండునని తలంచుటలో విరుద్ధమేమియు నుండదు. ఇతఁడు తండ్రి జీవితకాలములోనే చనిపోయియుండును. తిరుపతిశిలాశాసన మసత్యమనుటకుఁగారణమగుపడదు. అందుఁగాల ముదాహరింపఁబడక పోవుటచే నది యెప్పుడు వ్రాయఁబడినదో చెప్పఁజాలము.

సాళువనరసింగరాయల రెండవమూఁడవ కుమారులు శత్రువులచే నిహతులై రనుటకు వారివృత్తాంతము లేమియుఁ దెలియరాక పోవుటయే కారణము. కుమారనరసరాయలే ఇమ్మడినరసింహరాయలనుట కిఁక నొకయాక్షేపము కన్పడుచున్నది. సాళువ నరసింగరాయలకుఁదరువాతను, తుళువనరసనాయకునికుమారుఁడైన వీరనరసింహరాయలకుఁ బూర్వమునను గల శాసనములలో, తమ్మరాయలు (ధర్మరాయలు అనికూడకలదు) ఇమ్మడినరసింహరాయలు, భుజబలరాయలు అనిమూఁడు పేర్లుగనవచ్చుచున్నవి. ఈమూఁడును ఒకేవ్యక్తికిఁ జెందినపేరులని చరిత్రకారు లూహించుచున్నారు. అది సత్యమైనచో, పైనిఁజెప్పిన సిద్ధాంతమునకు బాధకలుగనేరదు. కాక తమ్మరాయలు వేఱొందుమేని యాతఁ డెవ్వరు? అనుప్రశ్న రాకమానదు. ఇమ్మడి నరసింహరాయలకు 'భుజబల' శబ్దమును విశేషణముగాఁ జేర్చినఁ జేర్పవచ్చును. కాని, కుమారనరసరాయలను దమ్మరాయని పిలుచుటకుఁ గారణ మగపడదు. తమ్మరాయలను ఇమ్మడినరసింగ

యని పిలుచుటయు 'సబబు' కాదు. "నరసింగ" అనునది నిజమైన పేరయినప్పుడే తండ్రికిఁ దరువాత నితఁ డిమ్మడి యగునుగాని మొదటి పేరు తిమ్మరాయ లైనప్పుడు అతనిని "ఇమ్మడినరసింగ" యనుట తటస్థింపదు. 'ఇమ్మడినరసింగ' యనునది బిరుదముకాదు. బిరుదముగా నాశబ్దమును వాడవలసివచ్చినచో 'అపరనరసింగ' యనిగాని యట్టియర్థమునిచ్చు మరియొకపదమునుగాని చేర్చవలసియుండును. కావున తిమ్మరాయ లిమ్మడినరసింగరాయలు కాఁడు. తిరుపతిశాసనములో "తంగము" నామధేయుఁ డైన కుమారుఁడున్నాఁడు. ఆతఁడే "తిమ్మరాయఁడా!" యని సంశయము కలుగుచున్నది. అయిన నొకే కాలములోఁ దిమ్మరాయ, ఇమ్మడినరసింగరాయలశాసనము లెట్లు వచ్చు ననుప్రశ్న వచ్చును! వేఱువేఱుప్రదేశములలో నొకేకాలమున ప్రభువులుగనో రాజ, యువరాజులుగనో యుండ అట్టిశాసనములు బయలువెడలెనేమో పరీక్షింపవలసియున్నది. ఈవిషయముల నింకను బరిశోధించి "నరసింహాపంచక" మను పేరనొకగ్రంథమును వ్రాయుట యవసరమని తోఁచుచున్నది.

ఇమ్మడి నరసింగరాయల కాలములో నాతనికిని తుళువనరసనాయకునకును సరిపడక కొంతకాలము శత్రువులుగా నుండినట్లును నొకప్పుడు తుళువనరసనాయకుఁడు ససైన్యముగా రాజధానీనగరమైన విజయనగరముపై దండెత్తినట్లును చారిత్రకాధారములు కలవు. దీనికిఁ గారణము తనసోదరుని జంపిన తిమ్మరాజుతో నిమ్మడి నరసింగరాయలు స్నేహమును గలిగియుండుటయేయని కొందఱు తలంచుచున్నారు.

తుళువనరసనాయకుఁడు, శా.శ. ౧౪౨౫వ సంవత్సరములోఁ గాలధర్మమునొందినట్లు ఉత్తరార్కాడుజిల్లా దేవికాపురమున నాతని భృత్యులు వేయించినశాసనముల (A. R. ౧౯౧౨ సంఖ్య ౩౫౨-౩౫౬) వలనఁ దెలియుచున్నది. సాళువనరసింగరాయని కుమారుఁ

డైనయిమ్మడి నరసింగరాయనిపై నుదాహరింపఁబడిన శాసనములు శా. శ. ౧౪౨౬ (౨౫ సెప్టెంబరు ౧౫౦౪ సం.) లోఁగూడ దేవికాపురముననే కన్పడుచున్నవి. (A. R. 3౯౫–3౯౬ of ౧౯౧౨) పైనిఁ జెప్పఁబడిన 3౫౨–3౫౬ సంఖ్యలుగల శాసనములను, 3౯౫–3౯౬ సంఖ్యలుగల శాసనములను వేయించిన వారొక్కరే. ఈయిమ్మడి నరసింగరాయల శాసనము లింకను పెక్కులుకలవు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే నిందావివరముల నీయలేదు.

ఈశాసనములనుబట్టి తుళువనరసనాయకుఁడు చనిపోయిన పిమ్మట నాతనికుమారుఁడైన వీరసింహరాయల కాలములోఁ గూడ సాళువయిమ్మడి నరసింగరాయల శాసనములు గన్పట్టుచుండుటచే నరసనాయకుఁడు సాళువనరసింగరాయల కుమారులను జంపి రాజ్యము నపహరించె నను ప్రవాదమునందు సత్యములేదని ధ్రువపడుచున్నది. కాని, ఇమ్మడి నరసింగరాయలు నామమాత్రప్రభువనియుఁ దుళువ నరసనాయకుఁడే వాస్తవికప్రభువనియు, విజయనగరసింహాసనాధినేత కావలయునను సంకల్పము నరసనాయకునకు లేకపోలేదనియు నాతని శాసనాదులవలన స్పష్టపడుచున్నది. అప్పటి ప్రజలట్లుగానే భావించిరి.

దాదాపు ౧౫౦ సంవత్సరములు సంగమవంశజుల నాశ్రయించిన కర్ణాటరాజ్యలక్ష్మి, సాళువ నరసింహరాయలఁ జేపట్ట నుఱ్ఱూతలూగి, యిమ్మడి నరసింగరాయలపై దయాదృష్టి నారింప తుళువ నరసనాయకు ననుగ్రహింప సమకట్టి, యతనికిఁ బిమ్మట నలువదిసంవత్సరములు తుళువవంశజులయింటను నటుపిమ్మట నార్వీటివారియింటను నెలకొనినది.

—: తుళువ వీరనరసింహరాయలు :—

తుళువనరసనాయకుని యనంతరమున నాతని పెద్దకుమారుఁడైన వీరసింహరాయలు తండ్రిస్థానము నాక్రమించుకొని, సాళువ యిమ్మడి నరసింగరాయలయనంతరమునఁ గర్ణాటరాజ్యసింహాసనము

నధిష్ఠించెను. తండ్రిజీవించియున్నప్పుడే తండ్రితోఁగూడ నీతఁడు రాజకార్యములను నిర్వహించుచుండెను ఇతనితండ్రియైన తుళువ నరసనాయకుఁడు మిక్కిలి తేజశ్శాలియై పరాక్రమవంతుఁడై దేశమున రాజుతో సమానమగు ప్రతిపత్తిని సంపాదించియుండెను. ఆగౌరవము సాళువనరసింగరాయని యనంతరమున మిగుల నభివృద్ధిచెంది ఇమ్మడినరసింగరాయలు పేరునకు రాజుగా నున్నను తుళువ నరసనాయకుఁడే ప్రభువని ప్రజ లనుకొనుచుండిరి. వీరనరసింహరాయలు కూడ తండ్రివలెనే గౌరవింపఁబడుచు నధికారమును చలాయించుచుండెను. తండ్రిజీవితకాలమునందే యాతనిశాసనము లొకటిరెండు గన్పట్టుచున్నవి. ఇంతటి ప్రతిభాశాలి యగుటచేతనే యెట్టియభ్యంతరములు లేకుండ నీతఁడు కర్ణాటసింహాసనము నధిష్ఠింపఁ గలిగెను. ఈతనిశాసనములు క్రీ. శ. ౧౫౦౭ మొదలు ౧౫౦౯ వరకును గనుపట్టుచున్నవి. సాళువయిమ్మడి నరసింగరాయలను జంపి యీవీరనరసింహరాయలు కర్ణాటసింహాసనము నధిష్ఠించెనని కొందఱు చరిత్రకారులు వ్రాసి యున్నారు. ఇదిసత్యమో నరసనాయకునిమీఁద నారోపింపఁబడినట్లే యితనిమీఁదనునింద యారోపింపఁబడినదో చెప్పఁజాలము. క్రీ. శ. ౧౫౦౬ వఱకును, ఇమ్మడినరసింగరాయలను పెనుగొండయందుఁగారాగారమున నిర్బంధములోనుంచి వీరనరసింహరాయ లాసంవత్సరముననే యాతనిని జంపించెనని చెప్పుదురు. క్రీ శ. ౧౫౦౯ వఱకునుగూడ నిమ్మడినరసింగరాయలపే దాహరింపఁబడిన శాసనములు కొన్ని కన్పట్టుచున్నవి. వీనినిగూర్చి యింకను బరిశోధనము కావలసియున్నది.

ఈతనితరువాతఁ గర్ణాటసింహాసనము నధిష్ఠించినవాఁ డీతని సవతిసోదరుఁ డైన శ్రీకృష్ణదేవరాయలు. ఈతఁడు కవియగుటచే నీతనిచారిత్రమును వేఱొకచో వ్రాయుచున్నాఁడను.

—: పెసరవాయ గంగయామాత్యుఁడు :—

ఈకవులు రచించిన రెండవగ్రంథము ప్రబోధచంద్రోదయమను నైదాశ్వాసముల పద్యకావ్యము. అద్వైతమతవిషయములు సులభముగా బోధపడుటకై గౌతమగోత్రజుఁడును బ్రహ్మజ్ఞానియునగు కృష్ణమిశ్రపండితుఁడు గోపాలమంత్రియను నాతని కోర్కెపై నీదృశ్యప్రబంధమును సంస్కృతమున రచియించె నఁట! చంద్రవంశపు రాజగు కీర్తివర్మ పట్టాభిషేకమహోత్సవసమయమున నీనాటకము ప్రదర్శింపఁబడెనఁట! ఈకృష్ణమిశ్రుఁడు క్రీ. శ. ౧౧౦౦ సంవత్సర ప్రాంతమువాఁడు. ప్రబోధచంద్రోదయమనఁగా బ్రహ్మసత్యమ్” జగన్మిథ్యా యను జ్ఞానముదయించుటయే. ప్రబోధచంద్రోదయమును రెండవగ్రంథమనినను గాలమును బట్టి యది ప్రథమగ్రంథమే. ప్రబోధచంద్రోదయము మొదటను దరువాత వరాహపురాణమును రచించియుండిరి.

ఈనాటకము నీకవులు ప్రబంధముగా రచియించి పెసరవాయ గంగయామాత్యునకుఁ గృతియొసంగిరి. ఇతఁడు కాశ్యపగోత్రుఁడైన నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. తమ్మరాజు కుమారుఁడైన బసవనృపాలుని యొద్దమంత్రిగానుండి పేరు గాంచినవాఁడు. కృతిపతివంశవర్ణనము పెక్కుపద్యములలో నిందుఁ గలదు. అందు రెండుపద్యముల నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

సీ. మాధవవర్మభూమండలేశ్వర వంశ
జలధికి నేరాజు చందమామ
యేరాజుదయశైల మెలమి విభేదించెఁ
గపటాహితమదాంధకార మడఁగ
గజపతిసురధాణి గడిదుర్గముల కెల్ల
నేరాజు వజ్రంపుబోరుతల్పు
మహిమచే నేరాజు మఱపించె నలభగీ
రథపృథురామరఘురమణుల

నట్టిగుణశాలి తమ్మరాయనికుమార
వీరబసవతమాచక్రవిభునిచేత
మన్ననలు గాంచినమహితుఁ డితఁడు
మనుజమాత్రుండె గంగయామాత్యవరుఁడు.

సీ. సరిలేని నీతిచాతురిచేత రాజ్యతం
త్రంబును నడపిన నడపుఁ గాని
యనిశంబు పుష్పచందనవనితాది సౌ
ఖ్యంబుల నందిన నందుఁ గాని
సంగీతసాహిత్యసరసవిద్యావినో
దంబులఁ దగిలినఁ దగులుఁ గాని
స్వామిహితాసక్తి సదసనాసదను
శాసనలీలఁ జరపినఁ జరపుఁ గాని
నీళ్ళలోపల్కి సరసజనీదళంబు
సరవి నిర్లేపుఁడైన సంసారయోగి
సందియములేదు ప్రత్యక్షశంభుమూర్తి
యీయనంతయగంగమంత్రీశ్వరుండు.

శ్రీనాథమహాకవిబావమఱందియైనదగ్గుబల్లిదుగ్గయకవిరచించిన నాసికేతోపాఖ్యాన మీగంగయామాత్యునకే కృతి యీఁబడెఁది. అవిషయ మీక్రిందిపద్యములో ప్రబోధచంద్రోదయమున నీకవులుగ్గడించియున్నారు.

క. ప్రఖ్యాతనాసికేతూ
పాఖ్యాన మహాప్రబంధపరిమళితసుధీ
వ్యాఖ్యానశ్రవణోదిత
సౌఖ్యా సంఘటితచింతశంకరసఖ్యా !

—: ప్రబోధచంద్రోదయరచనాకాలము :—

కృతిపతియైన సింగనామాత్యుని ప్రభువగు బసవనృపాలుఁడు దూబగుంటనారాయణకవిచేతఁబంచతంత్రమునుగృతినందియుండెను. బసవనృపాలునికాలమును శాసనసహాయమునఁదెలిసికొని నారాయణ కవి చారిత్రమున నిర్ణయించియున్నారము. దానినిబట్టి నాసికేతూపాఖ్యాన రచనాకాలము క్రీ. శ. ౧౪౬౦ ప్రాంతమని దుగ్గయకవిచారిత్రమునఁ జెప్పియుంటిని. ఈ ప్రబోధచంద్రోదయము కూడ నించుమించుగ ౧౪౭౦ ప్రాంతమున రచింపఁబడియుండును.

ఈగ్రంథముయొక్క ప్రాశస్త్య మీక్రిందిసీసపద్యమునఁదెలుపఁబడినది.

సీ. వివరింప నిది సర్వవేదాంతసారంబు
తలఁపఁగా నిది గట్టితెలివి త్రోవ
యిది భోగమోక్షసంపదలకు మూలంబు
మోసలే దిది ఘనంబులకు ఘనము
జ్ఞానకర్మరహస్యసాధనంబును నిది
యిది నవరసముల నీనుసురభి
వద్దర్శనంబులు పరవి నిందున్నవి
సందేహములు దీఱ వింద్రుఁగాని
యిమ్మహారసపాకము నెఱిఁగినట్టి
జనుఁ డెఱుఁగడు మఱి తల్లిచన్నుపాలు
దీనిసరి చెప్ప మది లేదు త్రిభువనముల
దొరక దీకృతి నీవంటి దొరకుఁగాని.

రాజున కద్వైతమతము నెన్నివిధముల బోధించినను మనసున కెక్కకపోఁగా, కామక్రోధాదులను పాత్రలనుగా బెట్టి రాజులకు సర్వదా హృదయానందకరమగు యుద్ధమును జ్ఞానాజ్ఞానములకుఁ

గల్పించి తన్మూలమున రాజునకు జ్ఞానబోధ గావించుటకై కృష్ణమిశ్రుఁ డీనాటకమును గల్పించెనని పండితులు చెప్పుచుందురు. సంస్కృతనాటకమును ప్రబంధమునుగా రచించుటకు దారిచూపిన వారు వీరే ఈనాటకము దృశ్యకావ్యమగుటచేఁ బ్రబంధమున కనుకూలమగురీతిని వీరచ్చటచ్చటఁగొన్ని మార్పులనుగావించియున్నారు.

ప్రబోధ చంద్రోదయ ద్వితీయాశ్వాసాదిని కృతిపతిని సంబోధించుచు.

క. "శ్రీకరవీక్షణ దాన
శ్రీకర నరసింహనృపవశీకర నయవి
ద్యాకరణచతుర్దశవి
ద్యాకర ధీరంగమతియనంతయగంగా!

అనివ్రాసినపద్యమునుబట్టి "పెసరవాయాన్వయవంశాబ్ధిచంద్రుఁడైన మనగంగయామాత్యుఁడు ముందు జైమినిభారతకృతిపతి యైనసాళువ నృపాలునిసచివుఁడై యుండినట్లు తెలియఁగవచ్చును" అని శ్రీవీరేశలింగముపంతులుగారు కవులచరిత్రమున వ్రాసియున్నారు. శ్రీచేకుమళ్ళ అచ్యుతరావుపంతులుగారీయూహ నంగీకరింపక "నరసింహనృపవశీకరనయవిద్యాకరణ" యను వాక్యమునకు వేఱొకరీతిగా నర్థమును జెప్పియున్నారు.

సాళువనరసింహరాయలను, బురుషోత్తమగజపతి జీవగ్రాహముగాఁ బట్టుకొనెననియుఁ బ్రతాపరుద్రగజపతి రచించిన "సరస్వతీవిలాస" మనుధర్మశాస్త్రగ్రంథము నందును, నతని యనంత వరశాసనమునందును.

"మిత్రం శేమధరస్య దాతృపరిష ద్యస్యైవ సూనోస్సమం
సౌందర్యాదికయాళుకీర్తిసమతౌన్న త్యేతు నైవాపరః
జీవగ్రాహమరింప్రగృహ్య సమరే కర్ణాటభూమాధవం
దీనోక్తిప్రవణం నృసింహమనుజాధీశం పున స్త్యక్తవాన్."

"యస్మిన్నిత్యతరప్రతాపదహనజ్వాలాయమానధ్వజ
స్తంభాబద్ధకుసుంభరక్తవసనప్రేంఖావిభగ్నద్విషే;
స్కంధాయాభయయాచనాంజలి మహోగ్రతోద్వదయాదింభయా
దాత్మానం ముముచే నృసింహనృపతిః కర్ణాటదేశాధిపః॥

అనుశ్లోకములవలన; ఉదయగిరిరాజ్యమును బురుషోత్తమగజపతి కర్పించి సాళువనృసింహరాయలు విముక్తినందెననియు, "గజపతుల యొద్ద మంత్రిగానున్నకాలములోఁ గృతినందిన గ్రంథములో శత్రురాజునొద్దఁ దానుమంత్రిగానుండినట్లు వ్రాయించుకొనునని యూహించుట యసంగతమని తోఁచుచున్నది. కనుక నృసింహరాయలను జీవగ్రాహముగాఁ బట్టించుటయే గంగమంత్రియొక్క నయవిద్యాకరణమహత్వమని నిర్ణయింపవచ్చును" అని శ్రీఅచ్యుతరావుగారభిప్రాయ పడియున్నారు. వీరియభిప్రాయమే సమంజసమైనది. గంగయమంత్రి పురుషోత్తమ గజపతియొక్క మంత్రియుఁ గాఁడు. సాళువనృసింహరాయల మంత్రియునుగాఁడు. ఇతఁడు బసవనృపాలుని మంత్రి. ఈబసవనృపాలుఁడు గజపతికిసామంతుఁడైనట్లును, ఉదయగిరినిజయించినట్లును పైనివ్రాసిన సీసపద్యములోని "ఏరాజుదయశైల మెలమిని భేదించెఁ గపటాహితమదాంధకార మడఁగ; గజపతిసురథాణి గడిదుర్గముల కెల్ల నేరాజు వజ్రంపుబోరుతలుపు" అనువాక్యములవలనఁ దెలియుచున్నది. సాళువనరసింహరాయని జీవగ్రాహముగాఁ బట్టుకొనుటలోఁ బురుషోత్తమగజపతికి బసవనృపాలుఁడు విశేషసాహాయ్యము చేసియుండును. ఆఘనకార్యమును సాధించుటకు గంగయమంత్రి బుద్ధిచాతుర్యము ప్రధానకారణమై యుండును. ఈభావమే 'నరసింహనృప వశీకరనయవిద్యాకరణ' అనువాక్యములో సూచింపఁబడినది. పురుషోత్తమగజపతి క్రీ. శ. ౧౪౭౯ మొదలు ౧౪౯౬ వఱకు రాజ్యమున చేసినవాఁడు. సాళువ నరసింహరాయలను ౧౪౮౭ ప్రాంతమున గజపతి పట్టుకొనియుండును. క్రీ. శ. ౧౪౭౦ ప్రాంతమున ప్రబోధచంద్రోదయము సీకవులు రచించి

యుందురు. సాళువనరసింహరాయలు గజపతితో సంధిచేసికొని విడి
వడియుండును. గంగయామాత్యునకుఁ బిమ్మట వీరు తుళువ నంస
నాయకు నాశ్రయించి సాళువ నరసింహనాయకుని జీవితకాలములో
శ్రీ వరాహపురాణమును రచియించి యుండవచ్చును

గంగయామాత్యుఁడు గజపతులయొద్దఁగాని సాళువనరసింహ
రాయలయొద్దఁగాని మంత్రిగానుండియుండెనేని, ప్రబోధచంద్రోద
యములోఁగాని నాసికేతోపాఖ్యానములోఁగాని యీవిషయము చెప్పఁ
బడకుండ నుండదు.

—: శైలినిచూపుటకై మచ్చుపద్యములు :—

వరాహపురాణము:—

ఉ. ఓపరమాత్ములారా ! కరుణోదధులార ! నితాంతయోగవి
ద్యాపరతంత్రులార ! తెలియన్వశమే ! భవదీయమైన యీ
నైపుణి చాలుఁ జాలు ననినన్ నిజమూర్తులు దాల్చి తాపసుల్
జా పరమేశ్వరా యనిన జంతువులన్నియుఁ బోయె మాయమై. ౧ ఆ.

మ. కకుబంధాంతరధాత్రిపై నిది మొదల్గా సార్వకాలంబు న
త్తకుఁ గోదండధరుం డొంటకుండెడును మూర్ధన్యాతనూజాత నూ
రక భర్జింపక యేలుకొండు మునివర్యా ! నేఁడు మాయింటఁ బై
తృక మంచు న్నిధిలాపురంబునకుఁబోయె న్వర్జితక్రోధుఁడై ౨ ఆ.

చ. అలఘుబలాఢ్యుఁ డయ్యును దయాళువు గావున శాంతచిత్తుఁడై
నిలిచినండ్రికాలమున నెమ్మది గాదములోనిదోసకా
యలువలె నున్నరాజులు బలారిభయంకర ! నిన్ను నట్లకాఁ
దలఁచిరి దాడి వెట్టి భుజదర్పము చూపుము వేయు నేటికిన్. ౩ ఆ.

ఉ. యామవతీవిలాసినికి నైదువతాళిడు సమస్తనిర్జర
స్తోమముకూడు లక్ష్మిసయిదోడు నభోమణిజోడు పాంథకాం

తాన్మృగహింసకు న్వెడలుదర్పకలుబ్ధకు డివ్వోగూడు న [౪ ఆ.
త్త్రామరసూడు రాగరసధాముఁడు సోముఁడు దోఁచెఁ దూర్పునన్.

శా. ఆనీలుండు వరూథినీపరివృతుండై పోయి తేజోనిధిన్
మానింగానికిన్నైనఁ గైకొనక భీమభ్రూకుటీనాట్యకే
ళానైపుణ్యము ఫాలభూమి మెఱయంగా యజ్ఞశాలాన్తర
స్థానస్థాపితరత్నరాజము హరించం దేరు డిగ్గన్వడిన్. ౫ ఆ.

సీ. స్వస్తి సమస్తభవ్యగుణసంపన్నుఁడై
నతుషారపర్వతనాయకుండు
స్వస్తి సమస్తదివ్యగుణసంపన్నులై
వ నిషధవింధ్యమందర సుమేరు
దర్దరగంధమాదన మాల్యవత్పారి
యాత్రలోకాలోక చిత్రకూట
మలయప్రముఖబాంధవులకు సంప్రీతి బు
త్తెంచిన శుభలేఖ దేవదేవుఁ
డైన శివునకు మనగౌరి నాదిశక్తి
నిచ్చుచున్నాడఁ మీరలు వచ్చునది వి
వాహమున కంచు లేఖలు వ్రాసి పంప
వారు నాకారములుదాల్చి వచ్చిరపుడు. ౬ ఆ.

క. ముల్లోకంబుల జనములు
రోళ్ళన్ రోకండ్లుఁ బాడ రోయక మఱియున్
వెల్లవిరిగాఁగఁ దిరిగిన
గళ్ళకు నయగారి మెలఁతుకం గొనిపోయెన్. ౭ ఆ.

మ. అరరే, శౌరి బలీ ధ్రువుం డహహా భద్రాశ్వుండువహ్వాతలో
దరి ప్రహ్లాదుఁడు మేలు బాపు మహిభర్తల్ విప్రులారా వణి

గ్వయ లాహకసుగాపు సాధు మదవద్వాతాపిద్దై తేయసం
హారణప్రౌఢిఁ బ్రసిద్ధుఁడై నముని మర్షూయందునుద్భావహుఁడై
౮ ఆ.

మ. ప్రసవాద్యంబులచే నమోక్స్త్వమృతరూపాయంచుఁ బూజించి వే
దసమర్థుం డగువిప్రపుంగవునకుం దానంబుగా నిచ్చి గం
ధసమేతంబుగ నర్ఘ్య మిచ్చి యవభక్తంబున్ ఘృతవ్యక్తమున్
వసుధానిర్జరు లారగింప వ్రతియై నక్తంబు చేయందగున్. ౯ ఆ.

గీ. శాంతులై విన్న నమ్మ నిశ్చలసమాధి
గలుగువారికిఁ దనుదాన కానవచ్చు
నాత్మ నీమూర్తి శుద్ధస్వయంప్రకాశ
తత్వ మగునీకు లేదు పృథగ్వ్యవస్థ. ౧౦ ఆ.

మ. సమయజ్యోతిషికుండు వీరదనుజస్వర్యోషిదుద్వాహసం
భ్రమలగ్నంబు ఘటింపఁ బెట్టు గడియారం బిట్లనన్ రక్తపూ
రమునం దేలె గుమారికాకరధనుర్జ్యావల్లినిర్ముక్త శా
తముఖార్థేందుశరక్షతంబు లగు తద్రక్షఃకపాలావళుల్ ౧౧ ఆ.

మ. అవనీకామిని ఫాలభాగమున హస్తాంభోజముల్ చేర్చి ది
వ్యవరాహాధిపుఁ జూచి దేవ! మును దుర్వాసో మునిస్వామిచే
వివిధశ్రీశమహత్త్వముల్ విని హిమోర్వీభృద్వరాభ్యర్ణపు
ణ్యావని నిల్చిననాఁటి సత్యతపుఁడేమయ్యెం గృపం జెప్పవే ౧౨ఆ.

ప్రబోధచంద్రోదయము:—

చ. జనకుని పక్షపాతమున సంతతమున్ బలవంతుఁడై నమో
హుని భుజవిక్రమంబునకు నోర్వఁగ లేక వివేకుఁ డాజిలోఁ
దనబలగంబు దానును యదాయదలై చని వృత్రు కోడిపో
యినసురరాజుచందమున నెక్కడనో యణఁగుండెనంతటన్ ఆ౧.

మ. నియతాత్ముందు విరించి భారతికి నెంతే చిక్కె దక్షాధ్వర
క్షయకారీశుఁడు గౌరి కౌఁగిటను జొక్కెన్ వార్ధిలోఁ గైటభా
రియుఁ లక్ష్మీయువతీకపోలమకరీరేఖాంకితోరస్థలుం
డయితా చిక్కె మఱియున్న జంతువుల కాహా! శాంతిసిద్ధించునే రఆ

చ. ఉపనిషదబ్జనేత్ర వినయోక్తుల యర్థమెఱుంగలేక జీ
వపురుషుఁ డవ్వివేకుఁగని వత్స! జరామరణాదిసంగతుం
జపలుని భేదయుక్తు నను సత్యచిదాత్మునిగాఁగ బల్కె నీ
విపులవిలోచనామణి సవిస్తరభంగుల నన్నుఁ దెల్పుమా! ౫౭.

—: మ దన సే న ము :—

ఈకవులలో మల్లయకవి మదనసేన మనుప్రబంధమును రచి
యించినట్లు పెదపాటిజగ్గన కృతమైన ప్రబంధరత్నాకరములో నుదా
హృతములయిన పద్యములనుబట్టి తెలియుచున్నది. ఆగ్రంథము నీకవు
లిరువురును గలిసి రచించినను జగ్గన తనగ్రంథములో మల్లయకవి
నొక్కని నుదాహరించియుండిన నుండవచ్చును. మదనసేన ముప్పు
డెచ్చటను గన్పించుట లేదు.

గీ. అపుడు తానావసానంబునందు మధ్య
కీలితంబయి యొప్పెఁ గెంగేలు వలికి
నలియవు గదా యటంచు నావడిమిటీఁగ
నుపచరింపఁగ వచ్చినదో యనంగ.

సీ. తళతళమను పతాకలతోడ రవికాంతిఁ
దలతల మనెడి రత్నములతోడఁ
గనఁగన సొబగధికం బైనపొడవుతోఁ
గనకన మను హేమకాంతితోడఁ
గలకలఁ బలుకు చిల్కలతోడ గృహదీర్ఘి
కలఁ గలహంససంఘములతోడఁ

బరిపరిగతి నాడు బర్హాలతో నిజో
పరిపరిగతి మేఘపంక్తితోడఁ
దముల విహరించు పారావతములతోడ
భ్రమదళివ్రాత సుమవితానములతోడఁ
బ్రమదవనవాసనలచేతఁ బ్రమద మొసఁగి
యొనయు నీమేడతోఁ బ్రతి యొనయఁ గలదె.

సీ. పరిఫుల్లహల్లకప్రభలు నిండినచోట
సాంధ్యరాగద్యుతి చాకళింప
వికలనీలోత్పల ప్రకరస్థలంబుల
గిఱిగొన్న చీకట్లు గ్రేళ్ళుదాఁట
నిర్నిద్రకుముదవనీప్రదేశంబులఁ
దేట వెన్నెలపిల్ల తీపులాడ
వికసిత కనకారవిందబృందంబులు
బెరయు నీరెండఁ బింపిళ్ళు గూయఁ

గీ. బగలు రేయును దమలోనఁ బగలు మాని
కలసి మెలసినభాగునఁ గడలు కొల్పు
వివిధమహిమలఁ దనరు నావిమలసరసిఁ
జూచి నివ్వెఱపడి రాజసూనుఁ డపుడు.

సీ. మెఱుఁగుశృంగములందు మెదలక యున్నవి
నీలమేఘంబులు నీరజాస్య !
వెన్నెలపులుఁగులు వేకువచంద్రుపైఁ
దేలుచున్నవి చూడు తియ్యఁబోఁడి !
మింట నాగడపలు మెల్లమెల్లన విచ్చి
కానరావయ్యెనో కలువకంటి !
పారిజాతపుఁదీఁగ బహువర్ణపుష్పభా
రంబు మోవఁగ లేదు కంబుకంటి !

గీ. యనుచుఁ దమలోన గర్భోక్తులాడుకొనుచుఁ
దనకు నుపచారములు సేయు ననుఁగుఁ జెలులఁ
జూచి నవ్వుచు సహజన్య చూడ నొప్పెఁ
జారుదోహదలక్షణసహిత యగుచు.

—: వా మ న పు రా ణ ము :—

కస్తూరిరంగకవి తనరంగరాట్ఛందమున నందిసింగన వామన పురాణములోనివని యీ క్రిందిపద్యములను నిత్యసమాసయతికి లక్ష్యములుగా నిచ్చియున్నాఁడు. నందిమల్లయ్య, ఘంటసింగయ కవులు గాని నందిసింగయ కాఁడు. వీరు వామనపురాణమును రచియించి నట్లు గన్పట్టదు.

క. కాంతాలలామ నీకే
కాంతంబునఁ బల్కరింతుఁ గల్గినకార్యం
బంతయు ముదముల రఁగ విను
మంతట నీమదికిఁ దెలివిడై యుండు సుమీ.

గీ. సరసచిత్రాన్నములును రసాయనములు
భక్ష్యములు నూరుబిండ్లును బోలుజున్ను.

వామనపురాణమును రచియించినవారు, ఎలకూచి బాలసరస్వతియు, లింగమకుంట రామకవియుఁ బొన్నతోట బోబళకవియునై యున్నారు. పైపద్యములం దేవామనపురాణముననో యుండి యుండును. నందిసింగయ యను వేఱొకకవి యున్నాఁడో, లేక రంగకవి మల్లయ యింటిపేరును బొరపాటున సింగయ్యకుఁ దగిల్చెనో చెప్పఁ జాలము.

82. కొఱవి గోపరాజు

ఇతఁడు సింహాసనద్వాత్రింశక యను పండ్రెండాశ్వాసముల పద్యకావ్యమును రచియించి, హరిహరుల కంకితము కావించెను ఈతనిగృహనామము కోవెలయని యాంధ్రకవులచరిత్రకారులు వ్రాసియున్నారు. నేను పదునాలేండ్లవయసులో నున్నప్పుడు. మాబంధువులొకరు క్రొత్తగాఁ గ్రయమునకుఁ గొనినయొక తాటాకుయింటి గోడపై నీగ్రంథము పెట్టియుండఁగాఁ జూచి నేను దానిని గ్రహించి యాఱుమాసములు శ్రమపడి కాగితములపైఁ బ్రతివ్రాసితిని. అప్పుడు గోదావరి మండలములోని కాకినాడలో, పోలవరపుసంస్థానాధిపతులగు శ్రీకొచ్చర్లకోట రామచంద్రవేంకటకృష్ణారావుబహద్దరుగారు సరస్వతిపత్రికనునడపుచుండిరి. నేనీగ్రంథములోని కొన్నిపద్యములను వ్రాసిపంపుచు, దీనిని సరస్వతిలోఁ బ్రకటింపుఁడని యుత్తరమువ్రాసితిని. ఇంతకంటె మంచిప్రబంధములు కొన్ని ముద్రింప వలసినవిగలవనియు నవి పూర్తియైనఁబిమ్మట దీనిని బ్రకటింతుమనియు నాయన ప్రత్యుత్తర మొసంగెను. ఇంతలో నేను మాయూరువిడిచి గ్రామాంతరమునకుఁ బోవలసివచ్చి యాగ్రంథము నొకపెట్టెలో భద్రపఱచి యుంచితిని. నేనాయూరునుండి మూఁడుసంవత్సరములవఱకు మరల మాయూరురాలేదు. ఈలోపునఁ దస్కరులీపెట్టెను బట్టుకొనిపోయిరి. మరల దొరకలేదు. ఆతాళపత్రప్రతిలో "కొవత" అని యీకవి గృహనామము వ్రాయఁబడియున్నది. ఇప్పుడీగ్రంథము నాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు ప్రకటించియున్నారు. అందీతని యింటిపేరు 'కొఱవి' వారనియున్నది. కావుననీతనిని కొఱవిగోపరాజనియే యిందుదాహరించితిని. నిజామురాష్ట్రములోని "కొఱవి" యను గ్రామమునుబట్టి యీపేరువచ్చియుండును.

ఈతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. ఆపస్తంబసూత్రుఁడు; హారితసగోత్రుఁడు. ఈతనినివాసము వేముగల్లను గ్రామమయిన ట్లీక్రిందిపద్యములోఁ గవిచెప్పియున్నాఁడు.

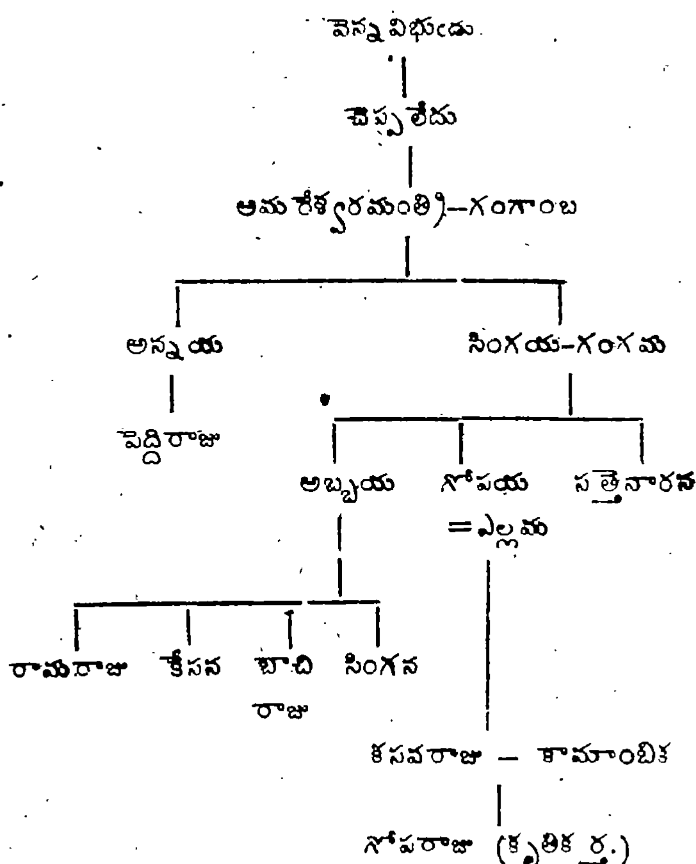
శా. రాణా మల్లనకీర్తి చంద్రికలు పర్వం బొంగి యధ్యాశ్రిత
క్షోణీభృద్వనదుర్గమై గుణమణిస్తోమంబుల న్నిండి య
క్షీణశ్రీపురుషోత్తమాశ్రయము నై చెల్వారి దానామృత
శ్రేణిం ద్యాగసముద్రనామము వహించె న్వేముగల్లీమహిన్.

ఈవేముగల్లెచ్చటిదో తెలియదు మైసూరురాష్ట్రములో కోలారుజిల్లాలో నొకవేముగల్లున్నది. నైజామురాష్ట్రములోఁగూడ నొకవేముగల్లున్నదని వినుచున్నాఁడను కాని యది యేజిల్లాలోనున్నదో తెలియలేదు. ఈకవిరచించిన గ్రంథమునందష్టమాశ్వాసములో శ్రీశైలపర్వతమును వర్ణించియాపిమ్మట భువనగిరి, ధర్మపురి, ఏకశిలానగరమనఁబడియెడి యోరుగల్లు, నిజామురాష్ట్రమునఁ బ్రవహించుచున్న గౌతమీనది మొదలగువానిని జక్కఁగావర్ణించియున్నవాఁడగుటచేత, వేముగల్లెచ్చటనున్నను. నిజామురాష్ట్రమునందలి పరిచయమీతని కెక్కువగానున్నట్లు గన్పట్టును ఇతనిపెదతండ్రి కుమారులైన బాచన సింగనలు రాచకొండప్రభువైన రెండవసర్వజ్ఞసింగయ ప్రభువునొద్ద మంత్రులై యుండుట కారణముగానోపును.

ఏదియెట్లున్నను, గవినివాసము వేముగల్లనుట నిశ్చయము. కవియే పైపద్యమునకుఁదరువాత "అట్టిపురంబునందు" అనివ్రాసి

క. పూజితు లగుకవులకృపన్
భ్రాజిష్ణుఁడఁ గొంతయాంధ్రభాషావిదుఁడన్
రాజనుతుఁ డైనకసవయ
రాజతనూభవుఁడ గోపరాజనువాఁడన్.

కవికాలమును నిర్ణయించుట కవసరమగుటచే నీకవివంశవృక్షము నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

ఈవంశమునకు మూలపురుషుఁడైన వెన్నయామాత్యుఁడు (ఇతనిని కవిచరిత్రకారులు వెన్నయామాత్యుఁడని వ్రాసిరి. కానియదిప్రతివిలేఖకుని పొరబాటువలన గలిగిన ప్రమాదము) వెలనాటి పృథ్వీశ్వరుని యొద్ద మంత్రిగానున్నట్లు కవి యీక్రింది పద్యములలో వర్ణించి యున్నాఁడు.

సీ. కలువమండలిక భేకఫణీంద్రుఁ డనరాయ
గజగంధవారణఖ్యాతి మెఱసి
వీరఘోట్టవిభాళుఁ డారూఢబిరుదవి
రోధికళింగనిరోధియనఁ

వెలసి నానాఁటికి వెలనాఁటి పృథివీశ్వ
రునిరాజ్యభారధురంధరుండనంగ
నారెలు గన్నడీలఱవలుఁ దెలుఁగులుఁ
దనబిరుదందియఁ దగిలికొలువ
నెగడి సనదవోలు నెలవుగాభూసుర
వంశసాగరామృతాంశుమూర్తి
చక్రవర్తి మాన్యసౌజన్యధన్యుండు
విక్రమార్కనిభుఁడు వెన్నవిభుఁడు.

ఉ సాంద్రజవంబున న్మతి నిజస్థితి నేర్పునఁ జేర్మి సత్యవృ
త్తిం దురితబాణపాతనిరతిం గళల న్సరివత్తు రెట్లు ప
క్షీంద్రుఁడు బన్నగేంద్రుఁడు నగేంద్రుఁ డుపేంద్రుఁడు
నింద్రుడున్ హరి
శ్చంద్రుఁడు రామచంద్రుఁడును జంద్రుఁడు వెన్నయమంత్రి
చంద్రుతోన్.

పైపద్యములోఁ జెప్పబడిన పృథ్వీశ్వరుఁడు వెలనాటిచోడుని వంశములోనివాఁడు. ఇతనినిగూర్చి మంచనకవి చరిత్రమున విపులముగా వ్రాసియున్నాఁడను. ఇతఁడుచందవోలు (పైపద్యములోనిసనదవోలే) రాజధానిగా వెలనాఁడు వేఁగిదేశములనేలినప్రభువు. ఇతనిశాసనములు క్రీ.శ. ౧౨౨౧ సంవత్సరము వఱకునున్నవి. కావున నీవెన్నయామాత్యుఁ డాకాలమువాఁడు, ఈవెన్నయామాత్యునిపేరు వెలనాఁటి గొంకరాజు (పృథ్వీశ్వరునితాత) శాసనములలో (ద హిం. శా. సంర సంఖ్య ౧౨౦౪–౦౫ కూడ నుదాహరింపఁబడి యుండుటచేగొంకరాజునొద్దకూడ నీతఁడు మంత్రిగానుండి పిమ్మట పృథ్వీశ్వరునొద్ద మంత్రిగానుండి యుండును. ఈపృథ్వీశ్వరుఁడే నిర్వచనోత్తరరామాయణ కృతిభర్తయైన మనుమసిద్ధితండ్రి తిక్కరాజుచేఁ జంపఁబడినవాఁడు.

ఈ వెన్నయామాత్యుని కుమారుని పేరును గవి చెప్పలేదు. కొలఁది కాలముమాత్రమే జీవించియుండుటచేతనో, సుప్రసిద్ధుఁడు కాక పోవుటవలననో పేరు తెలియకపోవుటమూలముననో, యాతనిని బేర్కొన లేదు లేదా, "పుత్రుండై" యనుటకు బదులుగా ప్రతిలేఖకుఁడు "పౌత్రుండై" అని వ్రాసియుండెనో, తెలియదు. పౌత్రుఁడనిన వంశములోనివాఁడనికూడఁ జెప్పవచ్చును.

ఈ వెన్నయామాత్యుని ప్రపౌత్రుఁడైన యన్నయనుగూర్చి కవి యేమియు నిందుఁ జెప్పలేదు. కానిముప్పదియిద్దరుమంత్రులను వర్ణించిన సీసమాలికలో

"సీ. ఘనదానకర్ణుఁడై గండపెండెము దాల్చెఁ
గోఁఱవి యన్నామాత్యకుంజరుండు"

అని యుండుటచేతను,

క. హరి సిరినివలచు సిరియును,
నరుదుగ హరిఁగోరుఁ గోఁఱవియన్నయ యెపుడున్
వరకీర్తి సతినివలచును
వరుసన్ వరకీర్తి యతనివలచు సతతమున్.

అని కీర్తింపఁబడియుండుట మూలమునను, నీతఁడు మహోదాత్తుఁడై యున్నట్లు గనుపట్టుచున్నది. కాని గోపరాజకవి యితనిని గూర్చి యొక్కమాటయైనఁ జెప్పకపోవుటచే నాతఁడీ యన్నయ కాఁడేమో యని సంశయము కలుగుచున్నది. ఈయన్నయకుమారుఁడైన పెద్దిరాజు పల్లికొండ రాజయిన మల్లనదేవరాజుచే బహుమానములందినట్లీక్రిందిపద్యములో వర్ణించియున్నాఁడు.

ఉ. అన్నయనామధేయ సచివాగ్రణి పుత్రుఁడు పెద్దిరాజు సం
పన్నిధి పల్లికొండ జనపాలుఁడు మల్లనదేవరాజుచే
నన్నఁగ గుంచె లందలము నల్లియుఁగైకొని మంత్రియై ప్రతా
పోన్నతి కెక్కెఁ ధర్మములనొప్పకు బ్రహ్మవనప్రతిష్ఠలన్.

ఈమల్లనదేవరాజెవ్వఁడో తెలియలేదు. తెలుగుచోడులలో మల్లిదేవనామధారు లనేకులున్నారు. వారివంశీయులలోని యేమల్లిదేవుఁడో యైయుండును. పల్లికొండయను గ్రామము పూర్వముచిత్తూరు మండలమునను నిప్పుడుత్తరార్కాడు మండలమందలి గుడియాతము సమీపమున నొకటియున్నది. అదియేయిది యేమో! కవినివాసమైన వేముగల్లి ప్రాంతమున నున్నదేమో! తెలిసికొనవలసి యున్నది.

ఈ గోపరాజకవి తనపినతాతయైన సత్యనారనను గూర్చి యీ క్రిందిపద్యమును వ్రాసియున్నాఁడు. సత్యనారన, సత్యనారాయణ యొక్క రూపాంతరము.

క. రామాయణకృతికృతియై
తామెఱయుచు నంధ్రకవిపితామహుఁ డనఁగా
భూమిని మించినభీమన
నామంబునఁ బరఁగె సత్యనారన ఘనుఁడై.

ఇందలి మొదటిపాదములోని "కృతికృతియై" అనుటకు "కృతిపతియై" అనియును, పద్యాంతమందలి "ఘనుఁడై" యనుమాటకు "కవియై అనియుఁ బాఠాంతరము లున్నవి. సత్యనారనకు 'భీమన' యని నామాంతరమున్నది. ఇతఁడాంధ్రకవితాపితామహబిరుదాంచితుఁడైనట్లు చెప్పఁబడుటచే నితఁడు రామాయణకృతికర్తయే గాని కృతిపతికాఁడని నిర్ణయింపవలయును.

కవి తనతల్లిదండ్రుల నీక్రిందిపద్యగద్యములలో వర్ణించియున్నాఁడు.

ఉ. నారన కగ్రజుండు సుగుణజ్ఞుఁడు గంగమసింగమంత్రికిం
గూరిమిపట్టి నాఁబరఁగు గోపయమంత్రి నిజానువృత్తిఁ బెం
పారెడు న్నామాంబిక కులాంగనగా నుతికెక్కెఁ దారకా
రారుచికీర్తి యాకసవరాజతనూజుఁడు దాఁబ్రసిద్ధుఁడై.

వ. ఇట్లు గోపరాజతనూజుండైన కసవరాజు దానగుణరాధేయుం డగు-
రాణామల్లనరేంద్రునకుఁ బరమగురుండై శైవాచారప్రథమసింహా

సనాధీశ్వరులైన బ్రహ్మదేవయొడయలకూఁతుఁ గామాంబిక యను
కామినీరత్నంబుఁ బరిగ్రహించి సుగుణగణగణ్యుండై నగడె.

ఉ. స్థేయుఁడు మంత్రిలక్షణవిధేయుఁడు లాలితదానకేళిరా
ధేయుఁడు సర్వసజ్జనవిధేయుఁడు సంతతసత్యవాక్యకౌం
తేయుఁడు నిత్యకీర్తి సుదతీపరిణేయుఁడు భావశుద్ధిగాం
గేయుఁడు గాయకప్రకరగేయుఁ డమేయుఁ డజేయుఁ డున్నతిన్.

సీ. ప్రకటిత సరసవాక్ప్రతి యనఁగా జెల్లి
చతురాస్యుఁడై పద్మజన్ముఁ డనంగఁ
నార్యానుకూలమౌ కార్యంబు దీర్చుచు
సర్వజ్ఞుఁడై మహేశ్వరుఁ డనఁగ
గామాంబఁ దనపత్నిగా గారవించుచుఁ
బురుషోత్తముండయి హరి యనంగ
గోపకుమారుఁడు కొడుకుగా నక్రూర
దృఢమిత్రుఁడై వాసుదేవుఁ డనఁగ
వేముగల్లు జన్మభూమిగాఁ బెరిగియు
దీవులెల్లమాటఁ దేటపఱచి
హరిపదైకబుద్ధి హారితగోత్రాంబుధి
రాజనంగ గసవరాజు మించె.

క. తంత్రముచేఁ గార్యము పర
తంత్రము గాకుండఁ బతిహితము చేయుమహా
మంత్రులలోపలఁ గసవయ
మంత్రి విచారమున దివిజమంత్రియుఁ బోలెన్.

కసవరాజు మంత్రిగానున్న రాణామల్లనకేంద్రుఁ డెవ్వరో తెలిసినదికాదు. ఈతఁడొక చిన్నసామంతరాజై యుండును. అన్నయకుమారుఁడైన పెద్దిరాజు మంత్రిగానున్న మల్లదేవుఁడును, ఈమల్లనకేంద్రుఁడును ఒక్కఁడేయయియుండిన నుండవచ్చును. లేదా ఆమల్లన

కీమల్లనపుత్రుఁడో, మనుమఁడోయయి యుండవచ్చును. ఈ మల్ల నరేంద్రుఁ డెవ్వఁడో తెలిసినచో కవికాలము తెలియుటకవకాశము కలుగును. కాని యింతవఱకు నట్టియవకాశము నాకులభింపలేదు. అందుచే నీతనికాలమును మఱియొకమార్గమునఁ దెలిసికొనుటకై ప్రయత్నింపవలసియున్నది. ఇందులకు రెండాధారములున్నవి మొదటిది పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరన్న నీక్రిందిపద్యములో నుతించియుండుట

చ. అనఘు హుళక్కి భాస్కరు మహామతిఁ బిల్లలమఱ్ఱి వీరరా
జును ఘను నాగరాజుఁ గవిసోమునిఁ దిక్కనసోమయాజిఁ గే
తనకవి రంగనాథు నుచితజ్ఞుని నెఱ్ఱన నాచిరాజు సో
మన సమరేశ్వరుం దలఁతు మత్కులచంద్రుల సత్కవీంద్రులన్.

రెండవది ఈకవికిఁ బెదతాతకుమారులైన బాచిరాజు సింగనలు అనపోతనాయని కుమారుఁడైన కుమారసింగమనాయనియొద్దమంత్రులుగా నున్నారని యీక్రిందిపద్యములోఁ జెప్పియుండుట.

క. ఘను లగజులకు నీడై
వనములుఁ గ్రతువులును కృతులు వడినిల్పిరి బా
చనయును సింగనయును దగి
రనపోతకుమారసింగయకు మంత్రు లనన్.

పినవీరనకవికాలము క్రీ. శ. ౧౪౩౦-౧౪౯౦ అని పినవీరన చారిత్రమున వ్రాసియుంటిని. దీనినిబట్టి యీగోపరాజకవికాలము దీనికిదరువాతగాని లేదాఅధమ మాకాలముగాని యైయుండవలయును. కాని యంతకుఁబూర్వము మాత్రముకారాదు. ఇఁక బాచనసింగనలను బట్టి కాలనిర్ణయమును జేసి చూతము. వీరు గోపరాజుకవికిఁ బెదతాత కుమారులు. కావున నలువది సంవత్సరములు గోపరాజుకంటెఁ బెద్దవారుగ నుందురు. వీరుమంత్రులుగనున్న అనపోతకుమార సింగయ ప్రభువెవ్వరోకనుగొందము. శ్రీనాథకవిచరిత్రమున (5 వ సంపుటము) వీరివంశవృక్షము నిచ్చి వారికాలమును శాసన సాహాయ్యమున నిర

యించియుంటిని. సింగయప్రభునామధారులిరువురున్నారు. వారిరువురకును కుమారశబ్దముకలదు. ఇరువురును అనపోతనాయని కుమారులే. అందు మొదటిసింగమప్రభువు రసార్ణవసుధాకరాదిగ్రంథకర్తయైమహాపండితుఁడని ప్రఖ్యాతిగాంచియుండెను. ఇతనికాలము క్రీ.శ. ౧౩౪౫-౧౪౧౫ ఇతనికడ మంత్రులుగా బాచనసింగనలుండిరేని గోపరాజకవి పినవీరనను నుతించుట పొసఁగదు. కొండవసింగయ ప్రభుకాలము క్రీ. శ. ౧౪౦౦-౧౪౬౦ బాచనసింగన లితని మంత్రులందుమేని, వారును ౧౪౦౦ ప్రాంతమునఁ జన్మించి యాతనికడ నుండిరనియు, గోపరాజకవి క్రీ. శ ౧౪౩౦ ప్రాంతమున జన్మించి పినవీరనతోసమకాలికుఁడై యాతనిని నుతించియుండెననియు, నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును. కావున నితనికాలము క్రీ శ ౧౪౩౦-౧౪౬౦ అగుచున్నది. అనగాఁ బమ్మెరపోతనామాత్యునికంటె నించుకపూర్వుఁడగుచున్నాఁడు. అయిన నిందులకొక్క ప్రతిబంధకము గన్పించుచున్నది. దానినిగూర్చి యాలోచింతము.

వెలనాఁటి పృథ్వీశ్వరునివద్ద మంత్రిగనున్న వెన్నయామాత్యుఁడు క్రీ. శ. ౧౧౮౦-౧౨౩౦ నడుమనున్నవాఁడు. వెన్నయామాత్యునకును గోపరాజకవికిని నడుమ నంతరములు, అయిదును. సంవత్సరములు ౨౦౦ ను నగుచున్నవి. అయినచో నంతరమునకు వ్యవధి ౪౦ సంవత్సరములని తేలినది. సామాన్యనియమము ననుసరించి ౩౦-౩౩ కావలసియుండఁగా ౪౦ వత్సరములనుట విరుద్ధము కాదు గాని సామాన్యధర్మమును మించినదని యొప్పుకొనక తప్పదు. కాని వెన్నయామాత్యునకు అమరేశ్వరమంత్రి పౌత్రుఁడని కవిచెప్పియున్నాఁడు. అతఁడు కేవలపౌత్రుఁడుగాక ప్రపౌత్రుఁడో ప్రప్రపౌత్రుఁడో నై యుండవచ్చును. గోపరాజకవి వెన్నయకు కొన్నితరములు గడచినవాఁడైనను గద్యలోఁ దాను వెన్నయామాత్యునకుఁ బౌత్రుఁడనని చెప్పుకొనియుండుటచే నమరేశ్వర మంత్రికిని వెన్నయామాత్యునకును ౧-౨తరములు గడచినను బౌత్రుఁడనియే వ్రాసి

నాఁడని మనము తలంచుటలోఁ దప్పులేదనుకొనినచోఁ బైనిజెప్పిన వ్యత్యాసమునకుఁ దావులేక యీ కాలము సరియైనదే యగును.

భోజమహారాజు కాలమున నొకబ్రాహ్మణుఁడు తనపొలమున జొన్నసస్యమును వేసికొని యా వెన్నులను బక్షులు దినిపోకుండుటకై యాచేనినడుమ నొకమంచె వేసికొని దానిపై కెక్కియున్నపుడా దారిని బోవువారిని "వలసినచో నీ వెన్నులను గోసికొనిపొండు" యనిచెప్పుచుండెడివాఁడు. క్రిందికిదిగినప్పుడెవ్వరైన వెన్నులను గోసికొనిపోవుచున్నచో "యిదియేమి యన్యాయము! వెన్నులనిట్లు గోసికొని పోవచ్చునా!" యని కొట్టవెట్టుచుండువాఁడు. అదిచూచిన వారా బ్రాహ్మణుఁడు వెఱ్ఱివాఁడని దలచుచుండిరి. ఒకనాఁడు భోజమహారాజామార్గమునఁ బల్లకిపై నేఁగుచు నా బ్రాహ్మణుని విచిత్రచర్యలను గాంచి, పల్లకినిదిగి యామంచెపై కెక్కెను. అప్పుడాతనిహృదయమున నీశరీరమశాశ్వతమనియుఁ బరోపకారమే పరమధర్మమనియుఁ దనధనమును సర్వస్వమును బరులకు దానమీయవలయు ననియుఁ దోచెను. క్రిందకు దిగునప్పటికా యూహలన్నియుఁబోయి పూర్వపు రీతిగనే యుండెను. అప్పుడా మహారాజా మార్పునకుఁ గారణమా స్థలమహాత్మ్యమనియెంచి యా బ్రాహ్మణుని యభీష్టానుసారముగా నా పంటకుఁ దగినద్రవ్యమిచ్చి, యాభూమిని ద్రవ్వింపఁగా నడుగున రత్నపాంచాలికా సహితమైన స్వర్ణసింహాసనము గాన్పించెను. దానినిదన యాస్థానమునకుఁ దెప్పించి పూజించి సుముహూర్తమున దానిన ధిరోహింప యత్నింపఁగా బ్రథమ సోపానమునందున్న బొమ్మ "మహారాజా! ఈసింహాసనము విక్రమార్కునకు దేవేంద్రునిచే నీయఁబడినది విక్రమార్కునకుఁ గల సాహసౌదార్య విక్రమాదిగుణంబులు నీకుండినఁ గాని నీకీసింహాసన మధిరోహింపఁదగదు. ఆతని సద్గుణములను వినుమని విక్రమార్కుఁ డొనర్చిన సాహసాది గుణములను దెలుపు కథయొకటి చెప్పుచుండగాఁ ముహూ

ర్తము దాఁటిపోయెను. ఆసింహాసనమునకు ముప్పదిరెండు సోపానములున్నవి. ప్రతిసోపానమున నొక్కొకబొమ్మయుండి యొక్కొకకథఁ జెప్పుచు రాజు నాసింహాసనమెక్కకుండఁ జేయుచుండెను. భోజరాజు సింహాసన మెక్కలేక, శివునందుపైఁ బ్రతిష్ఠించి పూజించుచుండెను.

తొల్లి పార్వతికిఁ జెలికత్తెలుగానుండి యుద్యానవనవిహారము సేయుచు శివునింగలయ వాంఛించుటచేఁ బార్వతిచే బంగారపుబొమ్మలుగా నుండునట్లు శపింపఁబడి యాసింహాసనమున నారీతిగాఁ బాంచాలికారూపముననున్న యాస్త్రీలు శాపాంతమునొంది దివ్యస్త్రీరూపధారిణులై యెప్పటియట్ల పార్వతిని గొలువ నేఁగిరి.

ఆవిక్రమార్కునికథలనే యిందుఁజెప్పితినని కవి యీక్రింది పద్యములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

క. అప్పరమేశ్వరు కరుణం
గుప్పలుగొను విక్రమార్కగుణములకొఱకై
చెప్పెద రసభావంబులు
ముప్పిరిగొనునట్లు కథలు ముప్పదిరెండున్.

శా. చిత్రఖ్యాతివితీర్ణివిక్రమనిధి శ్రీవిక్రమాదిత్యచా
రిత్రఖ్యాపన శాసనంబులకు భూరిస్తంభసంభారమై
ధాత్రీపాలురుఁ గావ్యవేదులును మోదం బంద సింహాస
ద్వాత్రింశత్కథల నుణంబులుగఁగావ్యం బొప్పుగాఁజెప్పెదన్.

ఇతఁడాశ్వాసాంతగద్యలలో. వెన్నయామాత్య పౌత్రుఁడనని యీక్రిందివిధముగా వ్రాసికొనియున్నాఁడు. కాని పౌత్రశబ్దమున కావంశమువాఁడను నర్థమును గ్రహింపవలసియున్నది.

"ఇది రాయగజగంధవారణ వైరిమండలికభేకఫణీంద్రవీరఘోట్టవిభాళాది బిరుదప్రకటచారిత్రకళింగదేశనిర్ధూమధామ త్యాగనాగార్జున కర్ణాటద్రవిళాంధ్ర మహారాష్ట్రభూపాలరూపనూపుర సుందరచర

ణారవింద సనదప్రోలిపురవరాధీశ్వర వెలనాఁటిపృథ్వీశ్వర రాజ్యసముద్ధరణ శ్రీకొఱవి వెన్నయామాత్యపౌత్ర హారితసగోత్రపవిత్ర సకలసుకవి మిత్ర కసవరాజతనూజ గోపరాజవిరచితంబైన 'సింహాసనద్వాత్రింశిక' యను కావ్యంబు "

ఇతఁడు సంస్కృతాంధ్రకవిత్వమున కుండు భేదమును దెల్పుచు నాంధ్రకవిత్వ మెట్లుండవలయునో చెప్పి తదనుగుణముగా నీగ్రంథము రచించియున్నాఁడు.

చ. తెనుఁగునఁ దేటగాఁ గథలుదెల్పినఁగావ్యముఁబొందు లేదు. మె
త్తన పస చాలదండ్రు విశదంబుగ సంస్కృతశబ్దమూఁదఁ జె
ప్పిన నవి దర్భముండ్లనుచుఁ బెట్టరువీనులఁ గావునన్ రుచుల్
దనరఁదెనుంగు దేశియును దద్భవముం గలయంగఁ జెప్పెదన్.

ఉ. ఈసరసోక్తి కావ్య మొకఁడిమ్ముల సంస్కృతభాషనచ్చగాఁ
జేసిన నట్లవీఁడు మరి చేయుట యేటిదియంచుఁ జెప్పగాఁ
జేసి యనాదరం బురక చేయకుఁడీ విలుకాఁడు తూఁటగా
నేసిన నందెపాఱ మఱియేసినవానిద సూటిగావునన్.

చ. తెలుఁగునకెల్లఁ దల్లియగుఁ దెల్లసుసంస్కృతభాషయందులోఁ
బలుకు లెఱుంగుచోఁ బదవిభాగము నన్వయమర్థమంచు నీ
మలకలకంటె నందు లసమర్థము దేట తెనుంగయొప్ప నా
కొలఁదిప్రియంబుగాదె చెఱకుల్దినుకంటె రసంబు గ్రోలినన్.

వేములవాడ భీమకవి కవిత్వమునం దీకవి కెక్కువయభిమానమున్నట్లు గన్పట్టుచున్నది. ఆతనిని బ్రత్యేక మొకపద్యమున నుతించుటయే గాక కవిత్వమునఁ దప్పులువట్టునట్టి కుబుద్ధుల స్వభావమును దెల్పు సందర్భమునఁగూడ భీమకవినే స్మరించి యున్నాఁడు.

క. వేములవాడకవిచిహ్నె
వేములవాడం జరించు వేములవాడం

దా మెఱసినభీముని నుత
భీముని బలభీమువిమతభీముని దలంతున్.

ఉ. భీమనపద్య మన్నఁ గడుఁబ్రీతివహించుచు మేలుమేలు నా
నే మిది చెప్పినార మన నిక్కమె ప్రాసముఁగూర్చినాఁడ వా
నేమిది కాదు దీనివడికిక్కడి కర్థమిదెట్టి వీగణం
బేమనిపెట్టినాఁ డనవియెగ్గుట పట్టుఁగుబుద్ధి పెద్దలన్.

ఈగ్రంథమున రెండువిశేషములున్నవి. కథాసందర్భమునఁ జెప్పఁబడిన నీతినిబోధించు పద్యముల నేర్చి కూర్చినచో నదియొక నీతిబోధక గ్రంథమగును. ఆపద్యములలోఁ గథతో సంబంధించిన వాక్యములుండవు. చక్కనియుపమానములతో నాపద్యములు హృదయానందకరములై యలరారుచుండును. రెండవది జ్యోతిషము, సాముద్రికము, ఛందస్సు, అలంకారము మొదలగు శాస్త్రవిషయములను సందర్భానుసారముగా నాయాకథపట్టుల నవకాశముగల్పించుకొని తెలిపియున్నాఁడు. ఇతని కవిత్వము రసవంతమై మృదుమధుర పదములతో హృదయంగమముగా నున్నది. ఈగ్రంథము, హరిహరులకుఁ గృతి యీఁబడినది. ఆరూపమును గవి యీక్రిందిపద్యములో వర్ణించియున్నాఁడు.

సీ. పాఁపపెండెముగాక పసిడియందియయును
నడుగుదామరలపై నమరువాఁడు
పెద్దమెకముతోలు నిద్దంపుఁబట్టును
మొలదిండుగాఁ గట్టి మురియువాఁడు
ఎముకపూసలును ముత్యములు జేరులు గాఁగ
నక్కునఁదాల్చి పెంపెక్కువాఁడు
పునుకయుఁ బెనుగుల్లయును గేలుదమ్ముల
నంచలమాడ్కిఁ బాటించువాఁడు
సగముపోడవువఁ దెల్పు నా సగము నల్పు
నయ్యు మెడ నొక్కవన్నియ యగుచు మేను

తెనయు ముక్కంటియును వెన్నుఁడును ననంగ
బొల్చు నావేల్పు కబ్బంబుఁ బ్రోచుఁగాత.

ఈకవి షష్ఠ్యంతములను వ్రాయలేదు. వెదకిచూచినఁ గాని దొరకని వ్యాకరణదోషంబు లతిస్వల్పముగా నిందున్నను నవి లెక్క సేయఁ దగినవి కావు ఈవిషయమునఁ గవియిట్లు చెప్పి యున్నాఁడు.

ఉ. ఆదరణంబు లేక చెడనాడిన బాణమయూరకాళిదా
సాదులకైనఁ దప్పుగల దన్యుల కేమని చెప్ప వీనితో
నేదియుఁగాదు పొమ్మనక యిందులచంద మెఱింగి తప్పినం
గా దని తీర్చి యొప్పుగని కైకొని మెత్తురుగాక సత్కవుల్.

ఇతని కవిత్వశైలి తెలియుటకై పండ్రెండాశ్వాసములనుండియుఁ బండ్రెండుపద్యముల నిక్రిందఁ బొందుపఱుచుచున్నాఁడను.

ఉ. మంత్రములేని సంధ్యయును మానములేని తపంబు వేదవి
త్తంత్రములేని యాగముఁ బదజ్ఞత లేనికవిత్వము న్సదా
తంత్రులులేని వీణయును దానకరాగము లేనిగీతమున్
మంత్రులులేనిరాజ్యము సమానములిన్నియు వ్యర్థకార్యముల్
౧ ఆ.

ఉ. ఉల్లసితక్షమాభరణుఁ డుజ్జయినీపతిఁబోలవచ్చునే
యెల్లముఖంబుల న్విష మనేకవిధంబుల నొల్కుచుండఁగా
నుల్లమువ్రయ్య బుస్సనుచు నూరక మ్రోగెడి పాముతోడి పొ
త్తొల్లక తద్భుజాగ్రమున నుర్వి సుఖస్థితినుండు నెప్పుడున్. ౨ ఆ.

ఉ. కాంతుఁడువోలె పోలి యలకంబులుఁ బయ్యెద లొత్తుచున్వన,
శ్రాంతులు దీర్చుచున్మగులఁ జల్లనివాసన నావనస్థలో
పాంతనిదాఘవారికణహారి విహారి యనంగ నింతుల
న్సంతస మందఁజేయుచు వసంతసమీరుఁడు వీచెనయ్యెడన్. ౩ ఆ.

శా. సత్యాలంకృతభాషణాభరణుఁ డుత్సాహప్రశస్తోదయుం
డత్యాసన్నహితోపభోగ్యవిభవాయత్తాధికప్రాభవ
ప్రత్యాదిష్టసురేశ్వరుండు నయసంపన్నిత్యుఁ డావిక్రమా
దిత్యుం డుజ్జయినీపురిం బరఁగె నాదిత్యప్రభావుం డనన్. ౪ ఆ.

ఉ. మేరువు సంచలించిన సమీరుఁడు నిల్చిన భూమి గ్రుంగిన
దారక లెల్ల డుల్లిన సుధాకరుఁ డగ్నికణంబు లొల్కిన
న్వారిధులింకిన న్నభము వ్రాలిన భానుఁడు చల్లనైన నం
భోరుహసూతిదప్పినను బొంకఁడు నే మునుపాడి క్రమ్మఱన్ ౫ ఆ.

ఉ. కాముని గాల్చి బూడిదను గంధముగాఁ గొని యొద్దు నెక్కుచుం
బాములు దోలు నెమ్ములు గపాలములుం దనమేనిసొమ్ముగాఁ
గాములఁగూడి యాడుచును గాడు గృహంబుగానున్నవాఁడు గం
గామృతమా దలం జిలికినంత సదాశివుఁ డయ్యె నెల్లెడన్. ౬ ఆ.

ఉ. ఇంతులమానభంగము మహీరుహపంక్తుల దర్పయూల మ
త్యంతమహోత్సవంబుల విహారము జాణలభోగభాగ్యమా
కంతునిప్రాపు కోకిలశుకంబులవాచవిపంచిటనాఁ బ్రజల్
సంతస మొంద నంతట వసంతము వచ్చె వనాంతభూమికిన్ ౭ ఆ

శా. ధర్మం బెల్లెడఁ జెల్లునా! ద్విజులవిద్యాగోష్ఠి రాజిల్లునా!
దుర్మార్గంబులడంగునా? ప్రజలు సంతోషింతురా? సత్క్రియా
మర్మంబేర్పడ జన్నముల్ జరుగునా? మర్యాదవర్తిల్లునా
నిర్మూలంబుగ శత్రులంగెడపుదా? నీలక్ష్మిసొంపెక్కఁగాన్: ౮ ఆ

మ. అలసత్వంబునఁ బొద్దుపుచ్చక నిరాహారుండనై కంచిలోఁ
బలఁ గామాక్షి గుఱించి యుగ్రతపమే బండెండు సంవత్సరం
బులు సేయంగఁ బ్రసన్నగాదు పిదపన్ భూపాల నాయాత్మలోఁ
గలగంబాఱుచు దేనిదూఱుచును భిక్షావృత్తిమై వచ్చితిన్ ౯ ఆ.

మ. అకటా! పేరును బెంపు సొంపు నతిరమ్యాకారముం గల్గువా
నికి నేనిచ్చెద నంచు గారవముతో నిన్నుంప నీవిట్లు వం

శశికళంకం బొనరించి తీవు మొదలెంచం గోర వీచుచుండివా
నికి మోహించితి మాకుఁ జిచ్చిడితివో నీవేలమేమేటికిన్. ౧౦౮౦

చ. పనిచినఁబోయి రాఁ డొకఁడు పంచినదానొరుఁబాచు నొక్కరుం
డను విది గాదటంచు నెదురాడు నొకం డొకఁ డొంటిఁబోవ రా
దను నొకఁ డప్పు లోగినను నాపనిగా దనునొక్కరుండు పో
మ్మనఁగ జలించునొక్కఁడుజనాధిపయేమ్వురు: గష్ట సేవకుల్ ౧౧౮

శా. ఆసౌధాంతరసీమ రత్నమయపర్యంకబుపై నుండి త
ద్దాసీలోకకృతోపచారుఁ డగుచుం దాంబూలపుష్పాదులు
ల్లాసం బొంది చెలంగి కైకొనుచు చాలన్నిగ్గు దేఱం బరీ
హాసోక్తింబరికించి రాకొమరుఁ డేకాంతంబునం బ్రౌఢయై ౧౨ ఆ.

కవిత్వవిషయమునఁ బమ్మెరపోతనామాత్యునకును నీగోపరాజ కవికిని బోలికలున్నవి అయిన నంతమాత్రమున వీరిలో నెవరును ఒకరినొకరు ననుకరించిరని చెప్పలేము. వీరిరువురును దాదాపుసమకాలికులు పోతనకంటె గోపరాజకవియే యించుకపూర్వుఁడనవొప్పును.

పద్యారంభముననే క్రియాపదమును జెప్పి పిమ్మట యంత్యయనిమములలో వస్తువర్ణమును గావించి పద్యాంతమున వస్తునిర్దేశమును జేయుట పోతనకవిత్వలక్షణములలోనొకటి. ఇట్టిపద్యములు భాగవతములోఁ దఱుచుగాఁ గాన్పించుచుండును. అట్టివిందును జూపట్టుచున్నవి.

ఉదాహరణమునకై రెండుపద్యముల నిచ్చెదను.

మహాస్రగ్ధర. కనియె న్బ్రూభృత్రిజిష్ణున్ ఘనదురిమహాఖండనా
విర్భవిష్ణున్.
వనమాలాలంకరిష్ణున్ నిజవనవిహారద్వల్లవీకేళితృష్ణున్
దనుజేంద్రశ్రీసహిష్ణుం దరిళమణిమయద్వారకాబద్ధధృష్ణున్
దినకృత్కన్యావరిష్ణున్ ద్విజపతిగతివర్ధిష్ణు గోపాలకృష్ణున్.
౪ ఆ ౨౦

ఉ. పణ్యపథంబు భంగి భయభంగము నొందక చొచ్చె దండకా
రణ్యము శైలగర్భిత హిరణ్యము తాపసచిత్తనిత్య కా
రుణ్యము గంధబంధురసరోజ రజోవనరాజలక్ష్మణా
గణ్యము పత్రపుష్ప ఫలగణ్యముఁ బుణ్యజనానుగుణ్యమున్

ఇట్టి వనేకములిందున్నవి. ౫ ఆ ౫౩.

అంత్యనియమములను బాటించుచుఁ బద్యములను రచించుట పోతనకవిత్వ లక్షణములలో రెండవది. అట్టిపద్యములను రెండింటిని మచ్చునకీకవిత్వగ్రంథమునుండి యిందుదాహరించెదను.

క. అతఁడు త్ర్యంబకశిఖరో
ద్భూతను విఖ్యాతఁ బరమపూతఁ ద్రిలోకీ
మాత మహాపాతకసం
ఘాతవిఘాతాను యాతఁ గనియెన్ గంగన్. ౧ ఆ ౧౬౦

ఉ. వాహముఁ దోలిరాజకులవర్యుఁడు చేరెఁ గృపోల్లసన్మృగ
ద్రోహము నిత్యపీవరసదోహ సంజనితాంజనాద్రి సం
దేహము సత్యదగ్రిఘనదేహము నుద్ధతకాననాంబుధి
గ్రాహము సర్వభీతికర గర్వనిరావాము నవ్వరాహమున్.

౧ ఆ ౩౫

యతిస్థానమును బాదాంతమును బదమధ్యమం దుండకఁ డ పదాంతముననుండునట్లు పద్యములను రచించుచుండుట పోతన కవితలో మూఁడవలక్షణము. అట్టివి గోపరాజుకవితయందున్నవి.

పోతనకవిత్వపుఁబోలికగలపద్యము లీగ్రంథమునఁగొన్నికలవు. ఒక్కయుదాహరణ మిచ్చెదను.

మ. నిరయంబైన నిబంధమైన ధరణీనిర్మూలనంబైన దు
ర్మరణంబైనఁ గులాంతమైన నిజమున్ రానిమ్ము కానిమ్ము పో

హరియైనన్ హరుఁడైన నీరజభవుం డభ్యాగతుండైన నే
దిరుగన్ నేరదు నాదుజిహ్వ వినుమా ధీవర్య వేయేటికిన్.

భాగవతము ౮-౫౭౭.

ఉ. మేరువు సంచలించిన సమీరుఁడు నిల్చిన భూమి గ్రుంగినన్
దారకలెల్లడుల్లిన సుధాకరుఁ డగ్నికణంబు లొల్కినన్
న్వారిధులింకిన న్నభము వ్రీలిన భానుఁడు చల్లనైన నం
భోరుహసూతి దప్పినను బొంకుదునే మునుపాడి క్రమ్మఱన్.

సిం. ౫ ఆ, ౧౯౯

83. బమ్మెర పోతనామాత్యుఁడు

పరమభక్తాగ్రేసరుఁడైన యిమ్మహాకవి భాగవత పురాణము నాంధ్రీకరించి శ్రీరామచంద్రున కంకితముచేసెను. ఇతఁడు నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. ఆపస్తంబసూత్రుఁడు. కౌండిన్యగోత్రుఁడు. కేసయ లక్కమాంబలకుఁ బుత్రుఁడు. ఎల్లనకును మాచమకును పౌత్రుఁడు. ఈకవితనవంశము నీక్రిందిపద్యములో భాగవతమునవర్ణించియున్నాఁడు.

—: ఇతనివంశ వర్ణనము :—

సీ. కౌండిన్యగోత్ర సంకలితుఁడాపస్తంబ
సూత్రుఁడు పుణ్యుండు సుభగుఁడైన
భీమనమంత్రికిఁ బ్రియపుత్రుఁ డన్నయ
కలకంఠి తద్భార్య గౌరమాంబ
కనులాప్తవరమునఁ గనియె సోమనమంత్రి
వల్లభ మల్లమ వారితనయుఁ
డెల్లన యతనికి నిల్లాలు మాచమ
వారిపుత్రుఁడు వంశవర్ధనుండు

ఆ. లలితమూర్తి బహుకళానిధి కేసన
దానమాన నీతిధనుఁడు ఘనుఁడు
దనకు లక్కమాంబ ధర్మగేహిని గాఁగ
మనియె శైవశాస్త్రమతముఁ గనియె

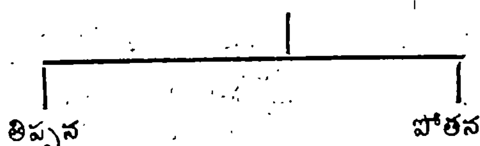
క. నడవదు నిలయము వెలువడి
తడవదు పరపురుషుగుణము దన పతినుడువుం
గడవదు వితరణకరుణల
విడువదు లక్కాంబ విబుధవిసరము వొగడన్.

ఉ. మానినులీడుగారు బహుమానని వారిత దీనమానస
గ్లానికి దానధర్మమతి గౌరవమంజులతాగభీరదా
స్థానికి ముద్దుసానికి సదాశివపాద యుగార్చనానుకం
పానయ వాగ్భవానికిని బమ్మెరకేసయ లక్కసానికిన్.

క. ఆమానినికిం బుట్టితి
మేమిరువుర మగ్రజాతుఁ డీశ్వరసేవా
కాముఁడు తిప్పన పోతన
నామవ్యక్తుండ సాధునయ యుక్తుండన్.

ఈపద్యములనుబట్టి పోతనామాత్యుని వంశవృక్షము నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

బమ్మెర భీమన
|
అన్నయ=గౌరమాంబ
|
సోమనమంత్రి=మల్లమ
|
ఎల్లన=మాచమ
|
కేసన=లక్కమ

ఇతఁడే ఆంధ్రభాగవతకర్త.

పై పద్యములోఁ దనతండ్రిని "శైవశాస్త్రమతముఁ గనియె" అని చెప్పియుండుటచేఁ బోతనామాత్యుని పితామహప్రపితామహాదులు శైవులుగారనియుఁ దండ్రియే శైవమతమును గైకొనెననియు, నాతని ననుసరించి యాతనిసతీమణియు" సదాశివపాదయుగార్చనానుకంపాన యయ్యెననియు నాదంపతులకుఁ బెద్దకుమారుఁడైన తిప్పనకూడ "నీశ్వర సేవాకాముఁడయ్యెననియు స్పష్టమగుచున్నది. తల్లిదండ్రుల ననుసరించి, చిన్నతనమునఁ బోతనామాత్యుఁడు శైవారాధవతత్పరుఁడైనట్లు భాగవతకృత్యాదియందలి యీక్రింద గనుపరచిన వచనములో "మహేశ్వరధ్యానంబుచేసి" యనుమాటలనుబట్టి కన్పట్టుచున్నను, బిమ్మటఁ గేవలశైవుఁడుగా నుండక శివకేశవులయందు సమానబుద్ధికలవాఁడైనట్లు, పోతన శ్రీరామ మంత్రోపాసకుఁడగుటం బట్టియు, భాగవతమును శ్రీరామచంద్రునకంకిత మొసంగుటనుబట్టియు విస్పష్టమగుచున్నది.

—: భా గ వ త కృ త్యా ది :—

భాగవతాంధ్రీకరణ మొనర్పుమని శ్రీరామచంద్రమూర్తిదన కాజ్ఞయొసంగెననియు, నట్టియుత్తమ గ్రంథరచనావకాశమదృష్ట వశమువలనఁ దనకులభించెననియు నాయుత్తమకావ్యమునుపూర్తిచేసి ముక్తినందెదననియు నీక్రింది గద్యపద్యములలోఁ గవి చెప్పుకొని యున్నాఁడు. ఈకవిచారిత్రమున వివాదగ్రస్తములగు విషయములు గొన్నియుండుటచేతను, వానిని విమర్శించుటకుఁ గృత్యాదిని కవి చెప్పిన యంశము లవసరమగునను తలంపునను, గ్రంథవిస్తరభీతి

యున్నను నాగద్యపద్యముల నన్నింటి నీక్రింద నుదాహరించు చున్నాఁడను.

వ. అని యిష్టదేవతలం జింతించి దినకరకుమారప్రముఖులందలంచి, ప్రథమకవితావిరచన విద్యావిలాసాతిరేకి వాల్మీకినుతియించి హయగ్రీవ దనుజకరపరిమిళిత నిగమనివహ విభాగనిర్ణయ నిపుణతాసల్లాసునకు వ్యాసునకు మ్రొక్కి శ్రీమహాభాగవత కథాసుధారస ప్రయోగికి శుకయోగికి నమస్కరించి మృదుమధురవచన వర్గపల్లవిత స్థాణునకున్ బాణునకుం బ్రణమిల్లి కతిపయశ్లోక సమ్మోదిత సూరు మయూరు నభినందించి మహాకావ్యకరణ కళావిలాసుం గాళిదాసుం గొనియాడి కవికమలరవిన్ భారవిం బొగడి విదళితాఘునూఘు వినుతించియాంధ్రకవితాగౌరవజన మనోహారి నన్నయసూరిం గైవారంబుసేసి హరిహరచరణారవిందవందనాభిలాషిం దిక్కమనీషిన్ భూషించి మరియు నితరపూర్వ కవి జనసంభావనంబు గావించి వర్తమానకవులకుం బ్రియంబు వలికి భావికవుల బహూకరించియుభయకావ్యకరణదక్షుండనై.

[ఉ. ఇమ్మనుజేశ్వరాధములకిచ్చి పురంబులు వాహనంబులుఁ
సొమ్ములుఁ గొన్నిపుచ్చుకొని సొక్కి శరీరము వాసి కాలుచే
సమ్మెట ప్రేటులం బడక సమ్మతితో హరికిచ్చి చెప్పె నీ
బమ్మెర పోతరాజొకఁడు భాగవతంబు జగద్ధితంబుగన్

తే. చేతులారంగ శివునిఁబూజింప డేని
నోరునొవ్వంగ హరికీర్తి నుడువఁడేని
దయయు సత్యంబు లోనుగాఁ దలఁపఁడేనిఁ
గలుగనేటికిఁ దల్లులకడుపుఁజేటు]

వ. అని మఱియు మదీయపూర్వజన్మ సహస్రసంచితతపఃఫలంబున శ్రీమన్నారాయణ కథాప్రపంచ విరచనాకుతూహలుండనై

యొక్క రాకానిశాకాలంబున సోమోపరాగంబు రాకం గని సజ్జనానుమతంబున నభ్రంకషశుభ్రసముత్తుంగభంగ యగుగంగకుం జని క్రుంకులిడి వెడలి మహనీయ మంజులపులినతలమంటపమధ్యంబున మహేశ్వరధ్యానంబు సేసి కించిదున్మీలిత లోచనుండనై యున్న యెడ.

సీ. మెఱుఁగు చెంగటనున్న మేఘంబు కైవడి
    నువిద చెంగటనుండ నొప్పువాఁడు
చంద్రమండల సుధాసారంబు పోలిక
    ముఖమునఁ జిరునవ్వు మొలచువాఁడు
వల్లీయుతతమాల వసుమతీజము భంగి
    బలువిల్లు మూపునఁ బరగువాఁడు
నీలనగాగ్ర సన్నిహితభానునిభంగి
    ఘనకిరీటము దలఁ గలుగువాఁడు
ఆ. పుండరీకయుగముఁ బోలు కన్నులవాఁడు
వెడఁదయురమువాఁడు విపులభద్ర
మూర్తివాఁడు రాజముఖ్యుఁ డొక్కరుఁడు నా
కన్నుఁగవకు నెదురఁ గానఁబడియె.

వ. ఏను నా రాజశేఖరుం దేఱిచూచి భాషింపయత్నంబు సేయు నెడ నతండు దా రామభద్రుండ మన్నామాంకితంబుగా శ్రీమహాభాగవతంబుఁ దెనుఁగు సేయుము. నీకు భవబంధంబులు దెగునని యానతిచ్చి తిరోహితుండయిన సమున్మీలితనయనుండనై వెఱఁగుపడి చిత్తంబున.

క. పలికెడిది భాగవతమఁట
పలికించు విభుండు రామభద్రుం డట నేఁ
బలికిన భవహర మగునఁట
పలికెద వేఱొండుగాథ పలుకఁగనేలా.

ఆ. భాగవతము దెలిసి పలుకుట చిత్రంబు
శూలికైనఁ దమ్మిచూలికైన
విబుధజనులవలన విన్నంత గన్నంత
దెలియవచ్చినంత తేటపఱతు.

క. కొందఱకుఁ దెనుఁగు గుణమగుఁ
గొందఱకును సంస్కృతంబు గుణమగు రెండుం
గొందఱకు గుణములగు నే
నందఱ మెప్పింతుఁ గృతుల నయ్యైయెడలన్.

మ. ఒనరన్ నన్నయతిక్కనాదికవు లీయుర్విం బురాణావళుల్
తెనుఁగుం జేయుచు మత్పురాకృత శుభాధిక్యంబు దానెట్టిదో
తెనుఁగుం జేయరు మున్ను భాగవతమున్ దీనిం దెనింగించి నా
జననంబున్ సఫలంబుఁ జేసెదఁ బునర్జన్మంబు లేకుండగన్.

మ. లలితస్కంధము కృష్ణమూలము శుకాలాపాభిరామంబు మం
జులతాశోభితమున్ సువర్ణసుమనస్సుజ్ఞేయమున్ సుందరో
జ్జ్వలవృత్తంబు మహాఫలంబు విమలవ్యాసాలవాలంబు నై
వెలయున్ భాగవతాఖ్యకల్పతరు వుర్విన్ సద్ద్విజశ్రేయమై.

వ. ఇట్లుభాసిల్లెడు శ్రీమహాభాగవతపురాణ పారిజాత పాదపసమా
శ్రయంబునను హరికరుణా విశేషంబునను కృతార్థత్వంబుసిద్ధించె
నని బుద్ధినెఱింగి లేచిమరలి కొన్నిదినంబులకు నేకశిలానగరంబు
నకుం జనియందు గురువృద్ధబుధబంధుజనానుజ్ఞాతుండనై ... ...

—: భాగవత కృత్యాదియందలి ప్రక్షిప్తభాగములు :—

ఈగద్యపద్యములలో [ ] గుర్తులమధ్యభాగముప్రక్షిప్తమని నాయభిప్రాయము. ఈపద్యములు రెండునచ్చటనుండవలసినవి కావు. ఉత్పలమాలలోని "హరికిచ్చిచెప్ప" అనుభూతక్రియతోఁ గూడిన వాక్యము లెవ్వరో వ్రాసి యీనడుమనిమిడ్చిరని చెప్పుటకుఁదగియు

న్నవి. ఈపద్యమునకుఁ బూర్వముననున్న వచనములో భాగవతరచనమునకుఁ బోతనపూనుకొనియున్నట్లు చెప్పియుండలేదు. ఆపద్యమునకుఁ గ్రిందనున్న వచనములో శ్రీరామచంద్రుఁడు స్వప్నమున గన్పడి భాగవతము నాంధ్రీకరించి తనకంకితము చేయుమని యాజ్ఞాపించినట్లు చెప్పియున్నాఁడు. అందుచేఁ బైనిజెప్పిన రెండుపద్యముల కితావునఁ బ్రసక్తిలేదు. కావున వీనిని బ్రక్షిప్తములుగా నెంచఁదగియున్నది. ఇవితీసివేసి చదివినను కథాసూత్రము తెగిపోలేదు. ఇంతేకాదు, ఆభాగము నచ్చటనుంచితిమేని స్వచ్ఛమైయున్నసూత్రమును దెంపి నడుమవేరొక రంగుగలసూత్రమును దెచ్చిముడివెట్టినట్లు గన్పట్టుచున్నది. "దక్షుండనై" "కుతూహలుండనై" "లోచనుండనై" అనుపదములనుంచి వ్రాయుచున్న యాతనికవితా ప్రవాహమునకీపద్యమడ్డుగానిలిచి యాప్రవాహమును సవ్యముగాఁబ్రవహింపకుండఁజేయుచున్నది కావున నివి ప్రక్షిప్తములనకతీరదు. పరమభక్తాగ్రగణ్యుఁడగు పోతనామాత్యుఁడు తనగ్రంథమును బరమేశ్వరార్పితము చేయుటయందెక్కువప్రీతి కలవాఁడై నరాంకితము చేయుటకిష్టపడకపోయినఁ బోవచ్చును గాని నరాంకితముచేసిన వారందఱుఁ బాపాత్ములనియు వారు నరకబాధలందుదురనియుఁ జెప్పుచు నాతఁడొకపద్యమునురచించి భాగవతమునఁ జేర్చినాఁడనిచెప్పుట సమంజసముగాఁ దోఁపదు. ఎందరుసంస్కృతకవులు, ఎందరాంధ్రకవులు దమకావ్యములను బ్రభువులకీయలేదు వారందరు పాపాత్ములనియుఁ గాలునిచే సమ్మెటపోటులం బడసిరనియు, బోతనామాత్యుఁడు తలంచెననుట సరికాదు. ఆతఁ డెన్నడు నట్టియూహను కలిగియుండఁడనియునాపద్యమాతనిరచనము కాదనియు నాయభిప్రాయము. కవులను బండితులను బురములిచ్చి మాన్యములిచ్చి సొమ్ములిచ్చి పోషించుట యొకవిధ్యుక్తమైన రాజధర్మమును వారిచేఁబోషింపబడుచు, విద్యాభివృద్ధిని భాషాభివృద్ధినిజేయుచుఁ దమకావ్యములయందు వారినుగ్గడించి వారికీర్తిని దమకీర్తిని శాశ్వతముగా నుండునట్లు చేయుటకవిధర్మము.

వారివారిధర్మముల నాచరించునప్పుడు వారుపాపులుకారు. కృతిని నరాంకితముచేయుట కన్యనమ్ముకొనుటవంటిది కాదాయని కొందఱన వచ్చును ఇదియట్టిదికాదు ఇదిభాషాపోషణ మొనర్చినందులకై తనకృతజ్ఞతను సూచించుటయగునుగాని విక్రయముకాఁజాలదు. పరాపేక్ష లేకుండ స్వతంత్రముగా జీవించుచుఁ దనకావ్యములను పరమేశ్వరార్పణముసేయుట సర్వోత్తమమనుమాట నిశ్చయము పోతనామాత్యుఁ డట్లే యొనర్చెను. అట్లని నరాంకితమొనర్చిన కావ్యకర్తలందఱును గాలునిచే పమ్మెటపోటులను దినెదరనుట ధర్మముకాదు. పోతనామాత్యుఁ డట్లనువాఁడుకాఁడనియు నాపద్యద్వయమాతఁడు రచించినది కాదనియు నేనూహించుచున్నాఁడను.

—: పోతనామాత్యుఁడు భాగవతము నెవరికిఁ గృతియిచ్చెను ? :—

పోతనామాత్యుఁడు భాగవతమును శ్రీరామచంద్రునకుఁ గృతి యిచ్చినట్లు కృత్యాదియందలి "మన్నామాంకితంబుగా శ్రీమహా భాగవతంబుఁ దెనుఁగు సేయుము" అనిపల్కిన శ్రీరామచంద్రుని వాక్యంబువలనను ౧ ౨. ౩. ౪ ౭. ౮ ౯. ౧౦ స్కంధముల యాద్యంత పద్యములవలనను స్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నది.

ఇప్పటిముద్రితప్రతిలో "శ్రీకైవల్యపదంబు ... నందాంగనా డింభకున్" అనుపద్యము మొట్టమొదటఁ గనుపట్టుచుండుటంబట్టియు, షష్ఠ్యంతములను పేరనాలుగుపద్యములు శ్రీకృష్ణపరముగానుండుటం బట్టియు కృత్యాద్యంతమునందుండి వానికిఁ బిమ్మట "సమర్పితంబుగా ... శ్రీమహాభాగవతపురాణంబునకు" అనివ్రాసియుండుటంబట్టియునీగ్రంథమును బోతనామాత్యుఁడు శ్రీకృష్ణునకుఁ గృతియిచ్చెనని కొందఱనుచున్నారు. కాని యందుసత్యములేదు. పోతన తానురచించిన ప్రతి స్కంధాదిని శ్రీరామచంద్రుని సంబోధించుచు నొకకందపద్యమును వ్రాసియున్నాఁడు. గ్రంథాదినిగూడ "శ్రీకంఠచాపఖండన ... రామనృపాలా" అనుపద్యమునో (ఇదిదశమస్కంధాదినున్నది) ఇట్టిదే

మఱియొకపద్యమునో వ్రాసియుండును. ముద్రాపకు లీపద్యమును ప్రార్థనాపద్యములలోఁ జేర్చివైచి శ్రీకృష్ణప్రార్థనమునందుండవలసిన సంబోధనము లేనిపద్యమును గ్రంథాదియందుఁ జేర్చినారు ఇట్లే యేసందర్భముననో పోతన శ్రీకృష్ణపరముగా షష్ఠీవిభక్తినుంచి రచించిన నాల్గుపద్యములను దెచ్చి షష్ఠ్యంతములుగాఁ జేర్చి శ్రీరామచంద్రునిపరమైన షష్ఠ్యంతములను దొలఁగించిరి. కావునపోతన భాగవతమును శ్రీరామచంద్రునికే యంకితమిచ్చెనని నిశ్చయింపవలయును

—: పోతనామాత్యుని నివాసము :—

పోతనామాత్యుని జన్మస్థానము నిజామురాష్ట్రమందలి వరంగల్లునకు సమీపముననున్న బమ్మెర యని కొందఱును గడపమండలమందలి యొంటిమిట్ట యనికొందఱును వాదించుచున్నారు. ఈవిషయమై పండితులలో వాదములు చెలరేగి కొంతకాలము పత్రికలలో వ్యాసరూపమునను గ్రంథరూపమునను చర్చలుజరిగినవి. సమయము వచ్చినప్పుడెల్లఁ గడపమండలపండితు లిప్పుడును నచ్చటచ్చట దమ వాదమును వెలిబుచ్చుచునేయున్నారు. ఆవివరముల నిచ్చట వ్రాయవలయుననినచో నీసంపుట మంతయు నిష్ప్రయోజకమైన యాచర్చతో నిండిపోవును. ఆవాదములన్నిటిని జదివిచూచినపిమ్మట పోతన జన్మస్థానము నిజామురాష్ట్రమందలి బమ్మెరయే యనియు, పోతనామాత్యుఁడు భాగవతకృత్యాదియందుఁ జెప్పిన "ఏకశిలా" నగరము వరంగల్లు (ఓరుగల్లు) గాని, "ఒంటిమిట్ట" కాదనియు నాహృదయమునకుఁ దోఁచినది. వెలిగందలనారయ శిష్యత్వము, రాచకొండప్రభు సంబంధకథనము, మొదలగు ననేకవిషయము లీతఁడు నిజామురాష్ట్రవాసియని సాక్ష్యమిచ్చుచున్నవి. కావునఁ బోతన నివాసము "వరంగల్లు" అనియే నిశ్చయించుచున్నాఁడను.

—: పోతనామాత్యుఁడును శ్రీనాథుఁడును బావమఱఁదులా ! :—

పోతనామాత్యునికాలమును నిర్ణయించుట కాధారములుభాగవతమున లేవు. శ్రీనాథుఁ డీతనిబావమఱఁదియనియు నందుచే నీతఁడా కాలమువాఁ డనినిర్ణయింపవచ్చుననియుఁ గొందఱనుచున్నారు. పోతన శ్రీనాథునికాలము వాఁడైనచో నది క్రీ. శ ౧౩౮౦-౧౪౪౦ అగును. పోతన శ్రీనాథునికాలమువాఁడగునో కాదో నిర్ణయించుటకు వారినిగురించి చెప్పెడుకథలే యాధారములు. వానినిట వ్రాసియందలి యథార్థమును దెలిసికొనవలసియున్నది.

పోతనామాత్యుఁడు పరమభక్తాగ్రేసరుఁడై వ్యవసాయముచేసి జీవితము గడపుకొనుచు, భగవత్పాదపద్మధ్యానమునకై కాలమును వినియోగించుచుండెడివాఁడట. రాజాశ్రయము నపేక్షింపనివాఁడగుటచే ద్రవ్యవంతుఁడు గాక. దారిద్ర్యముచేఁ బీడింపఁబడుచున్న యీతనిగూర్చి యనేకకథలు చెప్పుకొనుచుందురు. భాగవతమును కర్ణాటరాజులకుఁ గృతి యిప్పింపవలయునని శ్రీనాథుఁడు పోతనామాత్యునియొద్ద కొకప్పు డరుదెంచుచు, రాజాశ్రయమువలనఁ దానుపొందుచున్న మహైశ్వర్యమును జూపించి, పోతనను, దనవంకకుఁ ద్రిప్పుకొనుటకై తానెక్కివచ్చుచున్న పల్లకిని పోతన వ్యవసాయము సేయుచున్న ప్రదేశము వంటిపోవునట్లుచేసెనఁట పోతన శ్రీనాథులు బావమఱదులనిచిరకాలానుగతమైనజనశ్రుతియొకటికలదు పోతనతనభూమిప్రక్కనున్న చెఱువుగట్టుపైఁ గూర్చుండి గ్రంథరచనము చేసికొనుచుండ నాతనితనయుఁ డైన మల్లన యఱక దున్నుచుండెనఁట. శ్రీనాథుఁడు తనపల్లకి మోయుబోయీలలో నొకప్రక్కబోయీలను బల్లకిని వదలుఁడనియెననియు, నాప్రక్కబోయీలు లేకుండగనే పల్లకినడచుచుండుటను జూచి మల్లన తండ్రితో "నాయనా ! మామయ్యపల్లకి యొకప్రక్క మోయువారు లేకుండగనే నడచుచున్నది. చూడు" మనిచెప్పఁగా నీవుకూడనొకయెద్దును వదలుమని పోతనచెప్పెననియుఁ

నా ప్రక్కయెద్దు లేకుండగనే నాగలి నడచుచుండెననియు, నదిచూచి, శ్రీనాథుఁడు రెండవ ప్రక్క బోయీలను తగ్గుఁడనియాజ్ఞాపింప వారట్లు చేసిరనియు బోయీలు లేకుండగనే నడచుచున్న పల్లకినిజూచి మల్లన రెండవయెద్దునుగూడ విప్పివేయ, యెద్దులేకుండగనే నాగలి నడచుచుండెననియుఁ జెప్పుదురు. ఇట్లు బావమఱఁదు లిరువురు నొకరితపశ్శక్తినొకరికి జూపుకొనినపిమ్మట శ్రీనాథుఁడు పల్లకిదిగి పోతనామాత్యునికడకు వచ్చిహాలికులకుఁ గుశలమా! యని పరిహాసపూర్వకముగఁ గుశలప్రశ్న చేయ, నాతనియుద్దేశమును గ్రహించి.

ఉ. బాలరసాలసాలనవపల్లవకోమలకావ్యకన్యకన్
గూళలకిచ్చి యప్పడుపుకూడు భుజించుటకంటె సత్కవుల్
హాలికులైననేమి గహనాంతరసీమల కందమూలగా
ద్దాలికులైననేమి నిజదారసుతోదర పోషణార్థమై.

అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెనఁట.

పోతనామాత్యునకుఁ గోపమువచ్చెనని తెలిసికొని శ్రీనాథుఁడాతనికిఁ దగినసమాధాన మొసంగి యుపశమింపఁజేసెనఁట.

పరివారముతోనున్న శ్రీనాథునిగౌరవించుటకు నింటనేమియు లేదని పోతనామాత్యునిభార్య కళవళపడుచుండ భయములేదనిచెప్పి, పాత్రలను వంటగదియందుంచి. స్నానముచేసి దేవతార్చన గదియందు గూర్చుండి యిష్టదైవమును బ్రార్థించుచుండుమని భార్యకనుజ్ఞయిచ్చి తానుసరస్వతీదేవిని మనసారఁ బ్రార్థించి పిమ్మట పోతనామాత్యుఁడు శ్రీనాథునితోఁ గలిసిస్నానముచేయఁబోయెనఁట తిరిగి వచ్చి పాత్రలనిండ వంటకము లుండుటంగాంచి దేవీకటాక్షమునకపరిమితానందమునొంది భార్యంబిలిచి వడ్డింపమనియెనట! లోపల నుండి సరస్వతియే యందించుచుండ పోతనామాత్యునిభార్య పదార్థములను వడ్డించుచుండ షడ్రసోపేతముగ భుజించి శ్రీనాథుఁడు భోజనానంతరమునఁ దాంబూలమును సేవించుచు, పోతనతో భాగవతమును

గర్ణాటప్రభువుల కంకితముసేయు విషయమును ప్రస్తావలోనికిఁ దెచ్చెనఁట అప్పుడు సరస్వతి బాష్పోదకనయనములతోఁ బోతనామాత్యున కెట్టయెదుటఁ గన్పట్టనాతనిహృదయము నీరైపోయి.

ఉ. కాటుకకంటినీరు చనుకట్టుపయింబడ నేలయేడ్చెదో
కైటభదైత్యమర్దనుని గాదిలికోడల! యోమదంబ! యో
హాటకగర్భురాణి! నినునాకటికై గొనిపోయి యల్లక
ర్ణాటకిరాటకీచకులకమ్మఁ ద్రిశుద్ధిగ నమ్ము భారతీ!

యనయామె నాశ్వాసించెనఁట! అందుపై శ్రీనాథుడిఁక లాభము లేదనితలఁచి తనప్రయత్నమును విరమించుకొనియెనఁట! శ్రీనాథుఁడు పోతనామాత్యుని భాగవతములోని యొకకథఁట్టునుజదివి వినిపింపుమని కోరెననియు, నందుపైతన కెక్కువయభిమానముగల గజేంద్రమోక్షమును జదివి వినిపింపనందలి:—

మ. సిరికిం జెప్పఁడు శంఖచక్రయుగముం జేదోయి సంధింపఁడే
పరివారంబును జీరఁడభ్రగపతిం బన్నింపఁడాకర్ణికాం
తరధమ్మిల్లముఁ జక్కనొత్తఁడు వివాదప్రోత్థితశ్రీకుచో
పరిచేలాంచలమైన వీడఁడుగజప్రాణావనోత్సాహియై.

అనుపద్యమును విని బావగారూ! భగవంతుని మకరమును వధించుట కాయుధములను వెంటగొనిపోకుండఁ బరువెత్తునంతటి వెఱ్ఱివానినిగఁ జేసితిరేమి? యని హాస్యముచేసెనఁట! దానికేమియుఁ బ్రత్యుత్తర మీయక పోతన తరువాతనున్న,

మ. తనవెంటన్ సిరిలచ్చివెంట నవరోధవ్రాతమున్ దాని వె
న్కను బక్షీంద్రుఁడు వానిపొంతను ధనుఃకౌమోదకీశంఖ చ
క్రనికాయంబును నారదుండు ధ్వజినీకాంతుండు దావచ్చి రొ
య్యనవైకుంఠపురంబునం గలుగువారాబాలగోపాలమున్.

అనుపద్యమును జదివి యొక్కసారి శ్రీనాథునివంకదృష్టి సారించి పిమ్మట నాకథాభాగమును బూర్తిగఁ జదివెనఁట.

మరియొకప్పుడు శ్రీనాథుఁడు దేవతార్చనగృహమున ధ్యానమగ్నుఁడై యున్నతఱి నాతనికొమరునొకచోఁ దాచి యొకబండరాయి నెత్తి సమీపముననున్న నూతిలో ధ్వనియగునట్లు పడవైచి యొక్క పరుగున లోనికివచ్చి "బావా! పిల్లవాఁడు నూతిలోఁబడిపోయె" నని యొకవెఱ్ఱికేక వైచెనఁట! ధ్యానముచేయుచున్న శ్రీనాథుఁ డాతత్రముతో లేచి, నూయియొద్దకుఁ బరువెత్తి నూయిచుట్టుఁ దిరుగుచునూతిలోనికిఁ జూచుచుండుటగాంచి "బావా! అట్లుతిరుగుచుండిన నేమి లాభము! నిచ్చెనయేది? త్రాళ్ళేవి? నూతిలోదిగువారేరి?" యని ప్రశ్నించి నీకుఁబుత్రుని పైఁగలప్రేమకంటె భగవంతునకు గజేంద్రుని పైబ్రేమ వేయిరెట్లధికముసుమీ యని యానాఁటికథను జ్ఞాపకముగఁజేసి పిల్లవానిని దెచ్చి చూపెనఁట.

వినువారికీ కథలు వినోదకరములే కాని చారిత్రకదృష్టిఁ బరికించువారికిందు సత్యములేదని తోఁచును. శ్రీనాథపోతన లిరువురును బావమఱఁదులనుటకు గ్రంథస్థనిదర్శనములు కానరావు. శ్రీనాథకవి విరచితములగు గ్రంథములలో నెచ్చటను బోతననుబేర్కొని యుండలేదు. అట్లే పోతనయు శ్రీనాథునినామమును దలపెట్టియుండలేదు. వారుసమకాలికులు కాకపోయినను సమకాలికులను వాదమును బట్టి సమకాలికులని యెంచి యందుచే నొకరినిగూర్చి యొకరు తమతమ గ్రంథములలోఁ జెప్పుకొని యుండలేదనుకొందము. తరువాతివారెవరును నాబాంధవ్యమును గ్రంథస్థము చేసినట్లెక్కడను గనపడదు. పోతనవంశములోని వారైన కేసనకవి మల్లకవులుకూడ శ్రీనాథుని "వరకవి సార్వభౌముని" యని చెప్పిరేకాని తమబాంధవ్యమును దమగ్రంథములలో జెప్పలేదు. శ్రీనాథునకొకకుమార్తెయేగాని కుమారులున్నట్లాధారములు లేవు.

శ్రీనాథునకు దగ్గుబల్లిదుగ్గనకవి బావమఱఁదియైనట్లునాచికేతోపాఖ్యానమువలనఁ దెలియుచున్నది. దుగ్గనకవిసోదరి శ్రీనాథునిభార్య.

ఇఁక పోతనశ్రీనాథులు బావమఱఁదులైనచో శ్రీనాథునిసోదరిని పోతనామాత్యుఁడు పరిణయమాడి యుండవలయును. లోకమట్లే వాకొనుచున్నది. శ్రీనాథుఁడు పాకనాఁటివాఁడు. అనగా ప్రస్తుతపు నెల్లూరు గుంటూరుమండల భాగమువాఁడు. ఇతనినివాసము కొండవీడు. ఇతనిపూర్వులుకూడ నాప్రాంతమువారే. పోతనామాత్యుని నివాసము నిజాంరాష్ట్రమందలి వరంగల్లునకుఁ గొన్నిమైళ్ళదూరమున నున్న బమ్మెర. ఉభయుల నివాసములకును నడుమ వందల కొలదిమైళ్ళదూరమున్నది. అయోమార్గాది సౌకర్యములున్న యీ కాలమున మనమాదూర మొకదూరముగాఁ బరిగణింపకపోయినను నాకాలమువారు సామాన్యముగానంతదూరమునకుఁ దమకన్యలనిచ్చి పరిణయమొనర్చుటకు సమ్మతించెడివారుకాఁరు పోతనశ్రీనాథులకు బాంధవ్యములేదని చెప్పుటకీకారణమొక్కటియే చాలును.

పోతనామాత్యుఁడు నిజామురాష్ట్రములోని రాచకొండసంస్థానాధిపతియైనసర్వజ్ఞసింగమనరపాలుని యాస్థానకవి కాకపోయినను నాతనితో సమవయస్కుఁడై యాతనికొఱకు భోగినీదండకమును రచియించెననియు, నాతఁడు పోతనకృతమైనభాగవతమును వశింపఁజేసెననియు, నొకకథను జెప్పుచున్నారు. ఆకథ యొక్కసత్యాసత్యములను గూర్చి తరువాత వ్రాసెదను. అది సత్యమైనచో నాసర్వజ్ఞసింగభూపాలునికాలమును శాసనవాఙ్మయసాహాయ్యమున క్రీ. శ. ౧౩౮౭-౧౪౧౨ అని శ్రీనాథునిచారిత్రమున నిర్ణయించియుంటిని. దీనినిబట్టి పోతన శ్రీనాథునికంటె నలువదేండ్లు పెద్దవాఁడైనందునఁ బైకథలన్నియు నసత్యములగును. శ్రీనాథుఁడు ప్రథమమున సర్వజ్ఞసింగమభూపాలుని యాస్థానమునకు క్రీ. శ. ౧౪౧౦ ప్రాంతమున వెళ్ళియుండెనని శ్రీనాథచారిత్రమున వ్రాసియున్నాఁడను. అంతకుఁ బూర్వమాతఁ డాయాస్థానమునకుఁ బోలేదని "దీనారటంకాల" యను శ్రీనాథునిపద్యమే సాక్ష్యమిచ్చుచున్నది.

పోతనామాత్యుని భార్య శ్రీనాథుని సోదరియే యైనచో. సోదరినిజూచుట కొఱకైనను నాతఁడదివఱకు పోకయుండఁడు. పోయి యుండినచో సర్వదా రాజాశ్రయమున పేక్షించు శ్రీనాథుఁడు సింగనాయనివంటి ప్రతిభాశాలిని, బంధువుని, గవిపండిత పోషకుని జూడకయుండఁడు. దీనినిబట్టికూడ శ్రీనాథుఁడును బోతనామాత్యుఁడును బావమఱఁదులు కారని యెంచవలసియున్నది. పోతనామాత్యుని శ్రీనాథుఁడు "హాలికులా" యని ప్రశ్నించినపుడు చదివిన "బాలరసాల" అనుపద్యము పోతనామాత్యుఁడు రచించినది కాదు. కేయూరబాహుచరిత్రములో నీపద్యమున్నది. ఆపుస్తకమును రచించిన మంచనకవి పోతనామాత్యునకుఁ జాలపూర్వుఁడు. ప్రసంగవశముననాపద్యమునుపోతనచదివియుండునని యొప్పుకొన్నను పోతనశ్రీనాథులకు బాంధవ్యము కలదనుట కీపద్యము సాక్ష్యము కాఁజాలదు పోతనామాత్యునకుఁదనయాన్నత్యమునుజూపి తనవంకకు ద్రిప్పుకొనవలెనని శ్రీనాథుఁడు యత్నించెనని చెప్పెడు కథయువిశ్వాసార్హమైనదికాదు. అందౌచిత్యమును లేదు. పోతనామాత్యుఁడు దారిద్ర్యబాధ నెఱుఁగనివాఁడునుకాఁడు. తనయాన్నత్యమునపుడు క్రొత్తగా జూపినంతమాత్రమున పోతనహృదయము మాఱిపోవునని తలంచునంతటి వెఱ్ఱివాఁడు శ్రీనాథుఁడునుగాఁడు. ఆకస్మికముగఁదన పరివారముతో నేఁగి తనసోదరి నవమానించుటకు శ్రీనాథుఁడు తలపెట్టియునుండడు. ఇవన్నియుఁగల్పితకథలు. ఈపుక్కిటిపురాణములు తప్ప శ్రీనాథపోతనల బాంధవ్యమును సత్యమని నమ్ముటకుఁ దగిన సాక్ష్య మిసుమంతయు లేదు.

దగ్గుబల్లిదుగ్గనకుఁ బోతరాజను నగ్రజుఁడుకలడు (దుగ్గనకవి చరిత్రమును జూడుడు) ఆపోతరాజును బమ్మెరపోతనగా భ్రమించి బుద్ధిమంతులీకథలను గల్పించియుందురు. ఇట్టిపుక్కిటిపురాణములను బట్టి పోతనకాలమును నిర్ణయించుట ప్రమాదము. శ్రీనాథునకును బోతనకును నెట్టిసంబంధమును లేదు. శ్రీనాథుని జీవితమంతయు

రెడ్డి ప్రభువులతో సంబంధించియున్నది. కర్ణాటనృపతియగు దేవ రాయలచేఁగనకాభిషేక మొందుటయుఁ గొన్నిచాటుపద్యములఁజెప్పు టయుఁ దక్క శ్రీనాథునకుఁ గర్ణాటప్రభువులతో సంబంధములేదు. పోతనామాత్యునకున్నచో వెలమభూపతులతోనేగాని రెడ్డిరాజులతో సంబంధములేదు. అట్టిచోఁ గర్ణాట భూపతులకుఁ గృతియిమ్మని శ్రీనాథుఁ డడిగెననుటలో స్వారస్యములేదు. శ్రీనాథ పోతనల సమ కాలికత్వముగాని బాంధవ్యముకాని సత్యముకాదు. పోతనామాత్యుని కాలనిర్ణయము నితరాధారములచేఁ జేసి శ్రీనాథునకును బోతనకును సంబంధములేదని యామూలమునఁగూడ నిర్ణయింపఁ బ్రయత్నించె దను. పోతనామాత్యుని కాలనిర్ణయము చేయగడంగిన చరిత్రకారు లలోఁ బెక్కురు పైనిజెప్పిన ఘక్కిటిపురాణముల నాధారముగాఁగొని యుండిరి. ఒక్కింతసేపా కథలను మరచిపోయి పోతనకాలమును స్వతంత్రముగా నిర్ణయించుటకుఁ బ్రయత్నింపవలసి యున్నది.

—: పోతనకాలము :—

పోతనామాత్యునికాలము పండ్రెండవశతాబ్దియని కొందఱును పదుమూఁడవశతాబ్దియనికొందఱును బదునాల్గవశతాబ్దియని కొంద ఱును దలంచిపత్రికలలోనుగ్రంథములలోను వ్రాసియుండిరి. ఈమూఁ డుశతాబ్దులయందునుగూడఁ బోతనలేఁడు. ఆచర్చలనిటఁబేర్కొనుట కాని, వానికి బ్రత్యుత్తరములనీయఁబ్రయత్నించుటగాని యనవసరము. నేనుచేయఁబోవు చర్చవలన నాతనికాలము నిశ్చయింపఁ బడినప్పు డాచర్చయే పైవాదములకు సమాధానమగును. పోతనకాలమునించు మించుగా నిర్ణయింపఁ బ్రయత్నించినవారిలో శ్రీవంగూరి సుబ్బా రావుగారును శ్రీవీరేశలింగముపంతులుగారును ముఖ్యులు. వీరిరువు రును నిర్ణయించినకాలములోఁ బొరపాటుగలదని నాయభిప్రాయము. నానిర్ణయమును సహేతుకముగ నీక్రిందనిర్ణయించెదను. శ్రీసుబ్బా రావుగారు పోతనకాలము ౧౪౮౦–౧౫౭౦ అని యొకచోటను,

౧౪౨౦–౧౫౬౦ నడుమ యని యొకచోటను శ్రీకృష్ణదేవరాయలకుఁ గొంచె మీవలావల నుండునని యొకతావునను వ్రాసియుండిరి. పోతన ౧౪౫౦ ప్రాంతమున జన్మించి ౧౫౧౦ సంవత్సరమున కొకటి రెండేండ్లలోపునఁ గాలధర్మము నొందెనని నాయభిప్రాయము.

(బ్ర॥ శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగారు తమయాంధ్రకవులచారిత్ర ద్వితీయముద్రిత ప్రతియందు పోతనామాత్యుని కాలమునుగూర్చి యనేకవిధములుగా వ్రాసియున్నారు.

౧. "పోతన ౧౪౦౫వ సంవత్సర ప్రాంతమున జననమొంది ౧౪౬౦–౧౪౭౦ సంవత్సరములవఱకును జీవించియుండును"

౫౫౭ వ పుట

౨. "పోతనజన్మదినము ౧౪౦౦ సంవత్సర ప్రాంతమునం దయి యుండవలయును పోతన ౧౪౬౦ వ సంవత్సరమువఱకైనను జీవించియుండును ... ... పోతన శ్రీనాథునికంటె నిరువదిముప్పది యేండ్లు చిన్నవాఁడు–౫౬౦ వ పుట.

౩. "శ్రీనాథుఁడు ౧౩౬౫ వ సంవత్సరప్రాంతమున జననమొందియుండును." ౪౩౯ వ పుట.

౪. "కాఁబట్టి పోతరాజు పురాణశకము ౧౪౭౫ వ సంవత్సర ప్రాంతమువఱకును జీవించియుండును. అంతకాలము జీవించి యున్నపక్షమున మరణకాలమునం దతనికి డెబ్బదియైదుసంవత్సరముల ప్రాయమయియుండును." ౫౬౧ వ పుట.

౫. "పదునాఱవ శతాబ్దాంతమునందు బమ్మెర ప్రౌఢ సరస్వతిపుత్రుఁడు కేసన్న పోతనకు నాల్గవతరమువాఁడు.. ఆ కేసకవి యొక్క కూఁతురైన యెల్లమను అజ్జరపు పేరయలింగము వివాహమాడెను." ౫౮౬ వ పుట.

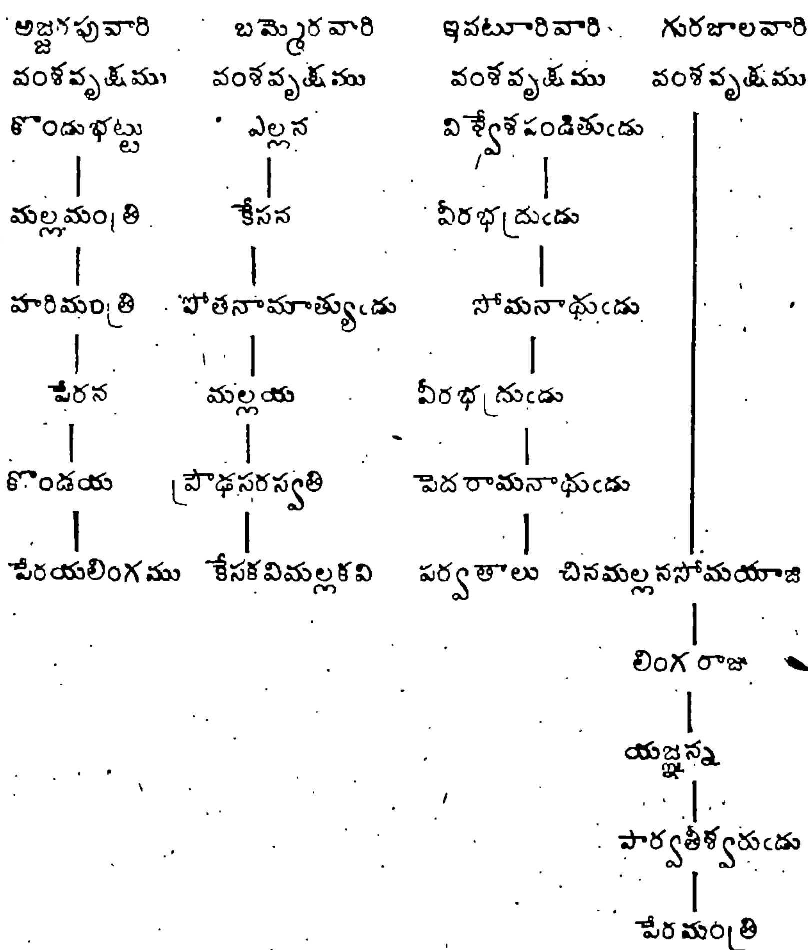
పోతనామాత్యుని కాలనిర్ణయమునకు శ్రీపంతులుగారు ప్రధానాధారముగాఁ గైకొనినది కేసకవిమల్లకవులు రచియించి గురజాల

చినమల్లనసోమయాజి కంకితముచేసినదాక్షాయణీపరిణయమునుదానికిఁ బోడూరి పెదరామామాత్యుఁడు కృతిపతివంశీయుఁడగు పేరమంత్రికిఁ బ్రతి వ్రాసియిచ్చుచు నందుదాహరించిన కాలమునై యున్నది. పెద రామామాత్యుఁడు దాక్షాయణీపరిణయ ప్రతియందు వ్రాసినపద్యమిది.

సీ. ధాతాశ్వయుజ కృష్ణదశమీందు వారంబు
వఱకు దాక్షాయణీపరిణయంబు
తత్కృతినాథుఁడై తనరిన గురజాల
చినమల్లసోమయాజికిఁ దనూజుఁ
డగులింగఘనసుతుఁడైనట్టి యజ్ఞప
త్ప్రభునకుఁ దనయుఁడై పార్వతీశ్వ
రునకుఁ దిమ్మమకుఁ బుత్రుఁడయి షోడశమహా
దానము ల్సప్తసంతానములును
జేసివంశవర్ధనుఁడయి సిరులవెలయు
పేరమంత్రీశ్వరునకుఁ బోడూరి పెద్ద
రామఁడేనుబది సంవత్సరములనాటి
ప్రతివిమర్శించి వ్రాసిచ్చెపక్షమునకు.

ఈధాతసంవత్సరము క్రీ. శ. ౧౭౫౬ వ సంవత్సరమైనదని శ్రీవీరేశలింగముపంతులుగారు వ్రాసియున్నారు అదిసత్యమేయని విమర్శనాపూర్వకముగఁ బోడూరిపెదరామామాత్యుని చరిత్రముననిర్ధారణము చేసియున్నాఁడను. దీనినిబట్టి పోతనామాత్యునికాలమును నిర్ణయింప వలసియున్నది.

ఈవిషయమును పాఠకులు సులభముగా నర్థముచేసికొట్టకై అజ్జరపుపేరయలింగముయొక్కయు, బమ్మెరవారియొక్కయు, దాక్షాయణీపరిణయకృతిపతియైన గురజాలవారియొక్కయు వీరిగురువులైన ఇవటూరివారియొక్కయు వంశవృక్షము లిట నవసరమగుచున్నవి. వాని నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

ఈవంశవృక్షముల కాధారములివి—

అజ్జరపువారి వంశవృక్షము }
ఇవటూరివారి వంశవృక్షము } ఒడయనంబి విలాసము.

బమ్మెరవారి వంశవృక్షము—భాగవతము: దాక్షాయణీపరిణయము.

గురజాలవారి వంశవృక్షము—పైనిచ్చిన పోడూరి పెదరామామాత్యుని సీసపద్యము—

పేరయలింగము—ఒడయనంబివిలాస కృతికర్త; బమ్మెరపోతరాజు సరస్వతికి అల్లుఁడు; కేసకవి మల్లకవులకు బావమఱఁది ఇవటూరిపెదరామనాథునకుశిష్యుఁడు

అజ్జరపు కొండుభట్టు—గజపతిచే అజ్జరమను నగ్రహారమును గ్రహించినవాఁడు.

ఇవటూరి పర్వతాలు—కేసకవి మల్లకవులకు గురువు, దాక్షాయణీ పరిణయమును జూడుఁడు.

గురజాల చినమల్లన సోమయాజి —కేసనకవి మల్లకవులచే దాక్షాయణీపరిణయమును గృతినందినవాఁడు.

పేరమంత్రి—పోడూరి పెదరామామాత్యునిచే దాక్షాయణీ పరిణయమునకుఁ బ్రతివ్రాయించినవాఁడు.

సోమనాథుఁడు—బమ్మెర పోతనామాత్యునకుగురువు.

పోతనామాత్యుఁడు—భాగవత కృతికర్త

ఈసందర్భమున వీరేశలింగము పంతులుగారు వ్రాసిన వాక్యములివి: "ఈపేరమంత్రి ౧౭౫౬ వ సంవత్సరమునందుండును. పోతన మునిమనుమని కాలములోనుండిన మల్లనసోమయాజికిని పేరమంత్రికిని నడుమ నాలుగుపురుషాంతరములును మల్లనసోమయాజికిని పోతనకును నడుమ మూఁడుపురుషాంతరములును మొత్తము ౧౭౫౬ వ సంవత్సరమునందుండిన గురజాల పేరమంత్రికిని బమ్మెరపోతనామాత్యునికిని నడుమ నేడుపురుషాంతరములు గడచినందున నొక్కొక్కతరమునకు నలుబదేసిసంవత్సరముల చొప్పునఁ జూచినచో నేడు నలుబదులిన్నూట యెనుబది సంవత్సరములు ౧౭౫౬ నుండి తీసివేయగా ౧౪౭౬ వ సంవత్సరం ప్రాంతమువఱకును. బమ్మెరపోతనార్యుఁడు జీవించియుండవలెను. ఇందులోనుండి పదిపదునేను సంవత్సరములు త్రోసివేసినను పోతన ౧౪౬౦ వ సంవత్సరమువఱకైనను జీవించియుండవలెను.

అతఁడరువది సంవత్సరములు జీవించెననుకొన్నచోఁ బోతనజన్మ దినము ౧౪౦౦ సంవత్సరప్రాంతమునందయి యుండును".

శ్రీపంతులుగారి యీగణనమునందు రెండుపొరపాటులున్నవి. మొదటిది పోతనకును బేసిమంత్రికిని నడుమ నాలుతరములై యుండఁగా నేడుతరములనుట. రెండవది తరమునకు 30 లేక 33 లెక్కింప వలసి యుండఁగా నలువదియని లెక్కించుట. పోడూరి పెదరామామాత్యుఁడు దాక్షాయణీపరిణయప్రతిని వ్రాసియిచ్చిననాఁటికి పేరమంత్రి షోడశమహాదానములును సప్తసంతానములుఁ జేసినవాఁడై యున్న వాఁడుగావున ౧౭౫౬ నుండి అతనివయసు ౫౬ గాభావించి దానిని దీసివేసినచో నా పేరమంత్రి జననము ౧౭౦౦ అగును. శ్రీపంతులు గారనినట్లు తరమునకు నలువది చొప్పునఁ దీసివేసినచోఁ బోతనామాత్యుని జననము క్రీ. శ ౧౪౨౦వ సంవత్సరమగును. శతాబ్దికిమూఁడు తరములవంతున లెక్కించినచోఁ బోతనజననము ౧౪౫౦ ప్రాంత మగును. శ్రీపంతులుగారు శ్రీనాథునితో సంబంధించిన కథలను మనసు నందుంచుకొని వానితో సరిపుచ్చుటకై పురుషాంతరవ్యవధిని నలుబది సంవత్సరములనిరి కాని యదిసర్వసాధారణమైనలెక్క కాదు. కావున నావిధానమునువిడిచి శతాబ్దికి మూఁడుతరముల వంతున లెక్కించిన లెక్కయే న్యాయమనితలంచి పోతనామాత్యుని జననము ౧౪౬౦ ప్రాంతమనియే నిర్ణయింపవలసియున్నది. ఇందుండి పంతులు గారని నట్లు పదిసంవత్సరములు తీసివేసినను బోతనామాత్యుని జననము క్రీ శ. ౧౪౫౦ కి మించి వెనుకకుఁ బోవదు. ఇదిసరియైనదనుట కింకొక యాధారమున్నది.

అజ్జరపు పేరయలింగకవిభార్య కేసకవిమల్లకవులకుసోదరియగు టచే వారిరువురునుసమకాలికులని నిశ్చయింపవచ్చునుకదా ! పేరయ లింగకవికిఁ బూర్వుఁడై నకొండుభట్టుగజపతిచేతనజ్జరమను గ్రామమును నగ్రహారముగాఁ బడసెనని పేరయలింగ మీక్రిందిపద్యములోఁ జెప్పి యున్నాఁడు.

శా. శ్రీరంజిల్లఁ జెలంగుచున్న గజరాట్సింహాసనాధ్యక్షునిఁ
ధారాళంబుగ వేదశాస్త్రబహువిద్యార్థుఁ మెప్పించి యా
వీరాగ్రేసరుఁ డియ్యకొండవమహావిఖ్యాతిగా గాతమీ
తీరక్షోణిని నజ్జరంబనఁగఁ దాఁదెచ్చెఁ మహాగ్రామమున్.

అజ్జరము గోదావరిమండలములోనితణుకుతాలూకాలో, తణుకునకు సమీపముగానున్నది గజపతులలో నాప్రాంతమును మొట్ట మొదటజయించినవాఁడు కపిలేంద్రగజపతి. ఇతఁడు క్రీ శ ౧౪౩౩ మొదలు ౧౪౬౬ వరకు కళింగ దేశమున రాజ్యముచేసినవాఁడు. ఇతఁడాంధ్ర దేశమునుజయించినది ౧౪౪౭ సంవత్సరము క్రీ. శ. ౧౪౩౭ ప్రాంతమున నొకసారి యీతఁడు రాజమహేంద్రవరముపై దాడి వెడలఁబ్రయత్నించెను. కానియది కొనసాగలేదు. ౧౪౪౦ వ సంవత్సరమువఱకును గోదావరిమండలమంతయును రాజమహేంద్రవరపు రెడ్ల పరిపాలనములో నుండెను. ౧౩౭౦ మొదలు ౧౪౪౦ వఱకు రెడ్ల పరిపాలనమే; అత్తిలి, కాకరపఱ్ఱుగ్రామములుతణుకుతాలూకాలోనివి. అజ్జరమీ రెండుగ్రామముల మధ్యప్రదేశములోనున్నది అత్తిలికాకరపఱ్ఱు గ్రామములయొద్ద జరిగినయుద్ధములలో అన్నవోడదేవుఁడు రెడ్డిరాజులను వారికి సాహాయ్యముగావచ్చిన కర్ణాటకరాజులను జయించి యీప్రాంతము నాతఁడు స్వల్పకాలము పరిపాలించెను. ౧౩౭౦ వ సంవత్సరమునకుఁ బూర్వము కొండవీటి రెడ్లపరిపాలనములోను నంతకుపూర్వము కాపయనాయకుఁడు పోలయనాయకుఁడు మొదలగువారి పరిపాలనములోను నిడదవోలు రాజులపరిపాలనలోను నీప్రాంతముండెడిది. అంతకుపూర్వ మీప్రాంతమును గాకతీయులు పాలించిరి. కావున క్రీ. శ. ౧౪౫౦వ సంవత్సరమునకుఁ బూర్వము ౧౦౦-౧౫౦ సంవత్సరముల కాలములో నీప్రాంతమున గజపతుల ప్రభుత్వమెప్పుడును సాగలేదనుటనిశ్చయము. సుప్రసిద్ధశాసనపరిశోధకులగుఆచార్య నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారు కపిలేశ్వరగజపతిని కుమారుని చిరు

ప్రోలి తామ్రశాసనమును విమర్శించుచు ననేకశాసనముల నుదాహరించి "క్రీ. శ. ౧౪౫౦ సంవత్సరమునకు పూర్వము గజపతికపిలేశ్వరుని అధికారము ఆంధ్రదేశమునఁ జెల్లలేదు" అనిఖండితముగాఁ జెప్పియున్నారు. కపిలేశ్వరగజపతియే మొట్టమొదట నీప్రాంతమును జయించినవాఁడు. కొండుభట్టున కజ్జరమగ్రహారముగా నిచ్చినగజపతి యెవ్వరో తెలియదు. కపిలేశ్వరగజపతియనుకొనినను నతఁడాంధ్రదేశమును బరిపాలింపనారంభించిన యెంతకాలమున కీదానమిచ్చెనో యెఱుఁగరాదు దానమిచ్చినవాఁడు కపిలేంద్రగజపతియేయనియు నాతఁడాంధ్రదేశమునుజయించిన కొలఁదికాలములోనే యజ్జరమునుగొండుభట్టున కిచ్చెననియుఁ దలంచినచో దానకాలము ౧౪౫౦వ సంవత్సరమగును. అంతకుఁబూర్వమీదానప్రతిగ్రహణములు జరిగెననిచెప్పుటకేమాత్రము నవకాశములేదు. ఆకాలమునకుఁగొండుభట్టు ౫౦ సంవత్సరముల వయసువాఁడని యనుకొనవచ్చును. అప్పటికాతని మనుమఁడు హరిమంత్రిపుట్టెనో లేదో చెప్పఁజాలము. పుట్టినను ౧-౨ సంవత్సరములకంటె నెక్కువవయసుకలవాఁడుగానుండఁడు. పై వంశవృత్తములను బరికించినచో నాహరిమంత్రియుఁ బోతనామాత్యుఁడును సమానతరములలో నుండిరనియు సమకాలికులనియుఁ గన్పట్టును. ఈగణనమును బట్టిచూచినను బోతనామాత్యుని జననము క్రీ. శ. ౧౪౫౦వ సంవత్సరప్రాంతమైనది ఎంతవెనుకకు నెట్టవలెననిచూచినను నాతనిజననకాలము ౧౪౫౦ సంవత్సరమునకు వెనుకకుఁ బోవదు. భాగవతరచనాకాలమునాటి కాతనివయసు ౪౦ సంవత్సరములుండునని యనుకొనినచో క్రీ. శ. ౧౪౯౦-ప్రాంతమున భాగవతము పుట్టియుండునని నిశ్చయింపవచ్చును. ఎవరెంత ప్రయత్నించినను బోతన జననము ౧౪౫౦ కి వెనుకకు గొంటలేరని ఘంటాపథముగాఁ జెప్పవచ్చును. బమ్మెరపోతనామాత్యుని బూర్వకవిగాఁ నుతించినవారిలో మొట్టమొదటివాఁడు నేనెఱిఁగియున్నంతవఱకు అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు. మల్హణచరిత్రమును రచించిన యెఱ్ఱనామాత్యుఁడుకూడఁ

బోతనను నుతించియుండెను. వీరిపువురునించుమించుగ సమకాలికులు. పదునాలవశతాబ్దియందుఁ బ్రథమార్థమున నున్నవారు. ఇంతకుఁ బూర్వపుఁ గవులెవ్వరు నీతనిని స్మరింపకపోవుటచేఁగూడ పైకాలము సరియైనదని తలంచుట కవకాశము కలుగుచున్నది.

దీనినిబట్టి పోతనామాత్యుఁడు శ్రీనాథుని కాలములో లేఁడనియు నాతఁడు చనిపోయినపిమ్మటనే పోతన జన్మించెననియు స్పష్టమగు చున్నది. ఇందువలన శ్రీనాథునితో సంబంధించిన కథలన్నియు నభూతకల్పనలనియు నందణుమాత్రమును సత్యము లేదనియు నిస్సంశయముగాఁ జెప్పవచ్చును. పోతనామాత్యుని జననము నేననిన దానికంటె నిరువదిసంవత్సరములు వెనుకకు నెట్టినను (వాదమునకు మాత్రమే) నసంభవమైనను సంభవముగానే యెంచి వీరేశలింగము పంతులుగారి లెక్క ననుసరించి తుదకాతని జననము ౧౪౦౫ వ సంవత్సరమని యంగీకరించినను నాతనికిఁ బరిణయవయసు వచ్చినప్పటికిని భాగవతరచనము నాఁటికిని శ్రీనాథుఁ డవసానదశలోనో బొడ్డుపల్లివ్యవసాయముఁ జేయుచునో యుండియుండును లేదా చని పోయియుండును. దీనినిబట్టిచూచినను నాకథలన్నియుఁ టుక్కిటి పురాణములని స్పష్టమగుచున్నది. వీరభద్రవిజయమునఁ బోతనామాత్యుఁడు తనగురువు ఇవటూరి సోమనారాధ్యుఁడని చెప్పియున్నాఁడు. అజ్జరపు పేరయలింగకవి ఒడయనంబివిలాసమునఁ దనగురువు ఇవటూరి పెదరామనాథుఁడని చెప్పుచు నాతనివంశము నిచ్చియున్నాఁడు. దానినిబట్టి వారివంశమును పైనిఁ గనుపర్చితిని. అందుఁ జూపిన "పర్వతాలు" తమగురువైనట్లు దాక్షాయణీపరిణయ గద్యమునఁ గేసకవి మల్లకవులు వ్రాసికొనియున్నారు. అజ్జరపువారిది భారద్వాజ గోత్రము. బమ్మెరవారిది కౌండిన్యగోత్రము. ఇవటూరివారిది కాశ్యపగోత్రము.

—: సర్వజ్ఞసింగమహీపాలుఁడు భాగవతమును పాతిపెట్టించెనా? :—

పోతనామాత్యుఁడు భాగవతము పండ్రెండు స్కంధములును బూర్తిగ రచియించెననియు, నందుఁ గొంతభాగము శిథిలమై పోఁగా నీతని శిష్యుఁడైన వెలిగందల నారయాదులు పూరించిరనియుఁ జెప్పుచున్నారు. ప్రస్తుతము నాకు లభించుచున్న ముద్రితప్రతులలోఁ బంచమస్కంధము బొప్పనామాత్య పుత్త్రుఁడైన గంగనార్యునివలనను షష్ఠస్కంధము కసువయామాత్యపుత్త్రుఁ డగు సింగయామాత్యుని వలనను నేకాదశద్వాదశస్కంధములును దశమస్కంధోత్తరభాగములోఁ గొంతయు వెలిగందల నారయచేతను మిగిలినదంతయు బోతనామాత్యునిచేతనురచియింపఁబడినట్లు గద్యలవలనఁ గన్పట్టుచున్నది. పోతనామాత్యుని రచనమనియున్న భాగములోఁగూడ నచ్చటచ్చటఁ గొన్నిపద్యములుపోతనామాత్యకృతములుగాక యితరులు రచించినవనియుఁ జెప్పుచున్నారు.

పోతనామాత్యుని భాగవతము శిథిలమైపోవుటకుఁ గారణమిది యని తెలుపుకథయొకటిచిరకాలానుగతముగ వచ్చుచున్నది. నిజాము రాష్ట్రమందలి రాచకొండ సంస్థానాధిపతి యగు రావుసర్వజ్ఞసింగమ భూపాలుఁడు భాగవతమును దనకుఁగృతియిమ్మని పోతనామాత్యుని వేఁడగా నరకృతివిముఖుఁడైన యాతఁడందుల కీయకొనలేదనియునం దుపైఁ గినుకవహించి సింగమనృపతి భాగవతమును గవియొద్దనుండి బలవంతముగాఁ గైకొని భూమిలోఁ బాతిపెట్టించెననియు శ్రీరామచంద్రమూర్తి సర్వజ్ఞనరపాలుని భార్యస్వప్నమునఁగనుపడి, తనకు గృతినిచ్చిన భాగవతమునిట్లుభూమిపాలు సేయుటుచితముకాదుకావున భర్తతోఁ జెప్పి యాగ్రంథమును బయటకుఁ దీయింపుమని చెప్పెననియు భార్యవలన నాస్సంగతినివిని యాభూపతి యాపుస్తకమును బైకిఁ దీయించెననియు, నందుచేనప్పటి కందలికొన్ని భాగములుత్సన్నము లయ్యెననియుఁ జెప్పుచున్నారు. నిజముగా సర్వజ్ఞసింగమభూపతి

యట్లుచేసియే యుండెనేని, నంతకంటె దారుణమైన పాపకార్యమిం కొకటి యుండదు. కానివిమర్శించి చూచినప్పుడాకథయందు లేశమును సత్యములేదని స్పష్టమగుచున్నది.

సింగనరపతి సర్వజ్ఞబిరుదాంకితుఁడై సంస్కృతమున నలంకార శాస్త్రమును రచించిన మహాపండితుఁడు. శ్రీనాథాదిమహా కవులను సత్కరించి పేరొందినవాఁడు. ఇట్టిమహీపాలుఁడొక కవి రచించిన మహాకావ్యమును, దనకంకితమీయలేదనుకారణమునభూమి పాలొనర్పనంతటి నీచకృత్యమున కొడిఁగట్టుకొనెనని తలంచుట కేవల మన్యాయము. నిజముగా నాగ్రంథము నడఁచివేయుటయే యాతని యుద్దేశమైనచో దానినిభూమియందుఁ బాతిపెట్టించుటెందు లకు? అగ్నిహోత్రముపాలుచేయలేఁడా? ముక్కలుముక్కలుగాఁజించి పారవేయింపలేఁడా? గ్రంథమునశించిపోవుచున్నదని పశ్చాత్తాపముం జెంది పోతన తనకంకిత మిచ్చునని యెంచి భయముకల్గించుటకై యా పని నొనర్చెనందురేమో! అట్లయినచో దానిని తనయొద్దనే భద్ర పఱచి ప్రచారము లోనికిరాకుండఁ జేయును గాని నాశనముఁజేయ యత్నింపఁడుకదా?

సర్వజ్ఞుఁ డిట్టియకృత్యమును, పోతనామాత్యుఁడు జీవించియుం డగనే చేసెనని తలంచుటకు వీలులేదు. అతఁ డుండగనే యాగ్రంథ మున కిట్టిగతి పట్టినయెడలఁ దననిస్సహాయతను, దనయాగ్రహమును, దనదుఃఖమును దెలుపుపద్య మొక్కటియైనఁ బోతన రచింపకుండ నుండునా? తనగ్రంథము నొరులకుఁ గృతియిమ్మని యెవ్వరోవచ్చి చెప్పినంతమాత్రముననే, "కాటుకకంటినీరు" అన్నుపద్యమును జెప్పిన మహానుభావుఁడు తనజీవితమును ధారవోసి రచించినయంతటిమహా కావ్యపుత్రిక తనకండ్లయెదుట నొరులచేత బలవన్మరణము నొందు చున్నప్పు డాతఁడనుభవించుచున్నదురవస్థఁ దెలుపుపద్య మొక్కటి యైన నపప్రియత్నముగనైన నాతనినోటనుండి వెలువడకుండనుండునా

వెలువడినచోఁ బ్రచారములో నుండక మానునా? అట్టివేవియు మనకు వినఁబడకుండుటయే యీకథయందు సత్యము లేదని చెప్పుటకుఁ జాలియున్నది. ఆకథయే నిజమై కొలఁదికాలములోనే శ్రీరామచంద్రుని యాజ్ఞానుసారముగ బయటకుఁదీయుట తటస్థించినయెడల, శిథిలభాగములను బోతనామాత్యుఁడే పూరించునుగాని. నారయాదుల కేలవిడిచిపెట్టును? భూమిలోఁ బోతనామాత్యుని యనంతరమువఱకు చాలకాలముండెనన్నచో, గ్రంథమంతయు నశించును. గాని స్వల్పభాగము నశించి, తక్కినది నిలిచియుండుట తటస్థింపదు. అందుచేఁ బోతనామాత్యుని జీవితకాలములో నిట్టిపని జరిగియుండదు. ఇఁక నాతనియనంతరమిట్టికార్యము నా రాజు చేసెనా? ఎట్టిమాట? తనకుఁ గృతియిచ్చుటకు నిరాకరించిన పోతనామాత్యు నేమియుఁ జేయఁ జాలక నాతనియనంతరమునఁ దలుపుఁ దెఱచినయింటఁగుక్క జొచ్చినట్లిట్టిపనికిమాలినపని నా పండితప్రభువు చేసెనని యనుట మహాసాహసము. గ్రంథమును భూమిలోఁ బాతిపెట్టినప్పుడది యెట్లుంచఁబడినను, అన్నిస్కంధముల యందును గొంతకొంత భాగము శిథిలమగును. గాని కొన్నిస్కంధములు పూర్తిగా నశించుటయు, కొన్నిస్కంధములలో నేమియు నశింపకుండుటయు సంభవింపదు. ఎట్లుచూచినను నీఖననగాథ యసత్యమనియే నిశ్చయింపవలసియున్నది. ఈగాథను గ్రంథస్థముచేసి సర్వజ్ఞసింగమభూపాలునిపై నేరారోపణ మొనర్చినవాఁడు కూచిమంచి తిమ్మకవి. పూర్వపులక్షణవేత్తలు భాగవతమునుండి లక్ష్యములను గ్రహింపకుండుటకుఁ గారణము పోతనామాత్యుఁడు రేఫశకటరేఫలకు యతిప్రాసమైత్రి కల్పించుటయే యని

ఉ. బమ్మెరపోతరాజకృతభాగవతంబు సలక్షణంబు గా
కిమ్మహి నేమిటం గొదవ యెంతయు నారసిచూడఁగాను రే
ఫమ్ములు ఱాలునుం గలిసి ప్రాసములైనకతంబునం గదా
యిమ్ముల నాదిలాక్షణికు లెల్లరు మాని రుదాహరింపఁగన్."

అనుపద్యములో నప్పకవి వ్రాసినదానియందు సత్యము లేదనియుఁ బోతనరచించిన భాగవతమునఁ గొన్ని భాగములు శిథిలములగుటచే నాభాగములను బూరించినవా రట్టిమైత్రి కల్పించిరేగాని పోతనా మాత్యరచిత భాగములలో నట్టిలక్షణవిరుద్ధప్రయోగములు లేవనియుఁ బోతనను సమర్థించుటకై వ్రాయుసందర్భమునఁ దిమ్మకవి యీగాథ నీక్రిందిపద్యములలో గ్రంథస్థ మొనర్చియున్నాఁడు.

ఆ. వె. కాకునూరి యప్పకవి యహోబలపతి
ముద్దరాజు రామముఖ్యు లెల్లఁ
బోతరాజుకబ్బమున బాలు రేఫలు
గదిసె నంచుఁ జెప్పిరది హుళిక్కి.

సీ. ఘనుఁడు పోతనమంత్రి మును భాగవతము
రచించి చక్రికి సమర్పించునెడల
సర్వజ్ఞసింగమక్ష్మావరుం డది తన
కిమ్మని వేఁడఁగా నీయకున్న
నలిగి యాపుస్తకం బవనిఁ బాఁతించిన
జివికి యందొకకొంత శిథిలమయ్యె
గ్రమ్మఱ నది వెలిగందలనారప్ప
రాజను మఱి బొప్పరాజుగంగ
రాజు మొదలగుకవివరుల్ తేజ మొసఁగఁ
జెప్పి రాగ్రంథములయందె తప్పులొదవెఁ
గాని పోతకవీంద్రునికవితయందు
లక్షణం బెందుఁదప్పునా దక్షహరణ!

పరంపరగా వచ్చుచున్నగాథను బోతనమీఁది యపవాదును దొలఁగించుటకై యత్నించుసందర్భమునఁ దిమ్మకవి వ్రాసియుండును. తిమ్మకవివ్రాఁత నాధారముగాఁ గొని సర్వజ్ఞసింగమనాయనిపై నిట్టి మహాపరాధము నారోపించుటకు వలనుగాదు. తిమ్మకవికిఁ బూర్వ

లెవరు నీకథను వ్రాయలేదు. భాగవతమును బూరించిననారయాదు లెవరు నీకథను సూచింపలేదు. కావున నిస్సంశయమైన, నిర్బాధక మైన సాక్ష్యము లభించువఱకు సర్వజ్ఞసింగమనృపాలునిపై నేరస్థాపన మొనర్పఁటకూడదు. అయినచో, పంచమషష్ఠస్కంధములను ఏకా దశద్వాదశస్కంధములను, నారయాదు లేల పూరింపవలసిన దను ప్రశ్న కాయాకవుల చరిత్రములలో సమాధానము వ్రాయుచు న్నాఁడను.

పోతన భాగవతమును రచించి దేవతార్చనపెట్టెలోఁ బెట్టిపూ జించుచుండె ననియు నవసానకాలమునఁ గుమారునిం బిలిచి పెట్టెను జూపి యందున్న యమూల్యధనమును గాపాడుమని చెప్పి చనిపోయెనని యుఁ బిమ్మట నాతఁ డాపెట్టెను తెఱచి చూచి గ్రంథమును బైకిఁ దీయునప్పటికి కందుఁ గొన్ని భాగములు క్రిమిదష్టములై యుండుటం జూచి, శిష్యుఁడైన నారయాదులా భ్రష్టభాగములను బూరించిరనియు నొకకథ ప్రచారములోనున్నది. మొదటికథకంటె నిందుఁ గొంతసత్య ముండవచ్చును. మొదటికథయం దున్నంత యస్వాభావికవిషయము లీకథయందు లేవి. కావున నీకథయందు సత్యమున్నదని విశ్వసింప వచ్చును. లోకములో నెన్నియో యుత్తమకావ్యముల కిట్టిగతి సంభ వించె ననుట బహుజనవిదితము.

—: సర్వజ్ఞసింగమప్రభువును బోతనయు నేకకాలమువారు కారు:—

పైనివ్రాసినదానినిబట్టి భాగవతమును సర్వజ్ఞసింగమభూపా లుఁడు పాతిపెట్టింపలేదని యూహచేతను యుక్తిచేతను సాధించితిమి. కాలముచేఁ గూడ నీగాథయందు సత్యము లేదని నిరూపించెదను. అనేకశాసనవాఙ్మయసాధనములచే మొదటిసర్వజ్ఞసింగమనీడు క్రీ. శ. ౧౩౪౦–౧౪౧౦ సంవత్సరములనడుమనుండెనని శ్రీనాథచరిత్రమున నిర్ధారణముచేసియుంటిని దానిని గాదనుట కవకాశములేదు. పోత

నామాత్యునిజననము ౧౪౫౦ వ సంవత్సరమని పైనిఁజెప్పితిని. దీనిని బట్టి సర్వజ్ఞసింగయప్రభువు చనిపోయిననలువదిసంవత్సరములకుఁగాని పోతనజన్మింపలేదు. శ్రీ వీరేశలింగముపంతులుగారు వ్రాసినట్లు పోతనజననము ౧౪౦౫ ప్రాంతమునుకొన్ననుగూడ, సర్వజ్ఞసింగమ నాయని జీవితకాలములో భాగవతముపుట్టలేదని పై కాలనిర్ణయమును బట్టి స్పష్టమగుచున్నది. భాగవతజననగాథ సత్యమనిచెప్పుటకుఁబోత నామాత్యుని జననకాలమును నూఱుసంవత్సరములు వెనుకకుజరుప వలసియుండును. ఆకథనెట్లయిన సత్యమనిచెప్పుటకుఁ బైనివంశవృక్ష ములలోఁజూపిన పోతన వేఱనియు, భాగవతకర్త యగు పోతన యాపోతనకుఁ దాతయనియుఁ జెప్పెడి బుద్ధిమంతు లుండిన నుండ వచ్చును ఈవాదమును గేసకవి మల్లకవులు దాక్షాయణీపరిణయ మునఁ జెప్పిన:—

చ. "నెరిగుణశీగల్గునన్నయమనీషినిఁ దిక్కన శంభుదాసునిన్
బరువడి మత్పితామహుని బమ్మెరపోతన భాస్కరాహ్వయున్
వరకవి సార్వభౌముని నవారితభక్తి నుతింతు మెప్పుడున్
గురుకరుణాఢ్యు లంధ్రకవికుంజరులం దగభూతిశోభిలన్.

అనుపద్యమును, భాగవత వీరభద్రవిజయములందుఁ బోతనామా త్యుఁడుతనపూర్వులనుగురించిచెప్పినపద్యములును. ఖండించుచున్నవి. ఇంకను నిట్టియపూర్వవాదములను జేయువా రుందు రేని, వారికొక్క వందనము. వారు ససాక్ష్యముగాఁ దమవాదములను ఋజువు చేయ వలసియుందురు

కవిపండితపోషకుఁడును బండితుఁడు నైనరావుసర్వజ్ఞసింగమ భూపాలునిపై నారోపితమైన యీయపవాదమునుండి యీపండిత ప్రభువు విముక్తినందుఁగాక! నిరాధారమైన యీయపవాదమే యా ధారముగా గల్పితమైనయొక దృశ్యకథ చలనచిత్రము (సినీమా)లోని

కెక్కుట విచారకరమైనవిషయము. ఈచిత్రమును బ్రదర్శింపకుండ నిషేధించుట యవసరము.

—: భాగవతము రెండవసర్వజ్ఞసింగమప్రభువుపాతిపెట్టించెనా ? :—

మొదటిసర్వజ్ఞసింగభూపతి నిర్దోషియని పైచర్చవలన స్పష్టమైనది. రెండవసర్వజ్ఞనృపతి యీదారుణకార్యమును జేసెనాయను విషయమునుగూడఁ దేల్చవలసియున్నది. ఇతనిజననము క్రీ. శ. ౧౪౦౦ ప్రాంతమని శాసనసాహాయ్యమున శ్రీనాథచరిత్రమునఁజెప్పియుంటిని. భాగవతరచనాకాలము క్రీ. శ ౧౪౭౦ ప్రాంతమని పైనివ్రాసితిని. ఆకాలమునకు రెండవసర్వజ్ఞనృపతిజీవించియుండఁడు. అతఁడు తొంబదియేండ్లు జీవించెననుట కాధారములులేవు. అతఁ డావయసునవిట్టియకార్యకరణ మొనర్చెననుటకంటె నమ్మఁదగనివిషయ మింకొకటియుండదు. ఎటుచూచినను నీభాగవతఖననగాథ యసత్యమనియు నసంభవమనియుఁ ఖండితముగాఁ జెప్పవచ్చును.

—: పోతన భోగినీదండకమునురచించెనా ? :—

పోతనామాత్యుఁడు సర్వజ్ఞసింగమభూపాలుని నాయకునిగా జేసి యొకవేశ్యావిరహమునువర్ణించు "భోగినీదండకము"ను రచించెననిచెప్పుదురు. దండకములలోఁ బోతనపేరు లేదు. ఆగ్రంథాంతమున నున్న

ఉ. పండితకీర్తనీయుఁ డగుబమ్మెరపోతన యాసుధాంశుమా
ర్తాండకులాచలాంబునిధితారకమై విలసిల్ల భోగినీ
దండకము న్రచించె బహుదానవిహారుకు రావుసింగ భూ
మండలభర్తకు న్విమతమానవనాథమదాపహర్తకున్"

అనుపద్యమునుబట్టి యీదండకకర్తృత్వము పోతనకారోపితమైనది. ఇందుదాహృతుఁడైన సర్వజ్ఞసింగభూపాలుఁడు రసార్ణవసుధాకరాది గ్రంథకర్త యగు సింగభూపాలుఁడేయని యనుచున్నారు. అదిసత్య

మైనచో, నీదండకము పోతనామాత్యరచితముకాదనుట నిశ్చయము. ఆదండకము నాపండితప్రభువు వ్రాయించుకొనలేదనుటకు దండకము నందే యాధారము లున్నవి ఆదండకము నందలి సర్వజ్ఞసింగమనాయుని తండ్రికుమారాన్నపోతభూపాలుఁడు: తల్లి పోచమాంబ; తాత సింగమనాయఁడు.

"కుమారాన్న పోతావనీనాథసూనునే ... ... పోచమాంబాల సద్గర్భసంజాతుపై ... ... రావు సింగక్ష్మానాథపౌత్రుకా సమీచీన రేచర్ల గోత్రాంబుజాతాత్మమిత్రుకా సర్వజ్ఞసింగోర్వరాధ్యక్షు ... కామినీలోక పాంచాలుఁడా సింగభూపాలుఁడా బాలకా". అనువాక్యములపై యంశములను ధ్రువపఱుచుచున్నవి. సర్వజ్ఞసింగనామధేయు లిరువురున్నారు.

మొదటిసర్వజ్ఞసింగమనాయుని (రసార్ణవసుధాకరకర్త) తల్లి అన్నమాంబ యైనట్లు రసార్ణవసుధాకరము నందలి

శ్లో. అన్నమాంబేతివిఖ్యాతా తస్యాసీ ద్ధరణీపతేః
దేవీ శివా శివాశ్యేవ రాజమౌళీ ర్మహోజ్జ్వలా॥

అనియెడి శ్లోకమువలనను, రత్నపాంచాలికానాటక గద్యమువలనను దెలియుచున్నది కావున నీదండకము పోచమాంబాసుతునిపైఁ జెప్పినది, కాని అన్నమాంబ కుమారుఁడైన మొదటి సర్వజ్ఞసింగమనాయునిపైఁ జెప్పినది కాదని ఘంటాపథముగాఁ జెప్పవచ్చును.

ఇరువురు సింగమభూపాలుర తండ్రులును అనపోతానాయఁడుతే. కాని మొదటి సింగభూపతి తండ్రికిఁ గుమారశబ్దము లేదు. ఉండుటకవకాశము లేదు. అదివఱకే వంశములో ననపోతానాయఁడు లేఁడు. అందుచే నీదండకమందలి సింగభూపాలుఁడు రెండవసర్వజ్ఞసింగమనాయఁడే యని చెప్పనొప్పును. దీనికింకొక యాధారమున్నది. దండకమునందే "వసంతావనీనాథ సంసేవితాంచత్పదాంభోజా" అని

సింగభూపాలుని కొఱకు విశేషణ ముపయోగించినాఁడు. ఈ వసంతావనీనాథుఁడు రెండవసర్వజ్ఞుని రెండవసోదరుఁడు (శ్రీనాథచారిత్రమున నిచ్చినరావువారి వంశవృక్షమును జూడుఁడు) వసంతనాయఁడను పేరుగలవారింకొకరు బేతాళరెడ్డి వంశమునలేరు. ఆకాలమున వసంతరాయఁ డను బిరుదు రెడ్డిరాజులలో ననవేమారెడ్డికిని ననపోతారెడ్డి తనయుఁ డగు కుమారగిరిరెడ్డికిని గలదు. కాని యారెడ్డిరాజులు సింగమనాయని పదాంబుజములను సేవించువారుగా నున్నారనుట కాధారములులేవు. కావున నీవసంతావనీనాథుఁడు రెండవసర్వజ్ఞుని సోదరుఁ డనుట నిశ్చయము. దీనినిబట్టి భోగినీదండకమునఁ బేర్కొనఁబడిన సింగభూపాలుఁడు మొదటి సింగభూపాలుఁడు కాఁడనియు, రెండవ యాతఁడనియు నిస్సంశయముగాఁ జెప్పవచ్చును. సంశయమునకించుకేనియు నవకాశము లేదు.

ఈ రెండవ సింగభూపాలుని జననము క్రీ. శ ౧౭౦౦ సంవత్సర ప్రాంతమని శ్రీనాథచరిత్రమున నిర్ణయము చేసియుంటిని. పోతనామాత్యుని జననము ౧౪౭౦ ప్రాంతము. అతని యిరువదియైదవ సంవత్సరమున నీదండకము వ్రాసెననినచో నప్పటికి సింగభూపాలుని వయసు డెబ్బదియైదు సంవత్సరము లుండును. అతఁడప్పటికి జీవించి యుండెననుట కాధారములు లేవు. అట్టి వృద్ధాప్యదశయం దీతఁ డట్టి శృంగారదండకమును వ్రాయించుకొనియుండఁడు. కావుననీదండకము పోతనామాత్యకృతముకాదు. పోతనజననము ౧౪౫౭ వ సంవత్సరమునకు గెంటినను (అందులకవకాశములేదు) దండకరచనమునాఁటికి సింగభూపాలున కేఁబదియేండ్లుండును. అట్టివయసునఁగూడ నీతఁ డా దండకమ్మునకుఁ బ్రోత్సాహకర్త కానేరఁడు. కేవలమీదండకకర్తృత్వాపాదనమునకై పోతనజననకాలము ననేకకారణములచే సిద్ధాంతమైన ౧౪౭౦ నుండి యేఁబదియేండ్లు వెనుకకుఁ దఱిమి ౧౪౦౦ వ ప్రాంతమని చెప్పుట పొసఁగదు.

వీరేశలింగముపంతులుగారుకూడ మొదట నీదండకము పోతన కృతముకాదని యభిప్రాయపడియు, దానిం జదివినపిమ్మట శైలిని బట్టి యది యాతని కృతమేయని నిశ్చయించి యందలిశైలిం జూపుటకై యీక్రిందిభాగము నుదాహరించియున్నారు. "కామానలజ్వాలల న్వేగి చింతాభరక్రాంతమై యున్న యింతిం బరీక్షించితన్మాత మాయాపరాభూతజామాత మిథ్యావయోపేత విజ్ఞాతనానావశీకారమంత్రౌషధ వ్రాత లోకైకవిఖ్యాత వారాంగనాధర్మశిక్షాది సంఖ్యాత సమ్మోహితానేకరాజన్యసంఘాత వాచాలతాబద్ధనానామహాభూత యేతెంచి కూతున్ బరీక్షించి నీతి న్విచారించి బుద్ధి న్వివేకించి బాలన్ మిళత్కుంతలవ్రాతఫాలన్ గరాంభోజరాజత్కపోలన్ సమందోష్ణనిశ్వాసజాలన్ విపర్యస్తసంవ్యానచేలన్ మహాందోళనప్రేంఖితస్వర్ణడోలన్ మృగేంద్రావలగ్నన్ దయావృష్టిమగ్నన్ మనోజాగ్నిభగ్నన్ ... ... విలోకించి లోనం బగాయత్తయై చిత్తజాతాసిధారాచలచ్చిత్తయై విన్నయై ఖిన్నయై భిన్నయై యున్నభావంబు భావించి నెయ్యంబు గానించి బాలాజి తత్వంబు మేలా విచారింపవేలా వినోదింపవేలా వయోధర్మమున్ రిత్తగా బుచ్చ నీవృత్తికిన్నిత్తురే వత్తురే కాముకుల్ డాయఁగాయంబు విద్యున్నిభాకారయోపమేయంబు ప్రాయంబు ధారాధరచ్ఛాయ మెన్నేనుపాయంబులన్ విత్తమాయత్తముం జేయు మారిత్తవారంబు నేరంబుగా దీవిచారంబు వంశానుచారంబు సంసార సారంబు లాభాధికారంబు''

శైలినిబట్టి కాలనిర్ణయము సేయుట ప్రమాదభూయిష్ట మని పలుమారులు నేననియున్నాఁడను. అందును విశేషించి యేకగణమాత్రాబద్ధ మగుదండకశైలినిబట్టి కవిని కాలమును నిర్ణయించుట మఱింతప్రమాద మని నాయభిప్రాయము. పోతనరచించిన దశమస్కంధమందలి యక్రూరదండకమునకును దీనికిని పోలిక లున్నమాట నిజము. ఇది సర్వవిధములఁ బోతనశైలిని బోలియున్నసంగతి కూడ వాస్తవము. మఱియు సప్తమస్కంధమందలి

మందారమకరంద మాధుర్యమునఁ దేలు
మధుపంబు వోవునే మదనములకు
నిర్మలమందాకినీ వీచికల దూఁగు
రాయంచ సనునె తరంగిణులకు
లలితరసాలపల్లవఖాదియై చొక్కు
కోయిల సేరునే కుటజములకుఁ
బూర్ణేందుచంద్రికాస్ఫురితచకోరకం
బరుగునే సాంద్రనీహారములకు

గీ. నంబుజోదర దివ్యపాదారవింద
చింతనామృతపానవిశేషమత్త
చిత్తమేరీతి నితరంబుఁ జేరనేర్చు
వినుతగుణశీల మాటలు వేయునేల.

అనుపద్యమందలి భావములే భోగినీదండకమున నీక్రిందిభాగములోఁ గన్పట్టుచున్నవి.

"నేనామరుఁడైన గౌరీవరుండైన లక్ష్మీశ్వరుండైన వాణీధవుండైన దేవోత్తముండైన నన్యుల్ మదింగోరఁగా నొల్లనేయుల్లసత్ఫుల్లమందారరాజన్మరందంబునందంబునన్ గ్రోలు మత్తాళిదుత్తూరముల్ గ్రోలునే, హేమరాజీవరాజీరజోరాజితాకాశగంగానదీలోలకల్లోలడోలానటద్రాజహంసంబు శైవాలజంబాల గండూషదీర్ఘికాధూళీసంకులాసారకాసారముల్ జేరునే మండితాఖండలానీలజీమూతనిర్యత్పయోధారలన్ ద్రావుసారంగి కుంభాంతరాళాంబుపూరంబులన్ ద్రావునేమాధవోజ్జాతచూతాంకురస్వాదులీలాలసత్కోకిలేంద్రంబు ఝుల్లీరవక్రూరభల్లాతకీ శాఖలన్ బోవునే సింగభూపాలుబాహాపరీరంభసంరంభసంభోగముల్ గోరుదోషాశికోరత్నముల్ గోరునే నీచసంభోగ మంబా"

ఈరెండిటికిని శబ్దసామ్యమంతఁగా లేకపోయినను, భావసామ్యమున్నది. అందుచేఁ బోతనామాత్యుఁ డీదండకమును రచించెనని చెప్పుట తప్పదని కొందఱనుచున్నారు. కాని నాకది యంగీకార్యముగాఁ దోఁచుటలేదు. భోగినీదండకము భాగవతమునకుఁ దరువాత రచించెనని యెవ్వరు ననుటలేదు "మందారమకరంద" మనుపద్యము నందలిభావములు సంస్కృతభాగవతమున లేవు. ఈదండకములోని భావములను బోతన శృంగారమునుండి భక్తిరసమునకు మార్చి తన భాగవతమున వ్రాసియుండెనని చెప్పవలసియున్నది. భక్తిశృంగారములు రెండిటికిఁ బ్రేమయే ప్రధానము. కావునఁ బోతనామాత్యుఁ డీదండకమునుండి యీభావములను గ్రహించి భక్తిరసమును బోధించుటకై వ్రాసియుండును. భాగవతమందలి శ్రీకృష్ణలీలలో నీభావమే యిమిడియున్నది. కాని పోతనామాత్యుఁ డీభావములను గ్రహించి నాదసన్నంతిమాత్రమున దండకమాతఁడు రచించెనని నిశ్చయింపరాదు. అది యెవరి రచనమైనను దానియందలి స్వారస్యమును గ్రహించి తనగ్రంథమునఁ జేర్చుకొనియెనని చెప్పవచ్చును. కావున నీభావసామ్యమునుబట్టి యీదండకకర్త పోతనయని ధ్రువపడదు. పోతనామాత్యునకును నీదండకకర్తకునుగూడ పాలకురికి సోమనాథుని బసవపురాణతృతీయాశ్వాసమందలి యీక్రిందిపదము లాధారములని నాయభిప్రాయము.

"క్షీరాబ్ధిలోపలఁ గ్రీడించుహంస
గోరునే పడియలనీరు ద్రావంగ?
జాతఫలంబులు చుంబించుచిలుక
భాతి బూరుగుమానిపండ్లు గన్గొనునె?
రాకామలజ్యోత్స్నఁ ద్రావుచకోర
మాకాంక్ష సేయునే చీఁకటిఁద్రావ?
విరిదమ్మివాసన విహరించు తేఁటి
పరిగొని సుడియునే ప్రబ్బలితరుల?

ఈభావములకు దండకకర్త మెఱుఁగు వెట్టి తనదండకమునఁ బ్రకాశింపఁ జేసినాఁడు. అందుపైఁ బోతనామాత్యుఁ డాభావముల కేవన్నె వెట్టి తన సప్తమస్కంధమున వెలయింపఁ జేసినాఁడు

శైలినిబట్టి యీదండకము పోతనదని శ్రీవీరేశలింగముపంతులు గారు నిర్ణయించియున్నారు. ఆదండకమందలి కొన్ని వాక్యములను పైని వ్రాసియున్నాఁడను ఈక్రిందిదండకభాగమును బరికింపుఁడు.

"సుస్నాతయై ధౌతపట్టాంబరంబొప్పఁగాఁ గట్టి బంగారుటందె ల్మణీఘంటికాకాంచిమాణిక్యపుం గంకణాలుంగరంబుల్మణీహారముల్ ముత్యపున్నత్తునాసామణీరత్నముం గర్ణభూషాళిముక్తా లలామంబు సూర్యేందుభూషావిశేషంబులుం జాలొనుగాఁగల్గు నాత్మీయదివ్యాంబరాలంకృతిస్తోమమెల్లం జొకాటంబుగాఁ దాల్చి మేల్పన్నపుంభూతి మధ్యంబునం గుంకుమాంబుం జగాజంపుబొట్టించి బంగారుటందెల్ రవాళింపఁగా లాహిరీతింజడారేఖ దూగాడ లేగానుజవ్వాడఁ గ్రొవ్వాడిచూపుల్ మదుల్గాడ బల్గుబ్బచన్గుబ్బలం హారముల్ పట్టువల్ దొ్రక్కబంగారపుంబైటజీరాడ సొన్నా నిగారంపుశాల్మేల్ ముసుంగందమై రంగులుప్పొంగ నెమ్మేనిజవ్వాదితావు ల్జెలంగంగ భూషాప్రభల్ దిక్కులం జిక్కటిల్లంగ గ్రొక్కార్మెఱుంగోయనన్ భూమికేతెంచు రంభావధూరత్నమో నాగముత్తాబు జెన్నారగా దీరుగా జగ్గుముగ్గుల్లిగారింపగా మందయానంబుతో నొక్కపూఁబోడికైదండఁ గైకొంచు.

"శయ్యపైఁజేరి కూర్చుండి హస్తారవిందంబు పైఁజేర్చి కోపింపనో నామనంబెల్ల శోధింపనో నవ్వుటాల న్వినోదింపనో యీరూపరేఖాశశాంకోపమా కోపమా యొక్కమాటాడితే నేరమా నేరమా చిత్తమైనట్లువర్తింపఁగా జాలమా జాలమా సుందరాకారఁ గానంబు నిస్సారమాసారమా యీచమత్కారమా...

"దళ్క్కవజ్రాలకంబాలు బంగారపు న్నిల్వుటద్దాలు మిన్నా పసుల్ చిత్రపుంజిత్రపుంబొమ్మలుక్ దాపుతాచందువాలందుఁ బూ బానుపుల్ పచ్చరాతోరణంబుల్ జగాముత్యపుం జప్పరంబుల్ హారంగై నమానిక్యసింహాసనంబుల్ పదార్వన్నె బంగారపుందలుపులుక్ ద్వారబంధంబులుం బొల్పుగా సర్వతస్థాపితోద్యన్మణీధాగధగ్యంబులుక్ ధగధిగ్యంబులున్ నైగనిగ్యంబులున్ జాకచక్యంబులున్ వియ్యమందంగనందొప్పుగాధారుణీనాయకుల్ గాయకుల్ వైణికుల్ దివ్యపౌరాణికుల్ సత్కవుల్ వేదవేదాంగవిత్పుంగవుల్ మంత్రిచంద్రుల్ బుధేంద్రుల్ మహాసూరులేకాంగవీరుల్ పరీహాసకుల్ మాగధుల్ వంధివైతాళికుల్ గొల్వఁగా ధక్కధైధిక్కతైతద్దినాంతక్కతెయ్యంచు రంభాదిజంభారికుంభీంద్రకుంభద్వయీసన్నిభోరోజకుంభాసదృగ్వారమత్తేభయానామణుల్ నాట్యముల్ సల్పఁగా."

"భల్లాణదండకము"

ఈదండకమును భోగినీదండకము నొక్కపోలికలో నున్నదని నాయభిప్రాయము. ఇంకను నిట్టిదండకములనుగొన్నిటిఁజూపవచ్చును. శబ్దాలంకారమునుగూర్చి సమర్థుఁడైన యేకవియైనను నిట్టిదండకమును వ్రాయఁగలడనియు దండకశైలినిబట్టి కవిని నిర్ణయింప రాదనియుఁ దలంచుచున్నాఁడను రెండవసర్వజ్ఞసింగ భూపాలునియాస్థానమున నాపాటిసామర్థ్యము గలకవి యెవ్వరైన నుండెనేమోయనియు నాతఁ డీదండకమును రచించెనేమోయనియుఁ దోఁచుచున్నది.

రెండవ సర్వజ్ఞసింగభూపాలునితో సమకాలికుఁడై శ్రీనాథ మహాకవిశిష్యుఁడైన దగ్గుబల్లి దుగ్గనకవి రచించిన దండకము పోతనామాత్యుని యనూరిరదండకమును బోలియున్నది. పరికింపుఁడు. ఆ దండకమందలి కొంతభాగము నిట నిచ్చెదను. ఇతఁడు పోతనకుఁ బూర్వుఁడు.

"......ప్రపంచంబు నీవొక్కఁడుం దక్క వేఱొక్కఁడెవ్వాఁడు సృష్టింప బాలింప మాయింప శక్తుండు భక్తానురక్తా చతుర్వక్త్ర నిన్నున్ సదా యజ్ఞతేందుల్ సదాభ్యస్తసంధుల్ సదాచారయుక్తుల్ సదాయోగసక్తుల్ సదాసత్యవాదుల్ సదాబ్రహ్మవాదుల్ దయాధర్మశీలుర్ తపోజ్ఞానలోలుర్ సదాసన్నిధింగానలే రట్టి నీ విప్డు మాకుం బ్రసన్నుండవై తప్తహేమప్రభాభాసమానాంగవర్ణంబుఁ గోటీరదివ్యచ్ఛటుర్మస్తకంబున్ రసజ్ఞాచతుష్కోటి తామ్నాయవరంబుఁ......"

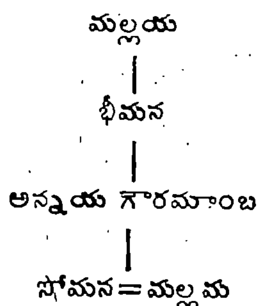
కొఱవి గోపరాజకృతసింహాసన ద్వాత్రింశికలో నొకనిరోష్ఠ్య దండకము క్తపదగ్రస్తాలంకారముతోఁగూడినదికలదు. పోతనకవిత్వమునకును గోపరాజుకవిత్వమునకును బోలికలుకలవని గోపరాజు చరిత్రమున వ్రాసియుంటిని ఈదండకము నిరోష్ఠ్యము గాదేని పోతనయకూ్రరదండకమును బోలియుండును గోపరాజకవి పెదతాతకుమారుఁలు రెండవసర్వజ్ఞునికడమంత్రులు. ఆపరిచయముచేనాతఁడాయాస్థానమునకు వచ్చి భోగినీదండకమును రచియించె ననుకొనుట కవకాశమున్నది.

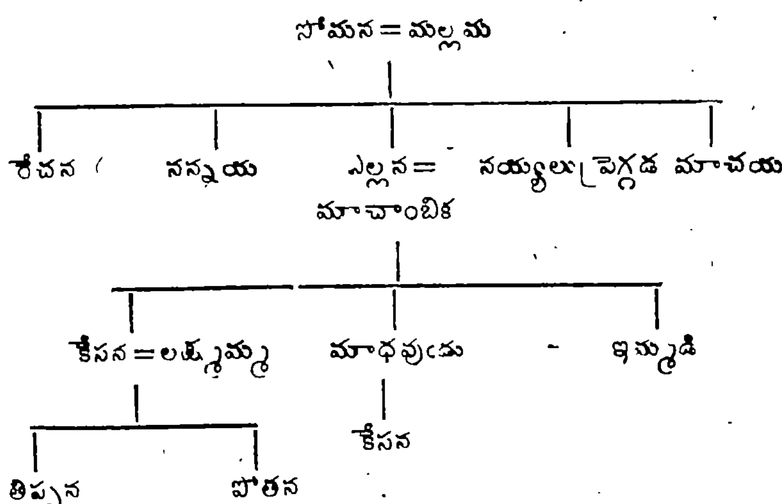
ఎట్లయిన భోగినీదండకమునుపోతనామాత్యుఁడు రచింపలేదని నిర్ధారణము చేయుటకై శ్రమపడుటనాయుద్దేశముకాదు. ఆదండకమును రచించె ననినంతమాత్రమున నాతని స్వభావమునకుఁ గళంకము రాదు యౌవనమునఁ బ్రభుప్రోత్సాహముచే నట్టిదండకమునాతఁడు చేసెననిన నందుదోషములేదు. ఈదండకమునకు నాయకుఁడు రెండవ సర్వజ్ఞుడనుట నిశ్చయము. ఆకాలమునందలి ప్రభువులు మంత్రులు వేశ్యాలంపటత్వము దోషముగాఁ దలంపలేదు. సరికదా గౌరవముగా భావించుచుండిరని మనకనేకకావ్యములవలనఁ దెలియుచున్నది. అది దోషమేయగునేని, యాసింగమప్రభువును దానినుండి తప్పింపలేము. కాలమంగీకరించెనేని, యాదండకకర్తమతియొకఁడు గన్పడకుండెనేని పోతనామాత్యుఁడా దణ్డకమును రచించెనని నిర్ణయించుటకును నేను సందేహింపను.

రెండవ సర్వజ్ఞసింగమనాయఁడు పదియవతరము వాఁడని యంగీకరించినచో నాతఁడును బోతనయు సమవయస్కులై యాదండకమును బోతనయే రెండవసర్వజ్ఞసింగమనాయకునిపై రచించెనని నిర్ణయించుటకుఁ గాల మాటంకము చేయదు. కాని యాతఁడు పదియవతరమువాఁడనుట పొసఁగకున్నది. ఎట్లయిన నీదండకమునకుఁ బోతనను గర్తఁగాఁ జేయుట తప్పనిసరి యగునేని సర్వజ్ఞుని జననము నయిదు లేక పది సంవత్సరములు ముందునకుఁ దెచ్చి పోతనజననము నయిదు లేక పదిసంవత్సరములు వెనుకకు గెంటినచో నీసింగభూపాలున కిరువది లేక యేబదేండ్ల వయసునను బోతన కిరువదేండ్లవయసునను నీదండక ముత్పన్నమయ్యెనని తేలును. అదియొకపక్షములో నస్వాభావికమైనను నొకపక్షములో స్వాభావికము కానచ్చును. ఇంతకంటె దీనిని సమన్వయముచేయుటకు వేఱుమార్గములేదు. భోగినీదండకకర్త పోతనయని యంగీకరించినను భాగవతఖననకథ యసత్యమే కానినిజము కాదు. ఇందులకు హేతువులను బైనిజూపియే యున్నాఁడను.

—: వీరభద్రవిజయము పోతన రచించినదేనా :—

వీరభద్రవిజయము నాలుగాశ్వాసములు కలది. గద్యనుబట్టియును గృతికర్తవంశాభివర్ణనమును బట్టియును నీగ్రంథము పోతనామాత్యరచన మని స్పష్టమగుచున్నది. ఈగ్రంథ మందిచ్చిన పోతనామాత్యుని వంశవృక్షమిది:—

కేసన భార్యయైన లక్ష్మమ్మ తండ్రిపేరు మంచి. తల్లి పేరు మాచమ. అన్నగారి పేరు సోపన. భాగవతమున నిచ్చినవంశవృక్షము నకును దీనికిని భేదము లేదు. భాగవతమున పినతాతపెదతాతలను పిన తండ్రులను జేర్పఁడలేదు. ఇది ప్రథమగ్రంథమగుటఁ దీనియందు వారినిజెప్పియుండును. ఇంతియే భేదము. వీరభద్రవిజయ రచనము నాఁటికిఁదండ్రిజీవించియున్నట్లీక్రిందిపద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

ఉ. భూసురవంద్యునీ సుగుణభూషణు నాశ్రితకల్పవృక్షమున్
దాసజనప్రపన్ను శివతత్త్వమనోరథకాముకోన్నతున్
కేసనమంత్రి సత్యనిధిఁ గీర్తివిశాలుఁ జిరాయువున్నతున్
జేసి యుమామహేశ్వరులు చెన్నుగఁ గాతురు గాక సత్కృపన్.

ఈపద్యమునఁ దల్లినిఁ జేర్పకపోవుటచే నప్పటికిఁ దల్లి స్వర్గమును జేరెనేమో యని సంశయము కలుగుచున్నది. కాని నిశ్చయముగాఁ జెప్ప లేము.

భాగవతమున "సహజపాండిత్య" యని వ్రాసికొనినను, వీర భద్రవిజయమున "జనకశిక్షితవిహితాక్షరాభ్యాసుండనై" యని చెప్పె

కొనినందువలనఁ బ్రథమమునఁ దండ్రియొద్దనే విద్యాభ్యాసముచేసి కొంతవఱకు జ్ఞానమును సంపాదించి పిదప స్వయంకృషివలనఁ బండితుఁడై భాగవతము నాంధ్రీకరించియుండు నని తలంపవలసియున్నది.

పోతనామాత్యున కివటూరి సోమనాథుఁడు గురువైనట్లువీరభద్రవిజయమునఁ జెప్పుకొనియున్నాఁడు. అజ్జరపు పేరయలింగకవితనకు సోమనాథుని మనుమఁడైన యివటూరి పెదబాపనారాధ్యుఁడుగురువైనట్లును, కేసకవి మల్లకవులు పెదరామనారాధ్యుని కుమారుఁడు పర్వతాలు గురువైనట్లును చెప్పుకొనియుండుటచేత బమ్మెరవారి కివటూరివారు మొదటినుండియు గురువులైనట్లును శైవమతమును బమ్మెరవారు వారివలననే గ్రహించినట్లును నూహింపఁ దగియున్నది. పేరయలింగమునకు గురువైన సోమనాథుని తాతయగు సోమనాథుఁడే పోతనకు గురువైనట్లూహించి పైవంశవృక్షములోఁ గనుపఱచితిని.

సోమనాథుఁడు తనశిష్యుఁడైన పోతనను బిలిచి
"వింతపంటువుకొలెను వీరభద్ర
విజయ మెల్లను వినఁ గడువేడ్క యయ్యె
నది దెలుంగున రచియింపు మభిమతముగ.

ఆ. పిన్నవాఁడ ననియు బెక్కుసంస్కృతులను
విననివాఁడ ననియు వెఱపు మాను
మత్ప్రసాదదివ్యమహిమచే నెంతైన
కవిత చెప్ప లావు గలదు నీకు

వ. అదియునుంగాక వీరభద్రేశ్వర ప్రసాదంబుఁ గలదు. కావున వాయుపురాణసారం బగు నీకథావృత్తాంతంబంతయు దెలుంగున రచియింపు" మని యానతిచ్చినట్లు పోతన వ్రాసియుండుటచే వీరభద్రవిజయమునాఁటి కాతఁడు పిన్నవాఁడనియు విశేష గ్రంథపరిచయము లేనివాఁడనియు స్పష్టమగుచున్నది. అప్పటికి భాగవతమును రచియిం

చియుండలేదు. వీరభద్రవిజయమున "కుమ్మరిగుండయ్య, మడియాలు మాచిరాజు మొదలగు వీరశైవులను స్మరించియుండుటను బట్టి భాగవతమునురచించువఱకునుపోతఁడు శైవమతాభిమానియైయుండెననియుఁ బిమ్మట శివకేశవులయందు సమానబుద్ధిగలవాఁడయ్యె ననియు స్పష్టమగుచున్నది.

ఈ క్రిందిపద్యమునుబట్టి భాగవతరచనానంతరమున వీరభద్రవిజయమును రచించినట్లు గన్పట్టుచున్నది. కాని యదిసత్యముకాదు.

ఉ. భాగవతప్రబంధ మతిభాసురత న్రచియించి దక్షుదు
ర్యాగకథాప్రసంగమున నల్పవచస్కుఁడ నైతి తన్నిమి
త్తాగతవక్త్రదోషపరిహారముకై యబనైకశైవశా
స్త్రాగమవీరభద్రవిజయంబు రచించెద వేడ్క నామదిన్.

ఈపద్యము కొన్నితాళపత్రప్రతులలో మాత్రమేకలదు. విలేఖకు లెవరో యీపద్యమును రచియించి యందుఁజేర్చియుందురు. కావున నీపద్యమును విడిచివేసి పోతనామాత్యుఁడేవీరభద్రవిజయకర్తయనియు భాగవతమునకు ముందు దీనిని రచియించెననియు నిశ్చయింపవలసి యున్నది.

ఇప్పుడు ముద్రితమైయున్న వీరభద్రవిజయమందలి నాల్గవ యాశ్వాసము పోతనామాత్యవిరచితముకాదనియు నెవరోరచియించిన భాగము నిందెవ్వరోఁ జేర్చిరనియు శ్రీ మానవిల్లిరామకృష్ణకవిగారు భారతిపత్రికలో (రక్తాక్షి-ఆషాఢము-పుష్పాంజలి) నీక్రిందివిధముగా వ్రాసియున్నారు. "నాల్గవయాశ్వాసములోని పద్యములు కొంచెము నీరసములుగానున్నవి. ఇది యేమనియాలోచించుచుండ వీరభద్ర విజయము తాటియాకుల ప్రతియొకటి లభించె. దానిఁ బరికించిచూడ నాల్గవయాశ్వాసము ముద్రితపాఠమునకంటె సర్వదా భిన్నమయి శివపార్వతీకైలాసవిహారవర్ణనమును కుమారజననమును దారకాసుర సంహారమును దెలుపుకథాభాగము విస్తరించునదిగానున్నది. నూతన

ముగా లభించిన యీభాగమునను పూర్వాశ్వాసములలోవలెనే మహర్షులకు వాయుదేవుఁడీకథ చెప్పినట్లున్నది. ఆశ్వాసాంతమునఁ గొన్ని పత్రములు లేనందున నీభాగము పోతనకృతమగునా కాదా యను సంశయము స్పష్టముగాఁ జెప్పుటకు వీలులేకపోయినను, కవిత్వధోరణి ననుసరించియుఁ గథానుస్యూతత్వమును జూచియు నిది పైమూఁడాశ్వాసములకు సంబంధించియేకకవికృతమని తోఁచుచున్నది ముద్రితమగుభాగము పరకవిపూరితమగుటచేఁ గాఁబోలు నుత్పలమాలతోఁ బ్రారంభింపఁబడియె ఇట్లిప్పుడు లభించిన భాగములోనుండి కొన్ని పద్యము లుదాహరించుచున్నారము"

శ్రీకవిగారియొద్దనున్న తాళపత్రప్రతిని నేనుజూచుట తటస్థింపలేదు. ముద్రితప్రతిలోనినాల్గవయాశ్వాసమునకు బదులుగానీతాళపత్రప్రతియందున్న గ్రంథము నాల్గవయాశ్వాసముగా నుండఁదగుననియు ముద్రితప్రతియందలి నాల్గవయాశ్వాస మైదవయాశ్వాసముగాఁ దగుననియు నిశ్చయింపవలసియున్నది. అట్లుకాదేని గ్రంథమునకు వీరభద్రవిజయ మనుపేరు సార్థకముగాకపోఁగాఁ గుమారసంభవమని పేరు పెట్టవలసియుండును. ముద్రితప్రతియందలి నాల్గవయాశ్వాసమును దీసివైచినచోఁ దక్కినగ్రంథములో వీరభద్రప్రశంసయే యుండదు. ముద్రితప్రతి నాల్గవయాశ్వాసములోని పద్యములు నీరసములుగా నున్నవని శ్రీకవిగారనుచున్నారు. కాని నాకట్లు తోఁచుటలేదు. భాగవతములోని కవిత్వమునుబట్టి చూచినప్పుడిది కొంతనీరసముగాఁ గనుపట్టినను, వీరభద్రవిజయమందలి తక్కినభాగముతోఁబోల్చిచూచినప్పుడిది నీరసముగాఁ గాన్పింపదు. ఈనాల్గవయాశ్వాసమునందలి పద్యములతో భాగవతమందలి పద్యములకుఁ బోలికకలదు. ఒక్క పద్యము నుదాహరించెదను.

క. పాపంబని చింతింపక
పాపాత్ముని దక్షుఁ గూడి మతిమాలి వెసం

శాపపుఁజన్నముఁ జూచిన
పాపాత్ముల కింత వలదె పాపము ధరణిన్.

వీరభద్రవిజయము.

క. పాపాత్ముల పాపంబులఁ
బాపంగాఁ జాలునట్టి పద్మాక్షునిపైఁ
బాపము గలదని నుడివిన
పాపాత్ముని పాపమునకుఁ బారము గలదే.

భాగవతము.

ఈనాల్గవయాశ్వాసమందలి వీరభద్రదండకమునకును భాగవతమందలి యకూ్రరదండకమునకును సామ్యమున్నది. కేవలమీసామ్యమునుబట్టి యీనాల్గవ యాశ్వాసమును బోతన రచించెనని చెప్పఁజాలము. కాని యాశ్వాసాంతగద్యము పోతనదని చెప్పుచున్నది. కావున నీసామ్యమాకర్తృత్వమును సాధించుటకొక బలవత్తరమైన కారణమగుచున్నది. ప్రథమాశ్వాసమున దక్షయాగకథఁజెప్పి నాల్గవ యాశ్వాసమందు మరల దక్షయాగకథ నుడువుటచే, నీయాశ్వాసము పోతనది కాదని శ్రీరామకృష్ణకవిగారు వ్రాసినారు. కాని యందు సత్యములేదు. దక్షుఁడు రెండుమారులు యజ్ఞముచేసినాఁడు. మొదటి యజ్ఞకాలమున నీశ్వరునిభార్య దాక్షాయణి గారి. ఆమె యాయజ్ఞవాటికయం దాతనువునువీడి పిమ్మట పార్వతిగాజన్మించినది. ఆయజ్ఞమున వీరభద్రుఁడు జన్మింపలేదు. శివుఁడానాఁడు దక్షునకు శాపంబిచ్చుటతోఁ దనకోపము నుపసంహరించుకొనినాఁడు.

మ. పుడమిన్ రాజ్యముఁ గోలుపోయి తగ నేడ్పుం బొంది శోకించున
జ్జడధీ (శాత్మఁజు) శాంతకుఁడై నయుంద్రుని కిలన్ జన్మించి రోషాంబుధిం
బడ వైవస్వతమన్వునాఁడు ముదమొప్పన్ రాజ్యముం జేయగాఁ
గడ తేర్తున్నని పాపదక్షునకు వేగన్ శాపమిచ్చెన్ వడిన్''.

ఈశాపానుసారముగా దక్షుఁడు వైవస్వతమన్వంతరమున జన్మించి నట్లు నాల్గవ యాశ్వాసమందలి యీక్రిందిపద్యమువలనఁ దెలియ వచ్చెడి.

క. మఱి వైవస్వతమన్వం
తరమున నొకకాలమందు దక్షుఁడ దక్షుం
డురుతర పాపవిచక్షుఁడు
పరఁగన్ జన్మించె ఘోరపాపాత్ముఁడై.

మొదటి యజ్ఞవృత్తాంతమును శివునకుఁ దెల్పినది నారదుడు ఈరెండవ యజ్ఞకథను దెలిపినవాఁడు దధీచి. ఈరెండవ యజ్ఞధ్వంసమునకై యీశ్వరుఁడు వీరభద్రుని సృష్టించినాఁడు యజ్ఞము ధ్వంసమైనది. దక్షుఁడు చచ్చి బ్రతికినాఁడు. ఈయజ్ఞకథలోఁ బార్వతిసంబంధము లేదు.

ఈగ్రంథమున నీయజ్ఞద్వయకథ యెందులకుఁ గల్పితమైనదో చెప్పఁజాలను. పరమేశ్వరునికుమారులలో వీరభద్రునికంటెఁ గుమారస్వామి పెద్దవాఁడు. అతడు పార్వతీనందనుఁడు. మొదటియజ్ఞములోనే వీరభద్రుఁడు జన్మించియున్నచో నాతనికిఁ గుమారస్వామి తమ్ముడగును గాని యన్న కాఁజాలఁడు. ఈవ్యత్యాసమును దొలఁగించుటకొఱకే రెండవయజ్ఞగాథ కల్పితమయ్యెనేమో ఈయజ్ఞద్వయకథ బ్రహ్మపురాణములోఁ గూడ నిట్లేయున్నది. ఈగ్రంథకర్త యాపురాణము ననుసరించి యుండును.

భాగవతకవిత్వమునకు వీరభద్రవిజయకవిత్వము చాలఁదీసికట్టుగానున్నది. ఇదిపోతనకుఁ బాల్యకవిత్వమగుటచే నిట్లున్నదని యనుకొనవచ్చును.

మాబంధువులును మిత్రులునగు కవిరాజహంస శ్రీబాలాంత్రపు వేంకటరావుగారు వీరభద్రవిజయము పోతనామాత్యకృతము కాదనియు దీనిని కేపకవి మల్లకవులు రచియించి, పోతనపేరు పెట్టిరనియు వారుచేసిన దాక్షాయణీపరిణయమును దాముచదివియుంటి

మనియు, నీగ్రంథద్వయము నొక్కశైలిలో నున్నదనియుఁ బోతన కవిత్వశైలికిని వీరభద్రవిజయశైలికిని జాలభేదముకలదనియు నాతోఁ జెప్పియుండిరి. దాక్షాయణీపరిణయము నాకులభింపలేదు. అందుచే నావిషయమున నేనేమియు వ్రాయఁజాలనైతిని.

—: పోతనామాత్యుఁడు భాగవతము నెంతవఱకు రచించెను? :—

పోతనామాత్యుఁడు భాగవతమును బూర్తిగనే రచియించెననియు నేకారణముచేనైననేమి యది కొంత శిథిలముగాఁగా గంగయ సింగయ నారయలు పూరించిరనియు, నొకకథకలదు. ఇదియే లోకమున వ్యాప్తినందినది. దాని నటుండనిండు దశమస్కంధమునందుత్తరభాగమున రుక్మిణితో విరసోక్తులాడుటవఱకే పోతన రచియించెననియు, నప్పటికాతనికిఁ గాలమాసన్నముకాఁగా నంతటితోనది యాగిపోయెననియు, నాతనియనంతరమున వెలిగందలనారయదానినిఁ బూరించెననియు నొకవాదమున్నది. ఇందే సత్యమున్నదని నాయభిప్రాయము. వెలిగందల నారయ పోతనామాత్యుని శిష్యుఁడు.

భాగవతమును బోతనామాత్యుఁడు పూర్తిగరచియింపలేదనియు, గజేంద్రమోక్షము, వామనచరిత్ర, ప్రహ్లాదచరిత్రము, అంబరీషోపాఖ్యానము, ధ్రువోపాఖ్యానము, శ్రీకృష్ణలీలలు మొదలుగా భక్తిరసప్రధానములగు కథలనుమాత్రమే రచియించెననియుఁ దక్కినభాగముల నితరులు పూరించి పోతనపేరు పెట్టిరనియు నింకనొక వాదమున్నది. ఈవాదము నాకురుచింపలేదు భక్తిరసావేశముచేఁ దన్మయుఁడైన యామహాభక్తుఁ డాయాకథపట్టులను రచించినపద్యములమృతగుళికలవలెనుండి మనలనుగూడఁ దన్మయులనుగాఁ జేయుచుండుటవలనను, దక్కినకథపట్టుల యందట్టి తన్మయత్వము గలుగకపోవుటచే నంతరసవంతముగాఁ గన్పడకపోవుటయుఁ జూచి కొందఱీవాదమును జేయ మొదలిడిరని నాయూహ. భాగవతపురాణాంధ్రీకరణభాగ్యముతనకులభించినదని పోతన మొదటఁజెప్పియున్నాఁడు. ఆతఁడు

భాగవతపురాణమును బూర్తిగాఁ దెలుఁగుఁ జేయ సంకల్పించినాఁడు కాని, నడుమ నడుమ కథలనుమాత్రమే వ్రాయఁదలపెట్టలేదు. (పైని వ్రాసిన పద్యములనుజూడుఁడు.)

పోతనామాత్యుఁడు షష్ఠస్కంధమును, నేకాదశద్వాదశ స్కంధములను వ్రాయలేదనియు, నందుచేతనే పోతనకిరువదిముప్పది యేండ్లతరువాతనున్న హరిభట్టు, షష్ఠస్కంధమును, నేకాదశద్వాదశస్కంధములను రచియించియున్నాఁడనియు, కవులషష్ఠముకూడ షష్ఠస్కంధమును, సంజీవరాయఁడను కవి యేకాదశస్కంధమును జేసి యుండుననియుఁ గొందఱనుచున్నారు. పోతనామాత్యుఁడు ఏకాదశ ద్వాదశ స్కంధములను రచింపలేదనియే నాయుద్దేశము. అవిశిథిలములయ్యెనని కొందఱందురు కాని నాకది విశ్వసనీయముగాఁదోఁచుటలేదు. నారయకవిత్వము రసవంతముగా లేదని యాభాగమును హరిభట్టు మొదలగువారు మరల రచియించియుందురు. షష్ఠస్కంధమును పోతన రచింపలేదని నిశ్చయముగాఁ జెప్పఁజాలము. నడుమ నాస్కంధము నాతఁడేలవిడిచిపెట్టెను ? అదిశిథిలమైనదనుటయే లెస్స

కూచిమంచి తిమ్మకవి చెప్పినట్లు ర, ఱ, లకు మైత్రికల్పించిన పద్యములు పోతనవి కావనియే నిశ్చయింపవచ్చును. ఎచ్చటనైనఁ బ్రమాదవశమున నాలుగు మూఁడుతావులనున్నను నవిభ్రమప్రమాదములచేఁ గలిగినవి. కానియుద్దేశపూర్వకముగ నుపయోగించినవై యుండవు.

—:పోతన నారాయణశతకమును రచించెనా ?:—

"నారాయణా" యను మకుటముతో ౧౦౩ మత్తేభశార్దూల వృత్తములుగల యొకశతకమును బోతనామాత్యుఁడు రచియించెనని ప్రతీతికలదు. శ్రీవంగూరి సుబ్బారావుగారీశతకమును ముద్రింపించిరి. ఈశతకము పోతనామాత్యునిది కాదని కడపమండలవాసులు ప్రతి-

ఘటించిరి. ఈవిషయమున వాదోపవాదములు పెక్కులు జరిగినవి. వానినన్నిటి నిట ప్రస్తావించుట యనావశ్యకము. శతకాంతమునఁ గవి పేరుదాహరించు పద్య మొకటియుండుట చాలశతకములయందుఁ గలదు. ఈశతకమునందట్టి పద్యములేదు భాగవతమునందలి గద్య వంటి గద్య మీశతకాంతమున నున్నది. శతకాంతములయందుఁ బద్యముఁగాకుండ గద్యలనువ్రాసిన శతకములున్నవని వానినుదాహరించుచు సుబ్బారావుగారీగద్యను బోతనామాత్యుఁడే రచియించెనని నిర్ణయించినారు. ఈగద్య తాళపత్రప్రతులలో లేదనియు, రెండు కాగితపు ప్రతులలో గ్రంథమంతయు వ్రాయఁబడిన సిరాలోఁగాక వేఱుసిరాలో నున్నదనియు, శ్రీనాగేశ్వరరావుపంతులుగారు పీఠికలో వ్రాసియున్నారు గద్యలు వ్రాసినశతకము లేవేని కొన్నియుండిన నుండుఁగాక! సంశయరాహిత్యముగా నీగద్యను బోతనామాత్యుఁడే వ్రాసెనట్లాధారములేదు. కావునను, సాధారణసూత్రము ననువర్తింపక విశేషసూత్రముచే సమర్థింపవలసి వచ్చినది. కావునను నీగద్యను వదలిపైచి కవిని నిర్ణయింపవలసి యున్నది.

—: శతకమందలి ౯౮ వ పద్యములో :—

మ. అపరాధంబులు నిన్ను నమ్మి విను మే నాజన్మపర్యంతముం
విపరీతంబుగఁ జేసినాఁడ నిఁక నీవేదిక్కు నాలోనికిన్
గపటం బింతయు లేక దండధరుకున్ గట్టీక రక్షింపుమీ
కృపకుం బాత్రుఁడనయ్య ధర్మపురి లక్ష్మీనాథ నారాయణా!

అని ధర్మపురిలక్ష్మీనారాయణస్వామిని పేర్కొనియున్నాఁడు. ధర్మపురి నైజామురాష్ట్రములోనిది. సుప్రసిద్ధమైన పుణ్యక్షేత్రము గౌతమీ నదీతీరము. ఆగ్రామముననున్న నృసింహస్వామిపై శేషప్ప యనుకవి యొక సీసపద్య శతకమును వ్రాసియున్నాఁడు. అచ్చట లక్ష్మీనారాయణాలయముకూడ నున్నదని శ్రీనాగేశ్వరరావుపంతులు గారు వ్రాసియున్నారు. పోతననివాసమైన యోరుగల్లునకిది సమీప

మందురు. అందుచేఁ బోతన యీశతకకర్తయని యూహింప ననువగు చున్నది. కాని పోతన ధర్మపురినివాసుఁ డనుట కాధారములులేవు. ఆతని నివాసములు బమ్మెర, ఓరుగల్లు అనిమాత్రమే యిదివఱ కనుకొనుచున్నారు. ధర్మపురినివాసుఁడైన మఱియేకవియైన దీనిరచింపఁ గూడదా యని యనుమానమును గలుగుచున్నది. భాగవతమునకు బీజము లీశతకము నందున్నవనియు నీ బీజములనే భాగవతమునవిస్తరించి రచించెననియు సుబ్బారావుగారు వ్రాసిరి. కాని యది శతకకర్తను నిర్ణయించుటకుఁ దగిన యాధారము కాదు. భాగవతమును జదివిన యేకవియైనను నందలి భావములను సంక్షేపించి యీశతకమును వ్రాసియుండవచ్చు ననుట కవకాశమున్నది నారాయణ శతకమును రచించితినని చెప్పినకవి యెవ్వఁడైన నుండెనేమోయని పరిశీలించి చూచితిని గాని యింతవఱకు నాకట్టికవి స్ఫురింపలేదు. ముందుఁ గన్పడెనేని విమర్శించి యర్హుఁడైనచో నాతనికికర్తృత్వము నీయవచ్చును.

అంతవఱకునీశతకమును గవి పేరు తెలియని శతకములలోఁ జేర్చుట మంచిదని నాయభిప్రాయము.

—: పోతన కవిత్వగుణము :—

పోతన కవిత్వమందలియాధిక్యమును వర్ణించి చెప్పలేను. ఏకవితయందును గానని మాధుర్య మీతనికవితయందుఁ బొంగి పొరలుచుండును. భాగవతమునందు భక్తిని వేదాంతమును బ్రబోధించు కథలు విశేషముగాఁ గలవు. ఈ రెండును బాలకుని హృదయమున దృఢముగ నాటుకొనునట్లు చేయుటలో నీ మహాకవి కడు నేర్పరి. అందులకుఁ గావలసిన పదజాల మీతని కవితయందు సహజముగా వచ్చిపడినది.

ఈతని కవిత్వమునందొక ప్రత్యేకలక్షణమున్నది. పద్యపాదాంతము సామాన్యముగా పదమధ్యమున నుండదు. అట్లే యతిస్థానము

గూడ పదమధ్యమునయందలి సామాన్యముగాఁ బదాదియందుండును. మఱియు వంత్యనియమము నీకవి యెక్కువగాఁ బాటించుచుండును. ఈలక్షణములనుబట్టి యెవరైన పద్యమును జదివినప్పుఁడిది పోతన కవిత్వమని హృదయమునకు స్ఫురించుచుండును. ప్రజ్ఞాధురీణులగు మహాకవు లెందఱో యున్నారు కాని యీలక్షణములలోఁ బోతననునుకరించినవారు లేరు

ఈకవి కవిత్వగుణమును భాగవతపీఠికాకారులు ముప్వురును జాలగఁ బ్రశంసించియున్నారు. అందునాగ పూడికుప్పుస్వామయ్యగారి వాక్యముల నిట నుదాహరించి తృప్తిఁ జెందెదను. "పోతనామాత్యుని శైలినిగూర్చి యెంతేని వ్రాయఁదగియున్నను బీఠికావిస్తరభయమున నింతకంటె నిట విపులముగాఁ జర్చింపనయితికాదాయె. ఇమ్మహాకవి పదలాలిత్యమును, రచనాసౌకుమార్యమును, సరసపదప్రయోగ వైచిత్ర్యంబును, నుభయభాషాప్రవీణ్యంబును, హరిలీలావర్ణనాపాటవంబును, వేదాంతార్థనిరూపణ వైదగ్ధ్యంబును నితనిరచనలఁ జదువఁజదువఁగోచరించును

ఇతనిపదము లతికోమలములు. అలంకారములు మనోజ్ఞములు, రచనలు సరసములు. పాకము మధురము. హరిభక్తియగ్గలము పాండిత్యము మిక్కుటము, లోకానుభవంబహీనము వేదాంతార్థచింతనంబు మెండు,"

ఇతనికి రామాయణమురచింపవలయుననికోర్కె విశేషముగాఁ గలదు. కాని యద్దానిని భాస్కరాదు లదివఱకే యాంధ్రీకరించి యుండుటచే నాతనిదృష్టి భాగవతముపైఁ దిరిగెనఁట. ఈసందర్భమున "బదిరెనుభాస్కరుఁడు లేదారామాయణముబండ్ల కెక్కింపనా" యని పోతనామాత్యుఁ డనినట్లు చెప్పుదురు.

—: పోతన తత్త్వము :—

పోతనామాత్యుని తలిదండ్రులు శివారాధనతత్పరులు కాని వీరశైవులుకారు. పోతనకూడఁగొంతకాలముశివభక్తుఁడే, క్రమక్రమ

ముగ నాభావముపోయి శివకేశవులయందు సమాన ప్రతిపత్తి గల స్మార్తుఁడయ్యెను. వేదాంతవిషయము వచ్చినప్పుడీతఁ డద్వైతి.

పరమేశ్వరానుగ్రహమును సంపాదించుటకు భక్తియే ప్రధానమని యీతని యుద్దేశము. అసందర్భము వచ్చినప్పుడు తన్మయుఁడై గ్రంథరచనమును గావించినాఁడు. ఆభాగమును జదువునప్పుడు పాఠకులుకూడఁ దన్మయులగుచుందురు. ప్రహ్లాదచరిత్రము, గజేంద్రమోక్షము, ధ్రువోపాఖ్యానము మొదలగు నుపాఖ్యానము లిందులకు నిదర్శనములు.

పోతన కేవల భక్తుఁడే గాక విరాగియునై యుండెను. ప్రాపంచికవిషయముల యందాతనికిఁ గాంక్ష లేదు. దేహధారణమాత్రమునకై యవసర మగు వృత్తిఁ జేసికొనుచుఁ గాలమంతయు భగవదారాధనయందే కడపిన మహాపురుషుఁడు. ఇతనిమనోభావములు, ప్రహ్లాదచరిత్రమందలి "యెల్లశరీరధారులకు" వామనచరిత్రమందలి "కారే రాజులు" అను నీమొదలుగాఁగలపద్యములందువ్యక్త మగుచుండును. ఇతని మనస్తత్వమునుగూర్చి వ్రాయఁదలచిన నదియొక చిన్నగ్రంథ మగును. విరమించెదను.

పోతనామాత్యుని ప్రభావమునుగూర్చి, కొన్నికథలు ప్రచారములో నున్నవి. గజేంద్రమోక్షమునందలి "అల వైకుంఠపురంబులో నగరిలో" అను నంతవఱకువ్రాసి తక్కినభాగము నెట్లుపూర్తి చేయవలయునో తోఁపక యెచ్చటికో వెళ్లెననియు, భగవంతుఁడు పోతనరూపమున వచ్చి పోతనకుమార్తె నడిగి యాతాటాకులవిలెఁ దీసికొని తరువాయిపద్యమును బూర్తిచేసెననియు దరువాత పోతన వచ్చిచూచుకొని యీపద్యమును వ్రాసినవాఁ రెవరని కుమార్తెనడిగి తెలిసికొని "అమ్మా! నాకంటె నీవుధన్యురాలవు. నీకుభగవంతుని దర్శనమైనది." అని యనియెననియుఁ జెప్పుదురు. పైపద్యమందలి తక్కినభాగము నిజముగా భగవంతుఁడు రచించినట్లే యున్నది. ఇట్టి

కథలింకను గొన్నికలవు. గ్రంథవిస్తరభీతి నిం దీయలేదు. భాగవత ముద్రితప్రతి పీఠికలో నిట్టి వింకను గలవు.

అమృతమునువర్షించు నీతని కవితాశైలి యొకటిరెండు పద్యములలోఁ జూప నలవిగాదు. అయినను నానియమము ననుసరించిభాగవతమునుండి కొన్ని పద్యముల నిట నుదాహరించెదను.

ఉ. ఉత్తమకీర్తులైన మనుజోత్తము లాత్మహితంబు లెన్నడుం
జిత్తములందు గోరరు హసించియు లోకులకెల్ల నర్థసం
పత్తియు భూతియున్ సుఖము భద్రముఁ గోరుదు రన్యరక్షణా
త్యుత్తమ మైన మేను విభుఁ డూరక యేల విరక్తిఁ బాసెనో.

ప్ర. స్కం.

ఉ. అక్కట! పుత్రశోకజనితాకులభారవిషణ్ణచిత్తనై
పొక్కుచు నున్నభంగి నినుఁ బోరఁ గిరీటి నిబద్ధుఁ జేసి నేఁ
డిక్కడి కీడ్చి తెచ్చుట సహింపనిదై భవదీయమాత నేఁ
డెక్కడ నిట్టిశోకమున నేక్రియ నేడ్చుచుఁ బొక్కుచున్నదో.

ప్ర. స్కం

మ. అణువో కాక కడున్ మహావిభవుఁడో యచ్ఛిన్నుఁడో భిన్నుఁడో
గుణియో నిర్గుణుఁడో యటంచు విబుధుల్ గుంభీభవత్తత్త్వమా
ర్గణులై యేవిభుపాదపద్మభజనోత్కర్షంబులం దత్త్వవి
క్షణముం జేసెద రట్టివిష్ణుఁ బరమున్ సర్వాత్ము సేవించెదన్.

ద్వి. స్కం.

చ. హరిఁ బరమాత్ము నచ్యుతు ననంతునిఁ జిత్తములం దలంచి సు
స్థిరత విశోకసౌఖ్యములఁ జెందిన ధీనిధు లన్యకృత్యము
ల్మఱచియుఁ జేయనొల్లరు తలంచిన నట్టిద యే సురేంద్రుఁడున్
బరువడినుయ్యిద్రవ్వని పిపాసితుఁడై సలిలాభిలాషతన్. ద్వి.స్కం.

చ. పురుషుఁడు నిద్రవోఁ గలలఁ బొందు సమస్తసుఖంబు లాత్మసం
హరణ శిరోవిఖండనము లాదిగ జీవునికిం బ్రబోధ మం

దరయఁగఁ దోఁచుచున్నగతి నాదిఁ బరేశుఁడు బంధనాదులం
బొరయక తక్కి యెట్లనుచు బుద్ధిని సంశయమందె దేనియున్.
తృ. స్కం.

సీ. తలఁప బ్రాహ్మణు లుత్తములు వారికంటెను
వేదవేత్తలు వేదవిదులకంటె
విలసిత వేదార్థవిదులు వారలకంటె
సమధిక శాస్త్రసంశయము మాన్పు
మీమాంసకులు మఱి మీమాంసకులకంటె
నిజధర్మవిజ్ఞాననిపుణు లరయ
వారికంటెను సంగవర్జితచిత్తులు
దగ వారికంటె సద్ధర్మపరులు
తే. ధార్మికులకంటె నుత్తమోత్తములు వినుము
మత్సమర్పిత సకలధర్మస్వభావ
మహిమములు గల్గి యితరధర్మములు విడిచి
సమత వర్తించు నప్పుణ్యతముఁడు ఘనుఁడు. తృ స్కం.

క. కొందఱు కర్మం బందురు
కొందఱు స్వాభావ్యమందురు కొందఱు కాలం
బందురు కొందఱు దైవం
బందురు కొంద ఱొగిఁ గామమందురు మహాత్మా! చ. స్కం.

చ. ఎనయఁగ జారకామిని నిజేశుని మ్రుచ్చిలి జారపూరుషుం
దనపతిగాఁ దలంచుగతిఁ దద్దయు మూఢమనస్కులై తన
ర్చిన నరపాలరూపము ధరించిన యీశ్వరు నన్నెఱుంగక
న్యుని భజియింప మీ రిహపరోన్నతిసౌఖ్యములంద రెన్నఁడున్.
చ. స్కం.

ఉ. ఎల్లశరీరధారులకు నిల్లను చీఁకటినూతిలోపలం
ద్రెళ్లక మీరు మే మను మతిభ్రమణంబున భిన్నులై ప్రవ

త్రిల్లక సర్వము న్నతనిదివ్యకళామయ మంచు విష్ణు నం
దుల్లముఁ జేర్చితా రడవి నుండుట మేలు నిశాచరాగ్రణీ. ప. స్కం.

ఉ. బాలకులార! రండు మన ప్రాయపు బాలురు కొంద ఱుర్విపై
గూలుట గంటిరే గురుఁడు క్రూరుఁ డనర్థచయంబునందు దు
శ్శీలత నర్థకల్పనముఁ జేసెడి గ్రామ్యముగాదు శాస్త్రముల్
మే లెఱిఁగించెదన్ వినిన మీకు నిరంతరభద్రమయ్యెడిన్.
స. స్కం.

మ. సరఘల్ గూర్చిన తేనె మానవులకున్ సంప్రాప్త మైనట్లు లో
భరతుల్ గూర్చినవిత్తముల్ పరులకుం బ్రాపించుఁ బ్రాప్తార్థులై
తిరుగం బోని మహోరగంబు బ్రదుకున్ దీర్ఘాంగమై యుండియుం
జిరకాలం బగు వానివర్తనము నేఁజింతించి యేకాంతినై. స. స్కం.

శా. కారే రాజులు రాజ్యముల్ గలుగవే గర్వోన్నతిం బొందరే
వారేరీ సిరి మూటగట్టికొని పోవం జాలిరే భూమిపైఁ
బేరైనం గలదే శిబిప్రముఖులుం బ్రీతిన్ యశఃకాములై
యీరే కోర్కులు వారలన్ మఱచిరే యిక్కాలమున్ భార్గవా.
అ. స్కం.

మ. చెలియే మృత్యువు చుట్టమే యముఁడు సంసేవార్థులే కింకరుల్
శిలలం జేసెనె బ్రహ్మ దన్నుదృఢమే జీవంబు నోచెల్లరే
చలితం బౌట యెఱుంగ రీకపట సంసారంబు నిక్కంబుగాఁ
దలఁచున్ మూఢుఁడు సత్యదానకరుణాధర్మాదినిర్ముక్తుఁడై.
అ. స్కం.

శా. సప్తద్వీపవిశాలభూభరము దోస్తంభంబునం బూన్చి సం
ప్రాప్తశ్రీయుతుఁడై మహావిభవసంపచ్చాతురిం గల్గి దు
ర్వ్యాప్తిం జెందక వైష్ణవార్చనల మేరం గాలముం బుచ్చుచున్
సుప్తిం బొందక యొప్పె సద్గుణగరిష్ఠుం డంబరీషుం డిలన్.
న. స్కం.

ఉ. పాపుఁడ బాలఘాతకుఁడ బంధువిరక్తుఁడ దుష్టచిత్తుఁడన్
గోపనుఁడన్ జరన్మృతుఁడ క్రూరుఁడ బ్రాహ్మణహంతభంగిమీ
పాపలఁ జంపితిం బయలిపల్కుల నమ్మితి సాధులార! నా
పాపము లుగ్గడింపక కృపామతులై కనరే క్షమింపరే ద. స్కం.

మ. మణి కంఠంబునఁ దాల్చి నేఁ డడవిలో మూవాఁడు వర్తింపఁగా
మణికై పట్టి వధించినాఁడు హరికి న్మర్యాద లేదంచు దూ
షణముం జేయఁగ వానిదూషణము గంసధ్వంసియాలించి యే
వ్రణమున్నా యెడ లేదు నింద గలిగెన్ వారించుటేరీతియో!

ద. స్కం.

నారాయణశతకము:—

మ. ధర సింహాసనమై నభంబు గొడుగై తద్దేవతల్ భృత్యులై
పరమామ్నాయములెల్ల వందిగణమై బ్రహ్మాండ మాగారమై
సిరి భార్యామణియై విరించి కొడుకై శ్రీగంగ సత్పుత్రియై
వరుస న్నీఘనరాజసంబు నిజమై వర్ధిల్లు నారాయణా!

మ. వరదుగ్ధాబ్ధితరంగడోలికలలో వైకుంఠలోకంబులో
విరజావీథినయోధ్యలో మధురలో వ్రేపల్లెలో ద్వారకా
పురిలో బ్రహ్మశివేశ్వరాదికహృదంభోజంబులో నుండువై
ఖరి నాలోపలనుండు భాగవతసూత్మాకార! నారాయణా!

మ. ఏభావంబున నిన్ దలంచె గజయూథేం దుండు నాపన్నుఁడై
యేభావంబున ద్రౌప దా యెడ-రమాధీశా యనెన్ వాయసం
బేభావంబున నీశరణ్యమనెనో యీశా కృపాదృష్టిచే
నాభావంబు దలంచు నేప్పు కృపసేయుం బాడి నారాయణా!

84. వెలిగందల నారయ

ఇతఁడాంధ్రమహాభాగవతమున నేకాదశద్వాదశస్కంధములను బూర్తిగాను, దశమస్కంధోత్తరభాగమున శ్రీకృష్ణుఁడురుక్మిణీదేవితోఁ గేళీగృహంబున విరసోక్తులాడుకథ మొదలుగాఁ దుదివఱకును రచించిన పుణ్యపురుషుఁడు. ఇతఁడు భాగవతము నాంధ్రీకరించిన బమ్మెర పోతనామాత్యుని ప్రియశిష్యుఁడనని యీ క్రిందనుదాహరించిన గద్యలో వ్రాసికొనియున్నాఁడు. "ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలితకవితావిచిత్ర కేసనమంత్రిపుత్త్రసహజపాండిత్య పోతనామాత్యప్రియశిష్య వెలిగందల నారయనామధేయ ప్రణీతంబైన శ్రీమహాభాగవతమను మహాపురాణంబు"

దశమస్కంధోత్తరభాగమునసీకవిశేషాంతభాగమును రచియించియున్నను, గద్యయందుఁదనపేరు వ్రాసికొనక తనగురువునందలిగౌరవముచే నాయన రచియించినట్లే వ్రాసియుండెను. ఏకాదశద్వాదశస్కంధముల గద్యలలో "ప్రియశిష్యవెలిగందలనారయ" అనువాక్యములనుమాత్రము చేర్చెను. తక్కిన భాగమంతయుఁ బోతన గద్యవలెనే యుంచెను.

ఈనారయరచించిన భాగమంతయును మొదటబమ్మెరపోతనామాత్యుఁడు రచించియుండెననియు, నది శిథిలమై పోఁగా నీతఁడు మరల రచించెననియుఁ జిరకాలానుగతమైన జనశ్రుతికలదు. పోతన యీభాగమును రచింపనే లేదనియు, నంతవఱకును రచించినపిమ్మట నాయన కాలధర్మమునొందుటచే తరువాతి భాగమును నారయపూర్తి చేసెననియు నాయభిప్రాయము. ఈవిషయమై పోతనచారిత్రమున వ్రాసియుంటిని.

భారతారణ్యపర్వశేషమును రచించిన యెఱ్ఱాప్రెగ్గడ యాభాగమును నన్నయరచించినట్లు గద్యలో వ్రాసియుండినట్లే దశమస్కంధోత్తరభాగమును బోతనరచించినట్లే నారయకవియు గద్యలో వ్రాసియుండెను. పోతనరచనలోని తుదిపద్యమిది:—

సీ. సాల్వజరాసంధచైద్యాదిరాజులు
చెలఁగి న న్వీక్షించి మలయుచుండ
నదిగాక రుక్మి నీయన్నయు గర్వించి
వీర్యమదాంధుఁడై వెలయుచున్న
వారిగర్వంబులు వారింపఁ గాఁ గోరి
చెలువ నిన్నొడిచి తెచ్చితిమిగాని

ఇంతవఱకే పోతనరచనము తక్కినపద్యభాగమును నారయ పూరించెను.

కాంతాతనూజార్థకాముకులము గాము
కామమోహాదులఁ గ్రిందుకొనము

తే. విను ముదాసీనులము క్రియావిధహితులము
పూర్ణులము మేము నిత్యాత్మబుద్ధితోడ
వెలుఁగుచుందుము గృహదీపవిధము మెఱసి
నవల తాతన్వి మాతోడ నవయవలదు.

ఈనారయకవిచరిత్ర మీతఁడురచించిన భాగవతగ్రంథభాగమువలన నేమియుఁ దెలియుటలేదు. ఈతని గృహనామమును బట్టి యీతఁడు వెలిగందల నివాసియని యూహపొడముచున్నది. వెలిగందలగ్రామము నిప్పుడు కరీమ్నగరమని పిలుచుచున్నారు. ఇది నిజామురాష్ట్రములోనిది. మడికిసింగనకవిచేఁ గృతులనందిన వానస కందనామాత్యుని నివాసముకూడ నీవెలిగందలయే. ఈకందనను వెలిగందల కందనామాత్యుఁ డనికూడఁ బిలిచెదరు. పోతన నిజాము రాష్ట్ర నివాసుఁడని నిర్ధారణమైనందున నాతనిశిష్యుఁడైన నారయ కూడ నాప్రాంతమువాఁడై యుండునని చెప్పుటకు సంశయమక్కఱ లేదు. ఈతఁడు బ్రాహ్మణుఁ డనుమాట నిక్కము. ఏశాఖకుఁజెందిన వాఁడో తెలియదు. వెలిగందల కందనామాత్యునివలెనే యితఁడును నియోగిబ్రాహ్మణుఁ డైన నయియుండును.

ఈతఁడు రచించిన ఏకాదశద్వాదశ స్కంధములలోని పద్యములలోఁ గొన్ని యీతఁడురచించినవి కావనియు, హరిభట్టురచించిన పద్యముల నిందుఁ జేర్చి ముద్రాపకులు ముద్రించిరనియుఁ దోఁచుచున్నది. రాజమహేంద్రవరమున గౌతమీపుస్తకభాండాగారమున నల్లనికాగితములపై వ్రాయబడిన వ్రాఁతప్రతి యొకటి హరిభట్టుకృతమైనదియున్నది. హరిభట్టుకవిత్వమును నారయకవిత్వమును బోల్చి చూడవలయు ననుద్దేశముతో నావ్రాఁతప్రతిని బరిశీలించిచూడఁగా ముద్రితప్రతిలోనున్న పద్యములే యందుండుట గాంచి, సంశయచిత్తుఁడనై యిందేదియో రహస్యమున్నదనియుఁ దానిని బరిశీలింపవలయుననియుఁ నిచ్ఛ వొడమినది. నాయభిప్రాయమును దెలుపుటకు నిందుఁగొన్ని విషయములను పాఠకులకుఁ దెలుపవలసియున్నది.

పోతనామాత్యుఁడు భాగవతమున, వేదాంతఘట్టములయందును వర్ణనావసరములయందును వచనముల నెక్కువగా వ్రాసియున్నాఁడు. కొన్నితావులలో వచనములు చాల పెద్దవిగా నున్నవి. తతనిశిష్యుఁడైన నారయకూడ గురువుననుకరించియుండెను. నారయ రచించినభాగమునందలి పంక్తులను లెక్కించిచూడఁగా దశమస్కంధోత్తరభాగమున మొత్తము 4200 పంక్తులలో ౧౪౦౦ పంక్తులువచనమున్నది. ఏకాదశస్కంధమున మొత్త మెనిమిదివందల పంక్తులలోను ౧౪౦ పంక్తులుమాత్రమే పద్యములు. మిగిలినదంతయు వచనము. ద్వాదశస్కంధమున మొత్తమైదువందల యిరువదిపంక్తులలోను ఎనుబది పంక్తులుమాత్రమే పద్యములు. తక్కినదంతయు వచనము. ఈద్వాదశస్కంధమునపద్యములు ముప్పదిమాత్రమేయున్నవి. దీనినిబట్టి నారయకవిత్వమునఁ బద్యములకంటె వచనభాగమేయెక్కువగాఁ గన్పించుచున్నది. నారయ వచనముగా రచించిన భాగమును హరిభట్టు పద్యములలో రచించియుండెను. హరిభట్టు ఏకాదశద్వాదశస్కంధములలోని కొన్నిపద్యములు వెలిగందలనారయ రచించిన ఏకాదశద్వాదశ స్కంధములని మనకిప్పుడు లభించుచున్నముద్రిత

ప్రతిలోఁ గన్పట్టుచున్నవి. హరిభట్టుకంటె నారయ పూర్వుఁడగుట చేనాతనియందు గ్రంథచౌర్యమారోపించుటకువీలు లేదు. కొందఱు నారయపద్యములను హరిభట్టు తన గ్రంథమున వేసికొనెనని యాతనియందు గ్రంథచౌర్యము నారోపించుచున్నారు నారయకవి వచనముగా రచించిన భాగములనుగూడ హరిభట్టు పద్యములనుగా రచించియుండఁగా నాతనిపద్యములను గొన్నిటిని దొంగిలించి తన గ్రంథమునఁ జేర్చికొనిననాఁ డనుటకంటె నన్యాయమింకొకటియుండదు హరిభట్టు సామాన్యకవి కాఁడు. మూఁడు పురాణముల నాంధ్రీకరించిన మహాకవి. ఆతనియందు గ్రంథచౌర్యదోష మారోపింపరాదు.

ఈకవులిరువురును గ్రంథచోరులు కారు. ప్రతివిలేఖకులు హరిభట్టురచించినపద్యములను గొన్నిఁటిని, నారయ గ్రంథమునఁ జేర్చి యచ్చటి వచనభాగమును సవరించి యుందురని తలంచుటయే యిప్పటున సమంజసముగా నుండును. హరిభట్టు గ్రంథములోనుండి నారయకవివని ముద్రితప్రతిలోఁ జేర్పఁబడిన పద్యముల నన్నిటినిట వ్రాయుట గ్రంథవిస్తర మనియెంచి వాని మొదళ్ళను గొన్నిటి నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

ఏకాదశస్కంధము	ద్వాదశస్కంధము.
౨౨ వాలాయము	3. నరవర
౯౫ దారలయందు	౨౭. మృతియును
38 వినుము	౨౬. ఏనుమ్మృతుండ
	౧౪ నరవర
	౧౭ ఈజగంబేలు
	౧౯ ఉత్తమశ్లోకు

ఈకవి పోతనామాత్యుని శిష్యుఁ డగుటచే నాతనికాలమున నాతనికంటె ఇరువదిముప్పదేండ్లు చిన్నవాఁడై యుండునని తలంపవచ్చును. ఈతనిరచనము ౧౪౯౦–౧౫౦౦ ప్రాంతముననై యుండును.

ఈతనిరచనమిం కొకటి యేదియుఁ గన్పడలేదు. ఈతనికవిత్వము పోతనకవిత్వమును బోలదు. కాని మొత్తముమీఁద సరసముగనే రచియించినాఁడని చెప్పవచ్చును పోతనామాత్యుఁడు రచించిన మిగిలిన భాగములలో శిథిలములైన భాగములయం దీతనికవిత్వముండెనని తలంపవీలులేదు.

భాగవతములోని ౨, ౩, ౪ స్కంధములలోఁ గొన్నిభాగములు శిథిలములైనవనియు, నాభాగములను నారయ పూరించెననియుఁ గొందఱియభిప్రాయము. ఏకాదశద్వాదశ స్కంధములయందున్న వ్యాకరణదోషము లీస్కంధములయం దచ్చటచ్చటఁ గనుపట్టుచుండుటయే యందులకుఁ గారణము. ఈ సందర్భమున "నారయ్య జీవించియుండగనే భాగవతము శిథిలమయ్యె నేని, పంచమషష్ఠస్కంధముల నీతఁడేల పూరింపలేదు? గంగన సింగన లేల పూరింపవలసివచ్చినది? యనుప్రశ్న యుదయించుచున్నది. గంగన సింగనలును నారయయును సమకాలీనులనియు శిథిలావస్థలో నున్న భాగవతమును జూచి వీరుముగ్వురును, దానిని బూరింపఁ బూనిరనియు నందు గంగన పంచమస్కంధమును సింగన షష్ఠస్కంధమును దక్కిన భాగములను నారయయుఁ బూరించిరనియు నాప్రశ్నలకు సమాధానములును దోఁచుచున్నవి. గంగనసింగన నారయలు సమకాలము వారని చెప్పుట కాక్షేపణము లేమియు లేవు.

పోతన మొదటియాఱుస్కంధములును నొకకవిలెగాను తుదియాఱుస్కంధములును నొకకవిలెగానుగట్టి యొకపెట్టెలోఁ బెట్టియుండుననియుఁ జెదపురుగులు అడుగుభాగమునుండి పట్టి తినుటకారంభించి మొదటికవిలెలోఁ బంచమషష్ఠస్కంధములును (ఈభాగముఅచ్చులో ౨౦౮ పుటలు) రెండవకవిలెలో ఏకాదశద్వాదశస్కంధములును దశమస్కంధోత్తరభాగములో. గొంతభాగమును (ఈభాగము అచ్చులో ౧౭౬ పుటలు) దినివేసియుండుననియు, నొకయూహవాదముచున్నది.

కానియిదియూహామాత్రమే. ఈసందర్భమున నిదమిత్థమని నిర్ణయించుట కాధారములు గన్పట్టుటలేదు. మొత్తముమీఁద ఏకాదశ, ద్వాదశ స్కంధములును, దశమస్కంధోత్తరభాగమునఁ దుదిభాగమును బోతన రచింపలేదనియు నారయ దానిని రచించెను, గాని పూరింపలేదనియు నానమ్మకము. నారయ క్రీ శ. ౧౪౧౦ ప్రాంతమున దీనిని రచించియుండును,

85. గంగనార్యుఁడు

ఇతఁడు భాగవతమునందలి పంచమస్కంధము నాంధ్రీకరించి శ్రీకృష్ణున కంకిత మొనర్చెను. షష్ఠస్కంధమును రచించిన ఏర్చూరి సింగనవలె నీతఁడు తనకులగోత్రనామాదుల నేమియుఁ గృత్యాదిని రచింపలేదు. షష్ఠ్యంతములను జెప్పలేదు. పంచమస్కంధమును రెండాశ్వాసములుగా విభజించి శ్రీకృష్ణపరముగా నాశ్వాసాద్యంత పద్యములను రచియించినాఁడు. గద్యలో "ఇది శ్రీసకలసుకవిజనానందకర బొప్పనామాత్యపుత్ర గంగనార్యప్రణీతంబైన శ్రీమద్భాగవత మహాపురాణంబునందు" అని మాత్రమే వ్రాసికొనియున్నాఁడు తండ్రికి, అమాత్యశబ్దము చేర్చుటచే నీతఁడు నియోగి బ్రాహ్మణుఁడని యూహింపఁదగియున్నది ఇతఁడు పోతనామాత్యునకును దచ్ఛిష్యుఁడైన వెలిగందలనారయకును దఱువాతివాఁడనియు, ఏర్చూరిసింగనతో సమకాలికుఁడనియు, నిజాము రాష్ట్రవాసియనియు నేనుదలంచుచున్నాడను. ఇంతకంటె నీకవినిగూర్చిన విషయము లేమియుఁ దెలియరాలేదు.

ఇతనియాంధ్రీకరణము పోతన తెలిఁగింపువలె ప్రౌఢముగా లేదనియుఁ గొన్నితావుల మూలమునకు భిన్నముగను గొన్నిచోట్ల నతిన్యూనముగను నున్నదనియు సోదాహరణముగ భాగవతపీఠికాకారులు వ్రాసియున్నారు. కవిత్వవిషయమున "ఈతనికవన మంతరసవంతము

కాదు. దానిని సింగనకవనముకంటెఁ దక్కువయని చెప్పవచ్చును. అయినను మొత్తమునకు నితనికవిత్వము కొంత లలితముగాను సింగన దానికంటె సుకుమారముగాను నుండును" అనిపీఠిలో నుదాహరించి యుండిరి. పోతనకవిత్వమువలె నుండకపోయినను, సింగననారయల కవిత్వమునకుఁ దీసిపోదనియు, సింగనకవిత్వముకంటె నొక్కింత యిదియే వాసిగాంచుననియు నాయభిప్రాయము. సింగనకవిత్వము నందువలెనే యీతనికవిత్వమునందును, దోషములు గన్పట్టుచున్నవి.

శైలికై పంచమస్కంధమునుండి కొన్నిపద్యముల నుదాహరించుచున్నాఁడను.

చ. కరువలిఁ బాయువస్త్రమును గట్ట నెఱుంగవు చూడ్కి దిక్కులం
బరపుచుఁ జంచరీకములభాతిఁ జెలంగెడుఁ గంధరంబు నం
బొరలెడు ముక్తకేశభరముం దుఱుమంగఁ దలంప విప్పడి
ట్లరుదుగ రత్నకందుకవిహారము సల్పెదు సంభ్రమంబునన్.

మ. భరతుం డల్లన యంత్యకాలము వెసం బ్రాపింపఁగా నప్పుడా
హరిణంబుం గడుభక్తిఁ బుత్రగతి వత్సాసక్తి వీక్షింప నా
హరిణంబుం దనయాత్మలో నిలిపి దేహం బంతటం బాసి తా
హరిణీగర్భమునన్ జనించి హరిణంబై యొప్పెఁ బూర్వస్మృతిన్.

తే. అతులమృష్టాన్నమైన కుపాకాన్నమైన
నద్ది పెట్టిన జిహ్వకు హితవుగాను
తలఁచి భక్షించుఁగాని కొండు దలఁచి మిగులఁ
బ్రీతిసేయఁడు రుచు లందుఁ బెంపుతోడ.

మ. జ్వరితార్తుం డగురోగి ఔషధ మతీష్టంబైన చందంబునన్
ధరలో నాతపతప్తదేహి గడుశీతంబైన తోయంబునున్
గరిమం గోరినరీతి నెంతయు నహంకారాభిదష్టుండనై
పరఁగు న్నాకును నీవచోమృతము దప్పన్ మందు వేఱున్నదే.

ఉ. భారతవర్షజంతువులభాగ్యము లేమని చెప్పవచ్చు నీ
భారతవర్షమందు వారి పల్మఱుఁ బుట్టుచు జీవకోటికిన్
ధీరతతోడఁ దత్త్వ ముపదేశము సేయుచుఁ జెల్మిసేయుచున్
న్నారయ బాంధవాకృతిఁ గృతార్థులఁజేయుచునుండు నెంతయున్.

ఆ. పార్థివేంద్ర నరుఁడు పాషండదర్శనుఁ
డగుచు ధర్మమార్గ మడఁచెనేని
వాఁడు నరకమందు వైతరణీనది
నుడుగ కెపుడుఁ బొరలి పడుచునుండు.

మ. ధనవంతుం డగుమానవుండు గడఁకన్ ధర్మోపకారంబులన్
ఘనతం జేయక యుండెనేని, యమలోకంబందు సూచీముఖం
బనునాదుర్గతిఁ బట్టి త్రోచి యిదిగాపై యున్నభూతం బట
చ్చును బాశంబులఁ బట్టిగట్టి వడిలో నొప్పింతు రత్యుగ్రులై.

పంచమస్కంధమునుబూర్తిగ రచియించినట్లు గంగనార్యుఁడు గద్యలో వ్రాసికొనియున్నను. నీస్కంధమునఁ బోతనామాత్యుని కవిత చాలగానున్నదని నాయభిప్రాయము షష్ఠస్కంధమునురచించు టకు హరిభట్టుమొదలగువారు పూనుకొనిరి గాని పంచమస్కంధము నెవ్వరును రచియించినట్లు కన్పట్టదు. పోతనామాత్యుఁడు పంచమ షష్ఠస్కంధములను రచియింపనే లేదనియొకవాదమున్నది. కాని యది యంగీకరింపఁదగినదికాదు పంచమస్కంధాదినిముద్రితప్రతిలో శ్రీకృష్ణసంబోధకమైన పద్యము గంగనార్య రచితమైనదికలదు కొన్ని వ్రాఁత ప్రతులలో —

క. శ్రీసీతానయనోత్పల
శ్రీసతిసహజన్మత్రిదశసేవితయాశా
వాసప్రకాశజయ భా
సాసురపతి హరణ రామచంద్రనృపాలా!

అను శ్రీరామసంబోధక మైన పద్యమున్నది. ఇది పోతన విర చితమేమో! పోతనరచనములో స్కంధాదిని మొదటి పద్యమునకుఁ బిమ్మట 'మహనీయగుణగరిష్ఠు లగు నమ్మునిశ్రేష్ఠులకు నిఖలపురాణ వ్యాఖ్యాన వైఖరీ సమేతుం డైనసూతుం డిట్లనియె'' అని యున్నది. పంచమస్కంధాది నిట్లేయున్నది. కాని పంచమస్కంధద్వితీయా శ్వాసాదిని షష్ఠస్కంధాదిని యీగద్య రూపాంతరమును బొంది యున్నది.

పంచమస్కంధమునం దేది పోతనకవిత్వమో యేది శిథిలభాగ పూరణమో నిర్ణయింపలేము. కాని దానిని జదివి చూచినవారికది పూర్తిగా శిథిలముకాలేదనియు నందుఁ బోతనకవిత్వముగూడ నున్న దనియు దోఁపకమానదు.

85. ఏర్చూరి సింగన

ఈతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; ఆపస్తంబ సూత్రుఁడు; శ్రీవత్సగోత్రుఁడు; కసువనామాత్య ముమ్మడాంబలకుఁ బుత్త్రుఁడు; నాదయామాత్య పోలమాంబలకుఁ బౌత్త్రుఁడు.

ఈకవి శ్రీమహాభాగవతమందలి షష్ఠస్కంధమును రచించి శ్రీకృష్ణున కంకిత మొనర్చెను. అందుఁదనవంశము నీక్రిందియైదు పద్యములలో వర్ణించియున్నాఁడు.

సీ. శ్రీవత్సగోత్రుండు శివభక్తియుక్తుఁ డా
పస్తంబసూత్రుఁ డపారగుణుఁడు
నేర్చూరిశాసనుం డెజ్జనపెగ్గడ
పుత్త్రుండు వీరన పుణ్యమూర్తి

కాత్మజుం డగుసాదయామాత్యునకుఁ బోల
మాంబకు నందను లమితయశులు
కసువనామాత్యుండు ఘనుఁడు వీరనమంత్రి
సింగధీమణియు నంచితగుణాఢ్యు

తే. లుద్భవించిరి తేజంబు లూర్జితముగ
సొరిది మూర్తిత్రయంబున శుభకీర్తిఁ
బరఁగి రందులఁ గసువప్రభువునకును
ముమ్మడమ్మను సాధ్వియిమ్ములను వెలసె.

ఉ. ఆడదు భర్తమాట కెదురాడదు వచ్చినవారి వీడఁగా
నాడదు పెక్కుభాష లెడనాడదు వాకిలి వెళ్లి కల్లమా
టాడదు మిన్న కేసి సుగుణావళి కిందిరగాక సాటియే
చేడియ లేదు చూరికులశేఖరు కస్వయ ముమ్మడమ్మకున్.

క. ఆకసువయమంత్రికిఁ బు
ణ్యాకల్పశుభాంగి ముమ్మడమ్మ మమున్న
వ్యాకులచిత్తుల నిరువుర
శ్రీకరగుణగణులఁ బుణ్యశీలురఁ గాంచెన్.

క. అంగజసమలావణ్యశు
భాంగులు హరిదివ్యపదయుగాంబుజవిలస
ద్భృంగాయమానచిత్తులు
సింగయ తెలగయలు మంత్రిశేఖరు లనఁగన్.

క. అం దగ్రజుండ శివపూ
జం దనరినవాఁడ విష్ణుచరితామృత ని
ష్యంది పటువాగ్విలాసా
నందోచితమానసుండ నయకోవిదుఁడన్.

ఈవంశమునకు మూలపురుషుఁడైనఎఱ్ఱనప్రెగ్గడ వర్యాచరిశాస
నుం డని పైపద్యములో నుండుటచే నాతని నేర్యాచరునకుఁగరణమని

మన మూహింపదగియున్నది. గ్రామనామములే గృహనామములుగా నుండుటకూడ కలదు. కావున నీకవి గృహనామము "ఏర్చూరని" యూహించి, యితనిని ఏర్చూరిసింగన యని పిలుచుచున్నారు. దీని కొకయాధారముకూడఁ గన్పట్టుచున్నది. పైనవ్రాసిన యుత్పలమాలలోఁ గవితంద్రిని "చూరికులశేఖరుఁడని చెప్పియున్నాఁడు. దీనినిబట్టి యాతని యింటిపేరు "చూరివార"ని తేలినది. ఇదియసంగతము. యీచూరియనుమాటకు ముందున్న "లేమ" అనుశబ్దమును "యేరు" అనిమార్చినచో "యేరుచూరి" కులశేఖరుఁడని యన్వయము కుదురును. అట్లు మార్చినందువలన పూర్వవాక్యముల కర్థలోపమునురాదు. అప్పుడా పూర్వవాక్యమిట్లుండును. "సుగుణావళికిం దిరగాక ప్రాటి యేచేడియ ! యేరుచూరి కులశేఖరు కస్వయమున్మదమ్మరుక" కవియుద్దేశ మిదియేయై యుండుననియు, లేఖకప్రమాదముచే "యేరు" నకు బదులుగా "లేదు" అనుశబ్దము పడినదనియు నాయభిప్రాయము.

ఈవంశమునకు మూలపురుషుఁ డైన ఎఱ్ఱనప్రెగ్గడయే కవిత్రియములోని "ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ" యని కొందఱభిప్రాయపడుచున్నారు. కాని యది వాస్తవము కాదు. ఇతఁడేర్చూరునకుఁ గరణము. ఏర్చూరు నిజామురాష్ట్రములోనిది. ఆయెఱ్ఱాప్రెగ్గడ గుడ్లూరు, చెదలువాడ, గ్రామములు నివాసముగాఁ గలవాఁడు. అతఁడు కరణమైనట్లెచ్చటను జెప్పఁ లేదు.

ఈసింగనకవి తనవంశము వర్ణించుపద్యములో ఎఱ్ఱనప్రెగ్గడను ఏర్చూరిశాసనుం డనిచెప్పెనేగాని, కవియనిచెప్పలేదు. పూర్వకవులను వర్ణించిన యాక్రిందిపద్యములోఁ గవిత్రయమునందలి యెఱ్ఱాప్రెగడను వేఱుగా వర్ణించియున్నాఁడు. అందాతఁడు తనవంశములోనివాఁడని చెప్పియుండలేదు. అతఁడే యాతఁడైనచో నావిషయమును దప్పక చెప్పియుండును.

సీ. వరకవితోఁ బ్రౌఢి వాల్మీకిఁ గొనియాడి
భాగవతార్థవై భవము బలుకు
శుకమంజులాలాపు శుకయోగిఁ బ్రార్థించి
బాణమయూరుల ప్రతిభ నొడివి
భాస సౌమిల్లక భారవి మాఘుల
ఘనసుధామధుర వాక్యములఁ దలఁచి
కాళిదాసుఁ గవీంద్రకల్పవృక్షముఁ గొల్చి
నన్నపాచార్యు వర్ణనలఁ బొగడి
తే. వెలయఁ దిక్కనసోమయాజుల భజించి
యెఱ్ఱనామాత్యు భాస్కరు నిచ్చఁగొల్చి
సుకవిసోముని నాచనసోము నెఱఁగి
కవిమనోనాథు శ్రీనాథు ఘనత మెచ్చి.

ఎఱ్ఱనలిరువురకును నామసామ్య గోత్రసామ్యము లుండుటచే నాతఁడీతఁడని భ్రమపడిరి. కాని యందు సత్యములేదు.

పోతనామాత్యుఁడు రచించిన షష్ఠస్కంధము శిలమైపోఁగా దానిని తానురచించి నట్లీతఁడు చెప్పలేదు. కాని పోతనామాత్యుని బూర్వకవినిగా నీక్రిందిపద్యములో నుతించియున్నాఁడు.

ఉ. ఎమ్మెలుసెప్పనేలఁ జగమెన్నఁగఁ బన్నగరాజశాయికిన్
సొమ్ములు వాక్యసంపదలు సూఱలు సేసినవాని భక్తిలో
నమ్మినవాని భాగవతనైష్ఠికుఁడై తగువానిఁ బేర్మితో
బమ్మెరపోతరాజుఁ గవిపట్టపురాజుఁ దలఁచి మ్రొక్కెదన్.

పంచమస్కంధము లోకకవిలెగాఁ గట్టియుండెననియు, నీక విలె, పోతనామాత్యుని కాలములోఁగాని యాతని శిష్యుఁడైన వెలిగందల నారయ కాలములోఁగాని భ్రష్టముకాలేదనియుఁ దరువాతనీసింగనకవియు, గంగనార్యుఁడును భాగవతమునకుఁ బ్రతి వ్రాసికొనుటకై పోతనామాత్యునితనయు నొద్దకుఁబోయిచూచునప్పటి కీకవిలె, పూర్ణ

ముగ శిథిలమై యుండుటను జూచి, యాభాగమును వీరిరువురును బూరించియుందురనియు నాకుఁ దోఁచుచున్నది. వీరిరువురును వెలిగందల నారయ కొక్కింత తరువాతివారై యుందురు.

ఈకవి విద్యార్థిదశయందున్నప్పుడే వాణిస్వప్నమునఁబ్రత్యక్షమైనదఁట! నాఁటనుండియుఁ గవిత్వతత్త్వజ్ఞానంబుగోచరమైనదఁట! ఈకథ పైనిఁజెప్పిననాయూహ కొక్కింతసాహాయ్యమొసంగుచున్నది. ఈస్వప్నగాథను వర్ణించినపట్టున వ్రాసినగద్యపద్యల నీక్రిందవ్రాయుచున్నాఁడను.

"నేను విద్యాభ్యాసంబునం దగిలి కొండికనై యుండ నొక్కనాఁడు! దివంబున

చ. కలితవిశేషవస్త్రములు గట్టి హిమాంబుసుగంధచందనం
బలఁది వినూత్నభూషణము లారఁగఁ దాల్చి వినోదలీల నిం
పుల మృదుశయ్య నిద్రఁదగఁ బొందినచోఁ గనుపట్టెఁ బల్మఱుం
దలమునఁ గ్రమ్ముక్రొమ్మెఱుఁగుతండము రూపున నిల్చుపోలికన్.

సీ. ఉరవడిఁ బ్రాగ్వీధి నుదయించు మార్తాండ
కోటిబింబచ్ఛాయ గూడినట్లు
హరిహరబ్రహ్మల యాత్మలలో నుబ్బ
కరుణయొక్కట మూర్తి బెరసినట్లు
ఖరకరకరతీవ్రగతిని గరంగుచు
హేమాద్రిచెంత ! బెల్లగసినట్లు
ఫణిరాజఫణరాజిమణిగణవిస్ఫూర్తి
సుషిరంపువెలిఁదల చూపినట్లు

తే. లుడ్డిపడ్డట్లు కట్టెట్ట నూఁదినట్లు
తేజమెసఁగంగ నాప్రోల దివ్యవాణి
పూని సాక్షాత్కరించి సంపూర్ణదృష్టిఁ
జూచి యిట్లనిపల్కె మంజులముగాను..

ఉ. ఆటలు పాటలుం జదువు లద్భుతముల్ వినవొప్పువాద్యముల్
సాటి తలంపరానిబలుసాములు మున్నగువిద్యలెల్ల నీ
కాటలుఁ బాటలయ్యె వినుమన్నిఁటికిన్ మెఱుఁగిడ్డభంగి నా
చాటునఁ జాటుకారపదసాధుకవిత్వముఁ జెప్పుమింపుగన్.

వ అనియానతిచ్చుజగన్మాతృకృపావలోకనసుశ్లోకుండనై యేనొక్క
శ్లోకంబు నాటకంబ నుడివితి నది యెట్టిదనిన

శ్లో. హంసాయ సత్త్వనిలయాయ సదాశ్రయాయ
నారాయణాయ నిఖిలాయ నిరాశ్రయాయ
సత్సంగ్రహాయ సుగుణాయ సదీశ్వరాయ
సంపూర్ణపుణ్యపతయే హరయే నమస్తే.

వ ఈశ్లోకం బద్దేవియంగీకరించి నంతమేలుకాంచి యానందభరితుం
డనై నాఁటనుండి చంద్రానుగత యగుచంద్రికయుంబోలె నారా
యణాంకితంబైన కవిత్వతత్త్వజ్ఞానంబు గోచరంబయ్యె. దానికి
ఫలంబుగా గోపికావల్లభుని నుల్లంబున నిడుకొని

ఆ. పలుకఁగలిగె మొదల భాగవతార్థంబు
భర్తృగృష్ణుఁ డయ్యె భాగ్య మొదవె
నమృతరసముఁ గోర నలరుచింతామణి
పాత్ర సంభవించు భంగినిపుడు.

షష్ఠస్కంధమంతయు నీతఁడు రచింపలేదనియు, శిథిలమైన ప్రతిలో లభించిన కొన్నిపద్యములు పోతనవే యిందుఁ గవివేసికొనె ననియు శైలినిబట్టి వానిని గ్రహింపవచ్చు ననియుఁ గొందఱను చున్నారు. ఆవిషయము నిదమిత్థమని నిర్ణయింపఁజాలము. అజామిళోపాఖ్యాన, చిత్రకేతూపాఖ్యానములలోఁ గొన్నిపద్యములు పోతన రచితములవంటివి గన్పట్టుచున్నవి. కాని కొంత్తముమీఁద నధికభాగము సింగనకవిత్వమే

సింగనకవిత్వమునుగూర్చి భాగవతపీఠికలో విపులమైనవిమర్శనము కలదు. ఈతనియాంధ్రీకరణము మూలమునకు సరిగా లేక విరుద్ధముగాఁ గొన్నియెడలను గొన్నిపట్టుల నతిన్యూనముగాను నున్నదనియు, వ్యాకరణమంగీకరింపని ప్రయోగములు సమాసదోషములు నీతని కవిత్వమునం దచ్చటచ్చటఁ గన్పడుచున్నవనియు నైనను "కేవల కవిత్వమునుబట్టిచూడ నితఁడు గంగన నారయలకంటె నెక్కుడై పోతనవలె స్వకపోలకల్పితములగు వర్ణములనుగూడఁ జేర్చి మధురముగాను మనోహరముగాను దనస్కంధమును దెలిఁగించినాఁడని చెప్పనొప్పును." అనిపీఠికాకారు లభిప్రాయ మిచ్చియున్నారు.

కవిత్వశైలి తెలియుట కిదివఱకు వ్రాసినపద్యములే చాలియున్నను, మఱియుఁ గొన్నిపద్యముల నిట నుదాహరించుచున్నాఁడను.

ఆ. పద్మనయనుమీఁది భక్తియోగం బెల్ల
ముక్తియోగమనుచు మొదలెఱుంగు
వారివారి వారివారిఁ జేరిన వారి
త్రోవ దలఁపవలదు దూతలార.

చ. అరయఁగ నెల్లలోకములు నంకిలి నొంద మహార్ణవంబులో
నొంగి నిమగ్నమైనధర నుద్ధతిఁ గొమ్మున నెత్తినట్టి యా
కిరిపతి యగ్నికల్పుఁ డురుఖేలుఁడు నూర్జితమేదినీమనో
హరుఁడు కృపావిధేయుఁడు సదార్థ్యముల న్నన్నుఁగాచుఁగావుతన్.

ఉ. కందఁడు భీతిఁ గుందఁడు ప్రకంపము నొందఁడు పెద్దనిద్దురం
జెందఁడు తత్తఱింపఁడు విశేషముఁ దప్పఁడు వైష్ణవీజయా
నందపరైకవిద్యను మనంబున దాల్చుచునుండెఁ గాని, సం
క్రందనుఁ డానిశాచరునిగర్భములో హరిరక్షితాంగుఁడై.

క. సతులెవ్వరు సుతులెవ్వరు
పతులెవ్వరు మిత్రశత్రుబంధుప్రియసం

గతులెవ్వరు సర్వాత్మక
గతుఁడై గుణసాక్షియైన ఘనుఁ డొక్కఁడికిన్.

ఈకవి కృత్యాదియందు స్వప్నకథఁ జెప్పియు సంస్కృతశ్లోకమును రచించియుఁ దిక్కనసోమయాజి ననుకరించియున్నాఁడు. ఈతని షష్ఠస్కంధము తక్కినభాగవత భాగమువలె లేదనికాఁబోలు హరిభట్టును కవులషష్ఠమును షష్ఠస్కంధమును మరల రచించియున్నారు. కాని వీరికంటె సింగన పూర్వుఁడగుటచేఁ గాఁబోలు నాతఁడురచించిన షష్ఠస్కంధము భాగవతములో భాగముగాఁదాళపత్రప్రతులలోను ముద్రితప్రతులలోను జేరినది. హరిభట్టు పోతనామాత్యునికంటె నిరువదియేండ్లు చిన్నవాఁడు. గంగన, సింగనలు తమ స్కంధములను క్రీ. శ. ౧౪౧౦ ప్రాంతమున రచియించి యుందురు

ఈసింగనకవి కువలయాశ్వచరిత్ర మను ప్రబంధమునుగూడ రచియించినట్లు కన్పట్టుచున్నది. అందలిపద్యములను బెదపాటిజగ్గనకవి తనప్రబంధరత్నాకరమున సమకూర్చియుంచినాఁడు. ఆగ్రంథమిప్పుడెచ్చటను లభించుటలేదు. ప్రబంధరత్నాకరమునుండి గైకొని కొన్నిపద్యము లీక్రిందఁ బొందుపఱచుచున్నాఁడను.

ఉ. మీఱినభద్రదనాగములమీఁదికి దాఁటి తదీయకుంభముల్
చూఱలువట్టి కేసరికిశోరనఖావళినుండి రాలి సాం
పారినమౌక్తికంబులు ప్రియంబున నేరి కిరాతబాలికల్
గేరనగింజ లాడుదురు గేలిఁ దలిర్పఁగఁ బక్కణంబులన్.

సీ. తిమిరమంతయుఁ బాసి దిక్కులు తెలివొందె
నమృతాంశువులు సెందె నభ్రవీథి
గువలయానందమై కోరిక లిగురొత్తె
విబుధులమదిలోన వెట్ట లోదవె
నక్తంచరశ్రేణి నయమెల్ల దిగజాఱెఁ
జిత్తజోల్లాసంబు చెలువుమిగిలె

దివ్యనీరంబుల తేట లల్లనఁ బర్వె
భువనాధిపతి వేడ్కఁ బొంగి పొరలె

గీ. దీపికాజాల మెల్ల చిత్రించినట్టి
రమణఁ దోఁపంగ దృక్చకోరములు మెచ్చ
నమిత తేజోపరాజమానాత్ముఁడైన
పుత్త్రచంద్రుండు జననంబు వొందునపుడు

ఉ. వైరితమ స్తముంబడఁగ వంశమహార్ణవ ముబ్బ బాంధవో
ద్దారచకోరసంతతి ముదంబునఁ దేలఁగ నర్థివర్గస
త్కైరవజాల మెల్లను వికాసముఁ బొందఁగఁ బుత్త్రచంద్రజ
న్మారవచంద్రికానుభవ మబ్బినచిత్తము మిన్నుముట్టదే!

శా. ఆదిబ్రహ్మముఖాళిచాలక విహారార్థప్రయత్నంబుతో
వేదంబుల్ భువి ధర్మపోషణకునై విఖ్యాతిగాఁ బుట్టెనో
కాదే నిట్టిమహాత్మ్యమన్యులయెడం గానంబునాఁబొల్తురా
భూదేవోత్తము లప్పురంబున మహాపుణ్యప్రభావంబులన్.

సీ. తనజన్మ మప్పులఁ దలముక్క లని రోసి
పులినమీపొంతంబు బొందె నొక్కొ!
పరికింపఁ గనపట్టు తిరిగెడి పా టని
వెన్నిధి సుడిమూర్తి బెరసె నొక్కొ!
బ్రతుకెల్ల గతి బట్టబయలాయె నని చూచి
గగన మీపుట్టువు గనియె నొక్కొ!
పనిలేక పాసెడి పాపంబుఁ దలపోసి
జక్కవ లీరీతి కెక్కె నొక్కొ!
యనఁగ లలన జఘన మంబుజముఖి నాభి
చామ నడుము బాల చన్నుదోయి
మహితరుచులఁ దెగడి మానవపతికన్ను
దోయి పండువగుచు దొరసె నంత.

సీ. తమచూపు లాగిఁ బాంధతతులపైఁ బూనిన
భావజుకరవాలభాతు లనఁగఁ
దమకుచుల్ యువమృగేంద్రములకై తీర్చిన
సురుసమానంపు టురు లనంగఁ
దమహాసములు విటోత్కరమానములఁ బట్టు
వలరాజుపూవులవల లనంగఁ
దముకాంతి పురుషులఁ దాపంబు నొందించు
రతిరాజుమోహానరస మనంగ

గీ. జలజకాహళకదళికాపులినగహన
కోకబిసశంఖచంద్రాళికులముఁ దెగడు
పాదజంఘోరుకటిమధ్యపటుకుచోరు
బాహుగళవక్త్రకచముల పుణ్యసతులు.

—౽—

87. ఈశ్వర ఫణిభట్టు

ఇతఁడు వైదికబ్రాహ్మణుఁడు; ఆపస్తంబసూత్రుఁడు; గార్గ్యస గోత్రుఁడు; ఈశ్వరభట్టునకును రామమ్మకును బుత్త్రుఁడు; వెంకళార్య కొండమాంబలకుఁ బౌత్రుఁడు; ఫణిభట్ట లక్ష్మాంబలకుఁ బ్రపౌత్రుఁడు. ఇతనికి ఫణిపతియని నామాంతరము కలదు. ఇతని గృహనామము "ఈశ్వర".

ఈకవి పరతత్త్వరసాయన మనునైదాశ్వాసముల వేదాంత పద్య ప్రబంధమును రచియించి తనగురువైన సదానందావధూత కంకి తముచేసెను. అం దీయనవంశావళి నీక్రిందిపద్యములలోఁ జెప్పుకొని యున్నాఁడు.

సీ. సురుచిరాపస్తంబసూత్రుఁ డీశ్వరవంశ
పాత్రుండు గార్గ్యసగోత్రుఁ డఖిల
వేదశాస్త్రపురాణవిఖ్యాతుఁ డభినవ
వ్యాసుండు సద్యశోభాసురుండు
ఫణిపతిభట్టనఁ బ్రఖ్యాతుఁ డతనికి
లక్ష్మమ్మ యను శుభలక్షణాంగి
పరమపాతివ్రత్యగరిమచే గిరిజాత
యన నుతిఁ గన్నయయ్యతివ పత్ని.

గీ. వారికుదయించి రఖిలవిద్యారసజ్ఞు
లైన వెంగళభట్టు, సూరార్యుఁ, డనఘుఁ
డైన గరుడాద్రిభట్టన నాత్రిమూర్తు
లందుఁ బూర్వజుఁ డగు వెంగనార్యమౌళి.

క. అతనిసతి యన్నపాన
వ్రతయుక్తిహితార్థబంధువర్గసమగ్రా
దృతి పత్యనురక్తియుఁ గల
యతిసద్గుణ కొండమాంబ, యలరు ధరిత్రిన్.

క. ఆదంపతులకు సుతుఁడై
మేదిని వెలుఁగొందె విబుధమిత్రుం డనఁగా
వేదవిదుం డీశ్వరభ
ట్టాదరమున వరణులందు నగ్నియ వోలెన్.

గీ. అతని కొసఁగెను ద్రోణాలచతురుఁ డనఘుఁ
డమలవాధూలగోత్రతిరుమలభట్టు
అఖిలవిధుఁ డల లక్ష్మమ్మయందుఁ గనిన
కన్య రామమ్మ నధికసౌజన్య నెలమి.

క. ఆమిధునమునకుఁ బుట్టితి
మేము త్రిమూర్తులను బోలి నిల ముప్వుర ము

ద్దామయశుఁడు గొండయ శ్రీ
భామణి నారాయణయ్య ఫణిపతి యనఁగన్.

ఈకవికాలమును నివాసమును దెలిసికొనుట కాధారములు గ్రంథములోఁ గన్పట్టలేదు. పూర్వకవులను స్తుతించుటలో నన్నయను దిక్కనను మాత్రమె నుతించియుండుటచేఁ దిక్కనకుఁ దరువాతి వాఁ డనుటమాత్రము స్పష్టము. ఆంధ్రభాగవతమునందలి సప్తమ స్కంధములోని ప్రహ్లాదచరిత్రమున పోతనమహాకవి రచించిన "కంజాక్షునకుఁ గాని కాయంబు కాయమే పవనగుంభితచర్మభస్త్రి గాక" ఇత్యాది పద్యములవంటి పద్యములు కొన్ని యీగ్రంథమునఁ గాన వచ్చుటచే నితఁడు పోతనకుఁ దరువాతఁ బదునేనవశతాబ్ది చివర భాగముననుండి యుండుననియు; మనుచరిత్రాదిధోరణి దీనిలో లేదు గాన నితఁ డంతకంటెఁ గ్రిందికి దిగఁ డనియు పరతత్త్వరసాయన ముద్రితప్రతిపీఠికలో బ్ర. శ్రీ లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారు వ్రాసియున్నారు. అనుకరణము నాధారముగాఁ జేసి కాలనిర్ణయమునకుఁ గడంగ రాద నియు నది ప్రమాదభూయిష్టమనియు నామతము. కొన్నియెడల నది సత్యమును గావచ్చును. బ్ర. శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగా రీకవిని బూర్వకవులలోఁ జేర్చియున్నారు. పీఠికాకారుల యభిప్రాయానుసార ముగా నీతనిని బ్రస్తుతము క్రీ. శ. ౧౪౫౦-౧౫౦౦ ప్రాంతమువాఁ డని నిర్ణయింతము. ఇతఁడు తనగురువైన సదానందయతికిని పరబ్ర హ్మమునకును నభేదము గల్పించి కృత్యాదిపద్యమును మఱికొన్ని తావుల ననేకపద్యములను రచించియున్నాఁడు. మచ్చునకై కృత్యాది పద్యము నిట నుదాహరించుచున్నాఁడను.

శా. శ్రీకైవల్యరమావివాహమున కౌ చిత్రంపుభూషాళిగా
లోకంబుల్ పదమస్తకావధి సమాలోక్యంబులై మించు వి
శ్వాకారస్థితిఁ బొల్చుబ్రహ్మము దయాస్వాంతుండు నిత్యంబు దా
నాకిష్టార్థ మొసంగుఁ గావుత సదానందాదిదేవుం డిలన్.

ఈతఁడు రచించిన పరతత్త్వ రసాయనమందలికథ వేదాంత విషయమైనను, దీని నీకవి ప్రబంధముగాఁ జేయ సంకల్పించుకొని సందర్భోచితముగా పట్టణారణ్యాది వర్ణనములఁ గావించియున్నాఁడు మోక్షసాధనము నుపదేశింపుమని ధర్మరాజుభీష్మునడుగఁగా నాతఁడు హరసనత్కుమారసంవాద మను నితిహాసమును ధర్మరాజునకు బోధించెనని సూతుఁడు శౌనకాదులకుఁ జెప్పినట్లున్న భారతమందలి కథ నాధారముగాఁగొని యీకవి యీగ్రంథమును రచించెను భారతమున ననుశాసనిక పర్వమున నీ హరసనత్కుమార సంవాదమున్నది. సంస్కృతభారతమున దక్షిణహిందూదేశపు ప్రతులలోమాత్ర మీ కథకలదనియు, నుత్తరహిందూదేశపు ప్రతులలో నీకథలేదనియు నందుచే నీకథ నెవ్వరో రచియించి భారతమునఁ జేర్చియుందురని తలంపవలసియున్నదనియు నీపరతత్త్వరసాయన పీఠికలో శ్రీకోరాడ రామకృష్ణయ్య పండితులు వ్రాసియున్నారు. ఈహరసనత్కుమార సంవాదమును దిక్కనిసోమయాజి యాంధ్రీకరించియున్నాఁడు.

ఈపరతత్త్వరసాయనమునకర్మయోగ, సాంఖ్యయోగ, యోగ తంత్ర, రాజయోగవిషయములను గురువుతన కుపదేశించినవిధమునఁ గవి వివరముగా సుబోధక మగునట్లు రచియించినాఁడు. ఇందుపదేశింపఁదలంచినది కేవలాధ్యాత్మిక విషయమే యైనను, నచ్చటచ్చట శ్రీహరి స్మరణభజనాదులు మోక్షసాధనములని, భాగవతమునందు వలెనే ఇందును భక్తియోగమును గవి బోధించియున్నాఁడు.

ఈతనికవిత్వమునం దచ్చటచ్చట వ్యాకరణ మంగీకరింపని ప్రయోగములు గన్పట్టుచున్నవి. అందుఁ గొన్ని బాలురకుఁగూడఁ దెలియునట్టి "పదాదియందు వు, వూ, వొ, వో లుండవు" అనుసూత్రములకు విరుద్ధముగా వొక, వక, యిత్యాది ప్రయోగములుకలవు. కవియజ్ఞానముచే వీనిని ప్రయోగించెనని చెప్ప వలనుపడదు. పండిత లోకమునఁ బ్రచారములో నుండుటవలననివి ప్రయోగార్హములుగాఁ

దలంచనేమో. ఈప్రయోగములు యతిస్థానములందుండుటచే లేఖకముద్రాపకదోషములుగాఁ దలంపరాదు.

గ్రంథస్థవిషయము కఠినమైనదైనను గవి సులభమైన పదములలో భావమును జక్కఁగాఁ బ్రదర్శించినాఁడు. ఈతనికవిత్వధోరణి తెలియుటకై కొన్నిపద్యముల నుదాహరించి యీతని చరిత్రమును ముగించుచున్నాఁడను.

మ. చిరమై నిర్మలమై మహావిభవమై చిన్మాత్రమై సత్యమై
పరమై సంతతసంయమీశ్వరమనఃప్రత్యక్షమై నిత్యమై
దురితాగణ్యదవార్చియై మదిని భక్తుల్గోరు నర్థంబునై
స్థిరభావంబులఁ దోఁచుబ్రహ్మము మదిన్ సేవింతుఁ దత్త్వార్థినై ౧ ఆ

ఉ. మోహమహాగ్రహంబు వడి ముజ్జగముల్ గబళింప నెవ్వరున్
సాహసవృత్తిదీకొన రసాధ్యము గావున దాని నోర్చుఁ బ్ర
జ్ఞాహితరాగవర్జనతఁ గన్పడు నిర్మమతావిభూతిచే
నీహ దొలంగి సద్గురుమహేశ్వరబోధితమాంత్రికుం డిలన్. ౨ ఆ

ఉ. నేనను నాకు నే నన ననిత్యశరీరము దోఁచు భ్రాంతిచే
నే నను నేన సేననిన నిర్మలనిత్యతఁ గల్గుఁ గావునన్
నే నను దాని కాది యగునేఁగద యాత్మన దానిఁ గన్గొనం
బూనియొనర్చుయోగమునఁ బొందఁగవచ్చు సమాధిసౌఖ్యముల్.
3 ఆ.

చ. అలయక నాసికాగ్రమున నంటఁగఁ జూపులు గూర్చి భానుమం
డలగతచిత్ప్రకాశ మచటంగని చిత్తము దద్గతంబుగా
నిలిపి నిరంకుశక్రమవినిర్గత వాయునిరోధనంబునం
దొలఁగక యోగివొందుఁ బరితోషమహామృతవార్థిమగ్నతన్. ౪ ఆ

శా. భూదేవోత్తముఁడై నిజాత్మరతుఁడై పూర్ణానుభావుండునై
మోదంబొప్ప సవర్ణుఁడై యకృతియై ముక్తాశ్రమాచార్యుఁడై

భేదాభేదము లేనివర్తనలచేఁ బెంపొందియుం బూజ్యుఁడై
చోదల్ వాసి సదావధూతగతిఁ దోఁచుఙ్ సద్గురుండెల్లెడన్. ౫౪

సదానందశతకమునురచించినసదానందావధూతయొకఁడున్నాఁడు. కాని యాతఁ డీఫణిభట్టునకు గురువైన సదానందుఁడగునో కాదో చెప్పఁజాలము. అతఁడే యాతఁడైనను, శతకకర్తకాలమును నిర్ణయించుటకుఁ దగిన యాధారములు దొరకలేదు.

ఈకవితనతండ్రియీశ్వరభట్టనియుఁ నతఁడు వేదవిదుఁడనియుఁ జెప్పియున్నాఁడు మల్యాల గుండయ దండనాయకునిభార్య కుప్పాంబికవ్రాయించిన శా. శ. ౧౧౯౦ సంవత్సరపు శాసనకవి యీశ్వర భట్టోపాధ్యాయులు (సోనబుద్ధభూపతి చరిత్రమును జూడుము.) అతఁడు పదక్రమయుత యజుర్వేదపారగుఁడు. శబ్దవిద్యావిశారదుఁడు. కవీశ్వరుఁడు. ఫణిభట్టు తనతండ్రిని గవియనిచెప్పలేదు. అందుచే నాతఁడే యీతఁడని చెప్పుట కవకాశములేదు.

ఈకవికృత్యాదియందు రచించిన విఘ్నేశ్వరస్తవమును అల్లసానిపెద్దనకవిరచించిన వినాయకస్తుతియు నించుక పోలిక కలిగియున్నవి. అవి యీక్రింద వ్రాయుచున్నాఁడను.

శా. హస్తం బొక్కటఁ బట్టి యొక్కకుచ మన్యం బాత్మతుండాగ్రవి
న్యస్తప్రౌఢిమ దుగ్ధముల్ గొనుచు దివ్యామోదమూ మోదకం
బస్తోకాకృతి మెక్కుచున్ జననినాహ్లాదించు విఘ్నేశుఁ డీ
ప్రస్తోతవ్యమదీయకావ్యమున కాపాదించు నిర్విఘ్నమున్.

పరతత్త్వరసాయనము.

ఉ. అంకముఁజేరి శైలతనయాస్తనదుగ్ధము లాను వేళ బా
ల్యాంకవిచేష్టఁ దుండమున నవ్వలిచ న్గబళింపఁబోయి యా
వంక కుచంబుగాన కహివల్లభహారముగాంచి వేమృణా
ళాంకురశంక నంటెడు గజాస్యుని గొల్తు నభీష్టసిద్ధికిన్.

మనుచరిత్రము.

ఈపద్యములను బట్టియు వేదాంతగ్రంథమునందుఁ బ్రబంధ వర్ణనములను జేర్చుటంబట్టియు, సీతఁడలసానిపెద్దన కించుక తరువాతి వాఁడేమోయని యనుమానము కలుగుచున్నది.

సంస్కృతభారతమునందలి శ్లోకములును దిక్కనసోమయాజి యాంధ్రీకరణ పద్యములును పరతత్త్వరసాయనమందలి పద్యములు నేకఘట్టములోనివి సమకూర్చి యీగ్రంథముద్రితప్రతి పీఠికలో నిచ్చి యున్నారు గ్రంథవిస్తరభీతిచే నిందవి యుదాహరింపలేదు.

ఇతనిగురువైనసదానందమౌని తనయింటికివచ్చితవకుబ్రహ్మో పదేశమును జేసెనని యీక్రింది పద్యమునను దానితరువాతి గద్య పద్యములలోను జెప్పియున్నారు:

సీ. తనమనోహరమూర్తి ధాళధళ్యంబుల
దిక్కామినీదేహదీప్తిఁ బెనుపఁ
దనముఖచంద్రికాతతి దర్శనాగత
జనలోచనచకోరచయముఁ దనుపఁ
దనయానపదరేణు వనుగతాఖిలమాన
వావళీకల్మషవర్గ మడఁపఁ
దనకటాక్షేక్షణ ఘనసుధాధారాళి
భక్తౌఘపరితాపపటలినాఁపఁ

తే. తనదుసల్లాపరుచి పార్శ్వజనుల శ్రుతుల
దప్పి దీర్పంగ వేంచేసెఁ దగమదీయ
మందిరంబున కల సదానంద మౌని
విభుఁడు మత్పూర్వభవ పుణ్యవిభవమునను.

—♦—

88. సదానందయోగి

"నవ్యతరభోగి శ్రీసదానందయోగి" యనుమకుటముతోనొక శతకమును సదానందయోగి యనుకవి రచియించియుండెను. ఇతని కాలముగాని నివాసముగాని యేమియుఁ దెలియవు. పరతత్త్వరసాయనమను వేదాంతగ్రంథమును రచియించిన ఈశ్వరఫణిభట్టు తన గురువు సదానందమౌని యని తన గ్రంథమునఁ జెప్పికొని యాగ్రంథము నాతనికే కృతియిచ్చియున్నాఁడు పరతత్త్వరసాయనమందలి వర్ణనమునుబట్టి చూచినచో నాసదానందయతితత్త్వవేత్తయు వేదాంతవిద్యాపారంగతుఁడనియుఁ గన్పట్టుచున్నది. కాని యాతఁడు కవియని గాని కవిత్వము చెప్పఁ గలవాఁడనికాని స్ఫురించుటలేదు శతకకవుల చరిత్రకారులగు శ్రీవంగూరి సుబ్బారావుగారు, ఫణిభట్టుగురువు శతకకర్తయగు సదానందయోగియై యుండునని యనుమానించినారు. ఈతనికాలము నాకు సరిగా దెలియరాకున్నను, నీతఁడే పణిభట్టుగురువని నిశ్చయించుటకుఁ దగిన యాధారములు నాకులభింపకున్నను భావిపరిశోధకుల కనుకూలముగా నుండునని తలంచి ఫణిభట్టునకు దరువాత నీతనిఁ జేర్చితిని. ఇతఁడురచించిన శతకము నాకు లభింపలేదు. ఇతనిశైలికై శతకకవులచరిత్రము నందిచ్చినపద్యములనైదిటి నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

గీ. శ్రీమహోన్నత విజ్ఞానసిద్ధి నొసఁగు
సద్గురుస్వామి చరణాబ్జములు దలంచి
సకలతత్త్వార్థములనెల్ల సంగ్రహించి
గీతశతకంబు రచియింతుఁ గీర్తి వెలయ. ౧

గీ. బట్టబయలైన యాపరబ్రహ్మమహిమ
దేశికస్వామికృపఁగాని దెలియరాదు
యెన్నిచదువులు చదివిన నేమిఫలము... నవ్య ౪

గీ. శివుఁడు జీవుఁడు రెండువస్తువులటంచు
నెంచు నెంచినసాయుజ్యమెట్లుగల్గు
జీవశివభేద మెన్నఁడు సేయరాదు ... నవ్య ౧౩

గీ తన్నుఁదెలిసిన జగమెల్ల తానెయయిన
మర్మమెఱుఁగఁగ జాలని మందమతులు
గడువఁజాలరు సంసారఘనపయోధి ... నవ్య ౯౦

గీ. చుట్టములు తల్లిదండ్రులు సుతులు సతులు
తాను బోయ్యెటిగతులకుఁ దగిలిరారు
వారు తోడ్రవకువచ్చేటివారు గారు .. నవ్య ౯౧

89. పెనుమత్స వెంకటాద్రి

ఇతఁడు క్షత్రియుఁడు, ధనంజయగోత్రుఁడు. తండ్రి పద్మరాజు; తల్లి గన్నమాంబ; తాత తెలగరాజు; సర్వము పితామహి.

ఈకవి "ఇందుమతీకళ్యాణ" మనుప్రబంధమును రచియించినట్లు బమ్మెరకేసకవి మల్లకవులు తామురచించిన విష్ణుభజనానందమను గ్రంథమునఁ గృత్యాదియందు దిక్రిందిపద్యములలోఁ జెప్పియున్నారు.

సీ. ర్యాలి కేశవదేవరమణీయ పదపద్మ
 మహితభృంగీ భవన్మానసుండు
నాటకాలంకారనైపుణీ రచితగీ
 ర్వాణాంధ్ర కవితాప్రవర్తనుండు

* * *

గీ. చెలఁగె గీర్తిలతాసముజ్జ్వల దిగంత
రాంబరుడు పద్మభూప జంభారిమూర్తి

సుతుఁడు పెనుమత్స వేంకటక్షితివరుండు
సకలబుధులందుఁ గల్పవృక్షం బనంగ.

గీ. ఇందుమతీ కళ్యాణము
పొందుగ రచియించె సకలబంధులకు శ్రోత్రా
నందంబుగఁ బెద్దప్రభు
నందనుఁడౌ వేంకటాద్రి నరపతులెంచన్.

ర్యాలిగ్రామము గోదావరీమండలములో రాజోలు తాలూకా యందు గౌతమీనదీతీరమున నున్నది. ఇందుఁ గేశవస్వామి కలఁడు. ఈవిగ్రహము మిగుల రమణీయమైనది. దీనిని పేరూరుద్రావిడులు దక్షిణదేశమునుండి యాంధ్రదేశమునకు వలసవచ్చినప్పు డిక్కడకుఁ దీసికొని వచ్చిరని చెప్పుదురు.

ఈకవిసోదరుఁడైన గోపరాజు అంతర్వేదిమాహాత్మ్యమునురచి యించియుండెను. వెంకటాద్రికవి రచించిన, ఇందుమతీ కళ్యాణ మిప్పుడెచ్చటను గానవచ్చుటలేదు. ఈతనికాల నిర్ణయమునకుఁదగిన సాధనములు లభింపలేదు. కాని కేసకవిమల్లకవులు విష్ణుభజనానంద మున నిచ్చిన వంశవర్ణనమును బట్టి యీకవి క్రీ. శ. ౧౫౦౦ ప్రాంతమువాఁ డని చెప్పదగియున్నది. ఇతఁడు ర్యాలి నివాసముగా నుండెడివాఁడు.

—:—

90. పెనుమత్స గోపరాజు కవి

ఇతఁడు క్షత్రియుఁడు. ధనంజయగోత్రుఁడు. పద్మరాజుగన్నమాంబలపుత్రుఁడు; తెలగరాజు సర్వమలకుఁ బౌత్రుఁడు. ఇందుమతీకళ్యాణమును రచించిన వెంకటాద్రికవికి సోదరుఁడు.

ఈకవి యంతర్వేది మాహాత్మ్యము మొదలగు కృతులను రచించి ర్యాలికేశవస్వామి కంకితము చేసినట్లు విష్ణుభజనానంద కృత్యాదిని కేసకవి మల్లకవు లీ క్రిందిపద్యములోఁ జెప్పియున్నారు.

సీ. మహిమననంతర్వేది మాహాత్మ్యమాది యగా
కృతులిచ్చెనా ర్యాలికేశవునకుఁ
గ్రమ మొప్ప భూసురోత్తములకుఁ దగనిచ్చె
వర్షాశనంబు లవ్వారిగాఁగ

* *

గీ. ప్రౌఢి నొనరించెఁ బెనుమత్స పద్మనాభు
తనయుఁడైనట్టి గోపభూధవ వరుండు

ఈతఁడు రచించిన కృతులిప్పుడెచ్చటను గానవచ్చుట లేదు. ఇతని రెండవకుమారుఁడైన అనంతరాజు అంబరీషచరిత్రాది కృతులను గృతినందినట్లును ర్యాలికేశవస్వామికి గోపుర ప్రాకారాదులను గట్టించినట్లును రచింపఁబడిన పద్యములను కేసకవిచారిత్రమునందుదాహరించినాఁడను.

ఈకవినివాసము ర్యాలియే యైయుండును. ఇతఁడు క్రీ. శ. ౧౫౦౦ ప్రాంతమువాఁడు.

—౽—

91. అడిదము నీలాద్రికవి

ఈతఁడారువేలనియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. ఆపస్తంబసూత్రుఁడు. భారద్వాజగోత్రుఁడు.

ఈ కవినిగూర్చి శ్రీ అడిదము రామారావు, యమ్. ఎ. గారు అడిదము సూరకవి చారిత్రమునందిట్లు వ్రాసియున్నారు.

"ఆంధ్రదేశమునఁ గవితావృత్తిచేఁ బ్రఖ్యాతిగాంచిననియోగి కుటుంబములలో నడిదమువారి కుటుంబమొకటి యని చెప్పనగును. తొలుదొల్త వీరియింటిపేరు మోదుకూరువారు" ఈకుటుంబమునఁ గొందరు ప్రసిద్ధకవులు తమగ్రంథములను నేనుంగులపైని వేసికొని దేశాటనముచేయుచు, రాజాస్థానములనుదర్శించి జీవయాత్రగడపుచు వచ్చుటచేత కొంతకాలము వీరికి "గ్రంథవారణము" వారనియు గృహనామము గలిగియుండెడిది. మరికొంతకాలమునకు బిదప నీవంశజులలో నొకఁడగు నీలాద్రికవి కళింగరాజులలో నొకనియొద్ద నాస్థానకవిగానుండి యొకానొక సమయమునఁ దన ప్రభువుతోఁగూడ యుద్ధమునకు వెడలెను. బ్రాహ్మణుడయ్యును, నపరద్రోణాచార్యుని పగిది నీలాద్రికవి యుద్ధరంగమున వెల్లడించిన సాహసపరాక్రమంబులకు రాజెంతయు నాశ్చర్యమునొంది నీలాద్రికవిని నుచితరీతిని గౌరవింప సంకల్పించుకొనెను. కవియు నాయుద్ధమునఁ దనయేలిక గాంచిన విజయము నుగ్గడించుచు "రణరంగవిజయ" మను పేర నొక యాంధ్రప్రబంధమును రచించి రాజున కంకిత మొనర్చెను. నిండు కొల్వున రాజీగ్రంథమును సాంతముగ విని యానందించి కవికి ద్రవ్యరూపమగు పసదన మొసఁగుటయేగాక నీలాద్రి యుద్ధరంగమున వెల్లడించిన ధైర్యసాహసములకుఁ దగిన పారితోషకమని యెంచి యొకగరవాలము (అడిదము)ను గానుకగా నొసంగికవిని గౌరవించెను. నాటినుండియు నీవంశజులకు అడిదము వారని యింటిపేరు కలిగెను.

మీఁదియంశములను సప్రమాణముగఁ దెలుపుటకుఁ దగిన యాధారములు గానరాకున్నను సంప్రదాయసిద్ధముగ వచ్చుచున్న విషయములగుటచే నిందుఁ బొందుపరుపఁబడినవి"

* * *

ఈవాక్యములపై అడిదముసూరకవి చారిత్రపీఠికలో శ్రీబుర్రా శేషగిరిరావు యమ్. ఎ. గారిట్లు వ్రాసియున్నారు

* * *

ఈసూరకవిజీవితమందలి యూహలనుగూర్చి అభిప్రాయభేదముల కవకాశము లేకపోలేదు. ఉదాహరణము:—"అడిదము" అను గృహనామమును గురించిన యూహ శ్రీరామమూర్తి రావుపంతులుగారి వాక్యము లీసందర్భమున సమంజసమే యైనను కేవలములోకవాడుక ననుసరించి యున్నది. 'అడిదము' అనునది పౌరుషనామమనుట లోకవాడుక. విమర్శించిచూడఁగా శాసనములం దడిదమునాడను మండలము పూర్వ ముండినట్లు కనఁబడుచున్నది. అడిదమను గ్రామమునుగలదు. సాధారణముగా దెనుఁగుబ్రాహ్మణుల గృహనామములు గ్రామనామములై యుండుటవలన నీయడిద మనునదియు గ్రామనామమేయై యుండును. కాని నీలాద్రికవినాఁడది యాతనిపరాక్రమాతిశయముల వలనసన్వర్థ నామమైయుండును గంధవారణ మనునది పామరులనోఁట బడి రూపుమారిన గంధవారణయనుబిరుదము. ఇది నీలాద్రికవికి సేనాధిపతిత్వమువలన చెల్లియుండును. అతనితరువాతివారు గంధవారణము వారై యుందురు అట్లేగోదావరి మండలమందలి మోదుకూరు కాపురము వచ్చిన యడిదము వారికుటుంబము మొదట మోదుకూరి యడిదమువారయి రానురాను మోదుకూరు వారయియుందురు. ఇట్లు గృహనామములు మారుట కెన్నియోనిదర్శనములు కలవు. కాని సూరకవిగారి కుటుంబము వారుమాత్రము నీలాద్రికవిగారి కోవలోని వారే

ఈనీలాద్రికవి నేలిన పూసపాటిప్రభువు రాచరాజుగారో ఆతని కుమారుఁడగు తమ్మిరాజుగారో కావలెను.

ఇందుముఖ్యముగా 'వసిష్టగోత్రావనీశకోటికిమేటికిరీటివిభుండు" గానుతింపఁబడిన శ్రీతమ్మిరాజ మహామండలేశ్వరుని కొలువు ననే సన్మానిపాత్రమముచూపి యడిదముసీలాద్రికవి 'యడిదము' ను గానుకగాఁ గొనుటయు రణరంగవిజయకావ్యమును (తనయేలిక విజయమునుగూర్చి) రచించుటయు జరిగియుండునని నాయూహ. శ్రీమన్మహామండలేశ్వరమహీమండల రాయమన్నెసుల్తాన్ శ్రీపూస పాటి రాచిరాజయ్యదేవు మహారాజులుంగారి కుమారుఁడగు శ్రీతమ్మి రాజులుంగారు "స్వస్తిశ్రీ జయాభ్యుదయ శాలివాహనశకవర్షంబులు వేయిన్ని మున్నూటయనబై యగునా... యన్ తమపూర్వస్థానమైన బెజవాడకుతమబంధువులైనసూర్యసోమవంశపురాజులున్ను తామున్ను వచ్చి అక్కడ యింద్రకీలాద్రియందున పాండవులగుళ్ళ దక్షిణ భాగమందు కృష్ణవేణీ మల్లిఖార్జున నరసింహులు సాక్షిగాను విజయ శాసన శిలాస్తంభంబు వేయించిరి.

అనఁగా క్రీ.శ ౧౭౫౮ సం॥ ప్రాంతమున నీయడిదముసీలాద్రి కవి పూసపాటిభూపతుల సన్మానమునకు పాత్రుఁడైన పోటరియు, కవి యునై తనయేలికయగు తమ్మిరాజమహామండలేశ్వరుని విజయముల నుగ్గడించుచు "రణరంగవిజయ కావ్యము" ను రచియించియుండెను. పూసపాటిభూపతులు కృతినందిన నవభారతాది గ్రంథములువలె నీ రణరంగవిజయమును నామావశిష్టమై పోయినది కాని యీతమ్మి రాజు గారినిగూర్చిమాత్రము చక్కనిపద్యములుగలవు అందుఁగొన్ని యైనను రణరంగవిజయములోనివై యుండవలెను. (సూరకవి తన యేలికను గూర్చిచెప్పిన పద్యములట్లే భట్టుపద్యములైనవి) కాన నుదాహరణమునకై కొన్ని యీక్రింద చేర్చఁబడినవి.

సీ. హేమాచలముదాఁక నేకచక్రంబుగా
భువినేలె మీతాత బుద్ధవర్మ
మీతాత గుఱియించె మెరసి మాధవవర్మ
గరిమచే బెజవాడఁ గనకవృష్టి

పాండ్య కేకయ చోళ పరవీరనృపతులఁ
దెగటార్చె మీఁతాత దేవవర్మ
పిడుగుముత్తునియగా వడిఁ నేసె మీఁతాత
భీకరంబుగఁ జిక్కభీమనృపతి
చండవిక్రమ యినవంశజలధిచంద్ర
బాపుమగధీర రణరంగ భైరవాంక
పొసఁగ నెవ్వరు నీసాటి పూసపాటి
పగర కనుదిమ్మ రాచభూధవుని తిమ్మ.

మ. అతిశౌర్యుండగు పూసపాటి కులరాజాధీశు తిమ్మయ్య కు
న్నతిగావింపుచు నాశ్రయించి కిలవర్ణాటీ పరిచ్ఛేది కా
కితకోటి ప్రభులాత్మబాంధవతనో గెల్వంగ లేకో మహా
చతురుండంచునో షట్ద్వయాగ్నిశశభృచ్ఛాకాబ్ద కాలంబునన్
(శా. శ. ౧౩౨౬ క్రీ. శ. ౧౪౦౪)

ఉ. కొందఱురాజు లప్పనము కొమ్మనియియ్యఁగ బంధువర్గమై
కొందఱు గొల్వఁ బేరులిడి కొందఱు మ్రొక్కఁగ నూడిగంబులన్
ముందటఁ గొందఱుంబిలుచు మోవఁగ రాజులపూజలింగమై
యందున మించె రాచమనుజాధిపు తిమ్మన రాజమాత్రుఁడే

సీ. మెండొండ రాజుల గుండెలో గాలము
విరసించు రాజుల వెన్నతరటు
కలహించు రాజుల కడుపులో పలకత్తి
గర్వించు రాజుల కాలయముఁడు
మార్కొన్న రాజుల మత్తేభసింహంబు
మదవైరిరాజుల మగలమగఁడు
క్రోధించు రాజుల కొనమీసముల మండ
విరసించు రాజుల నెత్తిపిడుగు

సకలసౌజన్యరాజన్య చక్రవర్తి
రాజుకబళేశ్వరస్వామి రాజ్యధుర్య
భూసురారామ తగువాటి పూసపాటి
రాచవిభుతిమ్మనృపుద్దండ రాచమాన.

(ఇవి భట్టుపద్యములు పాఠములు వికృతములై యున్నవి. కాని తిమ్మరాజు మహామండలేశ్వరుని వనుటస్పష్టము).

ఈనీలాద్రికవి తరువాతి వంశవృత్తమును అడిదము సూరకవి చరిత్రియందిచ్చియున్నాఁడను. పూసపాటితిమ్మరాజునుగూర్చి పూసపాటితమ్మభూపాలుని చరిత్రమునందు గొంతవ్రాసియున్నాఁడను.

92. మాడయకవి

ఇతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; శ్రీవత్సగోత్రుఁడు; సర్వయ రాచమాంబలకుఁ బుత్రుఁడు.

ఈకవి మైరావణచరిత్రయను మూఁడాశ్వాసముల పద్యకావ్యమును రచియించి లేజెళ్ళగోపమంత్రి కంకితముచేసెను కృతిపతితనను గూర్చి పలికినట్లుగాఁ గవి రచించిన యీక్రింది పద్యములవలనఁ గవి సామర్థ్యమును గవివృత్తాంతమును దెలియవచ్చుచున్నవి.

క. సర్వజ్ఞ పాదసేవక !
సర్వాగమ శబ్దశాస్త్రచతుర వివేకా !
సర్వయమంత్రి తనూభవ
సర్వేశ్వర మాడసుకవి ! సన్నుతచరితా !

సీ. మెప్పించినాఁడవు మెఱవడిఁ గర్ణాట
నరనాయకుని వీరనారసింహు

ఘట్టించినాఁడవు తస్కరక్షపరాజుఁ
గోటసింగనమంత్రి కొలువులోనఁ
గాంచినాఁడవు కనత్కాంచనాభరణంబు
లేపార నందాపురీశుచేత
నందినాఁడవు నుత్తమాశ్వద్వయంబును
కిమిడి భూమండలరమణుచేత
నవమతిస్ఫూర్తిఁ గ్రీడించినాఁడ వఖిల
కావ్యలక్షణలక్ష్య సాగరము నెరయ
నిన్ను వేశ్వేర నింక వర్ణింపనేల
ప్రోడ వన్నింట సర్వాయమాడసుకవి

క. నీతండ్రి సర్వధీమణి
నీతల్లి దయావిశుద్ధనియు మాదరణ
ఖ్యాతిని భూదేవికి నెన
యాతతమతి యైన రాచమాంబ ధరిత్రిన్.

క. నీయగ్రజుండు దక్షిణ
రాయనృప ప్రవిమలాబ్ధిరమణీయుఁడు రా
మాయణపఠనవ్రత ని
త్యాయుత ఘనయశుఁడు మల్లనార్యుఁడు పేర్మిన్.

వ. నీవు మఱియును.

చ. రసములు తొమ్మిదిం గలుగురమ్యనవార్థసుశబ్దమాధురీ
విసరము లుల్లసిల్ల నతివిస్ఫుటలక్షణరూఢిఁ బ్రౌఢిమన్
రసికులనెమ్మనంబు లనురాగము నొందఁ దెనుంగుబాస నిం
పెసఁగఁగఁ జెప్పనేర్తు సరియెవ్వరునీకును మాడధీమణీ!

క. నావియ్యమైనకాస
త్కావినుతుని సుతున కెట్టిమంత్రీంద్రునకున్

దేవేంద్రవిజయ మనుకథ
శ్రీవెలయఁగ ద్విపద మీరుసెప్పితి రెలమిన్.

గీ.. ధాత్రిలోన మనకు గోత్రంబు శాఖయు
నొక్కటగుట మంచియోగ్య మయ్యె
గాన జెప్పు డంధ్రకవిత మైరావణ
చరిత మొప్ప నాకు జయకరముగ.

చ. అని దయఁజూచి భవ్యకనకాంబర గోహయభృత్యవేదికా
ఘనఘనసారకుంకుమసుగంధవినూతనభూషణాలితో
వినయముతోడఁ గప్పురపువీడియ మర్థిని భక్తినిచ్చిన
న్ననిపిన మద్గృహంబునకు హర్షముతోడుత వచ్చి యెంతయున్.

చ వలనుగ నాత్మలోన గుడివాడపురాధిపు భీమలింగనిం
దలఁచి కరంబులెత్తి ప్రమదంబున మ్రొక్కి నుతించి భక్తిని
శ్చలమతి నివ్వటూరిపురశాసను మద్గురుమల్లికార్జునున్
గొలిచి తదాజ్ఞచేఁ బ్రకటకోమలకావ్యకళావివేకినై.

ఇన్నిపద్యములు చెప్పినను గవి తనగృహనామమును జెప్ప లేదు. కవినామము 'మారయ' యని ఆంధ్రకవులచరిత్రమునఁ జెప్ప బడినది. మాదయ యని కొందఱనెదరు. కాని పైపద్యములలో "ప్రోడ వన్నింట సర్వయ మాడసుకవి" యని యతిస్థానమునం దుంచి మాడయ యని చెప్పుటచే నీతనినామము మాడయ యనుట నిశ్చయము. గుడివాడభీమలింగని పై పద్యములోఁ దలంచియుండు టచే నీతనినివాసము కృష్ణామండలమందలి గుడివాడయో తత్ప్రాం తమో యయియుండును. గోదావరిమండలమున పిఠాపురమునొద్ద నొకగుడివాడయున్నది. కానియది కవినివాసమువలెఁ గాన్పింపఁదు. కవిగురువు ఇవటూరునకుఁగరణము.

ఈగ్రంథము అబ్బయామాత్యుని పుత్రుఁడైన గోపమంత్రి కంకితము చేయఁబడినది. "మనకుగోత్రంబు శాఖయు నొక్కటగుట"

అని పై పద్యములోఁ జెప్పియుండుటచేఁ గృతిపతియు నియోగి బ్రాహ్మణుఁడును శ్రీవత్సగోత్రుఁడు నగుటస్పష్టము. కృతిపతినివర్ణించినపద్యములు గల ప్రతియొక్కటియు లభింపకపోవుటచేఁ గృతిపతిని గూర్చిన విశేషము లేమియుఁ దెలియరాలేదు. "లేజర్లయబ్బధీమణి గోపా" యని తృతీయాశ్వాసాదిపద్యమునను "లేజర్లయబ్బమంత్రి గోపయామాత్య" అనికృత్యాదియందును నుండుటచే, నీలేజర్లశబ్దము కృతిపతి గృహనామమని తోఁచుచున్నది. కాని యీక్రిందియాశ్వాసాంతపద్యములను బట్టి చూడఁగా నీతనియింటిపేరు కాండవవారయి నట్లు కన్పట్టుచున్నది.

చ. కవిజనమిత్ర! బంధుజనకల్పమహీరుహ! సర్వధారుణీ
ధరవరసత్సభాంతర ప్రధానమతిస్ఫుటధీవిచార! కాం
డవకులకంజభాస్కర! దృఢవ్రత! నిష్ఠురమంత్రిభీకరా
ర్ణవబడబాగ్నిరూప! సురరాజనుత ప్రతిమానవిక్రమా!

చ. యవనకళింగవంగ మగధాంధ్రపుళింద దశార్ణకోసల
ద్రవిడపదేవాకుంతల విదర్భయుగంధరభోజ మేదినీ
ధవవరమంత్రివర్గనిరతస్తుత చారుకవిత్వకార స
త్ప్రవిమల వాగ్విలాస! ఘనబంధుర! కాండవవంశవర్ధనా!

మొదట 'కాండవ' యనుగృహనామము గలవారై పిమ్మట లేజర్ల యను గ్రామనివాసులగుటచే లేజర్లవారైరేమో! కృతిపతి తల్లిపేరు అబ్బమ్మ. భార్యరామాంబిక ఇతఁడు వైష్ణవమతాభిమాని యఁట. ఈవిషయములాశ్వాసాంత పద్యములవలనఁ దెలియవచ్చినది. గ్రంథవిస్తరభీతిచేఁ నిం దుదాహరింపలేదు.

శ్రీరామచంద్రుఁడు రావణునివధించుటకుఁ బూర్వము కుంభకర్ణాదులను సంహరించినపిమ్మట, రావణుఁడు పాతాళలంకానివాసుఁడగు మైరావణునిఁ బిలిపించి మాయోపాయముచే రామలక్ష్మణులను దీసికొనిపోయి సంహరింపు మని ప్రోత్సహించుటయు, నావృత్తాంత

మెఱింగి విభీషణుఁడు రామలక్ష్మణులు నిద్రలోనుండినప్పుడురక్షింపు చుండుమని హనుమంతున కెఱింగింప నాతఁడు తనవాలమును బెంచి రామలక్ష్మణులకుఁ గోట గట్టుటయు, మైరావణుఁడు విభీషణవేష ధారియై వచ్చి యాంజనేయుని మోసపుచ్చి లోని కేఁగి రామలక్ష్మ ణుల నెత్తుకొనిపోయి పాతాళలంక యందుంచుటయు, నాయుదంత మును విభీషణునివలన నెఱింగి యాంజనేయుఁ డాలంక కేఁగి వానిని వధించి శ్రీరామచంద్రులను యథాస్థానమునకుఁ దీసికొనివచ్చుటయు నిందలికథ.

ఈతని కవిత్వము నిర్దుష్టము గాకపోయినను, సరసమై మనోజ్ఞ ముగా నున్నది కవిత్వశైలి తెలియుటకై మూఁడు పద్యము లిట నుదాహరింపఁబడుచున్నవి.

చ. పరులకు నవ్వుపట్టు తనబంధుజనంబుల కెల్ల నింద య
స్థిరముల కాలయంబు కడు సిగ్గులచేటున కాస్పదంబు స
త్వరముము త్రోవ గాక కడు భాసురకీర్తికి మూలహాని యె
వ్వరికిఁ బరాంగనం గలియ వర్తనయే బలమెంత గల్గినన్. ౧ ఆ

ఉ. రావణుపంపు పూని కపిరాజుల నన్నును మోసపుచ్చి మై
రావణతస్కరుం డిపుడు రాఘవులం గొనిపోయె నేను దై
త్యావలితోడ వాని నురుమాడి పరాక్రమ మొప్పఁ గ్రమ్మఱన్
భూవరచంద్రులం గొనుచుఁబోయెదనంచును నేనువచ్చితిన్. ౨ ఆ

ఉ. కావున నేడు తుమ్మెదలఁ గ్రిక్కున నొక్కటఁ గూడఁబట్టు నీ
లావునఁ జంపితేని వికలత్వముఁ బొందుచు నాఁడె భూమి మై
రావణుఁ డీల్గి యంతకుపురంబున కేఁగుట గాక తక్కినన్
దేవనిశాచరాదులకుఁ దీరదు గెల్వఁగ వీని నావుడున్. 3ఆ.

ఈతఁడు రచించిన దేవేంద్రవిజయమను ద్విపదకావ్య మిప్పుడా చ్చుటను గానవచ్చుట లేదు ఈకవి కాలనిర్ణయము సేయుటకుఁ దగిన యాధారములు గ్రంథమున స్పష్టముగ లేవు. నన్నయతిక్కనలను

మాత్రమే కవిస్తుతిలోఁ జేర్కొనియున్నాఁడు. కృతిపతి వంశవర్ణనము గలపద్యములు లభింపలేదు. కృతిపతియు నాతనితండ్రియు సుప్రసిద్ధులు కారు. కవిసామర్థ్యమునుగూర్చి వర్ణించిన సీసపద్యములోఁ గొంతయాధారము గన్పట్టుచున్నది. కర్ణాటకప్రభువు వగు వీరనరసింహభూపాలు నీతఁడు మెప్పించినట్లందు గలదు. ఆవీరనరసింహుఁ డెవ్వరో తెలిసికొనవలసియున్నది. పైపద్యపాదము ముద్రితప్రతిలో "మెప్పించినాఁడవు మెఱవడిఁ గర్ణాటనరనాయకుని వీరనారసింహు" అనియున్నది. కాని యిందులోఁ గొంతలేఖకప్రమాద మున్నట్లు గాన్పించుచున్నది. "నరసనాయకు వీరనారసింహు" అనియుండవలయునని నాయభిప్రాయము. కర్ణాటప్రభువులలో నరసింహనామధేయులు మువ్వురున్నారు. ౧ సాళువ నంసింగరాయలు ౨ తుళువనరసనాయకుఁడు 3 ఇతనికుమారుఁడైన వీరనరసింహరాయలు. పైపద్యములో నుదాహరింపఁబడిన వీరనరసింహరాయలితఁడే యని నాయభిప్రాయము. ఈమువ్వురు నరసింహులును క్రీ. శ ౧౪౮౬-౧౫౦౯ నడుమఁ గర్ణాటరాజ్యసింహాసనము నధిష్ఠించినవారు. ఇందులోఁ బైపద్యమున నుదాహృతుఁ డైనయాతఁ డితఁ డైనను గవియానడుమ కాలములో నున్నవాఁడని నిశ్చయింపవచ్చును. ౧౫౦3-౧౫౦౯ నడుమ నీగ్రంథము రచిత మైనదని నిశ్చయింపవచ్చును.

కవులచరిత్రకారు లీకవికాలనిర్ణయమును జేయక యధునాతన కవులలోఁ బదునెనిమిదియవశతాబ్దికవులలోఁ జేర్చియున్నారు. కాని యది పొరపాటు. బ్ర శ్రీవేటూరిప్రభాకర శాస్త్రులుగారు రాజశేఖరచరిత్రను రచించిన మల్లనకవితండ్రి యీతఁడేయని వ్రాసియున్నారు. ఇందలి నిజానిజములను మల్లనకవి చరిత్రమునఁ జర్చింతును. ఇతఁడు మల్లనకుఁ దండ్రియైనను, నీతనికాలము పైఁ జెప్పినదే యగును గాని మారిపోవదు.

ఈమాదయకవి, కోటసింగయమంత్రికొలువులో నున్నకవులను జయించినట్లు పైపద్యములోఁ జెప్పఁబడియున్నది. ఈసింగయమంత్రి ముప్పదియిద్దరుమంత్రుల సీసమాలికలో:—

"పట్టిసపువీరభద్రుని ప్రేమచేఁ
జెన్నొందె శ్రీకోటసింగరాజు "

అని కొనియాడఁబడియున్నాఁడు. ఇతఁడు రావూరునకుఁగరణమైన ట్లూహింపఁదగియున్నది. ఇతఁడు నిరతాన్నప్రదాత యైనట్లీ క్రింది చాటుపద్యములవలనఁ దెలియుచున్నది. రావూరు గుంటూరు మండలము లోనిది. పట్టిసము గోదావరిమండలములోనిది. సింగరాజే మండలము వాఁడో తెలియదు. ఈపద్యమును మాప్రాంతములభట్రాజులు చదువుచుందురు పట్టిసపు వీరభద్రునిఁ దలపెట్టియుండుట. నీసింగరాజు గోదావరిమండలము వాఁడని తోఁచుచున్నది. అయిన నీవిషయమింకను బరిశోధనీయము

సీ. పాయసాన్నప్రౌఢి పరిపాకమే చాలు
పిండివంటలరుచుల్ మెండుమేలు
ఆజ్యప్రవాహంబు రాజ్యమేమని చెప్పఁ
బల్చని పెసరొల్పుబప్పుతెప్ప
మెత్తనై స్వచ్ఛమై మెదపెడ రాజాన్న
మెన్నఁ గైకొంటె మోయన్న నిన్న
బహువిధశాకప్రపంచంబు దుదిముట్ట
నూరుఁగాయలరుచు లూరవులుట్ట
గీ. అనుచు నీపంక్తి భుజియింతు రనుదినంబు
భూసురశ్రేష్ఠు లెలమి నుప్పొంగ పొంగి
మహితచారిత్ర ! కొండయామాత్యపుత్త్ర !
కుటిలదుర్మంత్రిమదభంగ ! కోటసింగ !
సీ. రావూరుపురి డిల్లిరాజ్యంబుల దుండి
సింధుబర్బరకుడ్యసీమనుండి
పాంచాలమాళవ పాండ్యభూములనుండి
కటకకల్యాచలగయలనుండి

ఘోట్టాణ కొంకణ ఘూర్జరోర్వులనుండి
మళయాళ కేరళమహులనుండి
భోజ కర్ణాట కాంభోజ భూములనుండి
సాల్వాంధ్రముఖ్య దేశములనుండి

గీ. చాల నేతెంచు సద్ద్విజసంఘములకు
నన్నదానంబు గావించు చున్నదొరవు
భవ్యచారిత్ర! కొండయప్రభుసుపుత్ర!
కుటిలదుర్మంత్రిమదభంగ! కోటసింగ!

క. నరజన్మంబునఁ బుట్టినఁ
గరణీకమె యుత్తమంబు కరణంబైనన్
పురుషార్థపరుఁడు గావలె
శిరస్త్రీసఫలము కోటసింగనవర్యా!

చ. గడుసరిలోభియర్థ మది కన్నపు, దొంగలబందిపోటుకున్
బుడమిని వారకాంతలకు భూపతికిం జనుఁ గోటసింగ! నీ
పడసినయర్థ మార్తులకు బాంధవకోటికి యాచకాళికిన్
గుడికిని సత్త్రశాలకును గూపతటాకవనప్రతిష్ఠకున్.

గీ. కోటసింగరాజు మాటవాసియె కాని
గంగమాంబవలన ఘనతకెక్కె
గంగమాంబ జగతి గయ్యాళియైనను
సింగరాజుఁ కేమి సేయఁగలడు?

ఈపద్యములు శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిలుగారు ప్రకటించిన గ్రంథములోనివి.

కోటసింగరాజు కాలమేదియో తెలిసికొనుటకుఁ దగినయాధారములు నాకు లభింపలేదు. ఇతనియాస్థానమున తస్కరుఁ డనెడి కవియుండెడి వాఁడనియు, నాతని నీమాడయకవి వాదమున జయిం

చెననియుఁ బైపద్యములో నున్నది. ఈతెస్కారకవి యెవ్వరో తెలియ లేదు. సంస్కృతమున బిల్హణచరిత్రమును రచించినచోరకవి యొకం డున్నాఁడు. కానియాతఁడింతకంటెఁబ్రాచీనుఁడని తెలియుచున్నది. ఈమూడయకవి నందాపురీశుచేతను, కిమిడిప్రభువుచేతను బహుమతు లనందినట్లు పైనీసపద్యములో నున్నది. నందాపుర మనఁగా నిప్పటి జయపురమే. కిమిడి సంస్థానము ప్రస్తుతపు గంజాము జిల్లాలోనిది. కృష్ణామండల నివాసి యగు నీకవి యటు పడమట బళ్లారిమండలము నకును దూర్పున గంజాము మండలమువఱకును బోయి తనపాండిత్య మును గనుబఱచి బహుమతుల నందెననుట శ్లాఘనీయ మయిన విషయము.

---

93. పిడపర్తి రెండవ బసవకవి

ఇతఁడు వీరశైవాచార తత్పరుఁడైన నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; పాలనార్యపుత్త్రుఁడు; ఈకవి పిడుపర్తి సోమనాథుఁడు రచియించిన ద్విపద ప్రభులింగలీలల నైదాశ్వాసముల పద్యకావ్యముగాఁ జేసి నట్లీక్రిందిపద్యములలోఁజెప్పియున్నాఁడు సోమనాథకవికీతఁడుతమ్ముని కుమారుఁ డని శ్రీపీ శేశలింగముపంతులుగారు కవిచరిత్రములోఁ జెప్పి యున్నారు. ఈబంధుత్వమును బసవకవి చెప్పియుండలేదు. కాని యితఁడు సోమనాథునకుఁ దమ్మునికుమారుఁడగుటనిశ్చయమే. సోమ నాథునితండ్రి బసవన. ఆతఁడును గవియే. ఆతనిచరిత్రమును వేఱు గా వ్రాసియున్నాఁడను. ఈపిడపర్తివారి వంశవృక్షము నాచరిత్ర మునం దిచ్చియుంటిని.

ఉ. చామరుసయ్య మున్ను పదసంఖ్యకు వేయును నూటపద్దకొం
డై మఱి యిర్వదేనుగతులందును నిప్రభులింగలీల యొం
తేమహిమన్ రచించె నది తెల్లముగాఁ బిడుపర్తివాసుఁడా
సోమగురుండు దా ద్విపద చొప్పడఁ జెప్పె విచిత్రవైఖరిన్.

క. ఆసోమగురుఁడు ద్విపదగ
జేసినప్రభులింగలీల క్షితి వెలయంగా
నాసక్తి పద్యకావ్యము
భాసురగతి పాలనార్యబసవన చేసెన్.

ఈగ్రంథమందుఁ జెప్పబడిన యొక్కొక్క విషయమున కొక్కొకగతియని పేరుపెట్టినాఁడు. కైలాసగతి, మాయోత్పత్తిగతి బసవయ్యగతి, మొదలైనవి ఇందు అల్లమప్రభువిలీలలు విశేషముగా వర్ణింపఁబడుటచే నీగ్రంథమునకుఁ బ్రభులింగలీల లని పేరువచ్చినది. ఈయల్లమప్రభువు బసవనారాధ్యుఁడు మొదలగువారికి గురువై గొప్ప శివభక్తుఁ డైన ట్లీక్రింద పద్యమువలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది.

ఉ. పన్నినమాయ ద్రోసి శివభక్తుని గగ్గయఁ బ్రోచి సిద్ధరా
మన్నకు బుద్ధి చెప్పి బసవన్నకు బోధ యొనర్చి శ్రీగిరిం
జెన్నసలార మానులను జేకొని ధన్యుల నెల్ల ముక్తిసం
పన్నులఁ జేయునల్లమను బ్రస్తుతిఁ జేసెద సార్వకాలమున్.

ఈకవి గ్రంథాంత గద్యలో "ఇదిశ్రీమత్పాలకురికి సోమేశ్వర వరప్రసాదలబ్ధకవితాచాతుర్యధుర్యుఁడననియు, గ్రంథారంభపద్యమునందు.—

"శ్రీకర వీరశైవము ప్రసిద్ధముగా నొనరించి భక్తి భూ
లోకమునందు నించి, మదిలోపల శ్రీబసవేశు నిష్ఠతోఁ
జేకొని పద్యగద్యములఁ జిత్రగతిన్ బ్రణుతించి మించున
స్తోకగుణాఢ్యుఁ బాల్కురికిసోమగురున్ భజియింతు నెంతయున్."

అని "పాల్కురికిసోమగురుఁడనియు" వ్రాయుటచే నీతఁడు పాల్కురికిసోమనాథుని శిష్యుఁడని స్ఫురించుచున్నది. కానియీతఁడు సోమనాథునకుఁ బ్రత్యక్షశిష్యుఁడు కాఁడు. శిష్యపరంపరలోనివాఁడు. పదునాల్గవశతాబ్దియందున్న పాల్కురికి సోమనాథునకుఁ బదునాఱవ శతాబ్దియందున్న యీతఁడు శిష్యుఁడు కాఁజాలఁడు. పిడపర్తి సోమనాథునికంటె ముప్పదియేండ్లకుఁబిమ్మట నీకవియుండుట నిశ్చయము. కావున నీతని జననము ౧౫౭౦ ప్రాంతమై యీతని రచనము క్రీ. శ. ౧౬౧౦ ప్రాంతమునందై యుండును.

ఈతని కవిత్వము, అంతశ్రేష్ఠమయినది కాదు. వ్యాకరణ దోషములున్నవి వ్యర్థపదప్రయోగము లధికము శైలి తెలియుటకై కొన్ని పద్యముల నుదాహరించెదను.

మ. విను మోయల్లమ! మాయ నిన్ను పతిగా వేడ్కం దగం జేసి మ
న్నన సౌఖ్యంబులు జెందఁగోరెఁ దగవౌ నా శ్రీమహాలక్ష్మి రా
జను మోకాలికి నొగ్గ నిపరసముల్ బాలించి మేలెంచి నీ
వనుమానింపక మాయఁ జేకొనగదయ్యా నీకు నేమ్రొక్కెదన్.
౧ ఆ.

ఉ. అక్కమదేవి నన్ను శివునందును గూర్పఁగఁజాలు సద్గురుం
డెక్కడఁ గల్గునో యనుచు నేటితటంబుల సైకతంబులం
జెక్కువనంబులం గిరులఁ జేరఁగ భక్తులమందిరంబుల
న్మక్కువఁ జూడఁ బోయిన సమస్తజనుల్వినుతింపుచుండఁగన్. ౨ ఆ.

శా. ఎవ్వండో యొకజంగమయ్య యిటకై యేతెంచి మిమ్మెంతయున్
గొల్వన్ నిమ్మనఁగ నొడ్డె రాముఁడనఁగాఁ గోపించి యాధూర్తుచే
నొవ్వన్ వ్రేసిమి శిష్యులందఱము మానోమీఫలంబయ్యె మే
మీవార్తల్ సముఖానఁ దెల్పెదము మేమేమందుమో దేశికా.
3 ఆ.

క. బసవన్న మహిమ యెవరికి
వశమే పొగడంగ నతనివలనను ధరలో
నసమాక్షభక్తి ప్రబలెను
పొసఁగఁగ నని యల్లమప్రభుఁడు వినుతించెన్. ౪ ఆ.

మ. వినుకొండన్దగరాళ్ళు దెచ్చి ధరణి న్వేయించి యామీఁద వ
జ్రనికాయంబులు మెట్లుఁ గట్టి మణులన్ రంజిల్ల కుడ్యంబు దే
ర్చి నయం బొప్పగ రత్నముల్ దఱుచుగాఁ జెక్కించి సింహాసనం
బనురక్తిం బసవన్న యేర్పరచి యుద్యల్లీల నాప్రీతికన్. ౫ ఆ

ఈబసవకవిరచించిన ప్రభులింగలీలల ముద్రితప్రతియొకదానిని నేనుజూచితిని. అందుఁ గృత్యాదిలేదు సృష్టిగతియందుఁ బాలకురికి సోమనాథుని స్తుతిచేయు పద్యముతో గ్రంథము ప్రారంభమైనది. ప్రథమాశ్వాసాంతపద్యములును, ద్వితీయాశ్వాసాద్యంత పద్యములును, చతుర్థాశ్వాసాంతపద్యములును మాత్రమే యందున్నవి. మిగిలిన యాశ్వాసాద్యంతపద్యములు లేవు ఉన్నంతవఱకాపద్యముల నీక్రింద వ్రాసెదను వీనినిబట్టి యీగ్రంథకృతిపతిని నిర్ణయింపవచ్చును

చ. గురుబుధమిత్రభృంగిరిటగోత్రయుగంధర నీతిపాత్ర! యం
తరరిపుజైత్ర! కీర్తి సముదంచితగాత్ర! గుణాభిరామ! బం
ధురకవిసార్వభౌమ! పటుదోర్బలభీమ! సమస్తభాగ్య ని
స్తరనిజధామ! చల్లపలిశాసనవైభవ పాకశాసనా!

క. ఖండేందుధరకృపారస
మండితయుత! సకలభోగమహిమాతిశయా
ఖండలసన్నిభ! సుమనస
కాండప్రతిమానరూప! ఘనకులదీపా!

మాలిని. సరసగుణవిశేషా! సత్యవాచాభిలాషా!
విరసభవవిదూరా! వీరశైవావిచారా!

శరణగణవరేణ్యా! సజ్జనస్తోమగణ్యా!
విరచితరవితేజా! వీరమాంబాతనూజా! ౧ ఆ.

క. శ్రీనగజాధీశ్వరకరు
ణానిత్యసమగ్రవిభవ నాళీకరుహా
జ్ఞానానపరాయణ
మానస! యోచల్లపల్లి మల్యారాధ్యా!

చ. శరశరదిందుచంద్రదహరిచందన కుందమరాళబృందభా
సురసురభూజరాజధర శుభ్రపయోరుహసారసాక్షయిం
దిరదరహాస నిర్జరధునీరజనీకరకాంతకాంత వి
స్ఫురితయశోవిలాస! బుధపోషణ! సంతతసత్యభాషణా

క. నిరతాన్నదాన! విద్యా
పరిచితబుద్ధి ప్రభావ! భావజహార వి
స్ఫురితమృదుచరణసరసిజ
సురుచిరమృదుభృంగ! ధైర్యసురగిరిశృంగా!

మాలిని. శ్రీగిరీశనామధేయ చిత్కళాభిరంజనా!
యోగమప్రసిద్ధవేదికార్థసాధనాంజనా!
రాగముఖ్యదోషహార విరాజమానసా!
నాగనాథవంశపావనా మహేశసేవనా! ౨ ఆ.

శా. జంభారాతిసమానవైభవ! శివాచారైకసంపన్న! దో
స్తంభప్రాభవశారభేశ! సకలత్మాపాలజాలస్తుతా!
గంభీరార్ణవ! శాతకుంభగిరిశృంగఖ్యాతిపైరోన్నతా!
శంభుద్వీరమహేశ్వరప్రథితసంస్తుత్యప్రభావోదయా!

క. కరుణాభరణా సద్గురు
చరణారుణపంకజాత సౌరభయుత వ
ట్చరణాశరణాగత వి
స్ఫురణా! నిజశిష్యనిచయభూషితచరణా! ౪ ఆ.

ఈపద్యములనుబట్టి చల్లపల్లి గ్రామకరణమును వీరమాంబా తనూజుఁడును నైన మల్లారాధ్యుఁడ శ్రీగ్రంథము నంకితము చేసినట్లు కన్పట్టుచున్నది. "నాగనాథవంశపావనా!" యని సంబోధించియుం యుండుటచేతఁ గృతిపతి గృహనామము నాగనాథునివారని తోఁచు చున్నది చల్లపల్లి కృష్ణామండలములో నున్నది. నైజాము రాష్ట్రములోఁ గూడ నున్నదని తెలియుచున్నది. కవి నివాసము నిజాము రాష్ట్రములోని పిడపర్తి గ్రామము. కావునఁ గృతిపతి నివాసము నిజాము రాష్ట్రమై యుండునని తలంపవచ్చును.

94. వేమన

ఆంధ్రదేశమునఁ గొంచెము చదువనేర్చినవారిలో వేమన పద్యముల నెఱుఁగనివారును అధమ మొకపద్యమునైనఁ గంఠస్థము చేయనివారునుండరు. వేమనశతకమను పేర నూఱుపద్యము లేయాకవి రచించినవని మొట్టమొదట ననుకొనిరి. కాని క్రమక్రమముగ ముద్రణ సౌకర్యము హెచ్చినకొలఁదిని నివి యైదువేలవఱకుఁ బెరిగినవి ఇవి గాక వేమనపద్యము లింకను గలవనియు, మొత్తమూఱువేలవఱకు నుండవచ్చుననియుఁ గొందఱనుచున్నారు.

వేమన రెడ్డికులోత్పన్నుఁడు. రెడ్డికులజులను కాఁపులని పిలుచు టయుఁ గలదు. వేమనపద్యములలో నితనికులమును సూచించుచు క్రింది పద్యపాదములు కలవు.

"ఎడ్డి రెడ్డి కుల మదేమని చెప్పుదు"
"పదితము గాఁగను వేమనరెడ్డి!"
"కలియుగమున నున్న కాఁపుకులానకు
వేమన తనకీర్తి విక్రయించె"

దీనినిబట్టి ఇతఁడు రెడ్డికులమున జన్మించెనని నిశ్చయింప వచ్చును. ఒకచోట "వేమనృపాలశేఖరా" యని సంబోధించి యుండుటచే నితఁడు రెడ్డిప్రభువంశమున జన్మించినట్లు తలంప వచ్చును. కొండవీటిరెడ్డిరాజ్యమును రాజమహేంద్రవరరెడ్డి ప్రభుత్వమును క్రీ.శ. ౧౪౫౦తో నంతరించినను గొన్నిచిన్నసంస్థానములు రెడ్డిసామంతులచే మఱికొంతకాలము పాలింపఁబడియున్నట్లు చరిత్రల వలనఁదెలియుచున్నది. కావున నీతఁడేదియేని చిన్నసంస్థాన ప్రభువులైన రెడ్లవంశమున జన్మించియుండవచ్చును కానియాసంస్థానమేదియో నిర్ణయించుట కాధారములు దొరకలేదు.

రెడ్లలోఁ, బాకనాటిరెడ్లు, పంటరెడ్లు, మొటవాడరెడ్లు, మొదలుగాఁబెక్కు తెగలున్నవి. వేమన యిందేతెగకుఁ జెందినవాఁడో చెప్పఁజాలము. వేమనపద్యములకుఁ బీఠిక వ్రాసిన శ్రీ శేషాద్రిరమణకవులు బాలచంద్రవేమశతకము నాధారముచేసికొని, వేమనజన్మస్థానము దత్తమండలములోని కటారెపల్లెయని వ్రాసి యాప్రాంతములయందుఁ బాకనాఁటిరెడ్లు విశేషముగా నుండుటచే వేమన పాకనాఁటి రెడ్డి కులజుఁడై యుండుననివ్రాసినారు. వేమన సిద్ధిపొందినస్థలము కటారుపల్లెయఁట ఈసందర్భమున శ్రీశేషాద్రిరమణకవులు వ్రాసిన వాక్యములివి.

"బాలచంద్రవేమనశతకములో వేమన నివాసాదికములు దెలుపు నీపద్యములు గలవు.

తే. కదిరితూర్పుదిక్కు ఘనతశోభిల్లఁగాఁ
బరగ వరకటారుపల్లెయనఁగ
అచట నునికిఁ జేసి యమరియుండుదు రయా
బాలచంద్రవేమ! భవ్యనామ!

తే. తల్లిదండ్రి యన్నదమ్ము లాత్మసఖులు
ఎలమి బంధువు లాది యెల్లజనులు
గలిగి వర్ధిల్లి రావూరు ఘనత మీఱ.

ఈపద్యములవలన వేమనకవి దత్తమండలములోని దగు కదిరి చెంతఁగల కటారుపల్లెలోఁ బుట్టి యచటనే మరణించెనని తెలియుచున్నది. వేమనచరిత్ర ద్విపదగూడ నీ విషయమునే స్థాపించుచున్నది. కటారుపల్లెలో వేమనసమాధికలదు. సమాధిని గలుపుకొని యట నొకయిల్లు కట్టబడియున్నదనియు వేమనధరించిన దుస్తులు పావుకోళ్ళు నాగృహమునఁ దద్వంశీయులచేఁ బూజింపఁ బడుచున్నవనియుఁ దెలియుచున్నది. వేమన్న పేరుతో సమాధిచెంత నొకవికృత కఱ్ఱవిగ్రహము గలదని క్యాంబెలుదొరగారు వ్రాసియున్నారు. వేమన శార్వరినామసంవత్సర చైత్రశుద్ధనవమిదినమున సిద్ధిపొందినటులఁ గటారుపల్లెవారు చెప్పుచుందురు. వేమనవంశీయులుప్రతిసంవత్సరము నుత్సవాదులఁ జేయుచునున్న తాశ్వములనెక్కి పసుపుగుడ్డలతో వేమన్నలమని చెప్పుకొనుచునుత్సవాదులకు ధనముప్రోవుచేయుచున్నారు" (కటారుపల్లె యేమండలమునం దేతాలూకాలో నున్నది. నాకుఁదెలియదు. నాయొద్దనున్న గ్రామముల పట్టికలో నీపేరుకన్పడలేదు) "ఇతని సంతతివారు కదిరితాలూకాలోని నల్లచెరువు. కటారుపల్లి గ్రామములలో నితనిసమాధికిఁ బూజాదులునడపుచు ధర్మకర్తలై యున్నారని వినుచున్నాను. ఇతఁడు కర్నూలి యనవేమారెడ్డికుటుంబమునకు సంబంధించినట్లును వాడుక కలదట" అని శ్రీరాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు పీఠికలో వ్రాసియున్నారు. కటారుపల్లె నల్లచెరువునకు శివారుగ్రామమేమో! విరాగియై దేశదిమ్మరియైన వేమన కటారిపల్లెలో సిద్ధిపొందినంతమాత్రమున నతనిజన్మస్థానము కటారిపల్లె యని నిర్ణయింపలేము. కటారిపల్లెప్రశంస వేమనపద్యములలో నెచ్చటను గన్పట్టదు. సరియే కదా యతని నివాసమునుగూర్చి యీ క్రిందిపద్య మొకటి వేమనపద్యములలోఁ గనఁబడుచున్నది.

"గీ. ఊరుకొండవీడు ఉనికిపశ్చిమవీథి
మూగచింతపల్లె మొదటియిల్లు
ఎడ్డి రెడ్డి కుల మదేమని తెలుపుదు"

అను పద్యము నుదాహరించుచు శ్రీశేషాద్రిరమణ కవులు "వేమన జన్మస్థానము వంగవోలుతాలూకాలోని మూగచింతపల్లి యనియుఁ గొండవీడు పిదపనివాసస్థలమనియుఁ దెలియుచున్నది" అనివ్రాసియున్నారు. మూగచింతపల్లియను గ్రామము వంగవోలు తాలూకాలోనున్నట్లు కన్పట్టదు. నెల్లూరుమండలములోఁ బొదిలి తాలూకాలో నొకటియుఁ గందుకూరు తాలూకాలో నొకటియు "మూగచింతల" యను పేరుగల గ్రామములున్నవి. ఇందేదియో యొకటి వేమనజన్మస్థానమనియుఁ బిమ్మటఁగొంతకాలమునకుఁ గొండ వీడునివాసముగాఁ జేసికొనెననియు "మొదటియిల్లు" అనువాక్యమును బట్టి నిశ్చయింపవచ్చును. ఆప్రదేశములలోఁ బంటరెడ్లున్నారు. కావున వేమన పంటరెడ్డియగునేమో! ఇతనినిగూర్చి పెక్కుకథలు ప్రచారములో నున్నవి. అందుముఖ్యమైనది వేమన కొకయగ్ర సోదరుఁడు కలఁడు. ఆతనికిఁ దరువాతఁ జాలకాలమున కీవేమనజన్మించెను. ఈతనిచిన్నవయసుననే తల్లిదండ్రులు చనిపోయిరి. ఇతని యన్నయు, నాతనిభార్యయుఁ జిన్నవయసులోనున్న వేమనను గన్న పుత్రునివలె నతిగారాబముతోఁ బెంచుచుండిరి. వేమన యన్నగారి కాతనివృత్తియం దేమియు సాహాయ్యముచేయక యల్లరిగాఁదిరుగుచు నింటనున్నధనము వ్యయము సేయుచుండెను. ఇంతేగాక వేశ్యాలంపటుఁడై యింటనున్నవస్తువుల దొంగిలించి తీసికొనిపోయి వేశ్యకిచ్చుచుండెను. ఈతనినడవడినిజూచి యగ్రజుఁ డసహ్యించుకొనుచు నాగ్రహమును జూపుచున్నను, నన్నభార్యమాత్రముపుత్రప్రేమతో జూచుచుఁ గోపమును జూపినచో నెక్కడికేనిలేచిపోవునేమో యనియు నన్నముఁ దినకపోవునేమో యనియు భయపడి యడిగినవెల్ల నిచ్చుచుండెను. ఒకనాఁడు శ్యాకొటకు ధనమిమ్మని వేమన వదినెగారి

నడిగెను. ఆనాఁడింట ధనమేమియు లేదు. లేదని యెంత బతిమాలి నను, వేమన వినలేదు. మంకుపట్టుపట్టి "నీమెడలో మంగళసూత్రి మిమ్మని" నిర్బంధించెను. ఆమె "నేనుచెప్పినట్లు చేసెదవేనియిచ్చెద" ననెను. వేమన అట్లేచేసెద నని యంగీకరించెను. "ఈమంగళసూత్రమును నీవు గడపప్రైఁ బెట్టి యావేశ్యను దిగంబరిమైవచ్చి వెనుకకు మొగ్గవైచి తీసికొనుమని చెప్పుము" అనిచెప్పి మంగళసూత్రము నిచ్చెను. వేమనదానిని దీసికొనిపోయి వేశ్యతో వదిన చెప్పినట్లు చెప్పెను. ధనమునం దత్యద్భుతశక్తి కలదు. అది మానవునిహృదయమున లజ్జాశంకలకును చితానుచితములకు భయానురాగములకుఁ దావు లేకుండఁ జేయఁగలదు. వేశ్య వేమనచెప్పినట్లే చేసెను. ఆరూపమును గాంచిన వేమన కేహ్యమును విరాగమును జనియించెను. గిఱ్ఱున వెనుకకుఁ దిరిగి యెటకో లేచిపోయెను. ప్రపంచమును విమర్శించి చూచుట కారంభించెను. ఈకథయందలి సత్యాసత్యవిమర్శనముతో మనకుఁ బనిలేదు మానవునిహృదయమున నేకారణముచేనైన నొకపరి సంపూర్ణవిరాగ ముదయించెనేని యాతఁడు సమస్తమును దృటిలోఁ ద్యజింపఁగలఁడు వేమనదృష్టిపథము వేఱైనది. సన్యాసియై యావజ్జీవము సన్యాసిగనె చరించినాఁడు.

వేమనకాలమునుగూర్చి భిన్నాభిప్రాయము లున్నవి. బ్రౌను పండితుఁడు ౧౭ వ శతాబ్దివాఁ డనియెను క్యాంబెలుపండితుఁడు ౧౬ వ శతాబ్దివాఁ డనియెను. శతకకవులచరిత్రను రచించిన వంగూరి సుబ్బారావుగారు వేమన కాలము క్రీ. శ. ౧౪౧౨-౧౪౮౦ నడుమవాఁడని నిర్ణయించిరి. వేమనపద్యములకుఁ టీక వ్రాసిన శేషాద్రిరమణకవు లీకవి క్రీ శ. ౧౫౪౦-౧౬౦౦ నడుమనుండెనని వ్రాసిరి.-శ్రీబండారుతమ్మయ్యగారు వేమన క్రీ. శ. ౧౬౫౨-౧౭౨౦ మధ్యకాలమునం దున్నాఁడనిరి. (అక్షయ సంవత్సరాది సంచిక) శ్రీవేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలుగారు, మొదట క్రీ. శ. ౧౪౦౦ ప్రాం

తమువాఁడని యభిప్రాయపడియుఁ దరువాత వేమనపద్యములలోని రెండుపద్యముల నాధారముగాఁ గొని బదునేడవశతాబ్ది పూర్వార్థమునం దున్నవాఁడనియు నంతకింకను దర్వాతికిఁ దెచ్చుట కాధారములు గానరావు సరికదా బాధకములున్నవి" అని వ్రాసియున్నారు. "౧౯౨౫ సంవత్సరాదిసంచిక-శోధన"

సుబ్బారావుగారు వేమన కాలనిర్ణయమున కాధారముగాఁ గొనినవిషయములను ముందుగ విమర్శించిచూతము ఆయన వేమనను నుతించినకవుల నొకపట్టికగా నిచ్చియున్నారు. అందుముఖ్యములైనవి రెండు.

"౧. తురగ్గారామకవి నాగరఖండమును వ్రాసెను. ఇతఁడు౧౬వ శతాబ్దాంతమునం దుండవచ్చునని కవులచరిత్ర మనుచున్నది. నాగరఖండము ౧౫౮౧ క్రీ. శ. నందున్నకుతుపుశాహి కాలమునందుఁ బుట్టినది. ఈ గ్రంథమునందు "శరభాంకు రాజశేఖరుని వేము" అని రామకవి పొగడియుండెను: కావున వేమన్న క్రీ శ. ౧౫౮౧ కిఁబూర్వుఁడై యుండవలెను."

౨. కృష్ణరాయలకాలమునందున్న ఎడపాటియెఱ్ఱాప్రెగడ తనమల్హణచరిత్రమునందు వ్రాసినపద్యములు రెండు చూపెదను.

ఉ ఇట్టిమహాప్రిధానపరమేశ్వరమూర్తివి గాని నీవు చే
పట్టితి మేలు చుండిపరిపాలక! కాశసముంత్రిచంద్ర! ము
న్నట్టిగఁ గృష్ణరాయజనకాంతున కీయక దాఁచినట్టియా
రట్టడి యైన యెఱ్ఱకవిరాజితమల్హణకావ్యకన్యకన్.

ఈకవి కృష్ణరాయని కాలమువాఁడుకదా! ఈతఁడు వేమన్నను బొగడెను.

చ. వినుతు లొనర్తు నాంధ్రసుకవిప్రభు నన్నయభట్టుఁ దిక్కయజ్వను, శివదేవు, భాస్కరుని, జక్కన, నాచనసోము, సర్వదే

పుని, భవదూరు, వేము, నలపోతనఁ బిల్లలమఱ్ఱివీరభ
ద్రుని, శరభాంకు, వీరకవి, ధూర్జటిఁ, గేతన, భట్టబాణునిన్,

కాబట్టి వేమన్న యీయెఱ్ఱాప్రెగడకంటెఁ బూర్వుఁడు కావలెను. అనఁగాఁ గృష్ణరాయనికిఁ బూర్వుఁడు"

శ్రీసుబ్బారావుగారు చూపిన యీయాధారములను బట్టిచూచినచో వారుచూపినకాలము సరియైనదే యని యొప్పుకొనక తప్పదు. శ్రీశేషాద్రిరమణకవులు పీఠికలో "నాగరఖండములోని కవిస్తుతిలోని వేమనప్రశంస యసంగతమని వంగూరి సుబ్బారావుగారే యొప్పుకొనిరి" అనివ్రాసి పైనవ్రాసిన మొదటియాధారమును ద్రోసివేసిరి. ఆయాధారమును శతకకవుల చరిత్రమున శ్రీసుబ్బారావుగారే వ్రాసియున్నారు. వారాప్రశంస యసంగతమని చెప్పలేదు. ఆగ్రంథము క్రీ. శ. ౧౯౨౮ వైశాఖమాసములో ముద్రితమైనది శ్రీశేషాద్రిరమణకవుల పీఠికాకాలము ౧-౮-౧౯౨౫ ఈనడుమ కాలములో శ్రీసుబ్బరావుగారి యభిప్రాయ మెచ్చటను నే నెఱిఁగినంతవఱకు ప్రకటితము కాలేదు ఇఁక రెండవ యాధారమువిషయమై. —

"ఎంతయో కాలము కృష్ణదేవరాయల కావలనున్న యెడపాటి యెఱ్ఱాప్రెగడ వేమన్నను బూర్వకవిగాఁ బొగడుటవలన యెన్నటికిఁ బూర్వుఁడు కాఁజాలడు. ఏమందురా! వేమన్న నటుండనిత్తము. ఎడపాటి యెఱ్ఱన శ్రీకృష్ణదేవరాయల యాస్థానముననున్న ధూర్జటినే పూర్వకవిగా జెప్పియున్నాఁడు. అందువలన నెఱ్ఱనధూర్జటి కావలవాఁడని తెలియుచుండ వేమన్న నొకశతాబ్ది వెనుకకుఁదీసికొనిపోయి కూర్చుండఁబెట్టవలసిన యవసరము కనుపింపదు ... ... రాయల కాలములోనున్న ధూర్జటి పూర్వకవియగుటవలన ఎడపాటి యెఱ్ఱన, రాయల కావల ధూర్జటి ప్రశస్తి బాగుగా వ్యాపించిన కాలములో నుండి యుండును. అట్టివాఁడు పొగడినందున వేమన రాయలకంటెఁ బూర్వుఁడని సిద్ధాంతము చేయవీలుండదు. దీనినిగురించి యింకను

వ్రాయవలసియున్నది. గాని విస్తారమగునని వదలితిమి.'' అనివ్రాసి యున్నారు. వారువ్రాయదలంచుకొని వదలిన విషయములనుగూర్చి నేనేమియుఁ జెప్పజాలను గాని వ్రాసినవాక్యములు శ్రీసుబ్బారావు గారి సిద్ధాంతమును బూర్వపక్షము సేయుటలేదు ఎఱ్ఱనకవి శ్రీకృష్ణ దేవరాయలకును ధూర్జటికవికిని ఎంతయో కాలము తరువాతివాఁడని శ్రీశేషాద్రిరమణకవు లూహించిరి. కాని యది సరికాదు. ఆతఁడు చాలతరువాతివాఁడైనచోఁ దనకృతిని కృష్ణరాయలకీయక దాఁచి యుంచుట పొసఁగదు. ఎఱ్ఱనకవి కృష్ణరాయనకాలము వాఁడే యనియు సమకాలికుఁడైన ధూర్జటికవిని వంతకించుక పూర్వుఁడైన వేమనను పొగడి యుండెననియుఁ దలంచుటలోఁ దప్పులేదు. సమకాలమువారిని పొగడిన కవులు పెక్కురున్నారు. ఎఱ్ఱనకవికాలము క్రీ శ. ౧౬౦౦ కుఁ బిమ్మటనని శేషాద్రిరమణకవులు ఋజువుచేయలేదు. పై పద్య ములలో నుదాహృతుఁడైన వేమనవేఱొకఁడను వాదములేదు. కావున శ్రీసుబ్బారావుగారి సిద్ధాంతము నిర్బాధకముగా నిలిచియున్నది. సుబ్బారావుగారు తమకాలనిర్ణయమునకు వేఱొకమార్గమును జూపి యున్నారు. అదియిది. వేమన్న యొకచోట నాదికవిస్తుతి నిట్లొన రించియుండెను.

భవదూరుఁడుఁ శంభాంకుఁడు శివ
శీలుఁడు వేయుగోటిసిద్ధేశ్వరుఁడున్
శివభృత్యుఁడు వటమూలుఁడు శివమయ
చిన్మయుఁడు సోమశేఖరగురుఁడున్.

(౧౨-౧-౩౫ ఓ. వై)

ఈసోమశేఖరగురుఁ డెవ్వరనిచూడ ౧౫ వ శతాబ్దమునందు పోతన్నగురువని వీరభద్రవిజయమునందుఁ జెప్పిన "సోమశేఖరుఁడు కనబడుచున్నాఁడు. ఈసోమశేఖరుఁడే వేమన్న, పోతన్నలనుస్వతంత్ర కవులనిద్దఱ "శివాద్వైతుల" నొనరించి మనకుఁ బ్రసాదించె నని

తోఁచుచున్నది. పోతన్న కాలముకూడఁగృష్ణరాయనికించుకపూర్వమే గనుక నీవేమన్న కవికూడ మనమూహించునట్లు ౧౪ వ శతాబ్దము నందే పుట్టుట నిర్ధారణమగునేని క్రీ. శ ౧౪౧౨ సంవత్సరమునకు సరియైన నందననామ సంవత్సర కార్తికశుద్ధ పున్నమినాడు పుట్టి క్రీ. శ ౧౪౮౦ కి సరియైన శార్వరినామసంవత్సర కార్తికశుద్ధనవమి నాఁడు సిద్ధిపొందెనని యూహింపఁదగియున్నది.''

శ్రీసుబ్బారావుగారి యీయూహలనెవ్వరును సహేతుకముగఁ గాదనలేదు. ఆయన నిర్ణయించినకాలము సరికాదనువారుతమకాధారములుగాఁ గైకొనినపద్యములు మూఁడు. ఇవి వేమన రచించినవని వేమనపద్యముల వ్రాఁతప్రతులలోను ముద్రితప్రతులలోను గూడ నున్నవి.

౧. అధముఁడైన మనుజుఁ డర్థవంతుండైన
నతనిమాట నెఱచు నవనిలోన
గజపతింట నెన్న గవ్వలు చెల్లవా ?

ఈపద్యములో గజపతిని దలపెట్టి యుండెను కావునగజపతులాంధ్రదేశమునఁ బరిపాలన మారంభించినపిమ్మట వేమన యుండవలయునని వారివాదము. కావచ్చును. గజపతులు క్రీ. శ. ౧౪౩౦ మొదలుగ నాంధ్రదేశమును బరిపాలించునట్లు చరిత్రలు చెప్పుచున్నవి. శాసనములు సాక్ష్యమిచ్చుచున్నవి. (ద. హిం. శా సం ర సంఖ్య ౭౬౧ శా శ. ౧౩౮౭) క్రీ. శ. ౧౪౮౦ వఱకు జీవించిన వేమన గజపతులనుగూర్చి వ్రాసినాఁడనిన నందసంభవమేమియు లేదు. అందుకొఱకాతనిని ౧౫౪౦ వఱకు దీసికొని పోనక్కఱయుండదు. కావున నీపద్యము శ్రీసుబ్బారావుగారిసిద్ధాంతమును బూర్వపక్షము సేయఁజాలదు.

౨. పరఁగ రాయనికులబాచని ధన మెల్ల
భట్లపాలు కవులపాలు దలఁప

నొనర హీనజనుని ధనము దాయాదుల
పాలు వారకాంతపాలు వేమ.

ఈపద్యమునుబట్టి వేమన రాయనిభాస్కరునికాలము వాఁడని కొందఱివాదము. గతకాలమువారినైనను కవులు కీర్తికాయులనుగా జేసి యుండవచ్చును. కావున నీపద్యమునుబట్టి రాయనిభాస్కరుడును వేమనయు, సమకాలికులని తలంపనక్కఱలేదని శ్రీబండారు తమ్మయ్యగారియభిప్రాయము అది యంగీకరింపఁదగినది. వారిరువురు సమకాలికులని యీపద్యమునుబట్టి ధ్రువపడదు. అయినను వదాన్యులైన భాస్కరులు పెక్కురున్నారు. శ్రీశేషాద్రిరమణకవులుపీఠికలో నొకచాటుపద్యము నుదాహరించి, యది క్రీ. శ. ౧౪౧౬ లోనున్న రాయనిభాస్కరునిదని వ్రాసియున్నారు. కాని యందుల కాధారములు లేవు. అనవేమారెడ్డికాలములో (క్రీ. శ. ౧౩౮౦ ప్రాంతము) నొకమహాదాత రాయనిభాస్కరుఁడున్నాఁడు. తమ్మయగారిని నట్లా భాస్కరు నుద్దేశించి వేమన యీపద్యమును జెప్పియుండవచ్చును. ౧౪౧౬ లోనున్న రాయనిభాస్కరుని జననకాల మేదియో శ్రీ శేషాద్రిరమణకవులు చెప్పలేదు. కానియంత్యము క్రీ. శ. ౧౪౨౦ అని చెప్పియున్నారు. ౧౪౧౬ నాటికా భాస్కరున కరువదియేం డ్లున్న వనినచో నాతఁడు వేమనకాలమునందే యుండెనని చెప్పుట కవకాశ మున్నది. కావున నీపద్యమును సుబ్బారావుగారుచేసిన కాలనిర్ణయమున కభ్యంతరము సేయఁజాలదు.

3. ప్రకటముగ ... ...గుంటు
పల్లి ముత్తఁ డెన్నఁ బరమగుణుఁడు
అన్నదానమునను హరుపూజచేతను
హరుని లోనఁ గాంచె నరసి వేమ.

గుంటుపల్లిముత్తామాత్యుని వేమన యీపద్యములోఁ బేర్కొని యున్నాఁడు. శ్రీశేషాద్రిరమణకవులు తమ్మయ్యగారును బ్రభాకర

శాస్త్రిలుగారును నీపద్యముపై నాధారపడి సుబ్బారావుగారుచేసిన కాలనిర్ణయమును ద్రోసిపైచిరి. సుబ్బారావుగారు తమకితరకవుల చరిత్రమునం దీపద్యము నుదాహరించి దీనిని ప్రక్షిప్తమని తీసివైచిరి. ఈసందర్భమున శేషాద్రిరమణకవులు వ్రాసినవాక్యములివి.—

పూర్వవిమర్శితనిర్ణయములనమ్మి వంగూరి సుబ్బారావుగారీ పద్యము ప్రక్షిప్తమనిరి తమకు బాధకమగుపద్యము ప్రక్షిప్తమగు ననుట స్వపక్షబలమునకు మనవారుచూపు సాధనములలో నొకటి. గుంటుపల్లి ముత్తనామాత్యుఁడు సామాన్యుఁడుగాఁడు. ఈతనివివరములు చాటుపద్య మణిమంజరి రత్నాకరములేగాక ముత్తనామాత్య చరిత్రమను గ్రంథమువలన విరళముగాఁ దెలియఁగలవు. ముత్తనామాత్యుఁడు దాతయై యడిగిన కవిగాయక భట్టుమూర్తులకు లేదనక దానములు గావించుచు వితరణకర్ణుఁడని ప్రశస్తివహించెను ఇతఁడు గోలకొండనవాబులకుఁ బ్రతినిధియై సర్వాధికారములతో కొండవీడు వినుకొండ బెల్లముకొండ నాగార్జునకొండ యనునాలుగు దుర్గములకు నధ్యక్షుఁడై యుండి శ్రీశైలము మొదలు రామేశ్వరము వఱకు గలదేవస్థానములలో దానములఁ గావించెను. ఇతఁని ప్రశస్తినిచాటు పద్యము లుదాహరించెదము.

ఉ. సంతత మారగించునెడ సజ్జనకోటులఁ బూజసేయుశ్రీ
మంతుఁడు గుంటుపల్లికులమంత్రిశిఖామణి ముత్తమంత్రి మే
ల్బంతియె బంతిగాక కడు పందగులాములమంత్రులెల్ల నూ
ల్బంతులు దుక్కిటెడ్లమెడబంతులు విప్రవినోదిగారడీ
బంతులు దొంగవాండ్రముబంతులు సుమ్ము ధరాతలంబునన్.

మ. అని నీవైరులు మంత్రిలిట్లని రని న్నార్యుల్ కవుల్ పండితుల్
ఘనదానంబున మేఘునిన్ శిబిఘనునిన్ స్కంధీశ్వరున్ గర్ణునిన్
జనులెల్లన్ నుతింపఁ గెల్చెనని విశ్వాసంబుగాఁ బల్కరా,
మును నీసేయుతపంబు పెంపునను శ్రీముత్తప్రధానాగ్రణీ!

చ. కమలభవాండభాండ మనఁగల్గిన నందవరంపుటిండ్లలో
ప్రముఖుఁడు రాయనప్రభుని భాస్కరుఁడే నెఱదాత విమ్మటన్
విమలచరిత్ర గుంటుపలివీగయముత్తఁడె దాత భట్టసం
భ్రమఘనదానరూఢి నొకపాటివదాన్యుల నెన్న నేటికిన్.

మ. అనఘ సాభవ గుంటుపల్లిసచివేంద్రా! ముత్తనామాత్య! నీ
ఘనహస్తాబ్జసుగంధవాసన మదంగవ్యాప్తమైనప్పుడే
కనుగొంటిన్ జతురంతయావపదవుల్ గ్రైకొంటి మేల్వస్తువుల్
కనకస్నానము లబ్బెమాకు సెలవా! కర్ణాటకక్షోణికిన్.

ఈపద్యములవలన ముత్తనామాత్యుఁడు అన్నదానమునను వారుని పూజయందు నసమానుఁడని చెప్పవచ్చును అట్టిచో వేమన పొగడుటలో నించుకేని వింతలేదు. ఇది ప్రక్షిప్తమని యనుకొనవల సినంత యవసరము కానరాదు.

క పొందుగ శరజలనిధి హరి
చందనతరు చంద్రసంఖ్య శకవర్షంబుల్
దుందుభినాషాఢంబున
నందముగా వీరముత్తఁ డరిగెన్ దివికిన్.

అనుపద్యమువలన ముత్తనామాత్యుఁడు శా. శ. ౧౪౭౫ లకు సరియగు క్రీ. శ. ౧౬౨౩ లోఁ బరమపదవి నలంకరించెను ఈచరిత్రాంశములను సమన్వయించి చూచితిమేని వేమనయోగి రాయని బాచని (భాస్కరునియంత్యము క్రీ శ. ౧౪౭౦) చివరకాలమునను గుంటుపల్లి ముత్తనామాత్యుని మధ్యకాలమునను గజపతులరాజ్య కాలమున క్రీ. శ. ౧౪౭౦ మొదలు ౧౬౦౦ వఱకు నుండియుండు నని తలంపవచ్చును'' అని వ్రాసియున్నారు.

పెదపాటియెఱ్ఱవ తనమల్హణచరిత్రమును కృష్ణరాయనికీయక దాఁచి యుంచితినని చెప్పినపద్యమును సత్యమని నమ్మితిమేని వేమన

పద్యములలో గుంటుపల్లి ముత్తననుగూర్చి చెప్పినపద్యము ప్రక్షిప్తమని యనకతప్పదు ఎట్టనచెప్పినమాట యసత్యమనుటకుఁగాని, యీ పద్యము ప్రక్షిప్తమనుటకుఁ గాని యవకాశమును నవసరమును లేదు. వేమనపద్యములలోఁ బ్రక్షిప్తము లధికముగానున్నవని పండితులయభిప్రాయము. ఈరెండుపద్యములలోను నేదియో యొకటి ప్రక్షిప్తమని నిర్ధారణ చేయవలసి వచ్చినప్పుడు వేమన పద్యమునే ప్రక్షిప్తమని తలచుట న్యాయము. కావున సుబ్బారావుగారు చేసినకాలనిర్ణయమే సరియైనదని నాదృఢనమ్మకము. శ్రీశేషాద్రిరమణకవులు:—

"ఆ. తిరుమలకును బోవఁ దురక దాసరిగాఁడు
కాశిఁ బోవ లంజెగాదు గరిత
కుక్క సింహ మౌనె గోదావరికిఁబోవ."

అనుపద్యమును దమకాలనిర్ణయమున కాధారముగాఁ గొని దానిపై నీక్రిందివాక్యములను వ్రాసియున్నారు.

"తిరుపతికిఁ బోయినంతనఁ దురక దాసరికాఁడని చెప్పుటవలన మహమ్మదీయు లాంధ్రదేశము నాక్రమించి దేవస్థానముల ముట్టడించిన కాలమున వేమన యున్నటుల నూహింపవీలగును. రెడ్డిరాజులు కొండవీడు, రాజమహేంద్రవరము పాలించువఱకుఁ దురకలు తెలుఁగుదేశములోఁ బ్రవేశించి నిలువలేదు. తురకలు తెలుఁగుదేశములో క్షేత్రములలోఁ బ్రవేశించి కలకుఁదనము జూపినది రెడ్డిరాజ్యావసానమునవేగాని మహమ్మదీయవిజృంభణకాలమగు క్రీ. శ. ౧౫-౧౬ప్రాంతములలో వేమన పైనుడి వ్రాసియుండును."

పైపద్యపాదములో శ్రీశేషాద్రిరమణకవు లూహించినంతయర్థమిమిడియుండలేదు. పాతివ్రత్యమునందున నమ్మకములేని కులటపుణ్యక్షేత్రమగు కాశికేఁగినను నిల్లాలు గానేరనట్లే విగ్రహారాధనమునందు నమ్మకములేని తురక తిరుపతికిఁ బోయినను దాసరికానేరఁ డనునంత వఱకే యాపద్యార్థము. దేవస్థాననాశనముతోఁ గాని తురక లాంధ్ర

దేశమున నిలుకడగా నుండుటతోఁగాని యీపద్యమునకు సంబంధము లేదు. తురకలు విగ్రహారాధనకు వ్యతిరేకులనుభావము పదునాఱవ శతాబ్దియందుగాని యాంధ్రులకుఁ గలుగలేదని తలంపరాదు. పదు నైదవ శతాబ్దిలోఁ దురకలాంధ్రదేశమునకు రాలేదనిచెప్ప లేరుకదా! పదునాల్గవశతాబ్దియందే ఆంధ్రదేశములోని వరంగల్లుదేవాలయ మును మహమ్మదీయులు ధ్వంసము చేయలేదా? దక్షిణహిందూ దేశమున మహమ్మదీయులు పదునాల్గవశతాబ్దిప్రారంభముననే ప్రవే శించి యనేకదుండగములు చేసినట్లు చరిత్రలుచెప్పుచున్నవి. కావున నీపద్యమునుబట్టి వేమనకాలమును పదునాఱవ శతాబ్దివఱకు దీసి కొనిపోరాదు.

ఈసందర్భములన్నిటిని విమర్శచేసి చూచినచో శ్రీసుబ్బా రావుగారి నిర్ణయమే సరియైనదిగా తోఁచినది. కావున యట్లే నిర్ణ యింతము.

వేమనకవిత్వము మిగుల మనోహరమైనది. విధాత వేమన లలాటమున "ఈతఁడాటవెలఁదిప్రియుఁడు" అనివ్రాసియుండునోటు. యౌవనమునఁ గామియై యాటవెలఁదిప్రియుఁడై గడపెను. విరాగియై సర్వసంగపరిత్యాగియయ్యును వేదాంతబోధచేయునప్పుడును విధాత వ్రాఁతబలమునఁగాఁబోలు ఆటవెలఁది ప్రియుడేయయ్యెను. ఈతని పద్యములలో నూటికి తొంబదివంతులు ఆటవెలఁదులు. ఈపద్యముల నీతఁడాత్మ సంబోధనము చేయుచుఁజెప్పెను. వీనిలో జాలభాగము నాల్గవపాదము "విశ్వదాభిరామ వినురవేమ!" అని యుండును. చెప్పఁ దలచినవిషయము మూఁడుపాదములలో నిముడక నాల్గవపాద మునకు మిగిలియున్నప్పుడు తుదను "వేమ" అనిమాత్రమే సంబో ధించుచుండును.

ఇతఁడొకశతకమునుగాని శతకములనుగాని వ్రాయవలయునని సంకల్పించుకొని యీపద్యములను వ్రాసినట్లు కనుపడదు. గంటము

తాటియాకులను గైకొనిగాని కలమును కాగితమును గైకొనిగాని యీతఁడీపద్యములను వ్రాయలేదు. ఆతఁడు పద్యము నాశువుగా జెప్పినప్పు డచ్చటనున్న శిష్యుఁడో భక్తుఁడో యాపద్యమును వ్రాసికొని యుండునని తలంపవలసియున్నది. యీతనిమత ముపనిషదీరితమైన యద్వైతమేయైనను వేదాంతగ్రంథములయందలి భావముల నన్నింటి నీతఁడు వరుసగా జెప్పవలయునని సంకల్పించుకొనలేదు. ఎప్పుడేభావ మాతనిహృదయమునకుఁ దట్టునో యాభావమును సులభములైన చిన్నమాటలతోఁ లోకమునఁ గన్పడు నుదాహరణములతోఁ జేర్చి యెంతమూఢుని హృదయమునందైనను గట్టిగానాటుకొనునట్లు చెప్పఁగలశక్తి యీతనికిఁదక్క మఱియొకరికి లేదు. భోగనకవిత్వము వలెనే పదమధ్యమున యతిగాని పాదాంతముగాని యుండక యాస్థానముఁయందుగాని పదాంతమగు నట్లీతఁడు దనపద్యములను రమ్యముగా రచియించెను ఈతనిపద్యములలో పెక్కులు విమర్శనాత్మకములు. ఈతఁడు గొప్పవిమర్శకుఁడు. కాని యీతనివిమర్శనములు సామాన్యులుచేయు విమర్శనములు వంటివికావు. ఇతఁడు విరాగి. ప్రాపంచిక విషయభోగవిముఖుఁడు. ఆదృష్టితోడనే ప్రతివస్తువును విమర్శించుచుండును అందువలన నీతనిదృష్టికిఁ బ్రతికార్యమునందును లోపములే కాన్పించుచుండును ఇతఁడు అద్వైత సిద్ధినందిన మహాజ్ఞానియగుటచే జ్ఞానసంపాదనమునకై సామాన్యవ్యక్తి చేయుసాధనములన్నియు నీతనికండ్ల కథము కార్యములవలె గన్పించి వానిని నిరసించుచు బద్యములను జెప్పెను. వానిని జదివి కొందఱు మతాచారవ్యవహారములను నిరసించుట కాపద్యముల నుపయోగించుచున్నారు. కాని వేమన యాపద్యముల నేసందర్భమున నెవరికొఱకుఁ జెప్పెనో అతఁ డెంతజ్ఞానియై యేదృష్టితోఁ బ్రపంచమును జూచుచు నాపద్యములను రచించెనో యోచించుకొనుట లేదు. అట్టివానిఁ జూచి వేమన విచారమునొందును గాని సంతసింపఁడు. వేమనపద్యములందుఁ బరస్పరవిరుద్ధధర్మ ప్రతిపాదకము లైనపద్యములు కలవనియు నట్టిపద్య

ముల నాతఁడు రచించియుండఁడనియు నవి ప్రక్షిప్తములనియు గొం దఱు దలంచుచున్నారు. వేమనపద్యములలోఁ గొన్ని ప్రక్షిప్తము లున్నమాట నిజమే. కొందఱుకవులు "విశ్వదాభిరామ వినురవేమ" యనుమకుటమును జేర్చి తక్కినమూఁడుపాదముల నల్లియుండుటయు నవి వేమనపద్యములలోఁ జేరుటయు సంభవమే "వీఁడితల్లిమొగుఁడు వీడెంతవాఁడయా విశ్వదాభిరామ వినురవేమ" అనునంతవఱకుఁగూడ నట్టిపద్యములు బయలుదేరినవి. వానిమాటయటుండనిండు. వేమన కేవలజ్ఞానులకొఱకేకాక సామాన్యమానవులకుఁగూడ ననుసరణీయము లైనకొన్ని నీతులనుధర్మములను నప్పుడప్పుడుబోధించుచుండెడివాఁడు. మానవులహృదయస్థితులనుబట్టి యాధర్మము లుపయోగపడుచుం డును కేవలమూఢునకు, నించుకజ్ఞానవంతునకు, నభ్యాసస్థితిలోనున్న జ్ఞానికి, పరిపక్వస్థితినందఁబోవువానికి, సంపూర్ణసిద్ధునకుఁగూడ నుపక రించుధర్మలను వేమన యుపదేశించెను. కావున యాయుపదేశముల రహస్యము నెఱింగి, అధికారతారతమ్యము కొలఁది వానిని బాటింప వలయును వేమనకొకజాతిపైఁగాని, యొకకులముపైఁగాని యొక యాచారముపైఁగాని, యొకధర్మముపైఁగాని ద్వేషములేదు మానవు లందఱును నాత్మజ్ఞానులై యద్వైతసిద్ధినంది తరింప వలయునని యాతనికోర్కి.

ఆత్మజ్ఞానసంపాదనమునకే ప్రయత్నింపవలయునని తెలుచుగా నీతనిపద్యములు బోధించుచుండును. ఆత్మజ్ఞానసంపాదనమున కాటంక ముగలుగఁజేయు కామక్రోధమోహలోభాదులను వానినిబట్టిచేయు కార్యములను, వానికి లొంగినమానవులను వేమన యతినిశితముగ నిర్మొగమాటముగ విమర్శించుచుండును. స్థూలదృష్టిచేఁ జూచువారి కీతఁడు బ్రాహ్మణద్వేషియు, వేదశాస్త్రదూషకుఁడనియుఁ దోఁచును. కాని యందు యథార్థములేదు. అతఁడు చేసినబోధనలు వేదశాస్త్ర వ్యతిరేకములు కావు. జ్ఞానప్రదములు. వేమన శూద్రుఁడనియు,

వేదములను ఉపనిషత్తులను జదువలేదనియుఁ గొందఱు నిరసింతురు. వివేకానందుఁడు కాయస్థుఁడు కాఁడా? అతఁడు వేదములను వల్లించెనా? వేమన శూద్రుఁడైనను బూర్వపుణ్యవశమువలన నాతనికిఁ బ్రహ్మజ్ఞాన ముదయించినది. ఆతఁడు చేసినబోధనలాదరణీయములు తర్క వేదాంతాదిశాస్త్రములను, జదివి యనుభవజ్ఞానమును సంపాదించిన మహామహుల కీతని పద్యముల యవసరము లేకపోవచ్చును. కాని, సామాన్యమానవుల కవియుపయోగకరములే యగును ఎవరైనను వీనిని జదివినందువలనఁ బ్రత్యవాయముండదు.

వేలకొలఁదిగల యీతనిపద్యములనుండి శైలికై నేను పద్యముల నన్నిటి నీయఁగలను? పదిపద్యములనిచ్చి తృప్తిఁ జెందెదను

"తనదు బాగుఁగోరి ధర్మంబుఁ జెప్పిన
దిట్టుచుండ్రు మొఱకు లెట్టయెదుట
గడ్డివేయ పోట్లగొడ్డుకొమ్మాడించు ... వి.
కావిపంచెగట్టి కడుయోగవలెనుండి
వెలికిఁ గోర్కెలెల్ల విడిచిపెట్టి
లోఱఁగి తిరుగువాఁడు దొంగసన్యాసిరా ... వి.
ఏమహాత్మునందు నిజ్జగములు పుట్టు
నామహాత్మభజన యసువుమీఱ
నియమనిష్ఠ నెఱపి నెమ్మదిఁ గనవలె ... వి
పూర్వజన్మమందుఁ బుణ్యంబు సేయని
పాపి తా ధనంబుఁ బడయలేఁడు
విత్త మఱచికోయ వెదకిన చందంబు .. వి
"కొండగుహలనున్నఁ గోవెలలందున్న
మెండుగాను బూది మెత్తియున్న
దుష్టబుద్ధులకును దుర్బుద్ధిమానునా .. వి

అతులవై రాగ్యబోధోపరతుల నెఱిఁగి
సతులవలపునఁ జిక్కక సత్య మెఱిఁగి
మతిని జెదరక పట్టుట మాన్యరీతి ... వి.
చిలుకగర్భమందు శ్రీశుకుఁ డుదయించి
మునివరేణ్యులందు ముఖ్యుఁడయ్యెఁ
బ్రతికాయఁ జిత్రపటములు పుట్టవా ... వి.
ఎదుటికలిమిఁ జూచి యేడ్చెడువారికి
భాగ్య మెటులఁ గూర్చుఁ బరమగురుఁడు
తనదుపూర్వకర్మ దైవ మెఱుంగఁడా! ... వి.
ఉర్విజనులు పరమయోగీశ్వరునిఁజూచి
తెగడువారె కాని తెలియలేరు
అమృతపు రుచులను హస్తమెట్లెఱుఁగును ... వి.
భక్తియున్నచోటఁ బరమేశ్వరుం డుండు
భక్తిలేనిచోటఁ బాపముండు
భక్తికలుగువాఁడు పరమాత్ముఁ డగునయా ... వి.
దానధర్మములను దయయు సత్యము నీతి
వినయధైర్యశౌర్యవితరణములు
రాజపాలిటి కివి రాజయోగంబులు ... వి.

వేమనకు బంగారముచేయువిద్య తెలియునని యీతఁడురచించిన పద్యములనుబట్టి తెలియుచున్నది. అందుఁ గొన్నిపద్యముల నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

"ఇంగిలీకమహిమ హేమింపనేరక
చిత్రపటమువ్రాసి చెఱచినారు
భ్రాంతచెముడుపాల, భాసఁగింప నేరరు ... వి.
తాళకంబు తెచ్చి తాటికమ్మరసాన
వందునిపుణతెఱుఁగ వెండియగును
కల్లగాదు నిజము కరకంతసీయాన ... వి.

ఇంటివెనుకతీఁగ యింగ్లీక ముండంగ
పారదంబు గలుగఁ బసిఁడి యేల
సత్తు పొత్తు చేసి సాధింపవచ్చుగా ... వి.

ఇంకను నిట్టిపద్యములు మఱికొన్నియున్నవి గనులనుండి స్వాభావిక ముగా నుత్పత్తియయ్యెడి బంగారమువంటి బంగారమును బాదరసము సత్తు ఇంగిలీకము మొదలగు కొన్నివస్తువుల సంయోగముచేఁ జేయ వచ్చునని మనదేశములోఁ జిరకాలానుగతమైన వాడుక కలదు. దీని నిప్పటి విద్యాధికులు ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞులు నమ్మరు. కాని వేమన పద్యములనుబట్టియు మఱికొన్ని కథలనుబట్టియు నిట్టివిద్యకలదనినమ్ము వారును నమ్మి దానికై ప్రయత్నించి విఫలులైనవారును నిప్పుడు నున్నారు.

ఈ హేమవిద్యనుగూర్చి యనేకకథలు ప్రచారములో నున్నవి. వసిష్ఠమహర్షికడ నందినియను కామధేనువున్నదనియు, నాయన దానివలనఁ గోరినవస్తువులనెల్లఁ బిదుకుచుండెడివాఁడనియు, పురాణ ముల యందొక కథగలదు. ఆకామధేనువే హేమవిద్య యనియు హేమమువలన లభింపనివస్తువుండదనియుఁ జెప్పుదురు. ఆవిద్యను దశ కిమ్మని విశ్వామిత్రుఁడు నిర్బంధించినను రాజులకీవిద్య నీయరాదని వసిష్ఠుఁడీయలేదనియు నందుపైఁ గోపించి విశ్వామిత్రుఁడు పరిశ్రమ చేసి (Experiments) యావిద్యను సంపాదించెదననియు, నైనను వసిష్ఠుఁడు బరీక్షించి యది సరియైన కనకమగునో కాదో నిర్ణయింప వలయునను నుద్దేశముతో "వసిష్ఠుఁడు తనను బ్రహ్మర్షి యనినఁగాని తానంగీకరింప"నని చెప్పెననియు వసిష్ఠుఁడు విశ్వామిత్రుఁడు తనంత వాఁ డయ్యెనని యంగీకరించెననియు నొకకథ చెప్పెదరు. విశ్వామిత్రుఁడు హేమవిద్యను సంధ్యావందనములో మాటుమాటలతో నిమిడ్చి చెప్పియుండెననియు గాయత్రీమంత్రమున హేమవిద్య కీలక మున్నదనియుఁ గొందఱందురు. విద్యారణ్యునకే హేమవిద్య తెలియు

ననియు సంగమవంశజులగు హరిహరరాయ, బుక్కరాయలకిట్టి కృత్రిమబంగారమును విశేషముగాఁ జేసియిచ్చెననియుఁ జెప్పెదరు. ఈవిద్యారహస్యమును గ్రహించిన వారొరులకుఁ జెప్పరు. చెప్పుట యుచితమునుగాదు. ఆహారాదులకై వస్తువులయుత్పత్తి కావలయును గాని కేవలహేమోత్పత్తివలన నయ్యెడుప్రయోజనము లేదు. అందు చేతనే వేమనయు హేమవిద్యను బహిరంగము చేయక మాఱు మాటలతోఁ జెప్పియుండెను. ఈమాటలనుబట్టి యెంతపరిశ్రమ చేసినను నీవిద్య లభింపదు. గురుముఖమున నారహస్యము నెఱుంగవలసి యున్నది. దానిని గ్రహింపఁజాలక యావిద్యయే లేదనితలంచుట యశక్తతకుఁ దార్కాణమగును. ఏ యమెరికాపండితుఁడో జర్మను శాస్త్రవిజ్ఞాతయో కనిపెట్టి యావిద్యను బ్రకటించినచో మన వా రప్పుడు "ఈవిషయమును మనపూర్వులు పూర్వమే చెప్పియున్నారు" అని చెప్పనారంభింతురు సీసమునకు యోగేష్టమని వప్రమని పేర్లు కలవు. ఈశబ్దములకర్థము బంగారముచేయుయోగమునం దుపయో గించునదియని నామలింగానుశాసనమున వ్యుత్పత్తివ్రాసియున్నారు. ఇట్లే పాదరసము మొదలగు కొన్నివస్తువులకు నిట్టి వ్యుత్పత్త్యర్థము లున్నవి. నాగశబ్దము పామునకును సీసమునకునుగూడ వర్తించును. శుద్ధిచేసిన నాగమని చెప్పుటకు వేమన పాముకుబుసమని యొకపద్య ములోఁ జెప్పియున్నాఁడు. ఈరహస్యమును తెలియకుండ పాముకుబు సమును దెచ్చి నూరి పుటము పెట్టిన బంగారము లభింపదు.

హేమవిద్యను సంపాదింపుఁ డని ప్రోత్సాహించుటకై నేనీ వాక్యములనువ్రాయలేదు. వేమన వెఱ్ఱికాఁడని తలంపరాదనియు నిట్టివిద్య యున్నదనితలంచుట వెఱ్ఱితనమని భావింపఁగూడ దనియుఁ దెలుపుటకుమాత్రమే నేనీవాక్యములను వ్రాసితిని. మనయింటిపెర టిలోనున్న కాకరాకుపసరుచే స్వర్ణరజము భస్మమై యౌషధయోగ్య మగుచున్నది. ఆయుర్వేదమున నిట్టియౌషధీరహస్యములనేకమున్నవి. నాగార్జునుఁడు, మీననాథుఁడు మొదలగు రససిద్ధులు పూర్వముం

డెడివారు. ఇప్పుడుకూడ నట్టివారుండవచ్చును. మనకుఁ దెలియని వన్నియు నసత్యములనరాదు.

వేమననుగూర్చిన కథ లనేక మున్నవి. వాని నిటవ్రాసి వాని సత్యాసత్యములను జర్చించుటకిందుఁ దావులేదు. అందువలననయ్యెడు ప్రయోజనమును లేదని చెప్పుచు వేమన చారిత్రమును ముగించుచున్నాఁడను.

శ్రీ రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు, వేమనచరిత్రము నొక గ్రంథముగా వ్రాసియుండిరని తెలిసినది. నేనా గ్రంథమును జూచుట తటస్థింపలేదు.

---

95. రేవణూరి తిరుమల కొండయార్యుఁడు

ఇతఁడు నందవరీక బ్రాహ్మణుఁడు; శ్రీవత్సగోత్రుఁడు సంకీర్తనాచార్యుఁడనిప్రఖ్యాతిఁగాంచిన తాళ్ళపాకయన్నయాచార్యుని కేతఁడల్లుఁడు. 'శకుంతలాపరిణయ' కావ్యమును రచించిన రేవణూరి వెంకటార్య డీకవికిఁ గుమారుఁడు. అతఁడు గద్యలో "రేవణూరి వంశపయఃపాథోధిసుధాధామ, రామచంద్రోపాఖ్యాన ప్రబంధసంధాన, విద్వత్ప్రచండ తిరుమల కొండయాభిధబుధాగ్రణీతనూభవ" అని వ్రాయుటచే మనమీతని రామచంద్రోపాఖ్యాన మెఱుంగఁ గల్గితిమి.

ఈ గ్రంథ మిప్పు డెచటను గన్పట్టుట లేదు. ఈకవినిగూర్చిన విషయము లేమియుఁ దెలియవు అన్నయాచార్యుఁడు క్రీ. శ. ౧౪౨౪–౧౫౦౩ నడుమనున్నవాఁడు. కావున నీకవి ౧౫౫౦ ప్రాంతమున నున్నవాఁ డనిచెప్పనొప్పును. కర్నూలుమండలమునఁగోయిలకుంట్ల తాలూకాలో రేవణూరు అను గ్రామమున్నది. ఆ గ్రామమును బట్టి యీకవి గృహనామ మేర్పడియుండును. ఈకవినివాసముకూడ నాప్రాంతమని యనుకొనవచ్చును.

కావ్యకుసుమావళి

శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వరకవులచే నేటివఱకును రచింప బడిన ఖండకావ్యములన్నియు భాగములుగ ప్రచురింపబడినవి. ఈ కవిద్వయము నవకవియుగకర్తలై ఆంధ్రలోకము నలంకరింపజేసిన మృదుమధుర వాగ్లహరీతరంగములన్నియు నిందుపొందుపరుపఁబడినవి. భాషాభిమానులగుప్రతియాంధ్రునకు, ప్రతిపుస్తకభాండాగారమునకునీమహాకవుల కావ్యసంపుటములన్నియు నమూల్యాలంకారములు.

బృందావనము

రచయితలు:— శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు.

ఇందలికథ పురాణప్రసిద్ధమైన బృందాదేవియొక్క ప్రేమగాథ. ఆమెశ్యామసుందరుడగు శ్రీకృష్ణపరమాత్మునివలచి, వలపించి, వరించిన దివ్యచారిత్రమే ఈమహాకావ్యము. భక్తిశృంగారరసపరిపూరితమై మధురాతి మధురమై నెల్లర నానందతన్మయుల జేయుననుట యతిశయోక్తికాజాలదు. వెల 1–50

చిత్రకథాసుధాలహరి 1–00

రచయితలు:— శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు.

మనోజ్ఞమైనకథాకల్పనలతో—చక్కనిపాత్రచిత్ర్యము. కలిగి—శృంగారాదిరసపోషణతో మృదుశైలిలో మనోహరమైనపద్యకావ్యము

భావసంకీర్తనము 1–00

రచయితలు:— శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు.

ఇందలి భక్తిపూరితములగు సీసపద్యమాలికలు గద్యరచనలంబోలి సరళములై మృదు మధురములై పఠనీయములై విలసిల్లుచున్నవి.

ఆంధ్రప్రచారిణీ లిమిటెడ్
రామచంద్రపురం, తూర్పు గోదావరి

హిందూ ధర్మ శాస్త్ర గ్రంథనిలయము
కపిలేశ్వరపురము తూర్పుగోదావరి

దుర్గేశనందిని రచయిత:— శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు

ఇందు పఠానులకును రసపుత్రులకును జరిగిన కలహము —రాజా మాన్‌సింహుని పుత్రుడగు జగత్సింహుని మహావీరత్వము —చక్కని శైలితో తెనుంగుభాషలో మేటినవలా రత్నమనుటకు సందియములేదు. ఇది సప్తమముద్రణము. (టెక్‌స్టుబుక్ కమిటీ వారిచే లైబ్రరీలు ఉపయోగించుటకు అప్రూవుకాబడినది) రు 2-50

నవాబునందిని రచయిత:— శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు

దుర్గేశనందని యందలి మిగిలిన కథా విశేషములన్నియు "నవాబు నందని" యందు చదువవలయును. వెల రు 2—50

రాధారాణి రచయిత:— శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు రు 0—50

నిరుపేదబాలిక "రాధారాణి" — గొప్పధనవంతుడు దేవేంద్ర నారాయణరాయ్ దైవికసమావేశము— వీరిరువురి పరిణయగాథ.

శ్రీ (ద్వితీయముద్రణ)

రచయిత— శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు

చక్కని చారిత్రాత్మకమైన నవల.

మహమ్మదుపురము శత్రువుల హస్తగతమైన పిదప అద్వితీయ ప్రతిభాశాలియు, మహారాజునగు సీతారామరాయ లెట్లుప్రవర్తించెనో ఏరూపముతో నెట్టియవస్థయల దెట్టికార్యములాచరించుటలో బ్రవృత్తుడయ్యెనో యిందు మనోహరమైనశైలిలో హృదయరంజకముగా వర్ణింపబడినది. ప్రకృతియొక్క రీతి, నీతులిందు వివరింపబడినవి. చక్కనిఅచ్చు మంచిగ్లేజుకాగితం వెల రు 2—50 న.పై.

విశ్వప్రయత్నము

రచయిత:— శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు

ఇందలిరంగములును పాత్రములునునాంధ్రదేశమునకు సంబంధించినవి. కథాకల్పనము పాత్రగుణపోషణము, మొదలగునవి యిందు జక్కగాం బ్రదర్శింపబడినవి. ఇది సాంఘిక నవలయైనను, నపరాధ పరిశోధక నవలాలక్షణములచే నతి మనోహరముగ నలరారుచున్నది. మంచి గ్లేజుకాగితము, చక్కనిఅచ్చు! 366 పేజీలు రు 3—00

మాతృమందిరము

(తృతీయముద్రణ)

రచయితలు:— శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు

ఈ మాతృమందిరము భౌతిక ప్రపంచమున ప్రతిబింబించుచున్న భావనా ప్రపంచమందలి పవిత్ర చిత్రమందిరము.

ఇందలి ప్రభో ప్రభోవానందస్వామి స్వాభావికస్వరూపముచే సాక్షాత్కరించుచున్న సనాతన విజ్ఞానమయ దివ్యమూర్తి ఇందలి యితివృత్తము 'అహింసాపరమోధర్మః ఆత్మవత్సర్వభూతాని— పరోపకారార్థమిదం శరీరం' అనుని మొదలుగాగల దివ్యశ్రుతులు—ఆదర్శగ్రామ రాజ్యము.

అక్షరరూప విలసితమగు నీమాతృమందిరమునందలి పరమార్థమును ఆంధ్రసోదరులందరు గ్రహించి మాతృదేశము నానందమందిరముగ జేసికొని ఆనందించెదరుగాక!

చక్కనిఅచ్చు గ్లేజు కాగితము 366 పేజీలు వెల రు 2—50 న. పై.

పద్యకావ్యములు

ఏకాంతసేవ

శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు పరమేశ్వరునిగూర్చి పాడినపాట. భక్తిరస ప్రపూరితములగు నీగీతామృతమును ప్రతియాంధ్రుడును గ్రోలి యానందింప దగినది. ప్రకృతి లీలాస్వరూపుడగు పరమేశ్వరు నారాధించుటలో రచింపబడిన గీతాంజలివలె వన్నెకెక్కినది. మృదుమధురము కడు హృద్యమునగు నీప్రకృతి శృంగారకావ్యము నెల్లరు భక్తితన్మయులై చదువవలసినదే!

కావ్యకుసుమావళి

శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వరకవులచే నేటివఱకును రచింప బడిన ఖండకావ్యములన్నియు భాగములుగ ప్రచురింపబడినవి. ఈ కవిద్వయము నవకవియుగకర్తలై ఆంధ్రలోకము నలంకరింపజేసిన మృదుమధుర వాగ్ఝరీతరంగములన్నియు నిందుపొందుపఱుపఁబడినవి. భాషాభిమానులగుప్రతియాంధ్రునకు, ప్రతిపుస్తకభాండాగారమునకునీమహాకవుల కావ్యసంపుటములన్నియు నమూల్యాలంకారములు.

బృందావనము

రచయితలు:— శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు.

ఇందలికథ పురాణప్రసిద్ధమైన బృందాదేవియొక్క ప్రేమగాథ. ఆమెశ్యామసుందరుడగు శ్రీకృష్ణపరమాత్మనివలచి, వలపించి, వరించిన దివ్యచారిత్రమే ఈమహాకావ్యము. భక్తిశృంగారరసప్రపూరితమై మధురాతిమధురమై నెల్లర నానందతన్మయుల జేయుననుట యతిశయోక్తికాజాలదు. వెల 1–50

చిత్రకథాసుధాలహరి 1-00

రచయితలు:— శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వ·కవులు.

మనోజ్ఞమైనకథాకల్పనలతో—చక్కనిపాత్రౌచిత్యము. కలిగి—శృంగారాదిరసపోషణతో మృదుశైలిలో మనోహరమైనపద్యకావ్యము

భావసంకీర్తనము 1-00

రచయితలు:— శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు.

ఇందలి భక్తిపూరితములగు సీసపద్యమాలికలు గద్యరచనలంబోలి సరళములై మృదుమధురములై పఠనీయములై విలసిల్లుచున్నవి.

ఆంధ్రప్రచారిణీ లిమిటెడ్
రామచంద్రపురం, తూర్పు గోదావరి